

35376

C

Sumner, John. Mass.

Leisure. 230

PAID
50-

IOSEPHI MARIAE SVARESII

EPISCOPI VASIONENSIS

PRAENESTES

ANTIQUAE

LIBRI DVO

R O M Æ;

Typis Angeli Bernabò, Hæredis Manelfi Manelfij. M. DC. LV.

Superiorum permissis.

EPIGRAMMA.

*Visa inimica suis semper Fortuna colonis
Prænesten Varijs diruit excidijs;
Sanguine concretum lac Sortis ab Ubere sugens
Iupiter huic Urbi sanguinolentus erat:
At nunc mitis erit, Fortunaque prospera, Tusca
Dant mel dulce Ioui, quæ dominantur, Apes.*

ILLVSTRISS. ET EXCEL. PRINCIPI

MAPHAEO BARBERINO

PRINCIPI PRÆNESTES . ERETI
DVCI , ETC.*IOSEPHVS MARIA SVARESIVS*

EPISCOPVS VASIONENSIS.

Felicitatem .

TI solet esse Dominis gratior ,
& acceptior , qui eorum è fun-
dis excerpitur fructus , ita con-
fido iucundiozem Excellentie
Tuæ , fore lucubratiunculam
istam meam , congestam super
Præneste : cui è ruinis resurgenti , & splendidius
instauratæ (Princeps Optime) felicissimè , atque
sapiëntissimè dominaris ; Romanis verò ex le-
gibus solo cedit , quidquid superstruitur . Cum
igitur Excellentissimæ Familiæ vestræ , sim ipse
deuotus exasse , deuinctusq; tot nominibus : cre-
uit enim etiam ingenium quam tulumcumque
meum in sacro comitatu & obsequio magni Ex-

cellentiæ Tuæ , Patruī Urbani VIII. Pontificis
Opt. Max. sanctissimæ , suauissimæque memo-
riæ , crescitque adhuc sub iussa Eminentissimi
Cardinalis Francisci Barberini , patruī Ve-
stri , Ecclesiæ , ac Christianæ Republicæ ,
reique Litterariæ bono nati , quidquid hoc
est opellæ varijs è scriptoribus erutum , atque
collectum solo vestro superædificaui , totumque
offero libens meritò Excellentiæ Tuæ , & , si-
cuti loquuntur Iurisperiti , repræsento . Infi-
tius est fructus , & Barberino nomini , iure
optimo debitus . Temporum iniuria , clades
bellicæ , rerumque vices mutant , & evertunt
omnia . Urbium , quæ floruerunt , & emicue-
runt , cadauera in parietinis lapsantibus , in ru-
dibus macerijs , & in dispersis ruderibus dispi-
cimus , passimque calcamus , de compluribus ;
ecquis illis fuerit locus ? exquiritur , neque , vel
tenuissima supersunt vestigia ; verum hi , quos
Excellentiæ Vestræ nuncupo , libelli perstabunt
æternum . Præneste quater excidium passa ,
nullum in hisce vmquam experietur , si fauens
tua gratia ipsos benignè , ac perhumaniter
excipias , si calculo suo comprobes , si deni-
que paludamenti sui sinubus foueas . Præn-
este , inquam , in tanta sortium , quæ ipsi obti-
gere , varietate veteris Fortunæ à poetis confi-
ditur , atque ab Ethnicis cultæ tutelam inuali-
dam

dam , immò perniciosam cum agnouerit , virtutibus Excellentia^e Tuæ fausta , & prospera omnia se debere sentiet , atque grata proficitur . In illis celebrandis excurrere animus erat , sed vetat , & coercet exultantem cognita , probeque mihi perspecta excelsi animi tui modestia : qua dotes eximias , quibus instructus , & cumulatus es , exprimere manus rebus præclare , fortiterque gestis , quam gaudeas illas iustis licet encomijs prædicari . Vereor præterea ne laudes , si recensere velim , ingenij culpa , penuriaque deteram , neue adulationis specie plenam venerationem imminuam ; Habebo sanè quod imputem fauori , & gloria^e , meque felicitatis ad apicem censeam prouectum , si nempe opusculum istud , cuius vestibulum memorabili Tuo nomine illustrare audeo , æqui bonique consulueris . Etenim sic pignus , & monimentum mei erga Excellentiam Tuam propensissimi ; addictissimique non ingratum Tibi ipsi fuisse intelligam , meque maiorum , & grauiorum operum molimini mox alacrius accingam .

INDEX CAPITVM

LIBRI PRIMI

PRÆNESTES ANTIQVÆ.

D E Regione , in qua Præneste posita .	Cap. I
De conditore Prænestes .	2
De Nomine Prænestes .	3
De Prænestes Etymo .	4
De situ .	5
De agro Prænestino .	6
Vt Asylum fuerit .	7
De arboribus .	8
De aquis , & Veresi fluuio .	9
De vinis , & latifundijs .	10
De floribus , fructibus , & Nuculis .	11
De secessu .	12
De Ludis .	13
De Fortune sortibus .	14
De Fortuna templo .	15
De Serapide , eiusque templo .	16
De Basilicis , & solario .	17
De Foro , & statuis Prænestes .	18
De Via Prænestina , & de Porta Urbis .	19
De signis , sacrarijs , & alijs locis publicis .	20
De Præneste Colonia , & Municipio .	21
De rebus gestis à Prænestinis ad an. V. C. CCCLXXIV.	

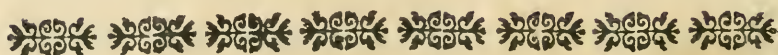
De

<i>De rebus gestis Prænestinorum ad annum V. C. CCC.</i>	
<i>LXXXV.</i>	23
<i>De rebus gestis ad annum DXL.</i>	24
<i>De prodigijs Præneste Visis, deque Magistratibus.</i>	
<i>Cap.</i>	25
<i>De moribus, & idiomate.</i>	26
<i>De Collegijs, & Epitaphijs.</i>	27
<i>De Viris Illustribus Prænестinis.</i>	28
<i>De C. Mario C. Filio, Prænestes obsidione, ac excidio à Sylla.</i>	29
<i>De Catilina, & Fulvia cum Anacephaleose.</i>	30

LIBRI SECVNDI.

R oma Sancti Petri, & Pontificum Maximorum sedes electa diuinitus.	Cap. I
<i>A Sanctis Petro, & Paulo Euangelium Christi Præneste disseminatum, & Episcopum constitutum fuisse comprobatur.</i>	2
<i>De Sancto Agapito Martire Præneste.</i>	3
<i>De Sancti Agapiti Basilicis Præneste.</i>	4
<i>De Reliquijs S. Agapiti, & aliorum SS. Præneste.</i>	6
<i>De Prænестinis Episcopis.</i>	7
<i>De S. Herundine, deque miraculis in Monasterio S. Petri Præneste patratis.</i>	8
<i>De Prænестinis Episcopis ad ann. usque à C. N. M.</i>	9
<i>De sex Episcopis S. R. E. Cardinalibus, e quibus unus est Prænестinus.</i>	10

<i>De Preñestinis Episcopis S. R. E. Cardinalibus ad annum MC.</i>	11
<i>De ijsdem ad annum MCC.</i>	12
<i>Ad annum MCCC.</i>	13
<i>Ad annum MCCCC.</i>	14
<i>Ad annum MD.</i>	15
<i>Ad annum MDCLV.</i>	16
<i>Epilogus Operis.</i>	17
<i>Mantissa.</i>	18

Imprimatur.

Si Videbitur Reuerendiss. P. M. Sac. Pal. Apost.

M. Anania Ep. Sut. & Nep. Vicesg.

Imprimatur.

*Fr, Raymundus Capisucchus, Sac. Palatij Mag.
Ord. Præd.*

PRÆNESTE

sub auspicijs Illustriss.& Excellentiss.Principis

MAPHAEI BARBERINI

Ab Illustriss.& Reuerendiss.Domino

D. EPISCOPO VASIONENSI

IOSEPHO MARIA SVARESIO

Scriptis illustrata.

EPIGRAMMA

INL. D. Urbani Cerri Patricij Romani.

RDVA Sullani taceat miracula templi
Præneſte, & ſortes Sufficij veteres,

Non Parijs iactet pendentia vota Colūnis
Non Primigeniæ ſerta tributa Deæ,

Nec fingat primos Diuina ab origine muros,
Marmora nec viſi ſanguine tincti ducis

Præſca iacent, noua nunc Præneſten gloria tollit
MAPHAEI Imperium, ſcripta SVARESII.

Nel Libro dell' Illustriss. e Reuerendiss.

MONSIG. SVARES

Composto sopra l' Antichità

D I

PALESTRINA.

SONETTO

del Signor Vrbano Cerro Romano.

E PRENESTE vantò gl'alti Natali
Hauer da i Numi, ò da gl' Argiui Heroi,
E s'a' Tempij di lei, fin dagl' Eoi
Tributarij porgean voti i mortali:

Non fiano alle sue glorie hor vanti eguali,
Mentre Heroe più sublime i pregi suoi
Con la Penna rinuoua; onde fia poi
Che gli crescan al suol Palme immortali.

Fù PRENESTE Idolatra, hor più non spira,
Fumo d'incenso a' Mostri rei di Lerna,
Nè più mentiti Numi hoggi delira.

Frà tanti Fondator fia che discerna
Qual sia il vero natal, mentre rimira,
Che SVARFS quà giù la fonda Eterna.

CHNOGRAPHIAM Tēpli For-
tunæ, quod olim Præneste ambi-
tioso adfurgebat opere, Julianus
Fiambertus Francisci filius æui
sui nobilissimus Architectus, cui
à S. Gallo cognomen fuit, cala-
mo delinearat, & illam spectare

licet in Codice vetusto, qui asseruatur penès Emi-
nentissimum Cardinalem Iulium Sacchettiū,
quem uti virtutum omnium exemplar meritò bo-
ni omnes suspiciunt.

Excuderat Antuerpiæ Sacellum Fortunæ semi-
rutum, ac simulacra cum Templi ruinis, sed &
erectum Obeliscum è regione Philippus Gallæus
inuentore Henrico Cliuente. Excellentiss. Prin-
ceps Sancti Angeli Federicus Cæsius sicuti Litho-
stroti Syllani duo fragmenta, ita Orthographiam
Templi Fortunæ incidi æri curauerat, sed non
successit pro voto cōatus, quia forsitan minùs ac-
curatum, neque satis peritum nactus erat Ar-
chitectum, quippe qui mensuras parùm diligen-
ter obseruauit, nec ad iustam symmetriam opus
exegit.

Eminentissimus igitur Cardinalis Franciscus
Barberinus illud re demum, suisque numeris om-
nibus perfecturus, Prænesten deduxit Petrum
Berrettinum Cortonensem, qui priscis celeberrimis
Architectis haud impar (sic enim eloquor, ut
amici modestiæ parcam) ætate nostra etiam in
arte picturæ principatum tenet. Hic verò, ut acri
pollet ingenio, & superscriptum Card. Franciscum
Mæcanatem venerabundus amat, lapides omnes
è tam immanis, tamquè insani ædificij strage (ut
ita dicam) superstites multo cum labore ad cir-
ci-

cinum; regulamque dimensus, & vel minima-
quæque parietinarum lapsantium vestigia so-
licitè persequutus (quando semper affectionis
comes est industria teste Vegetio de re militari)
Fortunæ Templum euersum, & iniuria tempo-
rum, varijsque casibus labefactatum adamussim
instaurationi, adeò, ut id reedificare visus sit, atque
in integrum penitus restituere.

En itaque hisce tribus in tabulis non Ichno-
graphiam tantum, verum Orthographiam anti-
qui Templi Fortunæ, quod Prænestæ visebatur.
Eas autem cura ductu, atque industria Petri
Berrettini Cortonensis expressit typis ingeniosus
Architectus Dominicus Castellus ex aula Emi-
nentissimi Cardinalis Barberini -

1
2
3

15
3

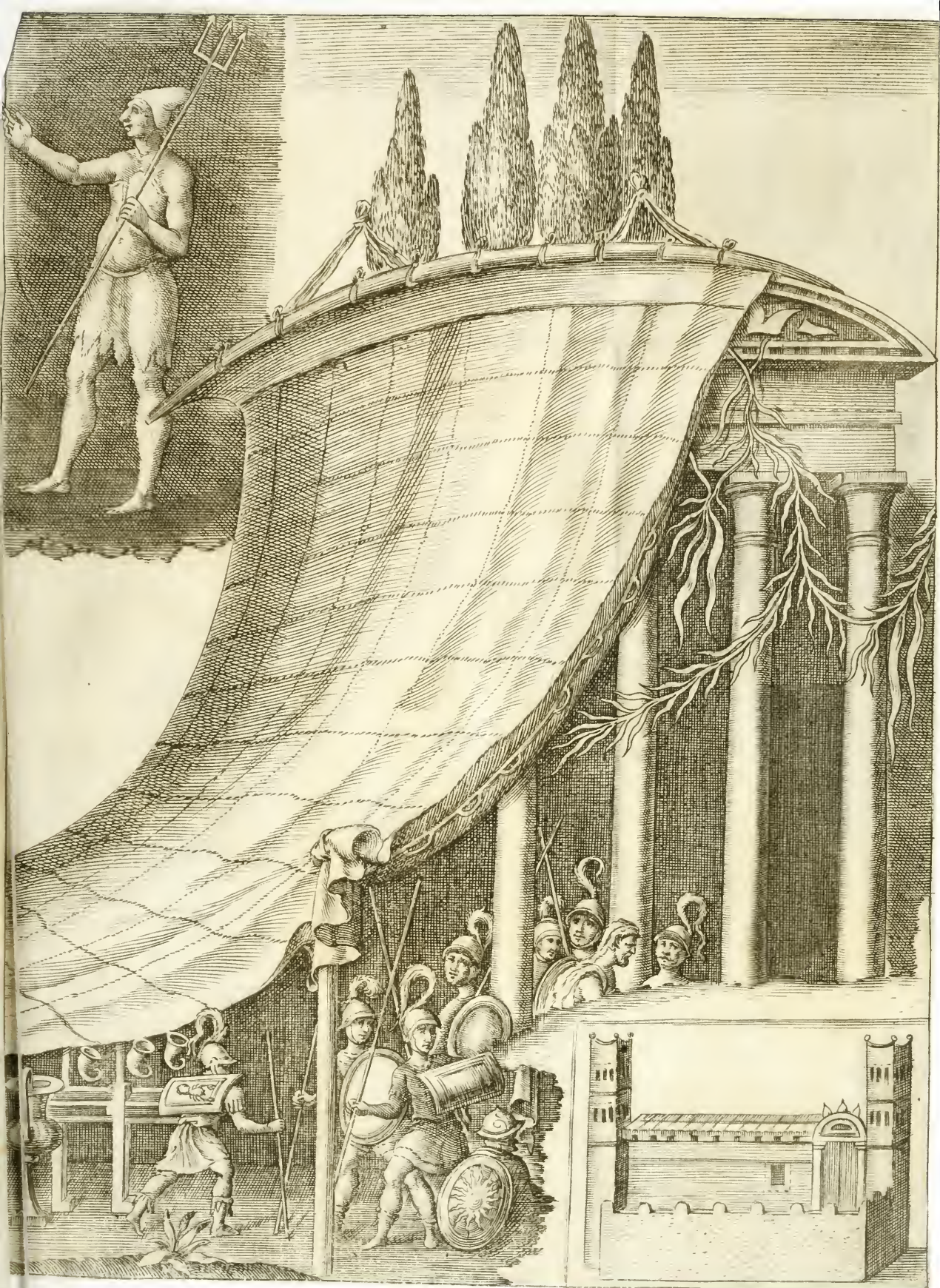
Ex Museo Illmo D. Abbatis Cassiani de Puteo

CONR PETIS. POSTEMPVS. CONSILI
QVOD ROCA S. NON. EST VM

DE. VERO FALSA. NE. FIA NT
IVDICE FALSO

CONRIGI VIX TANDEM QVODE
CVRVN. EST FACTVM REDE T

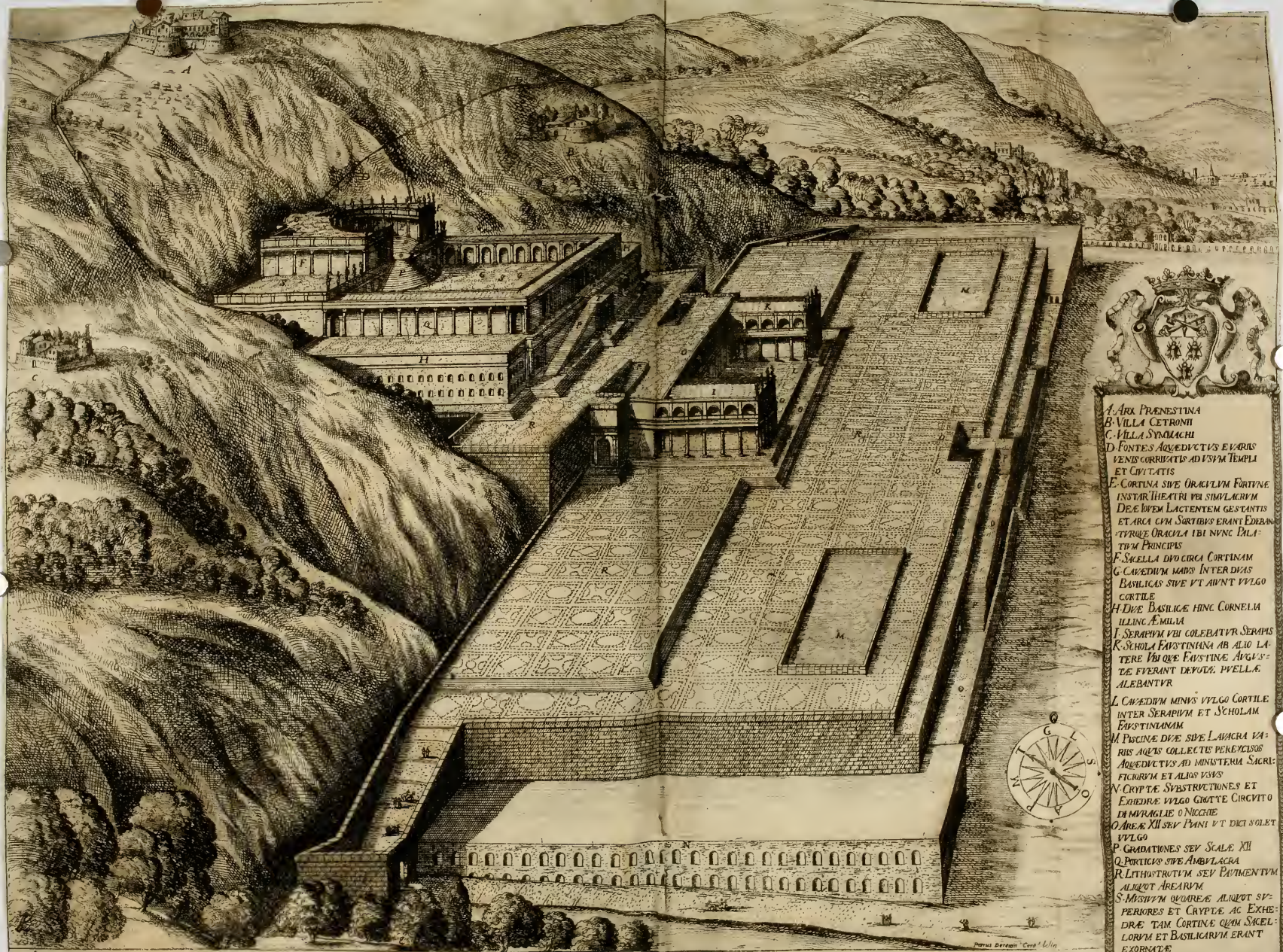
IVBEO EI. ET. IS. SI FECERIT
GAVDEBIT SEMPER

- A. ARX PRÆNESTINA
 B. VILLA CETRONII
 C. VILLA SYMMACHI
 D. FONTES AQVEDUCTVS EVARVS
 VENIS CORRUPTO AD VSPM TEMPLI
 ET CIVITATIS
 E. CORTINA SIVE ORACULVM FORTINÆ
 INSTAR THEATRI VBI SIMVLACHVM
 DEÆ IOVEN LACENTEM GESTANTIS
 ET ARCA CVM SORTIBVS ERANT EDEBAN-
 TURQUE ORACULA IBI NUNC PBLI-
 TIVM PRINCIPIS
 F. SÆLLA DIO CIRCA CORTINAM
 G. CAVEDIVM MADO INTER DIAS
 BAVILICAS SIVE VT AVNT VVLGO
 CORTILE
 H. DICE BASILICE HINC CORNELIA
 ILLIC ÆMILIA
 I. SERAPIVM VBI COLEBATUR SERAPIS
 K. SCHOLA EAPSTINIANA AB ALIO LA-
 TERE VBI QVE EAPSTINE AVGVSTI-
 TE FVERANT DEVOTE PVELLÆ
 ALEBANTVR
 L. CAVEDIVM MINVS VVLGO CORTILE
 INTER SERAPIVM ET SCHOLAM
 EAPSTINIANAM
 M. PISCINE DICE SIVE LAVACRA VA-
 RIIS AQVIS COLLECTIS PEREGRINIS
 AQVEDUCTVS AD MINISTRIA SACRI-
 FICIVM ET ALIOS VSVS
 N. CRYPTÆ SVBSTRVCTIONES ET
 ECHEDRE VVLGO GIOTTE CIRCITO
 DI MVRAGLIE O NICCHIE
 O AREÆ XII SEV PAVI VT DICI SOLET
 VVLGO
 P. GRADATIONES SEV SCALE XII
 Q. PORTICVS SIVE AMPLACHA
 R. LITHOSTROTVM SEV PAVIMENTVM
 ALIQUOT AREARVM
 S. MVSIVM VOQVENS ALIQUOT SV-
 PERIORES ET CRYPTÆ AC EXHE-
 DRÆ TAM CORTINÆ QVAM SÆCEL-
 LORVM ET BASILICARVM ERANT
 EXORNATE
 T. PHRVS VBI FACIES ACCENDE-
 BANTVR VT NAVIBVS PRÆLY-
 CERENT

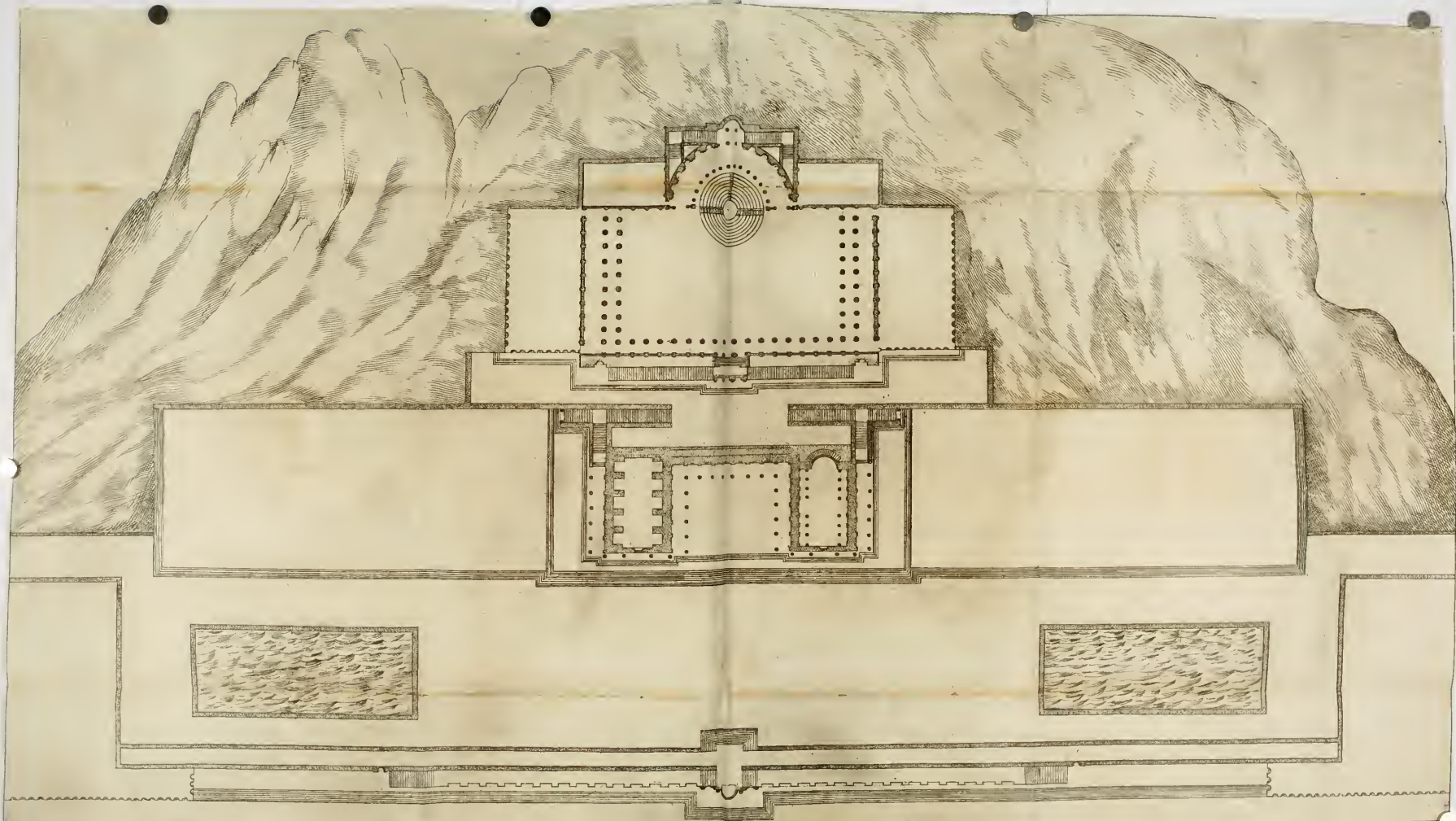

ILLVSTRISSIMO ET EXCELLENTISSIMO PRINCIPI
 IAPHES BARBERINO
 PRINCIPI PRÆNESTES DEDIT ET C.

SCIOGRAPHIA TEMPLI FORTVNÆ PRÆNESTÆ

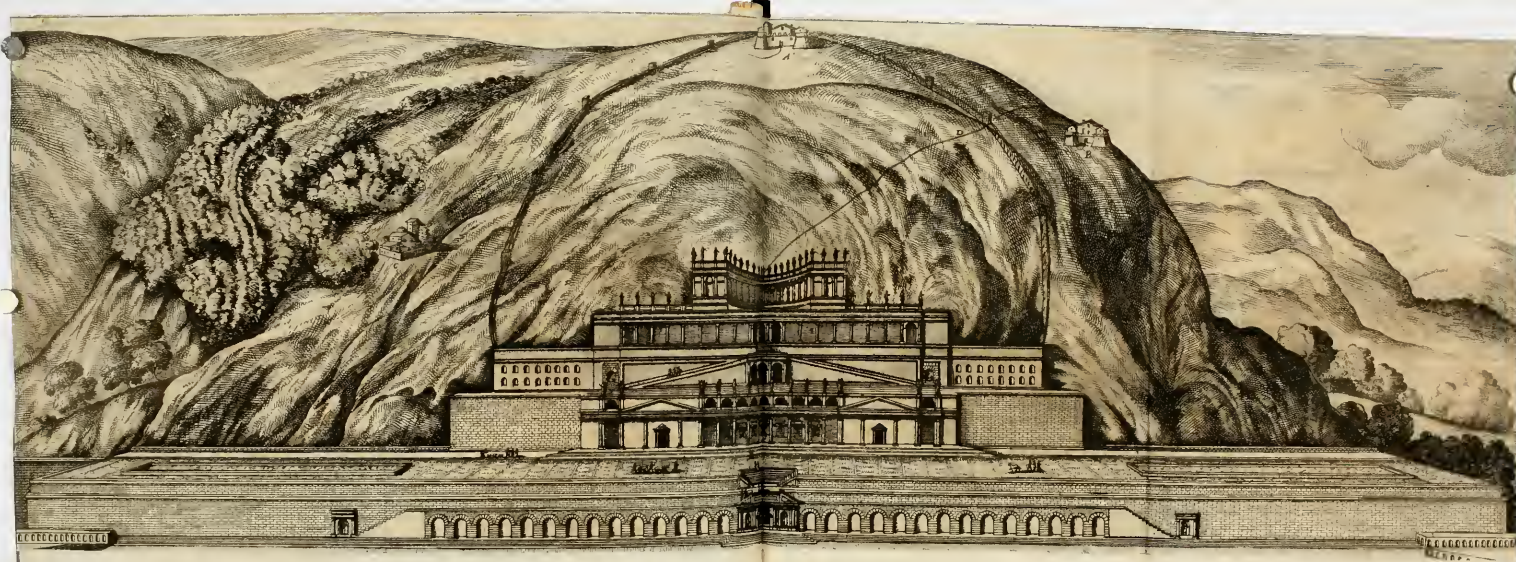
100 90 80 70 60 50 40 30 20 10 0

ICHNOCGRAPHIA TEMPLI FORTVNAE PRÆNESTÆ

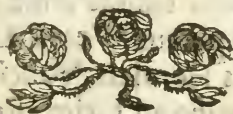
IOSEPHI MARIAE SVARESII

EPISCOPI VASIONENSIS

PRAENESTES

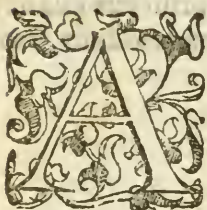
ANTIQUAE

Liber Primus.

De Regione in qua Praeneste posita.

CAPVT I.

VEGETUM illud terrarum spatium, quod Latium postea dictum fuit, indigenæ Siculi primi omnium, quorum memoria extat, incoluere. Hi ab Italo Rege Itali nuncupati sunt, sicut & terra Italia. Superuenerunt circa annum ab Orbe condito ter mil-

Dionys. Halicar.
l. 1. Antiq. Rom.

Thucyd. lib. 6.

lesimum e Peloponneso Pelasgi ducem Oenotrum, Lycaonis filium secuti, qui dein Arcades nominati fuerunt: at hic quod culmina montium insedissent Aborigenes vocitati: & ab ipso duce Oenotria quoque regio dici coepit. Accesserunt & alij Pelasgi post centum quadraginta paulo minus annos ex Haemonia seu Thessalia, per Dodonen & Padi ostia pro-

Pausan. initio
Arcadie.

Iustinian. Const.
25. de Pict. Ly-
caon. Dionys. Hal.
lib. 1. & 2.

A

festi,

Macrobian. lib. 1.
Sat. cap. 7.

Liv. lib. 1.

Plin. lib. 3, c. 6.

festi; & cum his Euander: qui coniunctis viribus expulere Siculos, atque oppida in hostico condidere. Reges his præfuisse memorantur Ianus, Saturnus, Picus, Faunus, & Latinus: a quo (cum Græci ab Hercule in Hispaniam tendente dimissi, mox Aeneas, atque Troiani sese illis admicuisent) Latinorum omnes usurpauere nomen, & vniuersa regio exinde Latium appellatur. Atque hoc quidem Latium vetus ad Circium vsque montem a Tiberi flumine protendebatur. Eiusque fines ab Occasu, Tiberis: a Meridie, inferum mare: Anio, Sabini, & Aequi a Septemtrionibus: ab Ortu Volsci, & Rutuli concludebant. Nobilissima & princeps ciuitas Alba in eo extructa triginta Coloniarum parens. Veteri Latio mox nouum accessit, adiunctis Hernicis, Volscis, Aequis, & Ausonibus, Latino nomine ad Lirim vsque prolato. Adeo vero creuit intestino damno, ut cum primum seruitutem profiteri visa est hæc regio, tunc potissimum fuerit dominata; & a Romanis colonis suis domita, non tantum prima Italiæ prouincia, sed etiam totius terrarum orbis virtute atque armis domiti princeps euasit, & adhuc diuina prouidentia, quemadmodum Prosper nostras cecinit,

—— *Plusquam possederat armis
Religione tenet.*

De Conditore Præneste.

CAPVT. II.

PN ea igitur regione Præneste situm est, oppidum ut antiquissimum sic & celeberrimum: cuius initia poeticis decora fabulis magis, quam incorruptis rerum gestarum monumentis prodita

dita si commemorem, nullus, vt opinor, mihi vitio vertet; quando hæc venia datur antiquitati, vt miscendo humana diuinis, primordia vrbium augustiora faciat. Et vero illi tempori; quod iure *μυθικόν*, seu fabulosum Varro dixit, velut infantiae orbis adeo fuit illudum, excogitatis arte summa commentis, vt Theologiam & Philosophiam, architectonicas rerumpublicarum scientias, non alia ratione Græci, & qui ab his acceperunt Romani, sicut Aegyptij olim sub Hieroglyphicis, quam sub fabularum inuolucro tradiderint: quibus ipsam quoque historiam, hoc est, veritatis lucem ita obfuscarunt, vt eam ex Hippocrenes lacunis haurire necesse sit. Conditorem Prænestes Virgilius quidem nobis hisce versibus indicat, auxiliare Turni recensens.

Liu. lib. 1.

Plutarch. in Theseo.

Lib. 7. Aeneid.

*Nec Prænestinae fundator defuit urbis,
Vulcano genitum pecora inter agrestia Regem,
Inuentumque focis omnis quem credidit ætas,
Cæculus; hunc Legio late comitatur agrestis.
Quique altum Præneste viri, quique arua Gabinae
Iunonis, gelidumque Anienem, & roscida riuis
Hernica saxa colunt, quos diues Anagnia pascit,
Quos Amasene pater: non illis omnibus arma,
Nec clypei, currusque sonant; pars maxima glandes
Liuentis plumbi spargit, pars spicula gestat
Bina manu, fuluosque lupi de pelle galeros
Tegmen habent capiti, vestigia nuda sinistri
Instituere pedes, crudus tegit altera pero.*

Quibus versibus poeta Cæculi ditionem, militem, habitum, atque arma describit pereleganter. Pompeius quoque Festus tradit a Cæculo conditum Præneste, vnde putant Cæcilios ortos, quorum nobilis erat familia apud Romanos; quamuis alij appellatos eos dicant a Cæcade Troiano Aenæ comite. Legerant

Sigon. de Antiq. nomin. Rom.

Cap. 3. Polyhist.

Lib. 6. de Nupt.
Philol.

Grotius.

Delrio in Hercul.
Oetzi. p. 374.

Not. in Cap.

Lib. de Natur.
Deor.
Lib. 3.

Plin. l. 36. c. vit.

ambo Prænestinos libros, qui sonabant a Cæculo ædificatum Præneſte, ſicut auctor eſt Solinus . Nam Zenodorus eodem Solino teſte ab Vlyſſis nepote Præneſte conditum dictumque prodidit: quod & Martianus Capella refert: licet alij velint Cæculum conditorem, quem pignus aſſerunt fuiſſe flammaram, ſive, vt Solinus ait, *quem iuxta ignes fortuito (ſive fortuitos) inuenerunt vt fama eſt Digitiſſimum (ſive Digitiſſimum) ſorores*. Delrio quidem Lares a Præneſtinis Digitiſſimos dictos opinatur, quod Daſtyli Græcis dicerentur, quia vel viam quaſi digito viatoribus commonſtrabant, vel eo protenſo ſculpebantur. At Grotius Digitiſſos putat eſſe *Δακτύλους Ἰδαίους*, de quibus Cicero ait: *Tertiſſus ex Idæis Daſtyliſſis: ſeu Digitiſſis*, vt in veteribus libris ſcriptum obſeruauerunt eruditiffimi Viri. Arnobius eoſdem exiſtimat Lares, Curetas, Samothracios Indigetes, quosque Græci Idæos Daſtylos nominant. Proponam locum, vt Salmaſius e bibliothecæ Regiæ exemplari legit: *In diuerſis Nigidius ſcriptis modo teſſorum domuum que cuſtodes, modo Curetas illos, qui occultaſſe perhibentur Iouis æribus aliquando vagitum, modo Digitiſſos Samothracios, quos quinque indicant Græci Ideos Daſtylos nuncupari. tum in calce libri eiſdem. Aut Curetas pro Laribus inuocare, quos Digitiſſos Samothracios pars veſtrorum aſſeuerat auctorum*. Idem tamen Salmaſius in Solino non *Digitiſſimum*, ſed *Icidiſſimum* ſorores ſcribendum cenſet, cum Lares *ἰκιδίαις* & *κατικιδίαις* *Διῆς* e gloſſis, & Priſciano; quin & Curetas, atque Corybantas e Colloquijs Græco-Latinis appellatos obſeruarit. Et Icidiſſos hoſce ſeu Lares, quorum ſorores iuxta focos fortuitos inuenerunt Cæculum, putat eſſe Diuos fratres, quorum Seruius meminit. Seruius tamen horum Diuorum ſororem vnicam Cæculi parentem non inuentricem memorat: vnde viri docti pace dixerim

xerim nimis violentam, & putidam esse hanc emendationem. Operæpretium est adscribere quæ Seruius ipse in commentarijs ad Virgilium profert. *Præneste Pontifices erant & Dij indigetes, sicut etiam Romæ. Erant etiam duo fratres, qui Diui appellabantur. Horum soror dum ad focum sederet, defiliens scintilla eius veterum percussit, inde dicitur concepisse: postea enixa puerum iuxta templum Iouis abiecit, quem Virgines aquatum euntes iuxta ignem inuentum sustulerunt, qui haud longe a fonte erat, unde Vulcani dictus est filius. Cæculus autem ideo, quia oculis minoribus fuit, quam rem frequenter efficit fumus. Hic postquam diu latrocinatus est, collecta multitudine Prænestinam ciuitatem in montibus condidit: & cum ad ludos inuitasset vicinos populos, cæpit eos hortari ut secum habitarent, & pro gloria iactare se filium esse Vulcani. Quod cum illi non crederent, inuocato Vulcano ut eum filium comprobaret, omnis illius multitudinis cætus est flamma circumdatus: quo facto commoti omnes simul habitauerunt, & Vulcani filium esse crediderunt. Mihi idem videtur quod Cluuerio, fratres illos Digitos appellatos: & apud Solinum legerim, quem apud ignes fortuito inuenerunt, ut fama est, Digitorum a sorore editum. Seruio consonat Ioannes Boccacius, nisi quod fauillam casu in gremium Amatæ forsan sororis Dauni Regis Ardeæ vult euolasse, atque Cæculum dictum ob lippitudinem oculorum; & fulmen a Vulcano missum, quo exusti, & perempti fuerint illi obloquentes. censeat etiam illum proprio nomine Prænestem nuncupatum. Sed Prænesten, quem alij conditorem Prænestis autumant, auctore Zenodoto Træzenio (qui Dionysio teste Umbricæ gætis historiam scripsit, quamquam Suidas alium referat Zenodotum Ephesium natione Alexandrinum, qui Romæ vixerit) hunc inquam Prænesten.*

Pag. 627. in 4.
Lib. 7. Æneid.

Ital. Antiq. l. 3.

Lib. 17. c. 77.
Genial. Decor.
& Reusn. Ital.

Lib. 2.

V. Πραίνεστος.

Lib. I. An.

Lib. 43.

Lib. I. Auftriad.
& ibi Spiegel.

Parallel. cap. vlt.

L. I. Auftriad.

Lib. 3. Ital. An-
tiq. pag. 953.

Lib. 8.

Lib. 8.

seu Prænestum Vlyssis nepotem, Latinique filium vocant Solinus, Capella, & Stephanus, seu potius eius Epitomastes Hermolaus: ita ut Vlysses e Circe Latinum Regem Laurentum, ille Prænesten & Lauiniam ex Amata susceperit. Sunt qui Latinum Fauni, & Maricæ filium fabulantur, uti Dionysius, & Virgilius: alij Fauni filia ex Hercule progenitum tradunt sicuti Iustinus Pompeij Trogi breuiator. Parentes Latino Solem, atque Circen attribuit Bartholinus. Ut ut sit ab hoc Præneste oppidum extructum accepisse quoque nomen prædicant. Tertia opinio est Plutarchi: qui postquam egit de Hegesistrato Ephesio, subdit, Telegonum Vlyssis, & Circes filium ad perquirendum parentem missum, urbem ut ibi conderet monitum fuisse ubi videret agricolas gestare coronas, atque choreas ducere: Is cum venisset in quemdam Italiæ locum, intuens rusticos ilicis ramis redimitos ædificauit urbem, ab euentu Prenestum nominans, quam Romani voce detorta Prænestum vocant, idque tradit ex Aristotelis Italicorum tertio. Hinc Richardus Bartholinus Prænestem vocat Fatidicam Aeæi hospitis urbem: Id est: Telegoni, quem Propertius etiam Aeæum nominat. Cluuerius demum, cum Præneste Græcam esse urbem antiquissimi auctores tradiderint, alijq; etiam Telegonum, alij Prænestum Latini filium origini eius admiscuerint, haud perinde dubijs hinc argumentis colligit, hanc quoque cum reliquis prisca Latij oppidis a primis Latinis, siue Pelasgis, atque Aboriginibus duce Euandro vel de nouo conditam, vel pulsas inde primis cultoribus Siculis occupatam fuisse. quorum hoc haud obscure innuit Virgilius, qui quamuis in Turni acie fingat Prænests conditorem Cæculum, tamen Euandrum postea introducit filium suum, quem in auxilium Aeneæ mittebat sic adfentem:

O mihi

*O mihi præteritos referat si Iupiter annos ,
 Qualis eram cum primam aciem Præneste sub ipsa
 Straui , scutorumque incendi victor aceruos ,
 Et Regem hac Herilum dextra sub Tartara misi ,
 Nascenti cui tres animas Feronia mater
 (Horrendum dictu) dederat , terna arma mouenda ,
 Ter letho sternendus erat ; cui tunc tamen omnes
 Abstulit hac animas dextra , & totidem exuit armis :
 Non ego nunc dulci amplexu diuellerer unquam
 Nate tuo .*

Herilus iste Feroniæ (quæ Nympha Campaniæ , & Libertorum Dea erat) filius fuisse videtur vel rex, vel dux quidam Siculorum , qui Latinis ingruentibus Præneste tuebatur . Plautus Præneste numerans inter Barbaricas vrbes fulcit non parum coniecturam Cluverij . Tanta igitur huius vrbis antiquitas est , vt quæ annis amplius **CICERO** ante IESVM CHRISTVM natum condita sit . vnde & a Liuius numeratur inter alios prisca Latij populos . Prudenter equidem ac tempestiue obseruat Seruius , licet multi de vrbus Italicis, atque totius orbis plenissime scripserint, apud omnes tamen, si diligenter aduertatur, de auctoribus conditarum vrbiū dissensionem inueniri; adeo vt ne Vrbs quidem Romæ origo possit agnosci . Si igitur tantæ ciuitatis certa ratio non apparet , non mirum est si in aliarum opinione dubitatur : vnde nec historicos, neque commentatores varia dicentes imperitiæ condemnare debemus . Nam antiquitas ipsa creauit errorem , & plerique fundant, plerique augent, & ad se transferunt nomina; quam rem etiam non paruum errorem asserre manifestum est . Latinum regem Laurentum conditorem Prænestis canit Facius de Vbertis, seu potius Coloniae ductorem, vt inferius patebit .

Captiu. Sc. 2.
act. 4.

Lib. 2.

In Supra. lo-
cum Virgilij.

De Nomine Præneste.

CAPVT III.

V O D attinet ad Præneste nomen, olim
Præneste altum, & *Præneste sub ipsa*,

Lib. 7. & 8. R. n.

Lib. 17.

Salmas. in Solin.
 pag. 63.

Plutarc. Appian.
 Strabon. Dionys.
 Stephani Breuiar.
 tori.

Lib. 4. de L. L.

L. 1. Bel. Ciu.

Lib. 5.

In Gothic.

Cassineñ M. S.

Tom. 3. Concil.

Virgilius cecinit: utrobique Seruius, quæ
 neutrum, quæ foemininum esse adiungit. & sic Priscia-
 nus: dicebatur enim & hoc Præneste, & hæc Præne-
 stis. *Præneste sub ipsa* apud Virgiliū figura Synthesis
 videtur Aldo seniori, quæ discordat cum voce, cum-
 que suo concordat significatū: ita Camerino sub ipsa
 scilicet ciuitate: sic dicitur Lilium est albissimus flo-
 rum. Græcis δὲ Πράνιστος enuntiabatur, seu Πρανιστός
 Suidæ: at Ptolemæo τὸ Πράνιστον. quin Ergasitus pa-
 rasitus apud Plautum iurat Hegioni νῆ τὰν Πρανίστην,
 quamuis illud τὴν, seu τὰν ad πόλιν referat Cluue-
 rius. ab eo Prænestini dicuntur oppidani, teste Var-
 rone. Græcis σροι: præsertim Stephano, seu Her-
 molao: quin & Πρανίστροι Appiano, & Πρανιστῶσι
 ut in Dionysio scribitur corrupte, sicuti quidam vo-
 lunt, exscriptum posterioris æui vitio. Sed in has
 Grammaticorum tricas declinare non est animus. In-
 ter famosa oppida ad occidentalem Oceanum me-
 morat Aethicus, qui Theodosij æui vixisse videtur, *Pe-
 netre*: vbi Simlerus notat ita suo in exemplari legi;
 cum alia manu adnotetur, *Penestre*, *Preneste*. Proco-
 pius vocat passim Πενεστρίνην portam. Anno a Christo
 nato DCCXLIII. Synodo primæ Romanæ sub Zacharia
 Papa habitæ subscripsit Venantius Episcopus Penetri;
 qui apud Binium Venantius, seu Valentius Episcopus
 Prænestinus dicitur. secundæ quoque anno DCCXLV.
 coactæ interfuit superscriptus Præsul Præneste, seu Pe-
 nestræ,

nestræ, seu S. Ecclesiæ Prænestinæ. Et mendosi sunt
 codices Oecumenici concilij septimi, vbi Ioannes
 ἱπίσκοπος Πρενέστε pro Πραγνέστε refertur an. DCCLXXXVII.
 sicut & Synodi Romanæ sub Martino PP. an. DCXLII.
 vbi Μαίβενος ἱπίσκοπος Πρενέστης recensetur, pro Πρενέστε
 etiam, nisi forte Πρενέση quoque dicta fuerit, & in
 Plauto πόλις non subintelligatur, & inde Πρενέστηνος
 recte producat. Inter monumenta Tiburtina in
 diplomate Benedicti IV. vel VII. vt iustius putauī,
 dato XI I. Kal. Ianuar. anno Pontificatus primo, non
 septimo. (recte namque incurrit in secundam Indictionem,
 & annum septimum imperij Ottonis Secundi, a
 CHRISTO nato CMLXXV. huius Pontificis annus natalis,
 seu primus) silex magna de Penestrina, & Sancta Pene-
 strinen. Ecclesia nuncupantur. Omitto tabulas com-
 plures, quas ex Archiuis promptas proferam conscrip-
 ptas decimo atque vndecimo seculis. sub calce qui-
 dem Seculi XIII, & toto XIV, Penestrinus Episcopus,
 & Penestre vulgo appellabatur in Bullis Pontificijs, &
 chartulis. hodie passim Palestrina, & Pelestrina nomi-
 natur, quin & Pilestrina. Eam quondam Stepha-
 nen dictam Plinius tradit, qui corrigendus magni no-
 minis Grammatico videtur, legendumque: *Vrbe quon-
 dā Polystephano dicta*. Sed Strabo Πραγνέσων πολυστέφανον
 καλεῖσθαι κρείττερον scribit, vnde Stephani epitomastæ
 detegitur error, qui Tiburi adscribit hoc nomen. certe
 Strabo ex illo urbem ἑλληνίδα, siue Græcæ originis
 esse euincit. πολυστέφανος autem munitam designabat
 urbem, quæ muris, seu murorum coronis cincta esset
 firmissimis. vt Dionysio Afro Κρότων & στέφανος: Pinda-
 ro, Ἰλῖω μέλλοντες ἐπὶ στέφανον τεύχαι: Anacreonti. ἰὺν
 δ' ἄπο μὲν πόλεος στέφανος ὀλωλεν. forte ita dicta vrbs Præ-
 neste quasi multis coronis digna, vel a copia coronarū:
 vel a rusticis, quos ornatos coronis Telegonus reperit.

Actio. 7.

Leand. Albert.
Ital. Descript.

Lib. 3. c. 5.

Lib. 5.

Phil. Ferrar.
Topograph.
Martyr.Beroald. in c. 7.
Suet. Aug. & in
Heg. 32. l. 2. Pro-
pert.

De Præneste Etymo.

CAPVT IV.

Lib. 7. Æneid.
Merula. A. Schott
in Itiner.

STYMON varium est. Cato dicit quia is locus montibus præstet, Præneste oppido nomen dedit, teste Seruio: quod & Festus refert hisce verbis: *Præneste dicta est, quia is locus, quo condita est, montibus præstet.* Seruius *ὑπὸ τῶν ἰλίκων* hoc est, ab ilicibus, quæ illic abundant, trahit. alij denique *ὑπὸ τῷ πρῶτῳ*, scilicet quod præceptus, & edito loco sit sita dictam Præneste voluerunt: siue *ἀπὸ τῆς πρῶτης*, quia pronus, & decliuus est locus. Sed hæ nominis origines Grammaticæ sunt. magis autem Historiæ, quæ repetuntur a Præneste Latini filio conditore, vel *ἀπὸ τῶν ἰλίκων* a ramis ilicum, quibus reuincta erant capita saltantium agrestium, in quos incidit Telegonus: vnde *πρίντεξ*, seu *πρίντεξ* deducit Plutarchus. Etymologijs quidem inuestigandis insudantes mihi semper præterita vaticinari visi sunt: utque contingit illis, qui ad scopum sagittas dirigunt, interdum collineare atque attingere; sic Etymologici nonnunquam etiam diuinando verum assequuntur.

De situ Prænestes.

CAPVT V.

SED vt incerta est vrbis nominisque origo, ita certior eius est situs, qui in Latio prima Italiæ prouincia, mediterraneus, & propinquus Aequis, atque Hernicis, & intra montes, seu in montana regione, haud longe ab Vrbe Roma; a qua distat

distat in Ortum æstiuum XXI. mille passibus, seu centum
LXX. stadijs. inter Tibur, a quo in Eurū XII. millibus pas-
sum abest, siue centum stadijs, & Anagniam: in con-
spēctu Romæ loco edito in montis meridionali latere.
Olim equidem tum summo in iugo montis assurgebat,
vbi hodieq; arx incolitur, tum ad radices ipsius mon-
tis, qua cryptarum, & parietinarum veterum supersunt
plurima monumenta sub Aede Fortunæ, quæ montis
in cliuo constructa gradatim opere ambitiosissimo as-
surgebat. Nunc verò illius Aedis in ruinis palatium,
attollitur instar theatri, e quo subiectum in agrum, &
feraces in valles ad Algidum & Tusculanos vsque
colles, atque longius iucundissimus, & amænissimus
patet prospectus. Montem, in quo Ciuitas est Prane-
ste, a Vibio Sequestro Auentinū vocari putabit, qui au-
ctoris illius recēti editioni a Philippo Maussaco ad or-
natæ hærebit, vti Paulus Merula, qui quondam Auen-
tinum nunc Aretinum dici e Vibio tradit, & Ortelius:
quibus accederem nisi in vetusto Codice, qui anno
MDCXXXVIII. exaratus fuit, reperissem scriptum, *Apen-
ninum Italia vsque Præneste*. quamuis etiam in vetusta
editione Romæa legatur, *Auentinum, in quo Ciuitas
Præneste*: & iam olim a Ioanne Boccacio, ita lectum
fuerit, non *Atentinum*, vti scribit Ortelius; nisi apud
illum falsæ sint operæ. Et Franciscus Schottus in Iti-
nerario olim Auentinum (vt Sequester ait), nunc (vt
habent Lexica) Aretinum dictum asserit. Sed montem
illum excelsum super ipsum Præneste arcis loco emi-
nere, & retro a continuo montium tractu angusto quo-
dam transitu quasi ceruice diuulsum testatur Strabo,
cuius verba lubet appingere. postquā enim ἐρύμοτέραν
id est, munitiorem Tibure Prænesten scripsit, adiicit:
ἄκρον γὰρ ἔχει τῆς μὲν πόλεως ὑπερθεῖν ὄρους ἑψηλόν, ὅπι-
δον δ' ἀπὸ τῆς συνελούσης ὀρεῖας ἀύχην διεξέρχον.

Ptolem. l. 3. c. 8.
Geogr.

Funger. Strabon.

Ferrar. Topog.
Martyr.

Part. 2. Cosmog.
l. 4. c. 5. c. 32.
Thesaur. Geogr.
Auentin.

Lib. de Montib.

ὑπεραῖον καὶ δυσὶ καθόις τούτῃ πρὸς ὀρεῖαν ἀνάβασις .
 πρὸς δὲ τῇ ἐρυμνότητι , καὶ διώρυγι κρυπταῖς διατίθενται
 τὰν ἀχόθεν μολοῖ τῶν πεδίων , ταῖς μὲν ὑδατὶς χεῖν , ταῖς
 δ' ἐξ ὄρων λαθραίων . Hunc montem a Strabone de-
 scriptum non dubitat Blondus eum esse , in quo est
 munitissima ars , dicta Rocca Cauarum, Blondumque
 secutus Leander Albertus idem refert : sed uterque
 fallitur . cum Strabo prominens illius iugum in quo
 arx Prænестis sita est haud dubie intelligat . In eius
 montis culmine antiquos habitasse colligitur ex ver-
 bis Virgilij :

Quique altum Præneste colunt .

& ex nominis ipsius Etymologia . liquet etiam ex
 Iuvenale , qui de Cetronio , seu Centronio , ita canit
 Sat. xiv.

*Aedificator erat Cetronius , & modo curuo
 Littore Caietæ , summa nunc Tiburis arce ,
 Nunc Prænестinis in montibus alta locabat
 Culmina villarum , Græcis longeque petitis
 Marmoribus vincens Fortunæ atque Herculis ædem ?
 Ut Spado vincebat Capitolia nostra Posides .*

Erat hic Posides libertus gratiosus Claudij Cæsaris .
*Dum sic ergo habitat Cetronius imminuit rem ,
 Fregit opes , nec parua tamen mensura relicta
 Partis erat , totam banc turbavit filius amens ,
 Dum meliore novas attollit marmore villas .*

Satyr. 3.

Idem pauperem foris commodius , quam in Vrbe ha-
 bitare ostendens , Sat. iii. vbi Britannicus ex Festo ,
 Virgilio , & Strabone videndus .

*Quis timet , aut timuit gelida Præneste ruinam ,
 Aut positis numerosa inter iuga Volsinjs , aut
 Simplicibus Gabijs , aut prona Tiburis arce ?*

Lib. 7. ep. 35. 2d
 Decium.

Confirmatur etiam his Symmachi verbis : *Animum
 meum Campani littoris commemoratione sollicitas , sed
 nobis*

nobis in Prænestino rure degentibus non minus suppetit voluptatum, sint licet plures hominum sententiæ, quæ maritimis montana postponent. Ego tamen vitandis æstibus magis iudico nemorosa quam cultu aperta congruere. Sed longe antea Pyrrhus, ut auctor est Florus, prope captam urbem a Prænestina arce prospexit. Quinetiam teste Sancto Gregorio Magno, Prænestinae urbi mons præeminet, in quo Beati Petri Apostoli monasterium situm est, quod adiit ipse Sanctus Gregorius. unde cum ibi ædificia, villæ, arx, atque monasterium essent, haud dubium quin frequentes incolæ iugum illud inhabitarent. Farfenses tabulæ tradunt a Benedicto VIII. Pontifice Romano Ioannem Marchionem in Turribus Penestrini (ita tunc loquebantur) montis obsessum, & mox mentitum fuisse de Penestrino monte nolentem reddere, sicuti promiserat, anno a Christo nato circiter MXXII. Et in Vita Beatæ Margaritæ Columnensis legimus, eam mansisse in monte Prænestino prope Romam in domo paterna velut in Monasterio cum quibusdam alijs, & ibidem obiisse ad annum a Virginis partu MCLXXXVI. sed cum sedente Bonifacio VIII. Præneste tandem post grauem obsidionem pactis legibus dedita esset & diruta, & in valle reædificata, Ciuitas Papalis appellata fuit. Unde Theodoricus Rainerius Cardinalis Episcopus Ciuitatis Papalis nominatur, in annalibus Ptolemæi Lucensis, & apud Ciaconium. mox autem extincto Bonifacio Columnensium familia Præneste, & ipsa Præneste nomen recepit. Nam & Sciarra Columnensis senex ibidem obiit: & Iacobus filius Stephani cum Romæ promulgasset Ioannis XXII. aduersus Ludouicum Bauarum diploma, eo confugit: & Columnenses ibi obsedit Nicolaus Laurentij Tribunus. demum Ioannes Vitellescus Eugenij IV. Legatus in Columnenses exercitum ducens,

Lib. 1. c. 12.

Lib. 3. c. 23.
Dialog.Chron. Farfense
in Hugon Abb.
c. 32.Append. Fasci-
cul. Temp. Ma-
riani M. S. Toffi
nian. V Vading.

Bulle Bonif. VIII.

Platin. Brou.
Blond. Iouius,
Meuings.Villan. Ciacon.
Vita Colæ di Rê-
zo.

Plat. Bzou. Blond.

Prænesten rursus obsessam, præciso aquæductu, qui vnicus præbebat vrbi potum, capit: & mox rebellionem meditatem funditus evertit, Prænestinis Romam migrare iussis anno MCCCXXXV. Itaque ruinae erant nobilitatis antiquæ, latera hinc atque inde palatia iacebant, & templorum disiecta rudera, & murorum, quadrati lapides vix credibilis magnitudinis, dum eo venit Pius II. auctore Gobelino, & agrestes habitabant pauci, quos sola soli retinebat vbertas. Nam Stephanus Columnensis sedente Nicolao V. muros instaurauerat, habitatores reduxerat, & arcem in summo verticè montis ædificarat: isque etiam hodie situs Urbis est, eademque facies: Portæ arcis adhuc incisa legitur hæc inscriptio:

MAGNIFICVS. DOMINVS
STEPHANVS. DE. COLUMNA
REÆDIFICAVIT
CIVITATEM. PENESTRE
CVM. MONTE. ET. ARCE
ANNO. MCDLXXXII.

Quamquam frequentior cultiorque creuerit, & nunc sub VRBANO PONTIFICE, Principeque THADDÆO BARBERINO Urbis Præfecto caput erigit, mouet lacertos, & quasi reddita iuuentute reflorescit.

De agro Prænestino.

CAPVT VI.

VA regnum Latini fuit, vniuersus ager dictus Latium particulatim oppidis cognominatus, vt a Præneste Prænestinus, ab Aricia Aricinus, scribit Varro. Latissimus ille fuit olim, &

sub

sub ditione Prænestinorum octo fuisse oppida T. Liuius testatur. & a Romanis agro mulctatos Prænestinos quod Pedanis auxilium tulissent. neque tantum ob rebellionis crimen, sed quod tædio Romani Imperij cum Gallis gente efferata arma quondam confociassent, idem auctor est ad annum Urbis Conditæ cdxiv. Cæterum Strabo de Prænestinæ Urbis situ eiusque ad res nouandas opportunitate sic scribit: *Ut aliæ Vrbes propter rerum copiam, & opulentiam, murorumque firmitatem, & situm munitum felices censentur; ita harum ergo Præneste infelix euasit: ipsique fuerunt exitio, quæ alijs maximo solent esse vsui, atque presidio. Nam flagrante bellis ciuilibus & seditionibus Vrbe Roma, factiosi homines, qui res nouas moliebantur eo velut in arcem confugiebant. idcirco Præneste obsessa, expugnata, & vastata, agerque ademptus, culpa etiam in insontes translata. Vnde etiam bellorum ciuiliū tempore Syllæ iussu venisse sub hasta Præneste inter alia splendidissima Italiæ municipia docent Florus, & S. Augustinus. agrum etiam Prænestinum veteranis assignatum sub Octauiō Cæsare, atque ideo Fuluiam Marci Antonij uxorem cum Lucio Antonio belli sedem ibi cepisse contra Octauium colligitur ex Epitome T. Liuij. Cicero certe clamat: *At videmus (ut longinquamittamus) agrum Prænestinum a paucis possideri.* Et Sextus Iulius Frontinus libello de Colonijs, Præneste, inquit, oppidum, ager eius a Quinque viris pro parte in iugeribus assignatus est, ubi cultura est. Cæterum in absoluto est relictus circa montes, iter populo non debetur. Florebat Frontinus Traiani æuo; ex quo Siculus agri-
menfor eadem repetit.*

Dec. 1. lib. 6. c. 19.

Lib. 8. c. 13.

Lib. 5. Geogr.

Lib. 3. c. 3. 1. 1. 1.
De Ciuit. D.

Lib. CXXV.

Orat. 2. de Lege
Agraria.

Vt Asylum fuerit.

CAPVT VII.

Eius præterea Asylum Præneste, idque Poly-
buius diserte probat, Romanæ Urbis politiam
describens hisce verbis : ἐστὶ δ' ἀσφαλεία τοῖς
φεύγουσιν ἐν τῇ Νεαπολιτῶν, καὶ Περαίνεσιν ὧν, ἐπὶ δὴ
Τιβερείων πόλει, καὶ ταῖς ἄλλαις, πρὸς ἃς ἔχουσιν ὄρμια.
Securitas vero est profugientibus Neapoli, & Præneste,
etiam Tiburi, & alijs in oppidis, ad quæ sacramenta ha-
bent. Romanique ciues exsilij causa solum vertere in
eas uti liberas Ciuitates solebant. eius rei exempla
aliquot proferemus. P. Furius Philus Prætor citerio-
ris Hispaniæ adductus ad recuperatores, & accusatus
grauissimis de criminibus, cum dicenda de integro
caussa esset, excusatus exsilij causa solum vertit, &
exsulatum Præneste abiit, uti Matienus Tibur. P. Lici-
nio Crasso, & C. Calsio Longino Coss. Tiberij Cæsa-
ris pater Prætura functus, cum exitu anni discordia
inter Triumuiros exorta esset, retentis vitra iustum
tempus insignibus, Lucium Antonium Triumuiri fra-
trem ad Perusiam sequutus, deditione a cæteris facta
solus permansit in partibus : at primo Præneste, inde
Neapolim euasit, seruisque ad pileum frustra vocatis
in Siciliam profugit. Asyla quidem ista optimo con-
silio instituta tum ad replendas, & augendas colonis
Urbes, tum ad conseruandam hominum vitam. Erant
apud Hebræos sex euasionis seu refugij ac receptus
Urbes ex mandato diuino : illuc qui percusserant ho-
minem ignoranter sese recipientes salui & incolumes
erant, atque tuti. Lucum ingentem Romulus acer Asy-
lum esse iussit. Athenis aram misericordiæ, & Ephesi

Dianæ

Lib. 5. hist. Rom.

Cardul. ad pas.
ss. Getul. &
Aman.

Liu. l. 43.

Sueton. c. 4. in
Tiber.

Numer. c. 35.

Dion. Halic. Liu.
Virgil. Iuuenal.
Sertu. in Virgil.
Act. Apost. c. 17.
Theophil. in In-
ritu.

Dianæ templum Asyla fuisse constat : ne quid dicam de Poneropoli Philippi. Sed cum Asyli ius ex templi celeberrimi veneratione haud dubie ortum sit, ad eius descriptionem interim lectorem differimus.

De Arboribus.

CAPVT VIII.

Nunc ex ipsa ciuitate in agrum eius iustrandum ac describendum tantisper cōcedemus. Theophrastus omnem Latinorum agrū hisce verbis depingit. ἡ δὲ Λατίνων ἔφυδρος παῖσα. καὶ ἡ μὲν πεδαιὶ ἔχει μυρρίνην, καὶ ὄξυν θαυμασὴν. περικαυτὰ γὰρ μήκη τέμνεται, ὡς ἐστὶν διὰ νεῶς τῶν Τυρρηνίδων ὑπὸ τὴν τρόπιν. ἡ δὲ ὄρεσιν πεύκην, καὶ ἐλάτην, &c. *Latinorum autem ager vniversus aquis scatet: & planities quidem habet myrtum, atque sciscimam mirandam, (ad fagi genus a nonnullis refertur, quæ ὄξυν a Theophrasto dicitur, a Gaza sciscima: Plinius Oitryam vocare videtur) tanta namque longitudinis eam secant, ut apta sit ad nauem e Tyrrenicis pro carina. Montana vero regio piceam, & abietem, &c.* Hæc Theophrasti verba cum de cæteris agri Latini partibus intelligenda sint, tum vero Prænestino præcipue conueniunt. Ille enim & qua planitie protenditur, & qua montibus assurgit arbores plurimas, quales Theophrastus describit, & procerissimas etiam nunc producit. cuius rei fidem facit vel vnica illa sylua quæ Ciuitatem proxime adiacet.

Lib. 5. hist. plant.
c. 9°

L. 13. hist. nat.
cap. 21. Dodonæ
L. 4. c. 11. Pempt.
6. hist. plant.

De Aquis, & Veresi Fluvio.

CAPVT IX.

quis autem ager, Prænестinus profecto irriguus est. Nam & Urbem ipsam plurimis cuniculis occultis perforatam fuisse vsque ad planitiem & campos e Strabone retuli superius; & aquæductum causa cuniculos miro opere fabricatos in diuersas agrorum partes fuisse. vnde & C. Marium adolescentem Præneste obsessum per illos erumpere conatû foramine e terra emerfisse Velleius scribit. Strabo cum Prænестinum agrum descripſisset, subiungit eum Veresi fluuio irrigari. *ἢ αὖ δὲ τῆς τῶας οὐρέας ποταμὸς*. Hinc ad Verrestim fluuium locat Prænesten Merula, quem Verrestû vocat Leander. Veresim amnem a Gallicano oppido in Anienem defluere putat Cluuerius; & ostendisse se ait, pugnatum a Latinis cum Romanis haud procul radicibus Vesuij montis, qua via ad Veresim ferebat, & victos Latinos cum Decius se deuouisset T. Liuius narrat. sed Cluuerium aut memoria lapsum, aut promissi oblitum puto. Aquas Prænестinas memorat Blondus Flauius. sed variarum formarum, sic aquæductus appellant, & fontium indicem contexuit vir peramicus, & recentiora nomina apposuit.

Lib. 2. hist.

Lib. 5. Geogr.

L. 4. p. 2. Cosmog.
Descrip. Latij.L. 3. Ital. Ant. &
L. 2. C. 10.

Lib. 6.

Decad. 3.

De Vinis, & Latifundijs.

CAPVT X.

L. de Vin.

L. 9. epigr. 73.

PRÆNESTINA Vina celebrat Andreas Baccius, Latifundia Martialis, in sutorem canens.

*Prænestina tenes decepti regna patroni,
In quibus indignor si tibi cella fuit.*

Exco.

Lib.2.hift.

Lib.5.Geogr.

L.4.p.2.Cofn
Descrip.Latij.

L.3-Ital. Ant.
L.2.c.10.

Lib.6.

Decad.3.

L.de Vin.

L.9.epigr.73.

Excolebantur quippe vastissima, vt idem innuit, de
hortis Iulij Martialis agens; quorum tamen pauca L. 4. Epigr. 51.
iugera illis præfert:

*Vos nunc omnia parua qui putatis ,
Centeno gelidum ligone Tibur ,
Vel Præneste domate .*

Sed age nomina quoque fundorum agri Prænestini,
quæ ex vetustatis naufragio supersunt, colligamus.

In Vita S. Syluestri Papæ, quam ex Pontificali Da-
masi profert Binius Tom. i. Concil. sic legimus: *Con-*
stituit B. Syluester I. Papa in Vrbe Roma titulum suum
in regione tertia iuxta Thermas Domitianas, quæ cogno-
minantur Traiane, titulum videlicet Syluestri, vbi do-
nauit Constantinus Augustus fundum Ceianum in ter-
ritorio Prænestino, præstantem solidos quinquaginta;
Fundum Termulas (seu Thermulas) in territorio Præ-
nestino præstantem solidos triginta quinque, possessionem
Cylonis (forte Cilonis Præfecti Urbis, ad quem exstat,
epistola Seueri) in Territorio Prænestino, præstantem

ff de offic. P. V.
de Cilonis domo
Notit. Urb. &
Pancitol.

solidos quinquaginta quinque, &c. Hæc inquam Binius
ex Pontificali, quæ in Moguntina editione Anastasij
frustra quæras. Sixtus III. fecit, seu refecit Basilicam
Sanctæ Mariæ, quæ ab antiquis Liberij cognomina-
batur, iuxta macellum Liuiæ, vbi & obtulit inter
alia *possessionem Marmoratam in territorio Prænestino,*
præstantem solidos centum quinquaginta duos. Factum

Anast. Bibl. in
in Sixto III.

hoc ad annum CHRISTI ccccxxxii. Sic Ecclesia Ro-
mana primitias donorum e Prænestino agro excer-
psit, & delibauit fructus primæuæ pietatis. In Præn-
stinorum finibus iacebat Cæsariana possessio, Symma-
cho teste. possessionem Celeris in territorio Afilia-
no, quod sub diocesi Prænestina regitur, Sixtus III.
attribuerat Basilicæ Liberianæ. Gauiniana, seu Gabi-
niana prædia recensent Iurisconsulti, quæ Zagarolæ

Lib. 10. epist. 4.
ad D. Theodos.

A. August. de
propr. nom.
Pandect.

Inscript. p. 169.

fuisse nonnunquam sum opinatus, vbi Venus Gabinia colebatur, vti liquet ex inscriptione, quam e Grutero profero.

VENERI. GABINIÆ. ET. ALBANÆ. SANCTÆ
PRO. SALVTE. L. GENII. PRIMIGENII. ET
SECVNDINO. FILIO. L. IVNIVS. FELIX. PATR.
CVPEDINIS. II. AER. P. S. S. POS.

In Tabula Italiæ

Ital. Antiq. p. 947.
500. 954. 966.

Ital. Illustr.

Sed Zagarolam Gruterus ipse atque Ligorius Gabios fuisse censent; Cluuerius Labicum, immemor a se Gallicanum assertum Labicum: & mox conuenire nulum æque locum Pedi descriptioni atque Gallicanum pronuntiatum. ego Gabiniana illa prædia esse putarim oppidum, quod Gabinianum, seu Cauignano hodieque appellatur: cuiusque Domini erant Comites, & haud procul Signio situm est. In montibus Prænestinis sitam villam Horatij, vbi S. Ioannis in campo Horatij nunc appellatur, refert Blondus. Fundū quoque Casarianum in via Penestrina miliario xxx. recenset Notitia fundorum iuris tituli Sanctorum Ioannis & Pauli marmoribus insculpta, cum diplomate Gregorij Secundi vt videtur, cui ad latus Constantini Serui Seruorum nomen incisum. Fundum Luco in territorio Prænestino commemorat Leo Papa VII. anno Pont. II. Indictione x. Fundum ΩΑΕΡΑΝΟΝ, pro ΩΑΕΒΑΝΟΝ, Notitia *δεγασειον*, seu villarum & fundorum spectantium ad Monasterium S. Erasmi Romæ; quæ incisa marmoris effossa nuper fuit in Vaticano. eandem insertam legi Regeſto veteri Sublacensi. Sed Oleranum illud Olebanum esse Ioannis X. & Paschalis II. literæ conuincunt; quod hodie Prænestina etiam in diœcesi situm est. Eadem notitia Fundum ΑΟΝΤΙΑΝΟΝ ΜΙΚΡΟΝ, & ΜΕΦΑ adnumerat: quorum alterum ego Lunianum arbitror Prænestinæ diœceseos vicum. Fundum

dum qui appellatur Semeffanum in integro positum in territorio Prænestino Ioannes Pontifex X. recenset, vt & Fundum Donabelli anno Pontificatus III. CHRISTI CMXXV. Fundos Semisanum, & Donabelli in territorijs Tiburtino, & Prænestino locat Otto II. Imperator, anno V. Imperij. Atque his e fundis, villis, & possessionibus succreuerunt, & ex oppidorum octo, quæ Prænestinis olim suberant, ruinis exsurgere oppida & vici, qui nunc in diœcesi Prænestina numerantur: nempe Cauarum, Genistani, Paliani, Surronis, Roiatis, Afilarum, Pontij, Olibani, Ciuitellæ, Pisciani, Sancti Viti, Capranicæ, Arcis Cauarum, Lugnani, Zagaroli, Gallicani.

De Floribus, Fructibus, & Nuculis.

CAPVT XI.

NEQVE deerant horti: cum florum, atque Rosarum præcipue, quæ flores inter principum obtinere videntur, feracissimum esset Prænestinum solum. Plinius *genera*, ait, *Rosarum*. Lib. 20. c. 4. *nostri fecere celeberrima, Prænestinam, & Campanam: addidere alij Miletiam.* Erant vero adeo fragrantés, vt ex illis conficerentur vnguenta optima. superscriptus enim auctor ita de vnguentis scribit: *Irinum Corinthi* Lib. 13. c. 27. *dici maxime placuit, postea Cyzici: simili modo Rhodium Phaseli, quam gloriam abstulere Neapolis, Capua, Prænesto.* In satiuarum Rosarum numero quartam speciem Gallia profert, quæ Rosæ Franchæ: Plinius Trachiniam, aut Prænestinam dixit, teste Dodonæo. Hist. stirp. l. 3. Pempt. 2. Mar- tialis in epig. lx. L. ix. in corollam roseam canit:

Seu Prænestino te villica legit in horto.

Protulit & fructus celebres Prænestinum solum, præ-

Lib. XV. c. 22.

Turneb. c. 19. l. 25.
& c. 17. l. 27. Adu.

c. 8. l. de re rust.

L. 3. c. 14.

fertim nuces. Cato etenim adijcit Auellanas, ac galbas Prænestinas: quas maxime laudat, & conditas ollis in terra seruari virides tradit apud Plinium: vbi adnotatur legi *caluas* in vetusto Glossario: *calua nux*, καρύον βασιλικόν. in eodem, Albanæ nuces Prænestinæ, *calua nux*, quæ fructum caluum fert, id est summo apice nudum, nec vndique putamine corticis obdutum. Catonis verba hæc sunt: *Sub Vrbe hortum, &c. nuces caluas, Auellanas, Prænestinas, & Græcas. Hæc facito vti serantur, &c.* In Saturnalijs Macrobij Seruius nucum varias species exponens, *Nux hæc* (scribit) *Auellana, seu Prænestina; quæ eadem ex arbore est, quæ dicitur Corylos, de qua Virgilius dicit: Corylum fere, &: Hic inter densas Corylos. Est autem natio hominum iuxta Prænestinum agrum, qui Carsitani vocantur ἀπὸ τῶν καρύων, cuius rei meminit Varro in Loghistico, qui inscribitur Marius de Fortuna, inde scilicet Prænestinæ nuces. Est & illud apud Næuium in Ariolo, quod ita refert Iosephus Scaliger in castigationibus ad Festum.*

————— heri

*Quis apud te? Prænestini, & Lanuuij hospites.
Suo pte utrosque decuit acceptos cibo,
Alteris inanem bulbam madidantem dare,
Alteris nuces in procliui profundere.*

Cl. Salmasius in notis ad Lampridium pro bulba legit vuluam: sicuti Isaacus Pontanus in Macrobio, madidam, pro madidantem. Nuculas manifesto dictos confirmant isti versus: itaque iubet illis nuces in procliui profundere, vt solebat pueris. Quin veteribus in saxis mentio est sparsionis nucum, quam quotannis facere ad tumulum testatoris damnas est heres ex eo testamento. De nucibus a nouo marito spargi solitis inter solemnes nuptiarū ritus, exstat Virgilianū illud: *Sparge marite nuces.* Ado-

Adolescentes etiam cum serijs animum appellebant, relinquere nuces dicebantur, vt fufe in Adagijs obleruauit Erasmus. *Nuculas Prænestinos appellabant antiqui* (vti refert Sextus Pompeius Festus) *quod inclusi a Pœnis Casilini famem nucibus sustentarunt*: id vero mox recensēbimus. vel quod in eorum regione plurima nux minuta nascitur. Paulus Diaconus hæc ita expressit: *Nuculas Prænestinos* (alias *Prænestini*, alias *Prænestinas*) *appellabant*. Cicero de dictis ex ambiguo loquens, vt illud Africani, ait quod est apud Lucilium.

Ex L. i. lib. 23.
Annotat. Festus

L. 2. de Orat.
Fragm. Lucilij.

Quid Decius Nuculam an confixū vis facere? inquit; Idem Cicero Philippica VI. his verbis notat Prænestinos Nucularum cognomine. *Iacent beneficia Nuculae, friget patronus Antonius*. Lucium nempe designans: cuius supra meminimus, & de quo inferius agendum erit.

De secessu.

C A P V T XII.

NON vt in Asylum tantum Prænestæ comēbant frequentes Romani ciues; verum etiam propter amēnitatem, & saluberrimi aeris temperiem, secessus ergo æstate vt plurimum illuc conuolabant. Martialis de littoris Formiani delicijs agens, sic exclamat.

L. 10. Epig. 29.
scu 30.

O temperatæ dulce Formiæ littus!
Nam cum seueri fugit oppidum Martis,
Et inquietas fessas exiit curas
Apollinaris omnibus locis præfert.
Non ille sanctæ dulce Tibur uxoris,
Nec Tusculanos, Algidosue secessus,
Prænestæ nec si Antiumue miratur.

Et

Lib. I. c. 12.

Et iuculentum de Prænestino secessu L. Flori testimonium habemus. *Tibur nunc suburbanum, & æstivæ Præneste deliciae nuncupatis in Capitolio votis petebantur.* ita ille Traiani ævo, ut creditur. Antea tamen tecefferat eo Flaccus Horatius poetarum lepos, & Lyricæ delictum Camænx, qui canit Homerum a se Præneste relictum in epistola ad Lollium :

L. I. scæp. I.

*Troiani belli scriptorem, maxime Lolli,
Dum tu declamas Romæ Præneste relegi,
Qui quid sit pulchrum, quid turpe, quid vile, quid non,
Plenius ac melius Chrysippo ac Crantore dicit.*

Forssitan æstus vitandi causa, & ad opacum frigus captandum Præneste tunc Flaccus agebat. altior enim situs & nemorosus minus obnoxius est caloribus. unde Præneste frigidum vocat idem Horatius :

Ode 4. l. 3.

*Vester Camanæ vester in arduos
Tollor Sabinos, seu mihi frigidum
Præneste, seu Tibur supinum,
Seu liquide placuere Bræ.*

Satyr. 3.

Sic Prænesten gelidam nominavit Iuvenalis supra laudatus. Eo vero Flaccus ventitabat Augustum, seu Mæcenatem Augusti comitem assiduum & fidum vel sectatus, vel imitatus. Nam Augustus, teste Suetonio, ex secessibus præcipue frequentavit maritimam, insulasque Campaniæ, aut proxima Urbis oppida Lanuvium, Præneste, Tibur : ubi etiam in porticibus Herculis templi per sæpe ius dixit. & itinera lectica, & noctibus fere, eaque lenta, & minuta faciebat ; ut Præneste, vel Tibur biduo procederet, ac si qua mari posset peruenire potius navigabat. A. quoque Gellius Hadriani ævo in recessu Prænestino vespertina ambulatione solus obambulans considerabat qualis, quantaque esset particularum quarundam in oratione Latina varietas. sed vberius pandit quid illo in recessu ageret. *Quando ab arbitris*

L. I. c. 13. N. Att.

(adijcit)

(adijcit) negotijsque otium est, & motandi corporis aut spatiamur, aut veſtamur, querere nonnunquam apud memetipsum soleo res eiusmodi paruas quidem, minutasque, & hominibus non bene eruditis aspernabiles, sed ad veterum scripta penitus noscenda, & ad scientiam linguae Latinae cum primis necessarias. Plinius Secundus ad Apol- L. 5. epist.

linarem scribens suum in Thuscis secessum, villamque ibi suam graphice depingens, addit: *Habes caussas cur ego Thuscos meos, Tusculanis, Tiburtinis, Prænestinisque meis præponam. nam super illa, quæ retuli, altius ibi otium, & pinguius, atque securius: nulla necessitas togæ, nullus accersitor e proximo.* M. Antoninus Philosophus Imperator, teste Capitolino, sub ipsis profectio- nis Germanicæ diebus in secessu Prænestino agens filium nomine Verum Cæsarem exſecto sub aure rubere septen- nem amiſit, quem non plus quinque diebus luxit; cõsolatusque etiam medicos, actibus publicis se reddidit. Symmachus sub Theodosio Augusto florēs Patri scri- L. 1. epist. 2.

bit. *Interea loci de Prænestina ſucceſſione ſiluiſti, cuius fama mihi fecit indicium, quam vellem delicijs veſtris improuiſus obrepere: licet Campaniæ amœna præniteant, mihi tamen eſſet accommodatius agitare vobiſcum, & ſpiraculis regionis illius æſtiuam flagrantiam temperare.* Idem quoque ſcribēs Eutropio. *Haut olim tamen, ait,* L. 3. epist. 50.

Urbem rure mutaueram, ut æſtas mihi Præneſtino Algi- do frangeretur, ſi interuentus negotij familiaris recipit otium meum. Idem quoque Decio hæc exarat loco iam L. 9. epist. 78.

prolato. denique ruri cum parentibus otiabar, ut algore Præneſtini diuerſorij flagrantiam torridæ æſtatis excluderem, eoque loci repererunt litteræ tuæ: ſed ubi omnes moleſtias quas Pado auctore toleraſti, ſolicita lectione percenſui, accuſato vernula tuo flumine, cuius turbidos meatus, & infidam aquã expertus es, retuli conſeruatiõis tuæ gratiam Dñs auctoriſus, BONAEQUE FORTVNAE.

Chron. Cassian.
l. 2. c. 83.

Septimo fere postea sæculo Damasus II. Pontifex Romanus; qui ortus e Bauaria, & prius Pepo Bagnarius vocatus, Brixienfis Episcopus, atque Aquileienfis Patriarcha fuerat, cum se animi recreandi causa, & ad fugiendos Romani cœli feruores Præneste contulisset, anno a CHRISTI natali MCLVIII. die VI. Idus Augusti fato functus est, vti Leo Ostien, Sigonius, Panuinius, & Ciaconius, atque Cardinalis Baronius ad dictum annum, ex eoq; Spondanus attestantur: tum ad San-

Chron. 24 an. 1047

cti Laurentij extra Urbem sepultus fuit, Hermanno Contracto teste. Nihilofecius tamen Paschalis II. cum grauissime laborasset Anagninæ, simul atque sanatus fuit Præneste adiit, & Beato Agapito, quem vnice Protectorem gens colit, dedicatam Basilicam consecrauit ingenti cum iucunditate, sicut illum supplices

Matin.

orauerant Anagninæ Prænestini; & qui antea in lecto alterius auxilio suspensus sedere vix poterat, ante altare per se erectus Missarum solemnia celebravit, & Natiuitatis Domini vigilias, Romani ordinis Missas, & matutinum post Missam, & iterum Missam, & post

Zelus MS. Cod.
Vatic. 5942.

Pandolph. Risan.
Cod. Vatic.

processiones Octauas, & Epiphantias, &c. Audiuit ibidem Caloioannis Imperatoris Constantinopolitani, qui patri Alexio demortuo successerat, Oratores, quos ibi receperat, & lätos expeditosque remisit, cum eis dixisset vt suo nomine Caloioannem contra Saracenos animarent: quæ ad annum CHRISTI nati MCLVII. gesta sunt, legunturque hac de re incisæ marmori hæ Inscriptiones in Ecclesia Cathedrali.

Baron. ann 1117.

Anno Dominicæ Incarnationis millesimo exxvj. xviii. Kal. Febr. Indic. x. dedicatum est Altare, & Crypta Sancti Agapiti Martyris per Dominum Cononem Prænestinum Episcopum. in quo videlicet Altari requiescunt corpora SS Martt. Agapiti, Gordiani, & Abundij: & resandæ sunt Reliquæ SS. Mart. Miliani, & Nimphæ.

Anno

RC Anno Dominicæ Incarnationis MCMVII. m. Decem-
 brio sac. die xvj. Indiēl. xj. dedicata est superior Eccle-
 sia, & Altare sancti AG. Mart. a Domino Paschali II.
 Papa anno Pontificatus eiusdem xviii. in quo videlicet
 Altari recondite sunt Reliquæ Apostolorum, & Sancto-
 rum Mart. Calixti, Martini Papæ, Agapiti, Valentini,
 Tiburtij, & Scđi. & beatæ Agathæ Virginis, & Sancti Sil-
 uestri Confessoris. Interfuerunt huic dedicationi Mai-
 fredus Tiburtinus Episcopus, Berardus Marsicanus
 Episcopus, & Ecclesiæ Romanæ Cardinales Presbyteri
 Diaconi GG. AVRIFEX.

Eugenium III. Pontificem Maximum anno MCLIII.
 mansisse in finitimis Vrbi locis, Tiburi, Prænestæ, at-
 que Tusculi Ciaconius auctor est. Et vero saluberri-
 mus & purissimus ibi aer, ipsoque in monte præser-
 tim ducitur.

Tom. I. Vit. Pont.

De Ludis.

CAPVT XIII.

LLICIEBANT & detinebant etiam eos,
 qui Prænestæ degerent, Ludi; quorum &
 Cicero meminit hisce verbis: *Habes, quæ,
 dum tu abes, loquuti sunt. Ludi interea Præ-*
nestæ, ibi Hirtilius, & isti omnes, & quidem Ludi dies
octo; quæ cænæ? quæ deliciæ? Res interea fortasse tran-
sacta est. O miros homines! at Balbus edificat, n̄ zæz
αὐτῶ μέλει, verum si quæris hominē hominī nō recta, sed
voluptaria querenti nonne βεβίωται; Tu interea dormis.
 Sub Theoderico rege Gothorū ludi Prænestæ peracti
 videntur e Cassiodoro in formula Vicarij Urbis Ro-
 mæ. illi enim edicitur: *Intra quadragesimum sanctissi-*
mæ Urbis iura custodis: Prænestæ Ludos edis in vicem

L. 6. Var. ep. 15.

36 PRÆNESTES ANTIQVÆ
*Consulis in honorem positus . Ad Ludos certe pertinent
 istæ Inscriptiones . quarum prima extat in hortis , in-
 cisa basi hisce verbis :*

Grut. p. 483.

D. VELIO	a tergo .
TROPHIMO	CVRANTIBVS
SEVIRO	 TORINO
AVGVSTALI	ATRILE. II. VIR.
CVRATORI	VII. K.
MVNERIS. PVBLICI	TORIN. VIR.
DECRETO. DECVRIONVM	APRILE.
POSTVLANTE	
POPVLO. FF.	
S. PP. P.	

. Altera ita concepta est .

M. AVRELIO. AVGG. LIB.
 AGILIO. SEPTEMTRIONI
 PANTOMIMO. SVI. TEMPORIS. PRIMO
 HIERONICÆ. SOLO. IN. VRBE. CORONATO
 DIAPANTON. AB. IMPP. DD. NN.
 SEVERO. ET. ANTONINO. AVGG.
 PARASITO. APOLLINIS
 ARCHIERI. SYNODI. IIIII. VIR. AV.
 HVIC. RESPVBLICÆ. PRÆNESTINA.
 OB. INSIGNEM. AMOREM. EIVS. ERGA
 CIVES. PATRIAMQ
 POSTVLATV. POPVLI. STATVAM. POSVIT.

Et forte ad Septentrionē Prænestinum pertinet Inscriptio quæ Antipoli in Prouincia Narbonensi visitur :

SEPTEMTRIO. PVER
 BIDVO. SALTAVIT. ET
 PLACVIT.

Ter-

Tertia sic legitur :

A. MVNIO. A F.
 MIN. EVARISTO
 S. P. L. E. Q. R. PAT. COL.
 OMNIBVS. HONOR.
 NITIDE. FVNCTO. OB
 INSIGNEM. EIVS. EDITIONEM
 MVNERIS. BIDVI. POPVLO
 POSTVLANTE. BIGAM
 PLACVIT. EQVEST. STATVA
 DECRETO. ORDINIS. EVM. DONARE
 L. D. D. D.

Quarta est huiusmodi, quam Gruterus retulit .

CN. VOESIO.
 CN. FIL. APRO.
 QVAESTORI. AEDILI. II VIRO
 FLAMINI. DIVI. AVGVSTI. VI VIRO
 AVGVSTALI. CVRATORI. ANNON
 TRIENNIO. CONTINVO. CVRAT
 MVNERIS. PVBLICI. GLADIATORII. III.
 QVOT. ISTE. TEMPORE HONORVM. CVRARVMQ.
 SVARVM. PIENTISSIMO. MVNIFICENTIAE
 STVDIO. VOLVPTATIBVS. ET. VTILITATIBVS
 POPVLI. PLVRIMA. CONTVLERIT. LVDVM. ETIAM
 GLADIATORIVM. ET. SPOLIARIVM. SOLO. FACTO
 SVA. PECVNIA. EXTRVCTVM. PVBLICE. OBTVLERIT
 CVIVS. MERITIS. POSTVLANTE. POPVLO
 STATVAM. PVBLICE. PONI. PLACVIT. D. D.

Itaque non tantum hic saltabatur a Pantomimis, verum & Gladiatoria munera exhibebantur. vnde per idem tempus, quo Nero Urbem incendit, tum aduersus Christianos sæuijt, hoc est, C. LECANIO BASSO,

ET M. LICINIO CRASSO COSS. *Gladiatores apud oppidum Prænestinum tentata eruptione præsidio militis, qui custos adesset, coerciti sunt. Iam Spartacum, & vetera mala rumoribus ferente populo, ut est nouarum rerum cupiens, pauidusque.*

De Fortunæ sortibus.

CAPVT XIV.

QUELEBERRIMA vero fuit imprimis Præneste FORTVNÆ sortibus, & templo, in quo edebantur oracula. Originem Cicero pandit eleganter sane, quo loco disputat contra sortes. Labet igitur eius verba hic inferere. Videamus (inquit) clarissimarum sortium quæ tradatur inuentio. Numerium Suffucium (scilicet Suffetium) Prænestinorum monumenta declarant honestum hominem, & nobilem somnijs crebris, ad extremum etiam minatibus cum iuberetur certo in loco silicem cedere, perterritum visis iridentibus suis ciuibus id agere capisse. Itaque perfracto saxo sortes erupisse in robore insculptas præscarum litterarum notis. Is est hodie locus sepius religiose propter Iouis pueri, qui lactens cum Iunone in gremio FORTVNÆ sedens mammam appetens castissime colitur a matribus. Eodem tempore eo loco, ubi nunc FORTVNÆ sita ades est, mel ex olea fluxisse dicunt, haruspicesque dixisse summa nobilitate illas sortes futuras; eorumque iussu ex illa olea arcam esse factam, eaq; conditas sortes, quæ hodie FORTVNÆ monitu tolluntur. Quid igitur in his potest esse certi? quæ FORTVNÆ monitu, pueri manu miscentur, atque ducuntur. Quomodo autem ista posita in illo loco, quis robur illud cecidit, dolauit, inscripsit? nihil est, inquiunt, quod Deus efficere non possit. utinam sapientes Stoicos fecisset

L. 2. de Diuin.

fecisset, ne omnia superstitiosa solitudine, & miseria crederent. Sed hoc quidem genus diuinationis vita iam communis explosit. sani pulchritudo, & vetustas Prænestinarum etiam nunc sortium retinet nomen, atque id in vulgus. Quis enim Magistratus, aut quis vir illustrior vitur sortibus? cæteris vero in locis sortes plane refrixerunt. Quod Carneadem Clitomachus scribit dicere solitum: nusquam se fortunatiorem quam Præneste vidisse Fortunam. Ovidius Prænestinam Deam vocat ideo Fortunam hisce versibus:

Sextus Iunonis mensis fuit, aspice Tibur

L. 6. Fastor.

Et Prænestina mania sacra Deæ.

Propertius eamdem meminit.

L. 2. Eleg. 32.

Nam quid Prænestis dubias, O Cynthia, sortes,

Quid petis Alci mania Telegoni?

Tiberius Cæsar, uti Suetonius scribit, vicina Vrbi

c. 63. Tibca.

Oracula disscere conatus est: sed maiestate Prænestinarum sortium territus destitit; cum obsignatas, deuectasque Romam nō reperisset nisi relatas rursus ad templum.

Vbi Beroaldus multa notat, & Strabonem laudat, ex eoque affirmat habuisse Præneste Fortunæ templum, unde certa edebantur Oracula. apud eundem Suetonium Domitiano Cæsari Prænestina Fortuna toto imperij spatio annum nouum commendanti lætam, eamdemque semper sortem dare assueta, extremo tristissimam reddidit, nec sine sanguinis mentione. Alexandro Augusto Mamææ filio fors in templo Prænestino talis extitit, cum illi Heliogabalus insidiaretur.

Et in c. 72. uer. in Aug. & in Propert. li.

c. 15. Domit.

Lampr. in Alex.

— si qua fata aspera rumpas

Tu Marcellus eris.

Supra scriptum versum Propertij Beroaldus sic explicat: quid petis Prænestinum secessum, vel Tusculanum? dubias sortes vocitari addens, ut elevando auctoritatem oraculi citius persuaderetur Cynthiae ma-

nendum in Vrbe: vel quia omnia oracula sunt perplexa, adeo vt fors ipsa saepe referenda sit ad sortes, vti facundissime scribit Cicero. certe non solum Bacchanalium sacrorum morem nouum institutum, cum ad perniciosam vefaniam iretur, sublatum refert Valerius Maximus; sed & Lutatium, qui Punicum bellum confecit, a Senatu prohibitum esse sortes Fortunæ Prænestinæ audire. Auspicijs enim patrijs non alienigenis Remp. administrari optime iudicabant. Silius ita canit.

Hinc Tibur Catille tuum, sacrisque dicatum

Fortunæ Præneste iugis.

Aedes autem pulcherrima fuit, seu Templum amplissimum, atque vetustissimum. alludit Iuuenalis laudatus his verbis, de Centronio ædificante Tiburi, & Prænestæ, ac vincente, vt ipse ait,

———— *Fortunæ atque Herculis ædem.*

Quo loco videtis veterem scholiasten & Britannicum fuisse hæc enarrantes. Fuit & multa religione inclytum, viscebaturque vti miraculum. frequens enim erat eo concursus vndique consulentium. Ibi sub imagine duarum sororum Fortunam cultam sunt qui opinentur, atque abs illis fusa oracula in fortibus a Numero illic fitis. vnde Statius in Tiburtino Manlij Vopiscii exclamat:

Quod ni templa darent alias Tyrinthia sortes,

Et Prænestina poterant migrare sorores.

Id est Bona malaque Fortuna. Ibi Calderinus memorat sortes Antiatinas, nam Antij quoque Fortunæ templum fuit, auctore Tacito, sed Equestris. Horatius hinc accinit:

O Diua gratum quæ regis Antium.

Et Suetonius in Caligula refert monuisse Antiatinas sortes vt a Cassio caueret. Erat, & Tusculi e Suetonio & Ferentano in oppido, atque in Algido e Liuiio; sed

& Cæ-

L. 1. c. 3.

Lib. 8.

Sat. 14.

Al. ab Alex. l. 1.
Gen. Dier. c. 14. &
ibi Tiraquell.

L. 1. Sylu.

Lib. 3.

L. 1. Ode 35. vbi
Acr. & Porphy.
c. 57.

In Galba c. 18.

& Cæretum, Falerijs etiam e Plutarcho . afferitque illas geminas, atque simulacra earum moueri quoties dant responsa, vultque Martialem has intellexisse cum pangit :

L. r. Dec. 3.
in Fabio.

Epigr. 1. l. 5.

Seu tua veridicæ dicunt responsa sorores,

Plana suburbani qua cubat vnda freti .

Quamuis ad Prænestinae retorqueat Beroaldus . Verum vnam tantum Antij laudat Horatius , duas Macrobius . *Vidimus*, inquit, *apud Antium Fortunarum simulacra promoueri ad responsa danda*. Gemina, refert Ammianus, Fortuna, vti poetæ fingunt ; quia sit alijs prospera, alijs infausta. Senatus vterum Poppeæ commendauit Dijs, vtque Fortunarum effigies aureæ in folio Iouis Capitolini collocarentur decreuit, teste Tacito. Fortunæ huic geminæ Templum in Exquilij locatum . Falsus Tacitus nullum Equestris Fortunæ Templum Romæ fuisse censens, sicut erat Antij : eumque iure Lipsius arguit . Equestris enim Fortunæ ad theatrum lapideum Vitruuius meminit . quamuis alij Tacitum excusare conentur . Falsus Raderus ad Epigrammata Martialis, laudans Strabonem lib. i. v. cum tantum lib. v. agat de Antio ; nec ibi Fortunæ, sed *Διοσκύρων* Templum fuisse tradat . Sorores Prænestinae potius dictas sortes, quod ex eodem saxo persimiles eruperint simul, vti sorores eodem ventre progentæ, sunt qui sentiant . sic sororiare dicuntur mammæ puellarum cum primum tumescunt, & fraterculare, Festo auctore e Plauto in Fribularia. sic in Syria quatuor vrbes Antiochia, Seleucia, Apamea, & Laodicea *ἑλέγοντο ἀλλήλων ἀδελφαὶ διὰ τὴν ὁμόνοιαν*, propter concordiam ; seu quia fuerunt *Σιλεύκῃ τῇ Νικάτορες κτίσμενα*, vt Strabo testatur . Statij quidem versus id videntur innuere . Vniuersim profecto Fortuna sortes regere credebatur ; quia sortes erant, quæ manu mouerentur,

L. r. c. 23. Saturn.

Lib. 27.

Lib. 15.

Lib. 3.

L. 3. c. 20.

Al. Donat. Romæ
L. 3. c. 22.

L. 16. Geogr.

siue tesserae ducerentur ex vrna & tabellæ, siue taleæ mitterentur in alueolum, siue iacerentur in fontem, modo id fortuito, & casu fieret. Sed nobis sermo est de sortibus, quas puer mittebat in urnam, mouebat, & ducebat. Parum tamen bello Ciuili Fortunam suis Prænestinis fauisse scribit Lucanus his versibus.

————— *Vidit Fortuna colonos*

Prænestina suos vno simul ense recisos

Vnius populum pereuntem tempore mortis.

L. 2. Eleſt. c. 12.

Ambigitur autem ex qua materia hæ fuerint sortes, quæue forma effingerentur. si Lipsium audiamus, sortes tabellæ, aut taleolæ, aut furculi e ligno fuere non grandes, quibus litteræ ad diuinandum insculptæ, siue notæ interdum quatuor, aut quinque verba. Eæ priuatim habitæ, eæ publice. sed quæ in publico in primis Religiosæ censebantur, & cana quadam vetustate sacræ: itaque sancte ac religiose in templis ipsis habebantur in arca reconditæ, & nisi fallor, tænijs vitisque laneis seorsum inuolutæ; hac de causa locis Liuij, in quibus legimus, *Cære extenuatas sortes*, & *sortes sua sponte extenuatas*, ipse Lipsius legendum putat, *exteniatas*, nempe sponte euolutas, & exutas vittis; quasi Fortunæ ipsius manu spar sæ, atque iactæ fuissent. Eruditissimus Hieronymus Aleander iunior in Obseruationibus Humanis, quæ manuscriptæ in Barberina Bibliotheca seruantur, mauult retinere vocem, *extenuatas*, & *attenuatas*; legens apud Liuium: *Cære sortes extenuatas*, & iterum; *Cære, ubi sortes extenuatae erant, lætisternium imperatum.* & alibi: *Falerijs cælum findi visum velut magno biatu, quæque patuerit ingens lumen effulsiſſe, sortes sua sponte extenuatas, unamq; excidiſſe ita scriptam: MAVORS TELVM SVVM CONCVTIT: ex Plutarcho, apud quem hæc ita recensentur: τὰ δὲ ὑπὲρ Φαλέρους ἑρᾶν ῥαζήναι δόξαντος*

L. 1. Dec. 3.

L. 2. Dec. 3.

in Fabio.

δὲξαντες ἐκπίπτειν καὶ διασπαρῆσθαι πολλὰ γραμματῆα,
καὶ ταυτῶν ἐνὶ γεγραμμένον φανῆναι κατὰ λέξιν, Ἄρης τὰ ἐαυτῷ
ὄπλα σαλεύει. unde colligit ingeniose ac solerter, ex-
tenuatas sortes fuisse siue attenuatas, non cum eua-
nescerent, vt Gutherius interpretatur, seu quod im-
minuerentur: puta cum forent crassitudinis quadran-
talis, apparerent eductæ ex vrna vel cista vncialis tan-
tum: verum cum non extractæ ex vrna vel cista sua
sponte elaberentur, & dispergerentur: & proprium
eius rei verbum fuisse attenuari, vel extenuari: quem-
admodum & in alijs sacris verba quædam adeo pro-
pria censebantur, ea vt mutari temere fas non esset.
Sane proditum a nemine reperitur num furculi illi, li-
gneæue tabellæ, quæ ad captandas sortes ducebantur,
in arcam denuo conijcerentur: quod si id non fieret,
haud absurde tenuari sortes dicebantur, quarum
scilicet numerus in dies diminueretur, donec de in-
tegro alijs furculis a sacrorum ministris arca replere-
tur; si vero ductæ, elapsæue sortes statim reddebantur
arcæ, attenuandi verbum ideo illa in re inductum
videtur, quia lenia vocabula, & quæ mala omina auer-
runcarent, adhiberi in sacris solebant, κατ' ἐυφημισμὸν,
vt obseruat Seruius. Hæc Aleander, qui addit: quod
si quem huiusmodi exempla nihil mouent, is saltem
inficiari non poterit, complures fuisse in sacris appella-
tiones, quarum ratio in obscuro videtur esse. atque
ideo lectionem in tribus Liuij locis, atque in Iulio Ob-
sequente constantem sollicitare non audet. Ennium
tamen a Varrone laudatum, & a Turnebo atque Sca-
ligero interpolatum sic emendat.

L. 4. de Vet. Iur.
Pontific.

In Elog. 8.

Lib. de Prodig.

Lib. 6. de L. L.

Quæ caua ceruleo septo cortina recepit.

Caua cortina dicta quod est inter terram & cœlum.
ad similitudinem cortinæ Apollinis, ea a sorte, quod
inde sortes primum extenuatæ. Lipsio Ludouicus

Ad 6. Æneid.

L. 2. de Orac. &
Sortib. c. 1.

Cerda, & Iulius Cæsar Bulengerus assentiuntur, ligneasque faciunt sortes. quamquam Bulengerus adiungat tabellas, aut taleolas fuisse. Equidem eas sortes non tam furculos, aut taleolas, quam tabellas potius, & quasi assulas, ac breues regulas fuisse dixerim. Nam Cicero ait fuisse cæsas & dolatas; furculi autem simplices rami, aut ramusculi sunt detracti ab arbore, taleolæ vero frustra ligni præcisa, & ad serendum aspera. Quod si sortes his similes damus, dolatæ, aut exæquatæ non fuissent, & minus capaces litterarum. Sunt igitur potius tabellæ, ac regulæ breues, & ex materia primum lignea, vt idem tradit Cicero: sed postea ex alia solidiore fuisse quis dubitet? nam cum vsus sortium propter superstitionē percrebuisse, multi etiam priuatim eas domi asseruabant, vt futura diuinarerent, & quid esset agendum ex suo ipsi oraculo discernerent. quare vt diuturniores essent, & corruptionis expertes, non modo e ligno, sed ex ære, aut alio metallo effictæ sunt. Γραμματῆα Plutarcho sortes sunt, quo nomine non solum tabellæ ligneæ, in quibus scribere solebant, sed quiduis aliud scripturæ capax & litterarum significatur; cuiusmodi sunt æra, quibus incisæ leges, plebiscita, Senatus consulta, & alia. Cæterum his in tabellis aliquid notatum erat, aut sculpta vel incisa verba, quæ fere nihil ex se significarent, sed ad mentem cōsulentis traducta, vel ad tempus locumue accommodata prætere aliquid videbantur. Huiusmodi apud T. Liuium fors loco prolato, quæ excidit circa initia Belli Punici: & illa in templo Fortunæ Prænestinæ Alexandro Seuero e Virgilio dicta, & superius allata. Erant olim apud Fulvium Ursinum veteres duæ ex ære tabellæ, quæ nunc in ditissimis Farnesianis cimelijs asseruantur, vt scribit Aleander, nescio an ad huiusmodi sortes, an ad alia

alia oraculorum responsa pertinentes . in altera hæc scripta sunt . LAETVS LVBENS PETITO QVOD DABITVR GAVDEBIS SEMPER . In altera hæc leguntur . NVNC ME ROGITAS NVNC CONSVLIS TEMPVS HABVIT IAM . Ad hæc sortis referenda sunt verba tabellis inferius exhibitis apposta: illæ vero nuperrime Romæ fuerūt inuentæ æneæ. quas amicus , & doctus antiquarius Claudius Menetrier delineavit.

Torrentius in Suetonium numisma profert, in quo
Sors inscripta inculptaque visitur; cuius en cētypon.

Lib. 5.

L. 1. c. 13. Gen.
dier. Embl. 98.
Imag. Deor. l. 3.
L. 1. aduers. Sym-
mach.
In Imag. Deor.
p. 315.
Iconolog. par. 1.

Puer sortes in urnas coniectas mouebat, sed inter-
dum Fortunæ voce responsa dabantur. Oraculum
enim erat, ut Strabo testatur: *Πραίνεσος δ' ἐστὶν οὖτος ὅπου
Τύχης ἱερὸν ἐπίσημον χερσὶν ἰαζόν.* *Præneste est ubi Fortu-
na templum insigne oracula fundens.* De imagine For-
tunæ, quæ Dea priscis habita, cultaque, & cæca de-
picta rotæque insidens cum clauo, Alexander ab Ale-
xandro, Andreas Alciatus, Vincentius Cartarius,
Verderius, Ripa, Prudentius, & in eum VVeitzius e
Pausania multa referunt. Fortunæ varias effigies,
& diuersa cognomina e statuis nummisq. col-
lecta mihi exhibuit indagator acerrimus
antiquitatis Claudius Menetrier,
quin e tegulis atque gemmis
exprompta; quæ luben-
tissime hic expri-
mi curauim.

* *
* *

Homerus Fortunam Oceani filiam in hymno ad Cererē fecit, teste Pausania: quamuis hymnus, qui exstat L. 4. Messen. in *Δήμητραν*, tres tantum contineat versus, in quibus nihil de Fortuna legitur: vnde suspicor illum esse mutilatum, & *μείζον*. legitur quidem hymnus inter illos, qui Orpheo adscribuntur, inscriptus Fortunæ. & Cebes in *Πινάκι* depingit illam cæcam, insanam, surdam, lapidi rotundo, atque volubili insistentem. Bupalus delubris ædificandis, & simulacris fingēdis admodum solers, cum Smyrnæis Fortunæ signum omnium, quos ipsi ex antiquitatis monumentis cognouerimus primus estruxisset, capiti polum imposuit, altera vero manu Amalthææ quod Græci appellant Cornu tementem fecit. ad hunc ille modum Fortunæ munera declarauit, mandauit post hunc & alia de Fortuna, versibus Pindarus, & eam Pherepholin, quod est ac si dixeris, Ciuitatum tutricem appellauit. Hæc Pausanias, qui alibi memorat se in Aegiræ ædícula conspicatum esse Fortunæ signum Amalthææ cornu præ se gerens, cui adsistit volucer Cupido. facileque sibi persuaderi a Pindaro, vnam esse Parcarum Fortunam; eamque potestate sororibus antecellere. Certe Pindarus Fortunam inuocat Iouis filiam. Cæterum Fortunam pingi cum cornu pomis, ficis, aut frugibus autumnalibus pleno tradit quoque Arnobius. In nummis clauus, seu gubernaculum Fortunæ manu teneatur; quia res humanas ipsam regere, atque moderari antiquorum vulgus opinabatur. alij pilam, alij cylindrum, rotam quidam supposuerunt. sunt qui medio in mari velificantem expresserint, vt eius leuitatem, & instabilitatem significarent. Eam Romani præcipue venerati sunt, eiusque auream statuam in cubiculis asseruabant Imperatores. plurima illi templa totam per Urbem extructa, cognomina varia imposita. At

L. 7. Achaic.

Olymp Ode 22.

L. 8. Retr. c. i. & 3. nos cum Sancto Aūgustino Fortunam nullam agno-
 scimus, sed rerum omnes euentus ad diuinam prou-
 dentiam reuocamus, & referimus, cuius nutu omnia
 vere gubernantur. vetanturq. superstitiones sortium
 in Concilio Venetico, quod an. ccccliii. in Armo-
 rica habitum, & in Synodo Agathen. & passim apud
 Cvl. c. 28. 26. q. i. Gratianum. Si plura de sortibus requiras, adi Picum
 & 5. iuniorem de prænotione sortium, vbi earum genera
 In 6. de stud. milit. multa enarrat, & confutat; Naudæum virum omni-
 genæ lectionis, & eruditionis multimodæ, qui de Præ-
 nestinis sortibus differit; Iacobum Spiegelium in ho-
 sce versus Richardi Bartholini:

L. 1. Austrad.

————— *Prænestinaeque sorores*

Fatidicam Aëai liquerunt hospitis urbem.

L. 3. Synt. 16. hist.
Deor.

Consule præterea lilium Gyraldum, qui refert anti-
 quum istud Epigramma, quod tum legebatur.

TV. QVÆ. TARPEIO. COLERIS. VICINA TONANTI
 VOTORVM. VINDE. SEMPER FORTVNA. MEORVM
 ACCIPE. QVÆ. PIETAS. PONIT. TIBI. DONA. MERENTI
 EFFIGIEM. NOSTRI. CONSERVATVRA. PARENTIS
 CVIVS. NE. CAVEAT. MEMORANDVM. LITTERA. NOMEN
 CAESIVS. HIC. IDEMQVE. TITVS. PRIMVSQVE. VOCATVR
 QVI. LARGE. CERERIS. MESSES. FRVCTVSQVE. RENATOS
 DIGERIT. IN. PRETIVM. CVI. CONSTAT. FAMA. FIDESQVE
 ET. QVI. DIVITIAS. VINCIT. PVDO. IRE. PER. ALTOS
 CONSVETVS. PORTVS. CVRA. STUDIOQVE. LABORIS
 LITTORA. QVI. PRAESTANT. FESSIS. TVTISSIMA. NAVTIS
 NOTVS. IN. VRBE. SACRA. NOTVS. QVOQVE. FINIBVS. ILLIS
 QVOS. VMBER. SVLCARE. SOLET. QVOS. TVSCVS. ARATOR
 QVINTIVS. HIC. ANNIS. VOTORVM. MORE. SVORVM
 CENTENAS. ADICIT. NVMERO. CRESCENTE. CORONAS
 FORTVNAE. SIMVLACRA. COLENS. ET. APOLLINIS. ARAS
 ARCANVMQVE. IOVEM. QVORVM. CONSENTIT. IN. ILLO
 MAIESTAS. LONGAE. PROMITTENS. TEMPORA. VITAE
 ACCIPE. POSTERITAS. QVOD. POST TVA. SAECVLA. NARRES
 TAVRINVS. CHARL. IVSSVS. PIETATE. PARENTIS
 HOC. POSVIT. DONVM. QVOD. NEC. SENTENTIA. MORTIS
 VINCERE. NEC. POTERIT. FATORVM. SVMMA. PTESTAS
 SED. POPVLI. SALVO. SEMPER. RVMORE. MANEBIT

Extat

Exstat etiam num incisum Basi hoc poëmatium caractere perexiguo in palatio Principis Prænestæ; illudq; retulere Mazochius in Epigrammatis Urbis antiquæ, Boissardus Antiquitatum Romanarū parte vi. Gruterus in antiquis Inscriptionibus, Leander Albertus in Descriptione Italiæ, Reusnerus in Italia, Schottus in Itinerario Italico. Legitur etiam inter Epigrammata vetera, videturque scriptum ævo Valentiniani, aut Gratiani: necdum enim exoleuerat Fortunæ cultus, vt e Symmacho liquet. Ad illum cultum pertinent & hæ Inscriptiones Prænestæ a me ex cippis & tabulis lapideis exscriptæ, vel ab alijs antea obseruatæ.

In Hortis.

FORTVNÆ. PRIMIGENIÆ
MARCIVS. TELESPHORVS
VOTVM. SOLVIT.

In Cæmeterio.

PIETATI
FORTVNÆ. PRIMIGENIÆ
VOTIS. SVSCEPTIS
SALVIS. AVGVSTIS
M. AVRELIO. ANTONINO. ET
L. AELIO. AVRELIO
FORTVNATVS. VERNA
DISP. EORVM
AVRELIA. RESTITVTA. LIB.
L. D. D. D. D. L.

E Grutero.

L. DOMITIO
AGATHEMER.
PARIDI
LIB. AVGVST. VI.
CAESARIS
ARGENTAR
COACTORI
L. DOMITIVS
EPICTETVS
ET. CVRTIA
EVPHRANTIS
FORTVNAE
PRIMIGENIAE
D. D.
L. D. D. D.

Famofus ille Paris
cuius Iuuenalis
meminit.

Ex eodem.

FORTVNAE
IOVIS. PVERI
PRIMIGENIAE
D. D.
EX. SORTE. COMPOS.
FACTVS.
NOTHVS. RVFICANAE
L. F. PLOTILLAE.

E Grutero.

OPI. DIVINAE. ET. FORTVNAE
PRIMOGENIAE. SACR.
IMP. CAESAR. HELVII
PERTINACIS. AVGVSTI
V. D. D.
T. CAESIUS. T. F. HERODES.

In

In Vinea quadam sub mœnibus ad portam, qua Romam itur, Pyrrhus Ligorius Neapolitanus vidit, & excripſit anno MDXLV.

E Grutero.

VENERI. ET
FORTVNAE. PRIMIGENIAE

SACR.

L. CALVIVS. L. F. FAL.

VARIVS

AR. ET. CVPIDINES. II.

D. D.

L. D. D. D.

Ex eodem.

FORTVNAE
PRIMIGENIAE

L. RVFINVS

AEDIL. CVRVL.

V. S.

Item.

FORTVN.

PRIMIG.

L. ARLENO

ADLECTO

Item.

D. FORTVNAE. PRIMIGENIAE

C. VALERIO C. F. MEN.

DOLVTIO. MARTIANO

VI VIR. AVG. DEC.

OMNIBVS

HONORIBVS

CVRIIS. MVNERIBVS

FVNCTO

VESTRIA

SATVRNINA

PATRI

L. D. D. D.

In Basi in Episcopio è Grutero.

FORTVNÆ. PRIMIG.
SIGNVM. AEQVI-
TATIS. NIGRINIA
AVXESIS. CVM.
FELICE. AVG. LIB. ET
SVIS. D. D. D. D.

Ibidem.

FORTVNÆ
PRIMIGENIAE
TI. CLAVDIVS
THERMODON. ET
METIA. M. F.
LOCHIAS. EIVS
SIMVLACRA. DVO
SPEI
COROLETICA. D. D.

Item.

FORTVNÆ
PRIMIGENIAE
Q. LOLLI. APOLLOPHANES
PATER. ET. FILIVS. ET
ALIA. ARCHELAIS
VOTO. SVSCEPTO. L. S.

Mazochius p. 93. Romæ collocat in regione Parionis
in S. Agnete, fortassis illuc aduectum Præneste.

Et

FORTVNÆ. PRIMIGENIAE
SIGNVM. LIBERI. PATRIS
PANTHEI. CVM. SVIS. PAREGIS
ET. CVPIDINE. II. CVM. SVIS. LVCNVCHIS
ET. LVCERNA. LARVM
M. POPILIVS. M. F. TROPHIMVS. CVM
POPILIA. CHRESTE. LIB. ET. ATILIO. FILIO.

In

In latere huius Inscriptionis

DEDICATVM . IV . ID . AVG.
IMP . COMMODO . II .
ET . AVRELIO . VER .
II . COS .

Et

FORTVNAE
PRIMIGENIAE
VOTO . SVSCEPTO
VALERIA
TRYPHOSA
L . D . D . D . D .

E Grutero ante Urbem Præneste ad sacellum; quod p. 130.
est prope Castellum aquarum.

FORTVNAE . SANCTAE
ATINIA . TYRANNIS
SEMINARIA . A . PORTA
TRIVMPHALE
TERENTIVS . FORTVNATVS
VIR . CLARISSIMVS
CVI . GRATIAS . MAXIMAS
SEMPER . EGI
CVM
TERENTIA . FAVSTINA
FILIA
DONVM . DEDIT
L . D . D . D . D .

Hanc Inscriptionem retulerunt Panuinius in Roma,
& ex illo Bosius in Roma subterranea .

Ex

Ex Grutero p. cixvi. in ara marmorea.

IOVI. O. M. ET
FORTVNÆ. PRIMIG.

V. S. A. L.

L. PRIMIGENIVS

CVM

FIL. TORQVATO

D. D.

Et in S. Hieronymi.

FORTVNÆ. SANCTÆ

ATINIA. TVDANINA.

Et in Basi ad Ecclesiam Cathedralem.

C. APPVLEIO. DIOCLI. AGITATORI

PRIMÆ. FACTIONIS. RVSSATÆ

NATIONE. HISPANO

FORTVNÆ. PRIMIGENIÆ

D. D.

C. APPVLEIVS. NYMPHIDIANVS

ET. NYMPHIDIA. FILII.

Ex columella in Burgo Gruterus hanc refert p. 57.

L. ANTISTIVS

C. F. AEMIL. VETVS

AVGVR.

FORTVNÆ. PRIMIG.

EX. VOTO. SVSCEPTO

Et in Hortis.

FORTVNÆ. PRIMIGENIÆ

IOVI. PVERO

EX. TESTAMENTO

TREBONIÆ

SYMPHERVSAE

ANNIVS. HERMA

HERES

L. D. D. D.

Passimque in fragmentis lapidum FORTVNAE PRIMIGENIAE vota persoluta leguntur. M. Claudio Marcello, & C. Sulpitio Gallo Coss. siue anno Urbis conditæ DLXXXVII. Rex Bithyniæ Romam venit cum filio Nicomede a Senatu petijt inter alia, vt votum sibi soluere Romæ in Capitolio decem maiores hostias, & Præneste vnâ Fortunæ liceret; & vota pro victoria Populi Romani de Perseo Rege Macedoniæ esse. vt victimæ, aliaque quæ ad sacrificium pertinerent, seu Romæ, seu Præneste immolare vellet, Regi ex publico, sicut Magistratibus Romanis præberentur decretum fuit; vt T. Liuius tradit. *Fortunæ templum a Sylla positum vult Nic. Reusnerus* L. 45. c. 44. Ital. l. 2. c. 58. sumptu maximo, in quo simulacrum eius fidelissime inauratum fuisse Plinius scribit: a cuius operis præstantia inaurationes, siue bractæ crassissimæ dictæ sunt. Plinij verba hæc sunt: *Nec aliud(auro) laxius* L. 33. Hist. Nat. c. 3. *dilatatur, aut numerosus diuiditur: utpote cuius vnciæ in septuagenas & quinquagenas, pluresque bractæas quaternum utroque digitorum spargantur. Crassissimæ ex his Prænestinæ vocantur: etiamnum retinentes nomen, Fortunæ inaurato ibi fidelissime simulacro. hinc fortasse bractæata Felicitas dicta est.*

De Fortunæ Templo.

CAPVT XV.

ERVSTIVS Prænestinæ Fortunæ Templum ipso Sylla fuisse certissimum est, & constat clarissime. *Lithostrota quidem captiuere iam sub Sylla (teste Plinio) paruulis* L. 36. c. 25. *certe crustis, exstat hodieque (ait) quod in Fortunæ delubro Præneste fecit. Sed & huius nostris temporibus*
pars

pars aliqua spectanda, simulque admiranda remanet in crypta quadam, quæ ad inferiores cellas ædium Episcopi abscondita est. Illius fragmenta collegit, & delineari iussit Eminentiss. Card. FRANCISCVS BARBERINVS Antiquitatis vindex, non tantum de nostro æuo, verum etiam de superioribus sæculis optime meritis non vno nomine. typis subijcere libet ea expressa. Celebre fuisse hoc Fortunæ fanum Lithostroto, id est, opere composito e crustis paruulis artificiose tinctis in varios colores conspicuum Fungerus obseruat. Fortunæ statua, seu signum vestitum plicatili seu rugata veste multis sinubus, seu lacinijs plexa e cinereo lapide, qui attritus manibus odorem emittit sulphuris, priscis sæculis medio fere in templo situm, oraculis nobile, maximeque concelebratum erat. inde sortes expetitæ, illic votiui confestim positi lapides, cuiusmodi dispersos haud quidem paucos in Prænestinis vijs, agrisque legimus, vbi & epigrammata concinna, & alia complura suspicienda, antiquitatis vestigia iacent. Templum, seu templum porius stupendæ molis omne ferè hodiernæ Ciuitatis occupabant spatium. apposita namque monti deuexis inferioribus partibus, ascensum compositis distinctum areis duodecim exhibebant; erectis ad eas per amplis ædibus, diuersis scararum ordinibus parietibus in vnum beneque elatum prospectum cingentibus multiplici porticu, theatro columnis distincto, cauedio, arcubus spectandis, fontibus, lacusculis, viridarijs. Excisus erat ipse mons, & pluribus quasi planis gradibus sectus in Templi cōscensum: excauatus medio in monte aquæductus piscinas, seu potius lacus in ipso Fortunæ templo constituebat. cortina Templi eminebat in apice, vbi nunc Palatium Principis: in eoque summo excitabantur ignes accensis facibus, quæ

quæ nauigantibus etiam in ipso mari noctu religiose
 conspectæ prælucebant; vt inuocandum ipsis Fortunæ
 numen admonerent. Aedificium istud insanum atque
 immane abs inferioribus sacellis assurgit quatuor qua-
 dratis molibus, aliarum quarumdam gradibus quasi
 adiectis ad summam vsque in vertice positam obro-
 tundæ in tholum erectionis. Hæc Excellentissimus &
 eruditissimus ille Cæsius Sancti Angeli Princeps in-
 Aduersarijs, quæ nobis fidus ipsius Acathes, & doctus
 Stellutius perhumaniter præbuit. Idē mox addit: Am-
 plissimi huius ædificij breuiuscula, & superficie tenus
 quædam delineatio nullo pacto à nobis satis elegan-
 ter describi potest, sicut nec vobis non spectanda eius
 scenographica facies: siquidem & ipsi sæpiuscule ve-
 stigijs eius institimus, rimatique sumus insignes illas
 reliquias, cum Prænestæ commoraremur nuptiarum
 causa, vxorem Artemisiam Columnam Principis fi-
 liam ducentes, & ab Architecturæ haud imperito vi-
 ro, & in similibus parietinis peruestigandis sagaci de-
 signationem multo tempore, magna que cura elabora-
 tam exquisiimus, quam hic appingere libuit. Supe-
 riorum Templi partium satis quidem plena testimo-
 nia in soceri palatio ipsi vidimus, exstantem adhuc
 cum scalis theatri speciem, plateæque situm, inferio-
 rum sacellorū quatuor ruinas propè ciuitatis mænia,
 & reliqua apte congruere, quæ medijs in partibus,
 quamuis minus exstantia notantur: ex quibus cryptæ
 Lithostroto pauimento exornatæ locum in columnati
 Cauædij latere comperies. difficillimum autem esse
 quæcūque quomodo fuerint adamussim recognoscere
 omnino cēseas, si quæ sunt ipsa & prostant vix affatim
 comprehendere atque intelligere potueris. Extantis
 modo Lithostroti exemplum habeas, cuius occasione
 Prænestinæ ipsius Fortunæ habuisti. In eo multa qui-

dem perspicienda sunt , quæ lapillorum interrasis miraculis, crustulisque intercisis superstitiosa sedulitate, summoque otij dispendio conficta apparent . Loco in ipso nonnisi accensis facibus , superaffusaque ad perspicuitatem aqua , & sæpe iterata insperfsione peruidere , depingereque licuit . Sunt hominum , animaliumque complures imagines ; Elephas , Rhinoceros, nomina litteris quibusdam peculiaribus exscripta . sunt & in aquis nauigia , quæ sigillatim summa cum diligentia depicta apud doctrina simul ac nobilitate præclarum Equitem Cassianum de Puteo Lynceum collegam nostrum spectare poteris . Inspectis subsiste nauibus . si quid aliud Fortunæ Imperio subiaceret (illis nempe qui Fortunam colebant) hæ maxime videri poterant . Nauibus quippe quid magis immineat, quam Fortuna , vel Infortunium, non facile quis existimauerit . fluctuans, labilis, irrequieta Fortuna ipsis similis fluctibus medio in agmine residet fluctuum . *Sola (Plinio auctore) inuocatur , vel ipsis conuiuijs collitur .* concludentem audias , lepida comparatione : *huic omnia accepta , huic omnia expensa ferri , & in tota ratione mortalium solam utramque paginam facere .* Illius temporis homines in artibus versati magis, vel, si mauis versuti , vt bene in patratiss facinoribus inuidiam , in male vero gestis reprehensionem effugerent , omnia in Fortunam referebant . ita Romulus , Cæsar, Timoleon ; ita Sylla, qui Prænestina Tempia vel plurima ex parte constituit . Vtinam hæc prorsus auerruncata nostris temporibus esset superstitio , nec sortes ac Fortunæ quandoque clariorum verbis intermiscerentur, quod sapicule contingere solet . Destrueta templa Fortunæ Antij , & Prænestæ sunt . Prænestinum Romana in magnitudine nulli secundum ex ruinis spectasse haud displiceat, Lithostroti gratia , si

ab inanibus picturis ad leuiora Fortunæ diuertimus; fructusque inde vtinam sit, vt sincera pietate simulacra quæcunque, atque simulationes prætereamus, & Fortunæ imperia, quæ adhuc apud complures vigent, cupiditatum apud nosmetipsos moderatione, prudentiumque actionum regula, exturbata demolitaque prorsus sint; nostraque nedum in mente, sed nec in verbis reliqui Fortunæ tituli nullatenus imposterum remaneant. Hactenus Princeps Cæsius. cuius e pia, veraque Parænesi oculos, & animum conuertamus ad Ichnographiam, & ad effigiem Templi, quas Eminētissimi Cardinalis FRANCISCI BARBERINI munificentia typis expressas subiicimus, cum votiuis simulacris.

De Serapide, eiusque Templo.

C A P V T XVI.

EQVE solum Fortunæ templum fuit Prænestæ. Nam in Annuntiatae circum vas aquæ lustralis legitur hæc inscriptio:

Γ. ΒΑΛΕΡΙΟΣ. ΕΡΜΑΙΣΚΟΣ. ΕΠΟΙΗΣΕΝ. ΣΑΡΑΠΕΙΟΝ. ΔΙΙ. ΗΛΙΩ. ΜΕΓΑΛΩ. ΣΑΡΑΠΙΔΙ. ΚΑΙ. ΤΟΙΣ. ΣΤΥΝΝΑΟΙΣ. ΘΕΟΙΣ. At alia ex parte: DOMVS. C. VALERI. HERMAISCI. TEMPLVM. SARAPIS. SCHOLA. FAVSTINIANA. FECIT. VALERIVS. HERMAISCVS. DEDIC. IDIB. DEC. BARBARO. ET. REGVLO. COSS. Quos Coss. Barbatum, & Regulum vocat, atque locat ad annum Urbis conditæ D C C C X. e Cassiodoro, Fastis Græcis, & Cuspiniani libro Panuinius in Commentarijs ad Fastos, qui præterea nihil de his compertum habere se fatetur. Nescio, an idem an aliquis. eius gentilis sit,

qui in alio lapide apud Gruterum commemoratur.
C. VALERIVS. HERMIAS. ET. FLAVIA. IVSTINA.
Sed quod Prænestinam inscriptionem attinet, persi-

Part. v. Ant. Rom.

milis omnino recenset etiam Boyssardus Romæ sub
arcu prope Theatinos. CYNΘPONOIS. TΩN. EN
AIGTPITΩ. ΘEON. ΜΟΤΑΠΙΟΣ. ΑΠΟΛΛΟΝΙΟΣ
ΠΡΟΦΗΤΗΣ. Et in columella apud Marium Del-
phinum. ΔΙΛ. ΗΛΙΩ. ΜΕΓΑΛΩ. ΣΑΡΑΠΙΔΙ. Et in
hortis Iulij III. portentosa videtur effigies cum litte-
ris supra. ΘΕΟΙ. ΑΔΕΛΦΟΙ. Et infra, CYNΘPONOIS
ΤΟΙC. ΕΝ. ΑΙΓΥΠΤΩ. ΘΕΟΙC. ΙCΙΑC. ΑΡΧΙΕΡΕΤC
ΑΝΕΘ. Eius quia CYNΘPONOIS Deos continet,
delineationem operæpretium duxi proferre. Ad scho-
lam Prænestinā spectare videtur Inscripcio, quæ isthic
visitur penes Philippum de Torciolis, auunculum
solertissimi, & amicissimi Agapiti Colorsi Prænesti-
ni, qui per Virtutis templum ad Honoris ædem gra-
ditur in Eminentissimi Cardinalis FRANCISCI
BARBERINI nunquam satis laudati comitatu
& a Grutero relata fuit.

p. 58.

..... S. PVBLICA. EX. D. D. IN. HON.
..... NIFICENTIAE. INSTEI. T. F. PVP.
..... TR. PL. PR. COS. LEG. CONSVLARIS. PROV.
... SIS. EIVS. AC. FRATRIS. FILIIQ. ET. VXORIS.
... TVM. TABVLIS. HOSPITALIBVS. TRANSFERRE.
... L. ANTE. CVRIAM. VEL. IN. PORTICIBVS. FORI.
.... CAVERAT. SCHOLAM. HANC. DICAVIT.
CAPAPEION interpretatur lapis ipse *Serapidis tem-
plum*. Serapium quidem Alexandriae fuit ab Alexan-
dro Macedone constructum, templum maximum &
splendidissimum, in eoque celeberrima Ptolemæi
Philadelphi regis Aegypti Bibliotheca servabatur,
Ammiano teste. Sinopitam Iouem, de quo Diony-
sius Afer in perigesi, & Eustathius eius scholiastes
agit,

Lib. 22.

agit, eum esse, quem Plutarchus Plutonem, seu Serapidem vocat, & cuius Colossus Ptolemæi Soteris iussu e Sinope Alexandriam deportatus est, (nam & Pluto Ζεύς dictus, & Sarapis fuit, auctore Iuliano Augusto) obseruauit etiam Lud. Carrio: siue quasi Saraphim, voce ab Hebræo detorta; siue quasi Σαρὰς Ἀπίς, id est, Apis sepulcrum; siue quasi Saræ pronepos. Rex Aegypti alijs, qui, dum viueret, dicebatur Apis, post mortem primo Sorapis, aut Sorapis, deinde vna littera, vt fit, immutata Serapis, seu Soroapis. nam vtrumque apud Pausaniam, & alios legitur: licet illud sæpius à Latinis, hoc à Græcis vsurpetur. siue ἀπὸ τῆ σαρῆιν, quod idem est ac mundum gubernare, atque ornare, vt olim volebat Phylarchus apud Plutarchum: siue à Σαρῆι voce Aegyptiaca, quam Plutarchus ipse putat significare gaudium, & lætitiā: siue potius vt conijcit certissime Pontacus ad Chronicon Eusebij ab Apis, & Sor: quæ vox Hebræis bouem denotat. Nemo enim nescit Aegyptios aluisse in septo quodam bouem; quem, vt sanctus Augustinus scribit, delicijs affluentibus venerabantur, cultu, secundum Macro-
bium, attonitæ venerationis: prout indicant Herodotus, Diodorus, Cicero, Strabo, Mela, Plinius, Plutarchus, Pausanias, Aelianus, Solinus, Ruffinus, Suidas. sed quis non veterum? Ad imitationem illius Aegyptiacæ superstitionis aut Idololatriæ prisci Hebræi conflatunt vitulum aureum, vti docent Sanctus Clemens Romanus Constit. lib. 6. c. 20. his verbis: λαὸς μωσχοποιῖν τὸν παρ' Ἀιγυπτίων Ἄπιν. & post eum Lactantius. Eodem Hieroboam vitulos, aut vitulas, vti septuaginta Interpretes vertunt, refert Iosephus. Apim Peloponnesi proditum, & in Aegypto Serapim nuncupatum Arnobius lib. 1. tradit. Macrobius Sarapim aduenam Deum Aegyptijs fatetur: vn-

Theoph. ad Autholyc. l. 1.

Paneg. Solis.

L. 1. c. 1. Emend.

Varro, Suidas, Ruffin. l. 2. c. 23. Clem. Alex. l. 1. Strom.

Euseb. l. 10. Præp.

c. 3.

S. August. l. 18.

Ciu. Dei c. 52.

L. de Isid. & Osir.

L. 1. c. 15. Sat.

Exodi 32.

L. 4. c. 10. diu. In-

stit.

3. Reg. 12.

L. 8. c. 3. Antiq.

Jud.

L. 1. c. 7. Sat.

de fana eius extra pomæria fuere locata; ne sacrificiorum, quibus ille colebatur, cruore polluerentur vrbes, apud quas patrij Dij precibus, & solo thure placabantur. Sed eum Solem vult esse, vel ex ipsius oraculo, & tricipite forma, sicut & Inscriptio probat, & innuit Aelianus. Serapium Alexandriae templum atrijs columnatis amplissimis, & spirantibus signorum figmentis, & reliqua operum multitudine ita exornatum erat, vt post Capitolium, quo se venerabilis Roma in æternum attollit, nihil orbis terrarum ambitiosius cerneret: in quo Bibliothecæ fuerunt inæstimabiles, & septingenta voluminum millia, cum capta fuit à Cæsare Alexandria, conflagrarunt; vti scribit Ammianus. Videtur tamen postea vel restaurata Bibliotheca, vel saltem pars incendio subtrahita. nam sacra Biblia in Græcum sermonem versa Ptolemæi Philadelphi regis iussu libris vndique collectis, & accersitis e Iudæa viris, & in Serapidis templo Alexandriae reposita sanctus Ioannes Chrysostomus affirmat, & æuo etiam suo librorum prophetarum interpretationem illic seruata testatur. Serapij Alexandrini meminit & Strabo aboliti cum alijs fanis: sed constat e Suetonio instauratam fuisse Alexandriae Serapidis ædem, seu *τέμενος Σεραπείων*, vt Dio vocat. Aegyptia numina, quibus Serapis atque Isis est nomen, post Pisonem, & Gabinium Coss. siue anno V. C. DCXCVI. vt Panuinius putat, relata in Deorum numerum à Romanis Arnobius exclamat: qui Serapida Aegyptium cum mysterijs omnibus atque Iside solutum in cinerem Capitolino incendio testatur. Atque hoc est quod Isidis ac Serapidis fana Romæ consumpta incendio sub Tito Dio narrat. sed Domitianus Isium, ac Serapium postea instaurata peregit, vt Eutropius refert. Aristides oratione in Serapim quadraginta

L. 10. hist. Anim.
c. 28.

Lib. 22.

Hom. 34 ad Pop.
Antio. adu. Iud. 1.

L. 17. Geog.

C. 7. in Vesp.
In Caracalla.

L. 2. adu. gent.

Lib. 6.

ginta duo templa in Aegypto illum obtinere scribit. Vnde & in vrbe Canopi τὸ τῆς Σαράπιδος ἱερὸν πολλῇ *Lib. 17.*
ἀμείβῃ τιμώμενον commemorat Strabo . quin & Serapidis maximum Templum fuit Turgatæ, quæ *Lib. 23.*
insula est Arabiæ, teste Ammiano . Constantinus quidem Magnus Augustus cubitum, quo mensuratur Nilus, non amplius in templum Serapidis annis singulis, sed in Ecclesias portari sanciuit, Paulo Diac. *L. 11. Hist. Misc. c. 16.*
no auctore . Deinde Theodosij iussu Theophilus Archiepiscopus curauit Alexandriæ Serapium subuerti, seu purgari, atque in Ecclesiam S. Ioannis Baptistæ conuerti, disiecta statua; vti produnt Socrates, Theodoretus, Sozomenus, Ruffinus, atque sancti Patres Hieronymus, & Augustinus, quos laudat Cardinalis Baronius ad Martyrologium xvij. Martij. Romæ ab Alexandro Seuero Isium ac Serapium, quæ struxerat Caracalla, legimus decenter exornata signis, & Deliacis, seu vasis, quæ Deliaea imitarentur, & omnibus mysterijs additis, quibus Serapis colebatur . Ea vero in Regione ix. locat auctor descriptionis xiv. Regionum Urbis. quamuis aliæ essent in Regione iij. & in v. Serapidis ædiculæ: quo loco fusissime agit de sacris Aegyptijs sæpius in Urbem inductis, & sæpius reiectis Pancirolus . de Mneui, deque Api bobus Am- *p. 164.*
mianus, quorum alterum Heliopoli, alterum Memphi nutritum censet Strabo. Bos immolatur apud Iudæos, *Lib. 17.*
quam Aegyptij Apim colunt, inquit Tacitus. In peragrandia Aegypto Augustus paululum deflectere ad visendum Apim supersedit, teste Suetonio: λέγων οὕτως, *L. 5. Hist.*
ἀλλ' ἐκ βῆς προσκυνεῖν ἐπιθίδου, In Aug. c. 93.
vt Dio loquitur . Sed postea Vespasianus cum de firmitate Imperij capturus auspiciū ædem Serapidis semotis omnibus solus intrasset, ac propitiato multum Deo se conuertisset, verbenas, coronasque, seu panificia, vt illic assolet, Ba- *c. 7. in Vesp.*
filides

Capirol. Anton.

Sueton. Tit. c. 5.

Plin. l. 8. c. 46.
Hist. Nat.

Lib. 21.

Epig. Gr. l. 1.

Diog. Laert. l. 8.

filides libertus obtulisse visus est, vti Suetonius recenset, addens debili crure, atque oculis orbaro demonstratum a Serapide per quietem, fore vt valetudini restituerentur a Vespasiano. Sacra Serapidis a vulgaritate Pelusij submouit M. Antoninus inhibitis flagitijs, quæ vulgo patrabantur; siue vt arbitror, non palam & in propatulo, sed clam & religiose illa peragi sanciendo. Titus Alexandriam petens in consecrando apud Memphim boue Apide diadema gestauit, de more id quidem, rituque priscae religionis. Apis bos diuersis genitalium notarum figuris expressus, maximeque omnium corniculantis Lunæ specie latere dextro insignis: qui cum post viuendi spatium præstitutū sacro fonte immersus e vita abierit, nec enim ultra eum trahere licet, ætatem quam secreta librorum præscribit auctoritas mysticorum, nec nisi semel in anno bos foemina inuenta cum notis certis effertur. alter cum publico luctu quæritur, & si omnibus signis consummatus reperiri potuerit, deferretur Memphim urbem præstantem, præsentiaque numinis Aesculapij claram: cumque initiante antistitem numero centum inductus in thalamum esse cæperit sacer, coniecturis apertis signa rerum futurarum dicitur demonstrare; & adeuntes quosdam indicijs auertere videtur obliquis, vt offerentem cibum aliquando Germanicum Cæsarem, sicut lectum est, auersatus portenderat paulo post euentura, vt Ammianus tradit. Hinc antequam caperetur a Cæsare Alexandria, mugitus ingentes at miserabiles edidit Apis; ac vim lacrymarum profudit, si qua fides Dioni. Eudoxo Gnidio in Aegypto agenti, ac Memphi Apim consulenti καλλικίως τάυρος portendit celebritatem, sed & breuitatem vitæ vestem eius lingendo. Hadrianus profecto Serapin summum Aegyptiorum Deum luculen-

lenter ostendit in epistola ad Seruianum : & Severus Augustus iucundam sibi peregrinationem Aegypti propter religionem Dei profitebatur : & Caracalla, professionis Alexandrinæ causam prætuleraVoss. Saturnia. & ibi Salmast. Spartian. in 30. uer.t, τῷ θεῷ Ἀλεξανδρινῶν ἐκείνῳ (Alexandrini) σέβουσιν ἐξαιρέτως, apud Herodianum : & Serapidis in æde diuersatus ipLib. 4.si ensem, quo fratrem interfecerat consecrauit ; qui mox incenso Templo & illæso solus flagrauit, & absumptus est, vt testatur e Dione Xiphlinus. Iouis quidem fratrem Serapim Iulianus in Cæsaribus nuncupat ; quem alij Saturnum, multi Aesculapium quod medeatur ægris corporibus, quidam Osirim antiquissimum illis gentibus numen, plerique Iouem vt rerum omnium potentem ; plurimi Ditem patrem insignibus, quæ in ipso manifesta, vel per ambages coniectant. Plutonem ex Archemacho, & Heraclide Pontico Plutarchus, Eusebius ex Porphyrio, Artemidorus, & Clemens Alexandrinus asserunt. Eius fani aream in Emporio locat Vitruuius, quod opum atque diuitiarum præses haberetur, vt sentit Brodæus. sunt qui Nilum putent : nam modium, & cubitum gestat in capite, mensuram aquæ : in his Suidas, & Cardialis Baronius, ex eoque doctissimus Præsul Apamiensis Spondanus. Non desunt qui Iosephum suspicentur. Iulianus Cæsar hunc ex Orpheo verum adducit :

Paneg. Solis.

Εἰς Ζεὺς, εἰς Ἀΐδης, εἰς ἥλιος ἐς Σάραπισ.

addens Cyprios sacerdotes Soli communes cum Ioue aras exstruere, atque Apollinem συνεδρεύοντα τῷ θεῷ τῷδε παρακαλέσαντας μάρτυρα. Idem epistola II. ad Alexandrinos sic scribit. ὑπάρχοντος δὲ ὑμῖν πολιέχευ θεῷ τῷ βασιλέως Σαράπιδος ἅμα τῇ παρέδρῳ Κόρη καὶ τῇ βασιλίδι τῆς Ἀιγύπτου Ἰσίδι. id est, Præsides vero urbis existente vestra Deo Rege Serapide cum Assidente Proserpina, & Regina Aegypti. mox culpam illis remit-

tit αἰδοῖ τὴν μεγάλην θεὸν Σαρὰπιδος. Vnde perspicuè
 liquet, quinam fuerint σύνναοι, siue σύνθρονοι, σύνεδροι,
 aut πάρεδροι Serapidos Dij; quique Consentes, siue No-
 uensiles, vt Marius Victorinus exponit; quæ Synodus,
 aut quod Concilium Deorum in Serapio. Proserpina
 nempe atque Isis. σύνθρονος τῶν ἐν Αἰγύπτῳ θεῶν vocatur
 etiam in Romana inscriptione Antinous, ab Hadriano
 relatus inter Deos, vt Iustinus Martyr, Clemēs Alexā-
 drinus, & alij recensent. atque adeo canit Prudentius:

Apud Casaubon
 Hist. Aug.
 Apol. 2. Protrepto.
 L. 1. contra Sym-
 mach.

Quid loquar Antinouum cælesti sede locatum?

Qui postea lepide ridet quod in Aëtiaco prælio,

Nil potuit Serapis Deus, & latrator Anubis.

Serapidis effigiē marmoream non ita pridem in Vrbe
 effossam asseruat Eminentissimus Card. ANTONIVS
 BARBERINVS, quam depictam exhibet Alexander
 Donatus Senensis in veteri Roma, vbi de templis Isi-
 dis, quæ in Vrbe fuere, differit. At Sibylla Iſidis &
 Serapidis templa in Aegypto casura, & incendio pe-
 ritura prædixerat: cuius versus intexuit Protreptico
 suo Clemens Alexandrinus. Thebis delubrum Serapis
 Basalten lapidem habebat Memnonis statuę dicatum,
 quem quotidiano Solis ortu radijs contactum crepa-
 re dicunt, Plinio auctore; non Osiridis, vt Donatus
 opinatur. Apion cognominatus Plistonices scriptum
 reliquit esse etiam in labyrintho Aegypti colosseum.
 Serapis ē smaragdo nouem cubitorum, penes ipsum
 Plinium. Sed Apidis, Serapidis, Osiridis, Iſidis, An-
 nubis, Hori, Canopi, Marnæ, & si quæ alia fuerunt
 in Aegypto portentosa idola, Christo illuc aduenien-
 te diffuxere, iuxta vaticinium Esaiæ, & collapsa sunt,
 cessaruntque oracula & præstigiæ, Dæmonibus vndi-
 que contremiscentibus: & ingrediēte Domino Aegy-
 ptum commota sunt simulacra a facie eius, vti com-
 memorant Socrates, Nicephorus Callisti, Vincen-

tius

L. 1. c. 11.

L. 36. c. 7.

L. 37. c. 5.

C. 19.

Hist. Tript. l. 6.
 c. 42.
 L. 10. c. 31.
 L. 7. S. 6. Hist.
 c. 94.

tius Bellouacensis, Petrus de Natalibus, & alij : mox In Vita S. Aphtodisij.
 superstitionis insanæ vice per Aegyptum effloruit ve-
 ra Religio pinguescentibus speciosis deserti præ Mar-
 tyrum, & Anachoretarum multitudine, quam obser-
 uant Rosuueydus in Vitas Patrum, & linguarū scien-
 tissimus Athanasius Kircherus nobis coniunctissimus
 in Prodomo Copto. adeo vt Serapis ipse Christianus
 factus sit vt loquitur S. Hieronymus. Verum vt ad Epistol. ad Lxtam.
 inscriptionem Prænestinam redeamus, a qua nos Se-
 rapis velut in Labyrinthum deductos, atque errantes
 tamdiu abstraxit, hæc est eius explicatio. C. Valerius
 Hermaiscus anno Urbis conditæ CMX. siue a Christo
 nato CLIX. qui incidit in XX. Imperij Antonini Pij, vt
 putat Cardinalis Baronius, domum suam vertit in Se-
 rapium, seu templum Serapidis, & scholam Fausti-
 nianam in honorem Faustinae vxoris Antonini Pij; Capitolin. in Pig.
 quam tertio Imperij anno amissam Senatus consecra-
 uerat delatis Circensibus, atque templo, & flamin-
 cis, & statuis aureis, atque argenteis. Ipse quidem
 Antoninus puellas alimentarias in honorem Faustinae Capitol. ibid.
 Faustianas cōstituerat, sicuti M. Aurelius Antoninus
 Philosophus nouas puellas Faustianas instituit po-
 stea in honorem alterius Faustinae Pij filiae etiā vxoris Capitolin. in M. Philos.
 suæ mortuæ. Urbini apud D. Clemētem Bartholū hæc
 incisa marmori excrispit, mihiq. cōmunicauit antiqui-
 tatis peritissimus & eruditissimus Federicus Vbaldinus

T. AELI. HAD.

ANTONINI.

PII. PONT. M.

TRIB. POTE.

IMP. II. COS. III. P. P.

FILIO

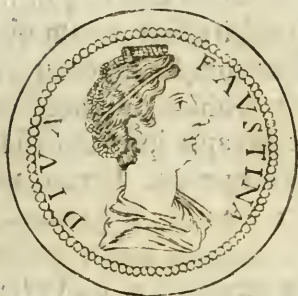
PVERI. ET. PVELLAE.

ALIMENTARI.

H 2

Cl. Me.

Cl. Menetrier numum hunc argenteum ostendit.

Idem in lapide apud Pacificum Romæ indicavit sculptas puellas XII. duabus a Faustinis, vt videtur, in podio stantibus. Spicas prima excipit, alio in lapide puellæ floreas coronas gestantes exprimuntur. Traianus primus quinque mille pueris alimenta detulit, vt Plinius in Panegyrico prædicat. idemque beneficium S. P. Q. R. in arcu Beneuentano Traiano Cæsari erecto ad posteritatis memoriam sculptum reliquit, vt V. Cl. Lucas Holstenius oculatus testis mihi retulit: qui inter prima orbis spectacula illud Traiani monumentum numerandum censet. Hadrianus deinde pueris ac puellis incrementum liberalitatis adiecit, vti Spartianus obseruat: docentq. copiose Lipsius, Cuiacius, & Salmasius. Neruam tamen comperio puellas, puerosque natos egestuosis parentibus sumptu publico per Italiæ oppida alendos curasse apud Victorem relatum a Bulengero. & Aurelianum auxisse numerum puerorum ac puellarum, quibus alimenta data, apud Vopiscum legimus. Hos æmulati Christiani Imperatores Orphanotrophia, & Brephotrophia instituerunt, & Orphanotrophos priuilegijs ornarunt. In hoc

L. 1. Elect. c. 8.
Ad l. pueri 204.
D. de verb. signif.
Ad Hist. Aug.

L. 6. de Imper.
Rom. c. 13.

L. Orphanotr. C.
de Episc. & Cler.

hoc autem Serapio Prænestino Bibliothecam fuisse non inani coniectura ductus suspicor, cum simulacrum atque effigies quædam esset Alexandrini, cui adiunctum erat Museum, & illa celeberrima Bibliotheca, de qua Lipsius ex A. Gellio, Seneca, Tertulliano, & alijs. nam Prænestæ quoque schola fuit Faustianiana, in qua non tantum alerentur pueri, puellæque in honorem Faustinae, sed etiam erudirentur. Nam & mulieres olim liberalibus artibus instituebantur. Suetonius in libro de Grammaticis ait Attici filiam M. Agrippæ vxorem institutam fuisse a Q. Cæcilio Epirota Grammatico Attici liberto, & Iulianus Iurisconsultus mercedem a tutore præceptoribus datas ut pupilla liberalibus artibus imbueretur, iure computari censuit.

Syntagm. de Bibliothecis, c. 2.

L. qui filium 4.
D. ubi pup. educ. deb.

De Basilicis, & Solario.

C A P V T XVII.

VERE quoque Prænestæ Basilicæ, ut liquet L. 5. de L. L.

e Varrone. *Meridies* (scribit ille) *ab eo quod*

medius dies. D. antiqui non R. in hoc loco

dicebant, ut Præneste incisum in solario vi-

di, quod Cornelius in Basilica Aemilia, & Fulvia inum-

brauit. Solarium denotat hic locum Soli expositum,

in quo horæ inspiciebantur, eratque in foro inumbra-

tus, secundum quem homines animi causa conuenire

solebant, uti Turnebus colligit e Plauti versibus ab

A. Gellio laudatis, e Cicerone, atque hoc e Varro.

nis loco. Græci dixerunt ἡλιακὸν, vel ἡλιασθήριον, Gal-

lique Græcissantes vocant les Hales, ut Harmenopus

vsurpat, & Cyrillus in Lexico exponit. Erat Ba-

silica ædificium testudinatum altis columnis suffultū,

qualia hodie templa fiunt, quæ inde Basilicæ appel-

lantur. eam Virgilius describit:

L. 13. Adu. c. 22.

L. 2. Nat. Deor. &
Or. pro Quintio.

7. Aneid.

Templum augustum ingens centum sublime columnis.
 Latini Regiam nuncupant. Romæ in ea causas exercere, Legatos audire, & negotia publica tractare solebant. circum etiam tabernas habebat, in quibus vel argentea vasa, vel vestes, aliaque venalia erant.

Vitruv. l. 5. c. 1.

De Foro, & Statuis.

CAPVT XVIII.

De Ill. Grammat.

FORVM Præneste tribuit Suetonius. nam ut ipse narrat, Verrius Flaccus statuam habet Præneste in parte inferiore fori contra Hemicyclum, in quo Fastos a se ordinatos, & marmoreo parieti incisos publicarat. Hic Libertinus decessit sub Tyberio ætatis exactæ. refert ista Iosephus Scaliger, & præfigit eiusdem Verrij fragmentis, legens, *Pro Vestæ*, & non Præneste. certe Romæ in parte inferiore Fori templum exstabat Vestæ. P. Octavius, & Faernus emendarât antea, prope ædem Vestæ. & docuit postea euentus: nam Verrij Fasti ibi reperti sunt in Vrbe, sicuti Panuinius enarrat. Forum tamen Præneste fuisse T. Liuius testatur, in eoque statuas collocatas. Quin Præneste in Kalendarij fragmento legebatur.

Proem. Fast.
 L. 2. Dec. 3.

NON. N. CONCORDIAE
 IN. ARCE. FERINAE. EX
 S. C. QVOD. EO. DIE
 IMPERATOR. CAESAR
 AVGVSTVS. PONTIFEX
 MAXIMVS. TRIB. POTEST
 XXI. CONSVL. XIII. A. SENATV
 POPVLOQVE. ROMANO. PATER
 PATRIAE. APPELLATVS.

Va-

Varijs autem statuis ornatum fuit Prænestinum Forum: nec enim stetit ibi sola Manitij Prætoris Prænestini, (scriba is ante fuerat,) qui reduxerat Prænestinos illos strenuos Casilini propugnatores Præneſte, loricata, amiſta toga, capite velato. ſtabant & tria ſigna cum titulo laminæ æneæ inſcripto, MANITIVM. PRO. MILITIBVS. QVI. CASILINI IN. PRAESIDIO. FVERINT. VOTVM. VOVISSSE. Idem titulus tribus ſignis in Aede Fortunæ poſitis fuit ſubiectus. ſtabat & ſtatua L. Aeliani, quæ refertur e baſi marmorea apud Gruterum.

P. 347.

L. AELIANO. L. F.

AN. PROVINCIALI

EQVO. P. ORNATO

LVPERCO. DESIG.

HVIC. ORDO. DECVRION

STATVAM. DECREVIT

L. AELIANVS. VERECVNDVS

H. V. S. R. L. D. D. D.

Forſitan hic Aelianus, a quo in agro denominatur Collis d'Aliano. fuit ſcriptor Polyhiſtoris, & aliorum operum: qui Ἀρχιεὺς Suidæ, quia Lupercus dignatus erat, & Præneſtinus. Αἰλιανὸς, inquit Suidas, ἀπὸ Πραίνεσθ τῆς Ἰταλίας Ἀρχιεὺς, καὶ σφριςῆς ὁ ῥωμαίος Κλαυδίω, ὃς ἐπικλήθη μελίγλωσσος ἢ μελίφθογγος, καὶ ἐσφρίσσειεν ἐν Ῥώμῃ αὐτῇ ἐπὶ τὸν μετὰ Ἀδριανὸν χρόνον. quæ Voſſius repetit. Romanum licet ſe vocitet Aelianus lib. x i i. Polyhiſtoris ſui, vbi de clarorum virorum adiutoribus agit; idemque profiteatur Philoſtratus, γοικῶς nempe. Aelianus, inquam, qui Latinus Græce ſcripſit Polyhiſtora, de animalibus, & de inſtruendis aciebus, vbi præfatur ad Hadrianũ, ſe Neruæ ſalutandi viſendique cauſſa diuertiffe Formij apud Sextum Iulium Frontinum virum conſula-

I. de Hæſ. Gize

In Vir. ſph.

rem,

rem, qui de aquæductibus, & strategematis libros cō-
posuit. Assurgebat ibidem Anatellontis statua, de qua
exerat decretū ita conceptum apud Gruterum, quam-
uis e stylo mihi suspectum falsi :

EXEMPLVM. DECRET. Q. F.

Q. IVNIO. SYLLANO. ET

L. SEPTIMIO. VALERIANO. COS.

POSTVLANTE. CLAVDIO. MARONE

VTI. LOCVS. AD. STATVAM. PONENDAM

OPTIMAE. MEMORIAE. VIRO. QVONDAM

FILIO. AELI. AVG. LIB. ANATELLON.

AMANTISSIMO. REIPVBLICAE. NOSTRAE

PLACVIT. ET. IN. HONOREM. ANATELLIONTIS

SEMPER. ET. VBIQ. DE. REPVB. OPTIME. MERITI

ET. IN. GRATIAM. CLAVDI. MARONIS

LOCVM. AD. STATVAM. PONENDAM

AD. ELECTIONEM. IPSIVS. ARBITR. DARE.

Et Flaviæ Rufinæ apud eundem.

FLAVIAE. RVFINAE

M. BARBI. FASTI

CONSVLARIS

PATRONI. COLONIAE

PRAENESTINORVM

FILIAE. OPTIMAE

D. D.

Et P. Martij, cuius basis Ostiæ eruta epigraphem
istam habet :

P. MARTIO. QVIR. PHILIPPO

CVRATORI. VIAE. PRAENESTINAE

AEDILIO. CVRVLI. V. Q. AB. AERARIO

TRIBVNO. FABRV. NAVALIVM

OSTIENS. QVIBVS. EX. S. C. COIRE. LICET

PATRONO. OPTIMO

P. P.

At

At a latere dextro.

DEDICATA. III. IDVS. APRILIS
SCAPVLA. TERTVLO. ET. TINEIO
CLEMENTE. COSS. CVRAM. SIC.
AGENTE. VALERIO. GALAGAERO. LIB.
ET. C. VETTEIO. OPTATO. M. CLODIO.
MINERVALES
Q. Q. PER.

De Via Prænestina, & de Porta Urbis.

CAPVT XIX.

N superiori Inscriptione viæ Prænestinæ
Curator enuntiatur P. Martius. ea Roma
Prænesten ducebat; eratque frequentibus
sepulcris celebris. sepulcrum in ea Q. Attæ

Pompe Ferall. 4.
c. 2.

locat Morestellus, Ecclesiam S. Ianuarij; S. Gregorius
Magnus, eiusque Græcus interpret Zacharias Papa:

Dialog. l. 4. c. 27.

Villam Gordianorum Capitolinus hisce verbis: *Do-*
mus Gordianorum etiamnum extat, quam iste Gordia-
nus pulcherrime exornauit, & Villa eorum via Præne-

In Gordiano 3.
vbi Casaub. &c
Salmas.

stina ducentas columnas in tetrastylō habens (alias Peri-
stylō,) quarum quinquaginta Carystia, seu marmore vi-
ridi, atque flutibus concolori; quinquaginta Claudianæ,
quinquaginta Synnades candido marmore, ac purpureis
orbiculis interstincto, quinquaginta Numidica pari men-
sura, in qua Basilicæ centenariæ tres, (a centum pedum
mensura, vt apud Suetonium Porticus milliaria Ca-
saubono.) Cætera huic operi conuenientia, & Thermæ,
quales præter Urbem, vt nunc, nusquam in Orbe terra-
rum. In ea via anno ab Urbe condita ccxxxiii. Vrbs
erat Latini nominis Albanorum Colonia GABII, ad
centesimum a Roma stadium. Sed deserta postmo-

Lib. 14. Antiq.

dum ea tantum parte habitabatur, quæ ad publicam viam obuersa frequentabatur diuersorij, vti scribit Dionysius Halycarnasseus, τὴν ὁδὸν Πραίνεσσαν φέρονταν vocans, vti Zacharias Πραίνεσίνην ὁδὸν. Huius viæ caput & initium statuitur à Suburra ad arcum Gallieni, trophæa Marij, Basilicam Caij & Lucij: tum ea flectitur ad Portam Exquilinam, vnde exit cum Labicana via, quæ ad dexteram porrigitur, at ad læuam Prænestina. alij volunt viam Prænestinam post arcum Gallieni ante Marij Trophæa incipere, & ad læuam

Lib. de vii. Urbis
Eccles.

tij nuncupatur, vt R. P. Seueranus refert. Extra Portam Exquilinam Labicana via est, & Prænestina. In Prænestina AQVA Claudia ab Appio Claudio in Urbem ducta sumit initium. In eadem via AQVA Virgo militibus olim demonstrata ex eo loco in Urbem deducitur, teste Marliano. Eam viam sic describit Peutingeriana Tabula. *Via Prænestina Gabios XI. Præneste XI.* at Itinerarium Antonini ita: *ab Urbe m. p. idest mille passus seu millia pass. XI. Gabios m. p. XI. Præneste*, tum Beneuentum vsque. Sed excurrentem me longius ad viam Prænestinā reuocat Obeliscus inuentus secus illam eo loci, vbi castra Prætoria ponit, & metatur Ligorius, e Circo in quo erectus erat, & in Barberinum palatium transectus. litteris ignorabilibus, & notis Hieroglyphicis insculptis insignis: cuius eruditam explicationem scripsit antiquitatum reconditarum peritissimus P. Athanasius Kircherus. Sed & aliud Obelisci fragmentum Præneste vifitur in hortis Principis. Cæterum plura habent de via Prænestina Bosius Romæ subterr. c. 3 l. 3. Pancirol. in Notit. Imper. Io. Seueranus de 7. Eccl. Marlianus l. 1. c. 7. Topographiæ Urbis, quos vide. Prænestina Urbis Porta hinc nomen reperit, quæ Esqui-

Plin.

Lib. 7. Ant. Rom.
Topogr. c. 16.

Esquilina, & Labicana quoq. dicta a Plinio, a via quæ per eam exibat. Procopius Penestrinā seu Prænestinam ter appellat. Sed ab altera etiam via Labicana dicta fuit. nunc Maior dicitur. a Belisario ibi locatam credit Godleueus, quo tempore Urbis muros a Gotthis disiectos restituit: Maioremque dictam ab ædificij, castelli nempe Aquæ Claudię magnificentia, cui supposita est *πόλις καλεμένη πανεστίνη* Romæ, in qua Belisus custodias agebat. Gotthi certe Urbem obsederunt a Porta Flaminia ad Prænestinam, quæ ibi *πανεστίνη* vocatur. Ortelius miscet eam cum Aesquilina, vt exarat. Loca deputata syluestribus animalibus viuaria dicebantur, erantque in angulo Urbis in regione v. prope Portam Prænestinam, vt prodit Procopius, ex eoque Cardinalis Baronius.

Procop. l. 1. Gotth.

In Thef. Geogr.

Lib. 1. Gotth.
Ad Martyrol. 16.
Ioan.

De Signis, Sacrarijs, & alijs locis publicis.

CAPVT XX.

VIN & statuae Prænesti visebātur Trophimi, Agilij, Munij, & Anonymi, qui muneribus editis placuerant populo, vt superius ex Inscriptionibus clauit. Erat & ludus gladiatorius, atque spoliarium, vnde Theatrum ibidem extitisse reor. Erant & signa, vt liquet ex his inscriptionibus.

SECVRIT. AVG.

SACRVM

DECVRION. POPVLVSQ.

Item.

PACI. AVG.

SACRVM

DECVRION. POPVLVSQ.

COLONIAE. PRAENESTINAE.

I 2

Erant

Erant & sacraria Penatum, & testantur id inscriptiones. Quarum prima.

PENATIBVS. SACRARIVM
.... ANVS. PONT. MIN. PATRON.
T. REIQ PVBLICAE. DO.....

Secunda inscriptio in Episcopio in ara mormorea.

T. MANLIVS
[seu MASCLIVS]
QVINTVS
SACRVM.

Quã Treuius in Miscellaneis refert, vt probet Quin-
tum cognomen esse.

Quin & ædes, quod ex illa liquet:

C. SAVFEIVS. C. F.
M. SAVFEIVS. L. F.
PONTENVS
AID. EX. S. C.

Nisi potius Adiles isti fuerint.

Et Porticus. en testimonium ex alia.

..... LA. POM.
TRIB. MIL. II. FIL.
DI. I. AVG. NERON.
PRAEFECTVS. TESTAM.
.. POMPEIA. MYMMI
..... VMMA. PORTICVM. AB.
..... RE. ALBARIO. ADIECTA
..... OVINO. PASSV.

De Præneste Colonia, & Municipio.

CAPVT XXI.

REGNUM fuisse olim Prænesten constat ex
 Herilo eius Rege, quem Euander strauit,
 Virgilio teste versibus superius laudatis: Cap. 2.
 qui Feroniæ filius erat. Feronia autem
 Nympha Campaniæ, Dea Libertorum, cuius in tem-
 plo pileum raso capite accipiebant, e Plauto in Am-
 phytrione. in huius tēplo Tarracinæ sedile lapideum
 fuit, cui versus iste incisus erat: *Benemeriti serui se-
 deant, surgent liberi.* Varro Libertatem Deam quasi
 Fidoniam dictam putat, vti Seruius adnotat. Fuit po- L. 2. Aneid.
 stea colonia Albana. regnante quippe Latino Siluio
 Alba deductæ sunt coloniæ, Præneste, Gabij, Tuscu-
 lum, Cora, Pometia, Locri, Crustumium, Cameria,
 Bouillæ, cæteraque oppida circumquaque, quemad-
 modum refert Auctor Originis Romanæ gentis e ve-
 teribus auctoribus collectæ; siue ille Sextus Aurelius
 Victor est, vt tradit Andreas Schottus, siue alius: ea-
 rumque ciues prisca Latini dicti sunt, teste Liuius: qui L. 1. Dec.
 Latino Siluio Ascanij filio colonias aliquot dedu-
 ctas asserit. at Latinum Siluium fratrem Ascanij, &
 filiū Aenæ posthumum e Lauina filia Latini, Albæ-
 que secundum Regem tradit Dionysius Halycarnas- L. 1. Hist.
 seus Iulo filio Ascanij prælatum. Albæ Siluius deinde
 regnat Alcanij filius, casu quodam in syluis natus. is
 Aeneam Siluium creat: is deinde Latinum Siluium,
 ab eo Colonia aliquot deductæ, prisca Latini appel- Liuius l. 1.
 lati. Latinum regem Laurentum memorat Bonifa-
 cius ex Vbertis Florentinus vernaculis his versibus
 Prænestes cōditorem, siue potius Coloniae ductorem.

L. 1. c. 13. Ditt.
mundi

*La Città de Preneſtre ſecie all'hora
E per Lauina hedificoe Lauino,
E Re tre anni e ſei meſi dimora.*

L. 17. c. 11.

La Coſmograph.

L. 16. c. 13. Noſt.
Attic.

Merula, & God-
ſen. in 8. l. Liuij.

L. 4. Gen. diſt.
616.

Postea cum Latio vniuerſo Præneſte quoque in Romanorum poteſtatem cōceſſit. ab hiſce Q. Fabio Maximo V. & Q. Fulvio Flacco 111. Coſſ. xxx. Colonias deductas teſtatur Liuius, quibus tamen Præneſtenon accenſet. vnde Coloniam a Romanis eo tantum deductam poſt Bellum 11. Punicum colligo. Non deſunt qui Coloniam deductam a Sylla opinentur, vt Manutius l. de Ciuitate Rom. Antiqui certe lapides litterati, quos ſuperius exhibui, & quos Paulus Merula proferet, Præneſtinam Coloniam nuncupant; ſed incertum tempus deductionis ipſi Merulæ. Municipium poſtea fuit. nam Præneſtinos refert Diuus Hadrianus in Oratione quam de Italicenſibus, vnde ipſe ortus fuit, habuit in Senatu, maximopere a Tiberio Imperatore petiſſe, orafſeque vt ex Colonia in municipij ſtatum redigerentur, idque illis Tiberium pro referenda gratia tribuiſſe, quod in eorum finibus ſub ipſo oppido ex capitali morbo reualuiſſet, A. Gelio teſte. Atque hac de cauſſa in Sexti Iulij Frontini libello de colonijs, Neruæ Imp. tempore ſcripto, Præneſte non Colonia, ſed oppidum ſimpliciter appellatur. Feſtus autem, ſiue epitomator eius Paulus Diaconus, hæc ſcribit: *Tertio municipium deſinitur id genus hominum, qui ad ciuitatem Romanam ita venerunt vt eſſent municipia ſua cuiuſque Colonia. vt Tiburtes, Præneſtinique, &c.* Ex his Tibur, & Præneſte, quæ Ciuitates foederatæ Latinæ erant, & Arpinum municipium ſuis legibus relictæ ſunt, aliæ Coloniae deductæ erant. Fuſe autem de Municipibus Præneſtinis agit Alexander ab Alexandro. probatq. id inſertum parieti Eccleſiæ Cathedralis Præneſtinæ epigramma.

GEN.

GEN.

MVNICIP.

C. TALONIVS. CYPARVS

PATER. ET

C. TALONIVS. CYPARVS

FILIVS

D.D.

Primi qui Romani ciues renuntiati fuerunt e Latinis populis, cum illi defecissent, ab Appiano dicitur Tiburtes atque Prænestini: Municipales tamen remansere suæ Ciuitatis. Erant autem liberi, neque solum foederati antea, cum exulibus Romanis Prænestæ commorari liceret, vt antea obseruauimus e Polybio, & honoris cum Populo Romano participes: Diætatura nempe gaudebant.

L. 1. Bell. Ciuij.

Regius pempt. 1.
Tiburt. Hist.Idem l. 2. c. 6.
pempt. 1.
Et l. 3. c. 1. et
Liuio l. 23. & 42.

De rebus gestis a Prænestinis ad annum

V. C. CCCLXXIV.

CAPVT XXII.

1 lubeat urbem introspicere, atque res domi forisque gestas pernoscere, politiam vrbis inquirere decet. sub Regulis, seu Toparchis primum administrata fuit.

Ex his Hierulum vnum nouimus, cui tres animæ fuere. de illo iam supra egimus. postea Colonia eo ex Alba deducta Albanis Regibus paruit. sed Albæ regno Romam translato, eversa que Alba mansit in Latinorum foedere seu Republica. Apud Dionysium

L. 1. Antiq.
Rom.

Halycarnasseum Tullus Fufius Albanum sic alloquitur. Γεναι δὲ τετρακτώσαι τὸ κράτος αὐτῆς πολλαὶ πόλεις ἐκ τῆς Λατίνων εἶσαι γένεσι. καὶ τὴν κτίσιν ἀφ' ὧν ἔχουσαι, αἱ τὴν ὑμετέραν ὑπεριδεῖσαι πόλιν, καὶ τὴν περὶ αὐτὴν χωρὴν καὶ

χωρήκασι, καὶ ὑπὸ Ρωμαίων ἀρχεῖται, μᾶλλον ἀξίουν ἢ
 ὑπὸ Ἀλβάνων. Idem auctor ubi agit de Alba diruta
 scribit: Ἡ τὰς τριάκοντα Λατίνων ἀποικήσασα πόλις,
 καὶ πάντα πέν χρόνον ἡγεταμένη, τὸ ἔθνος ὑπὸ τῆς ἐσχάτης
 ἀποικίσεως καὶ διαίρεσθαι. Certe omnes Latini abs Alba
 oriundi, & ab Tullo res omnis Albana cum colo-
 nis suis in Romanum cessit imperium. Anno xv. post
 Albæ excidium Romani bellum intulere Latinis, seu
 xxx. illis Albanorum colonijs, ac per quinquennium
 gessere. pax mox inita, donec a Tarquinio prisco
 prælijs attriti Latini Romanorū in societatem & ami-
 citiam recepti fuerunt imperata facturi. Hinc Romæ
 Tarquinius Priscus triumphauit de priscis Latinis, te-
 ste Liuiο. & in conuentu Ferentino Tarquinius Su-
 perbum Urbis Regem gentis ἡγμένα, id est Ducem,
 seu Principem Latini constituerunt: sicut Tarqui-
 nium eius auum, & Tullum. vnde Sexius iactabat
 se Lucretiæ: *Imperabis mecum Romanis, Latinis, Etru-
 scis, &c.* Idemque Liuius refert, Tarquinium Super-
 bum edixisse ad Lucum Ferentinæ in conuentu La-
 tinorum, tamen foedus renouasse. Anno ab Vrbe
 cōdita cclv. Coss. fuere T. Aebutius, & P. Veturius.
 his Consulibus Fidenæ obsessæ, Crustumeria capta,
 Præneste ab Latinis ad Romanos desciiuit. nec ultra
 Latinum bellum gliscens iam per aliquot annos di-
 latum. verum anno sequenti ab Vrbe condita cclvi.
 post deditos Lartio Consuli Fidenates Latini omnes
 apud Ferentinum conueniunt, initoque foedere con-
 spirant in Romanos, eisque bellum indicunt. In hoc
 foedus nomina & iusiurandum dedere proceres Ari-
 cini, Bouillani, Buletani, Corani, Cornerani, Gabini,
 Laurentini, Lanuuii, Lauinienes, Labicani, No-
 mentani, Norbani, Prænestini, Pedani, Querquetu-
 lani, Satricani, Scaptini, Setini, Tellini, Tiburtini,
 Tuscu-

T. Liui. l. i. dec. i.
c. 52.

Dionys. Hal. l. 3.

L. i. dec. i. c. 38.

Lib. 4.

L. i. c. 52.

L. 2. c. 19.
Dio l. 5.

Dionys. Hal.

Tusculani, Trebani, Veliterni, ex his omnibus populis delectu iuniorum habito, tantū copiarum contractum iri, quantum Octauio Manilio, & Sexto Tarquinio satis videretur; & vt honestam belli causam prætenderet, Legatos Romam miserunt nobilissimos viros ex vno quoque populo. Tandem victi Latini, & Castores visi Romanis fauere ad lacum Regillum: & ab his renouatum fœdus cum Latinis anno V.C. CCLVIII. biennio post, V.C. CCLX. L. Lucretio Tricipitino, & T. Veturio Gemino Cossi. *Veturius missus in Volscos ad bellum ultrò inferendum. Tricipitinus populationibus arcendis sociorum agro oppositus non ultra quàm in Hernicos procedit. Veturius primo prælio hostes fundit, fugatque: Lucretium, dum in Hernicis sedet, prædonum agmen fefellit supra montes Prænestinos ductum, inde dimissum in campos vastare agrum Prænestinum, Gabinumque ex Gabino in Tusculanos flexere colles. Vrbi quoque Romæ ingens præbitus terror; magis magis in re subita, quàm quod ad arcendam vim parum virium. Q. Fabius præerat Vrbi, is armata iuuentute, dispositisque præsidijs tuta omnia ac tranquilla fecit. Neque poterant assuescere Romano iugo Latini; Nam defecere anno V.C. CCCLXV. Tribunis Consulari potestate A. Valerio Publicola iterum, L. Virginius, P. Cornelio, A. Manlio, L. Aemilio, L. Postumio, qui post pugnam ad lacum Regillum factam per annos propè centū, nunquā nisi ambigua fide, in amicitia Populi Romani fuerant. Anno V.C. CCCLXIX. defecere rursus: sed anno V.C. CCCLXXI. de Prænestinorum quoque defectione fama exorta primū, arguentibusque eos Tusculanis, & Gabinis, & Labicanis, quorum in fines incursatum erat, ita placidè abs Senatu responsum est, vt minus credi de crimini-*

Diony. l. 6.

Liu. l. 3. c. 8.

Pighius Fast.
Liu. l. 6. c. 2.

Liu. l. 6.

Liu. l. 6. c. 27.

bus, quia nollent ea vera esse, appareret. Insequenti anno Sp. & L. Papirio Tribunis Consulari potestate ab V. C. CCCLXXII. ad Velitras aduersus maiora poenè auxilia Prænestinorum, quàm ipsam colonorum multitueinem secundo prælio pugnatum est. ita ut propinquitas Urbis hosti & caussa maturioris fugæ, & vnum ex fuga receptaculum esset. Oppidi opugnatione Tribuni militum Consulari potestate, qui Legiones eò duxerunt Sp. & L. Papirius, collegis quatuor Ser. Cornelio Maluginense quartum, Q. Seruilio, C. Sulpitio, L. Aemilio quartū Tribunis ad præsidium Urbis, & si quis ex Etruria noui motus nūtiarentur (omnia enim inde suspecta erant) relictis, abstinere; quia & anceps erat, nec in perniciem Coloniarum pugnandum censebant. Litteræ Romam ad Senatum cum victoriæ nuntiis acriores in Prænestinū, quàm in Veliternum hostem missæ. Itaque ex S. Cōsulto, populique iussu bellum Prænestinis indictum; qui coniuncti Volscis anno insequenti Satricum Coloniam Populi Romani pertinaciter à Colonis defensam vi expugnarunt, foedeque in captos exercuerunt victoriam. Eam rem ægrè passi Romani M. Furium, Camillum sextum Tribunum militarem cū L. Furio, & alijs creauere, anno V. C. CCCLXXIII. Volscum bellum M. Furio Camillo decretum, & L. Furius adiutor datur, qui impatiens Volscos ad Satricum adorsus, abs illis primū fugatur; sed Camillo iuuante mox fundit, uti Plutarchus narrat. Anno V. C. CCCLXXIV. post victos Latinos à Manlio Consule, cum Decius se deuouisset, Prænestini, ac Volsci cum ingenti exercitu deuastarunt agros sociorum Populi Romani, & Lucium Furium, eis opem dum ferret, represserunt, verū à Camillo collatis mox signis vincuntur, & illorum magna strages fuit edita.

Liu. c. 22.

Righ. p. 337.

In Camillo.

*De rebus gestis Prænestinorum ab anno
V.C. CCCLXXVI. ad annum CCCLXXXV.*

CAPVT XXIII.

Insequente anno V. C. CCCLXXVI. Camillus consilio, & virtute in Volscis bello, felicitate in Tusculana expeditione, utroque singularem aduersus collegam L. Furium Medullinum patientia, & moderatione insignis magistratu abiit, creatis militaribus Tribunis in annum insequentem: in quo excitata sedition à Tribunis plebis, quia Censores abdicauerant magistratu, causati sunt illi, fugere Senatum testes tabulas publicas censù cuiusque, quia nolint conspici summam æris alieni, & alia: obæratam plebem obiectari alijs, atque alijs hostibus, bella quæri, Latinis, Hernicis, Prænestinis iam intentari arma, ut teratur plebs, consensuque plebis impediri cæptum quominus ad Prænestini famam belli, sicuti censuerant Patres, scriberentur nouæ legiones. Erat enim cura Patribus delectus, quippe iam à Prænestis profectos hostes in agro Sabino confedissee nuntiabatur, neque aliud ad seditionem exstinguendam in Vrbe, quam propè illatum mœnibus ipsis bellum valuit. Nam cum esset Prænestini nuntiatum nullum exercitum conscriptum Romæ, nullum Ducem certum esse, patres, ac plebem in semetipsos versos, occasionem rati Duces eorum raptim agmine factò peruastratis protinus agris, ad portam Collinam signa intulere. Ingens in Vrbe trepidatio fuit, conclamatum ad arma, concursusque in muros, atque portas est: tandemque ab seditione ad bellum versi Dictatorem T. Quintiũ

Liui. l. 6. c. 14.

Liui. l. 6. c. 10.

c. 18.

Cincinnatum creauere . Is Magistrum equitum A. Sempronium Atratinum dixit . Quod vbi auditum est (tantus eius magistratus terror erat) simul hostes à moenibus recessere, & iuniores Romæ ad editum sine detractiōe conuenere. Dum conscribitur Romæ exercitus , castra interim hostiū haud procul Allia flumine posita. Inde agrum latè populates fatalem se Vrbi Romanæ locum cæpisse inter se iactabant, similem inde pauorem, ac fugam fore ac bello Gallico fuerit. Etenim si diem contactum religione, insignemq; nomine eius loci timeant Romani, quantò magis Allienſi die Alliam ipsam, monumentum tantæ cladis reformidatuſque species proſectò his ibi truces Gallorum, sonumque vocis in oculis, atque in auribus fore? Has inanum rerum inanes ipsas voluentes cogitationes Fortunæ loci delegauerant spes suas. Romani contrà vbiſcumque eſſet Latinus hostis, ſatis ſcire eum eſſe quem ad Regillum lacum deuctum centum annorum pace obnoxia tenuerint, locum inſignem memoria cladis irritaturum ſe potiùs ad delendum memoriam dedecoris, quam vt timorē faciat ne qua terra ſit neſaſta victoriæ ſuæ; quin ipſi Galli ſi offerantur illo loco ſe pugnatuſque vt Romæ pugnaverint in repetenda patria, vt poſtero die ad Gabios tunc cū effecerunt ne quis hostis, qui moenia Romana intraret, ſecundæ, aduerſæque Fortune nuntium domum perferret. His vtrinque animis ad Alliam ventum eſt. Dictator Romanus poſtquam in conſpectu hoſtes erant inſtructi, intentique. *Videſne. Tu (inquit) A. Semproni loci Fortune illos fretos ad Alliam conſtituiſſe, nec illis Diſ immortales certioris quidquam ſiduciæ, maiorisve quod ſit auxiliij dederint. At tu fretus armis, animiſque concitatis equis inuade, mediam aciem: ego cū Legionibus in turbatos, trepidan-*

dantesquē inferam signa. Adeste Dij testes fœderis, & expetite pœnas debitas, simul vobis violatis, nobisque per vestrum numen deceptis. Non equitem, non peditē sustinere Prænestini primo impetu, ac clamore dissipati ordines sunt, deinde postquam nullo loco constabat acies, terga vertunt, consternatique, & præter castra etiam sua pauore prælati, non prius se ab effuso cursu sistunt, quam in conspectu Præneste fuit. Ibi ex fuga dissipati locum, quem tumultuario opere communirent, capiunt, ne si intra moenia se recepissent, extemplò vreretur ager, depopulatisquē omnibus obsidio Vrbi inferretur. Sed postquam direptis ad Alliam castris victor Romanus aderat, id quoque munimētum relictum, & vix moenia tuta ratiloppido se Præneste includunt. Octo præterea oppida erant sub ditione Prænestinorum, ad ea circumlatum bellum, deincepsquē haud magno certamine capta. Anno V. C. CCCLXXIV. Velitras exercitus ductus, eæ quoque expugnata; tum ad caput belli Præneste ventum, id non vi, sed per deditionem receptum, est. T. Quintius semel acie victor, binis castris hostiū, nouem oppidis vi captis, Præneste in deditionem accepta, Romam reuertit; triumphansque signum Præneste deuectum Iouis Imperatoris, qui ibi colebatur, in Capitolium tulit, dedicatum est inter cellam Iouis, & Mineræ, tabulaque sub eo fixa (monumentum rerum gestarum) his fermè incisa litteris fuit

Liu.

IVPPITER ATQVE DIVI OMNES HOC
DEDERVNT. VT. T. QVINTIVS. DI-
CTATOR. OPPIDA. IX. CAPERET.
DIE. XX. Cincinnatus verò tum Dictatura se abdi-
cauit. Anno à Nino MCCCCLX. Prænestinos à Ro- In Chronica
manis victos ductu huiusce Quintij tradūt Eusebius,
Orosius, Eutropius, Sigonius, Panvinus, Albertus Pi- Ibid.
ghius

Lib. 2. Fast.
Lib. 3. vol. 1.
Lib. 1.
Mar. Histor.
Co. Vat 4993

ghius e Festo: quidam septem oppida numerant, alij octo, vt Ioannes Columna referens ad Artaxerxis tempora. L. Florus hæc scribit: *Haftenus pro libertate, mox de finibus eisdem Latinis assidue, & sine intermissione pugnatum est. Sora, quis credat? & Algidum terrore fuere: at Satricum atque Corniculum, Prouinciæ. De Veijs, & Bouillis, pudet, sed triumphauimus. Tibur nunc suburbanum, & æstiuæ Præneste deliciæ, nuncupatis in Capitolio votis petebantur.*

*De rebus gestis ab anno V. C. CCCLXXXV.
ad annum DXL,*

CAPVT XXIV.

Erū extremo anno CCCLXXXV. tumultuatū quod Prænestini concitatis Latinorū populis rebellarūt. Anno CCCCLXV. Gallos Boios Præneste venisse, atque inde cōfedissee circa Pedum auditum est. Dictatorem dici C. Sulpitium placuit, qui eos fudit. Coniurant rursus Latini ad Lucum Ferentinæ Coss. L. Furio Camillo, & App. Claudio Crasso, in eos desciscentes, & æquo iure cum Romanis imperare cogitantes bellum decernitur. Pugnatum haud procul radicibus Vesuuij montis, qua via ad Vesperim, (seu Verrestim fluuium, cuius superius memini) ferebat, vincunturq; Latini Decio se deuouente, deditiōemque faciunt. Coss. T. Aemilio Mamerco, & Q. Publilio Philone, siue anno V. C. CCCCLXIV. Aemilius ad Pedum exercitum duxit, Pedanos tuebatur Tiburs, Prænestinus, Veliternusque populus. Bellum infectum omissum à Consule præcupiditate triumphī. Anno insequente CCCCLXV. cum Senatus Pedum expugnādum, ac de-

Cap. 25.

Lib. 8. c. 3.

Reg. Antiq.
Tiburt. lib. 2.
c. 14.

Liu. c. 8.

len-

lendum censuisset , nonnisi à paucis populis Pedani adiuti sunt . Tiburtes, Prænestinique , quorum ager propior erat , Pedum peruenere . L. tamen Furius Camillus vi cœpit. tū Latiū omne subegit: multi traducti in Urbem, Tiburtes, Prænestinique agro multatati, vt superius obseruauī. Anno V.C.CCCCLXXIII.

Reg.c.vlt. 2.

Pyrrhus Rex Epiri τὴν Καμπανίαν ὅξεπολιόρησεν, ἥκε δὲ ἐπὶ τὴν Πράνινεσον τῆς πόλεως ὀκτοῦρα δεινὰ τῶν σημείων ἀφειδῶσαν. vt Pænius, qui æuo Theodosij vixisse videtur, vertit Eutropium, quē refert Paulus Diaconus hisce verbis . *P. Valerio Læuino, & T. Coruncano*

Lib. 2.
In Hist. Mi-
scell.

Coss. post nobilem Lauini Consulis cum Pyrrho Rege ad Heracleam fluuium (non Vrim , vt legitur in Paulo Diacono) *pugnā, quæ prima Romanorum cū transmarino hoste fuit.* Post id Pyrrhus coniunctis sibi Samnitibus, Lucanis, Brutijsq; Romam perrexit: omnia ferro, ignique vastauit . Campaniam depopulatus est , atque Prænestē venit milliario ab Urbe XVIII. mox terrore exercitus, qui cum Coss. sequebatur, in Campaniam se recepit . *Victor* (scribit Florus) *primo praelio Pyrrhus totam trementem Campaniam, Lirim, Fregellasque populatus : prope captam Urbem à Prænestina arce prospexit, & à vicesimo lapide, (seu CCC. stadijs) oculos trepidæ Ciuitatis fumo, ac puluere impleuit.* Epitomastes Liuij, vt Pyrrhus ad Urbem processerit populabundus refert , vt per agrum Fregellanū vsq; Penestrum veniens ipsam Romanam Urbem cōtemplatus fuerit Ioannes Columna prodit. Videri possūt Plutarchus in Parallelis, Orosius, Pausanias in Atticis, Zonaras, & ipse Cicero in Offic. Flaminio, & Seruilio Coss. *Q. Fabius Maximus Dictator* accepto à Fulvio Flacco Legato exercitu, per agrum Sabinum, Tibur, quo diem ad conueniendum edixerat nouis militibus, venit, seu seruili agmine adiun-

Lib. 13.

Cod. Vatic.
4963.

Liui. 1. 2.

adiuncto, inde Præneste transuerfis tramitibus in
 viam Latinam est regressus, breuiquè propè Arpos
 peruenit oppidum Apuliæ, & ad Hannibalis castra
 contendit. Hannibal anno V. C. DXXXIII. seu
 DXXXIV. post victoriam ad Thrasymenum mo-
 nitus vt in agrum Casinatem duceret; Punicum* ab-
 horrēs ab Latino nomen, Casilinū pro Casino accipe-
 re ducem fecit, tum cognito errore, virgisq; cesso duce
 ad reliquorum terrorem in crucem illum sustulit. Fa-
 bius Casilinum occupat modicis præsidijs, quæ Vrbs
 Vulturno flumine dirempta Falernū à Cāpano agro
 diuidit. Coss. M. Attilio Regulo, Cn. Seruilio Gemi-
 no, seu anno V. C. DXXXIV. postea L. Aemilius
 Paullus, & M. Terentius Varro cum suffecti essent,
 cladem ad Cannas ab Hannibale acceperunt. Mar-
 cellus Claudius Casilini cum exercitu consistens
 Nolæ opem fert. *Hinc Annibal Acceris direptis, at-
 que incensis, cum à Casilino dictatorem Romanum,
 Legionesque nuntij accipi nuntiassent, ne quis tam
 propinquis hostium castris Capuam quoque recurrat,
 exercitum Casilinum ducit. Casilinum eo tempore
 quingenti Prænestini habebant cum paucis Romanis,
 Latiniquè nominis, quos eodem audita Cannensis clades
 contulerat. Hi non confecto Præneste ad diem dele-
 ctu seriùs profecti domo, cum Casilinum antè aduer-
 sa pugnae famam venissent; & alijs aggregarent sese
 Romanis, sociisque profecti à Casilino cum satis ma-
 gno agmine irent, auertit eos retrò Casilinum nuntius
 Cannensis pugnae. Ibi cum dies aliquot suspecti Cam-
 panis, timentesque cauendis, ac struendis inuicem
 insidijs traduxissent, iamque de Capuæ defectione agi,
 accipiquè Hannibalem satis pro certo habuere, interse-
 ctis nocte oppidanis parem Urbis, quæ citra Vulturnum
 est (eo enim diuiditur amni) occupauere, idque præ-
 sidium*

Forſitan
aberrans.

Liu. l. 22.
c. 14.

Cap. 15.

Liu. l. 23.
c. 14.
Cap. 17.

fidium Casilino habebant Romani . Vnde Silius arguitur mendacij à Regio, cum Prænestinos in Cannensiprælio pro Romanis pugnantes inducit tam fusè . Pempr. Tiburt. l. 3. l. 8. de R. l. pun.
narrat quidem alibi vt Hannibal Acerris incensis, & Nuceria solo æquata ,

*Post Casilina sibi, multum obluētatus iniquis
 Defendentum armis , agrè referoauerat astu
 Limina , & obsessis vitam pensauerat auro .*

Sed Liuium audiamus . Additur & Perusina cohors , d. l. c. 18.
homines CCCCLX. eodem nuntio , quo Prænestini paucos ante dies & Casilinum compulsi, & satis fermè armatorum ad tam exigua mœnia , & flumine altera parte cincta tuenda erant. penuria frumenti nimium etiam vt videretur hominum efficiebat . Hannibal cum iam inde haud procul esset , Getulos cum Præfecto nomine Isalca præmittit : primò si fiat colloquij copia verbis benignis ad portas aperiendas, præsidiumquè accipiendum perlicere iubet . Sin in pertinacia persistent, rem gerere , ac tentare , si qua parte inuadere Urbem possit . Vbi ad mœnia accessere, quia silentium erat , solitudo , visa, metuquè concessum Barbarus oratus moliri portas, & seras , claustraquè effringere parat . cum patefactis repentè portis cohortes duæ ad idipsum instructæ intus ingenti cum tumultu erumpunt , stragemquè hostium faciunt . Ita primis repulsis Maharbal cum maiore robore virorum missus nec ipse eruptionem cohortium sustinuit . Postremò Hannibal castris ante ipsa mœnia oppositis paruam Urbem , paruumquè præsidium summa vi , atque omnibus copijs oppugnare parat . ac dum instat laceffitquè , corona undiquè circumdatis mœnibus, aliquot milites, & promptissimum quemque è muro turribusquè ictos amisit . Semel ultrò erumpentes agmine elephantorum opposito prope interclusit , trepidosque

compulit in urbem ; satis multis , ut ex tanta paucitate , interfectis . plures cecidissent , ni nox praelio interuenisset . Postero die omnium animi ad oppugnandum accenduntur , utique posteaquam corona aurea muralis proposita est : atque ipse dux , castelli plano loco positi segnem oppugnationem Sagunti expugnatoribus exprobrabat : Cannarum , Thrasymenique , & Trebia singulos admonens uniuersosque . Inde vineæ quoque cæptæ agi , cuniculique ; nec ad varios conatus hostium aut vis vlla , aut ars deerat ; socij Romani propugnacula aduersus vineas statuere ; transuersis cuniculis hostium cuniculos excipere , & palam & clam cæptis obuian-
 ire , donec pudor etiam Hannibalem ab incepto auertit , castrisque communitis ac praesidio modico imposito ne omissa res videretur in hyberna Capuam concessit : vbi Campanæ illum fregerunt deliciae , eiusque exercitus luxu diffluens dissolutus ac enervatus est . vti fusè describit T. Liuius : qui rursus memorat mitescen-
 te iam hyeme ducto ex hybernis milite Hannibalem rediisse Casilinum . vbi quamquam ab oppugnatione cessatum erat , obsidio tamen continuata oppidanos praesidiumque ad vltimum inopiæ adduxerat . Romanis castris præerat T. Sempronius , Dictatore auspicioꝝ repetendorum causa profecto Romam . Marcellum & ipsum cupientem ferre auxilium obsessis Vulturis amnis inflatus aquis , & preces Nolanorum , atque Acerranorum tenebant Campanos timentium , si praesidium Romanum abscessisset . Gracchus assidens tantum Casilino , quia edictum erat Dictatoris , ne quid absente eo rei geteret , nihil mouebat : quamquam quæ faciliè omnem patientiam vincerent , nuntiabantur à Casilino . Nam & præcipitasse se quosdam non tolerantes famem constabat , & stare inermes in muris nuda corpora ad missilium
 telo-

telorum ictus præbentes, Ea ægrè patiens Gracchus, cum neque pugnam conferere Dictatoris iniussu auderet, pugnandum tamen esse, si palàm frumentum importare vellet, videret; neque clàm importandi spes esset, farre ex agris vndique conuecto cum complura dolia compleisset, nuntium ad magistratum Casilinum misit, vt exciperent dolia, quæ amnis deferret. Insequente nocte intentis omnibus in flumen ac spem à Romano nuntio factam, dolia medio missa amni defluerunt, æqualiter inter omnes frumentum diuisum, id postera quoque die, ac tertio factum est, nocte & mittebantur, & perueniebant, & custodias hostium fallebant. Imbribus deinde continuis citatior solito amnis transuerso vortice dolia impulit ad ripam, quam hostes seruabant. ibi hærentia inter obnata ripis salicta conspiciuntur, nuntiatumque Hannibali est, & deinde intentiore cura cautum ne quid falleret Vulturno ad urbem missum. Nuces inde fusæ ab Romanis cum medio amni ad Casilinum defluerent, cratibus excipiebantur. postremò ad id ventum inopiæ est, vt lora, detractaæque scutis pelles, vbi feruida mollissent aqua, mandere conarentur, nec muribus, aliouè animali abstinerent; & omne herbarum, radicumque genus aggeribus infimi muri eruerent. & cum hostes obarassent quidquid herbidum terreni extra murum erat, raporum semen iniecerunt, vt Hannibal, Eonè vsque dum ea nascantur ad Casilinum sessurus sum? exclamaret. & qui nullam antea pactionem auribus admiserat, tum demum agi secum est passus de redemptione liberorum capitum, septunces auri in singulos pretium conuenit. Fide accepta sese tradiderunt, donec omne aurum persolutum est in vinculis habiti. tum remissi Cumas cum fide. id verius est, quam ab equite in-

Valent. 61.
cetonatos.

abeuntes immisso interfectos. Prænestini maxima pars fuere. ex quingentis septuaginta, qui in præsidio fuerunt, minus dimidium ferrum famesquè absumpsit, cæteri incolumes cum Prætore suo Manitio (scriba is antea fuerat) redierunt. Statua eius indicio fuit Prænestæ in foro, cuius superius memini, & tituli, ac trium signorum. Casilinum oppidum redditum Campanis est, firmatum septingentorum militum de exercitu Hannibalis præsidio: ne ubi Pœnus inde abscessisset, Romani oppugnarent. Prænestinis militibus Senatus Romanus duplex stipendium, & quinquennis militiæ vacationem decreuit. ciuitate cum donarentur, non mutauerunt. Perusinorum casus obscurior fama est, quia nec ipsorum monumento ullo est illustratus, nec Decreto Romanorum. De obsessis in Casilino ab Hannibale Prænestinis, seu Penestriuis, Frontinus. Valerius Maximus, & CCC. eos numerat cum Verderio. ab his coactum Hannibalem ut obsidionem solueret vult Ioannes Columna. à Pœnis obsessam Prænestem Reusnerus hallucinatur, eoquè tempore fide fuisse singulari erga Romanum Populum. Vide Boccacium.

l. 2.

c. 14. & 15 &

l. 4 c. 5.

l. 7 exempli.

c. 6.

l. 5 var. Lect.

c. 12.

Cod. Vatican

4963. f. 88.

l. 2. Ital. c. 58.

de vit. Illustr.

*De Prodigijs Prænestæ visis ,
dequè Magistratibus .*

CAPVT XXV.

ANNO Vrbis Conditiæ DXL. Coss. Q. Fabio Verrucolo, & M. Claudio Marcello, hasta Martis Prænestæ sua sponte mota, uti refert T. Liuius; & Iulius Obsequens inter prodigia recenset: subditq; anno V. C. DLXXXVIII. M. Marcello, P. Sulpitio Coss. in Prænestino cruenti
exci-

l. 14. c. 10.

c. 34. de Prodig.

exciderunt imbres A. DCXVII. M. Aemilio, C. Hostilio Mancino Coss. Præneste fax ardens in cælo visa. A. DCXXXVII. L. Aurelio, L. Cæcilio Coss lacte pluit. & anno DCLXI. C. Valerio, M. Herennio Coss. Iana volitauit. Verum hæc futilis superstitionis obseruatio iurè in historijs reprehenditur. sed ne quid penitus antiquitatis omittam, casus istos inserui. Captiuos Pœnos Prænestæ collocatos ob operum indictorum labores excitasse tumultū Regius asserit. L. Postumio Albino, & M. Popilio Lanate Coss. Senatui placuit Postumium Consulem ad agrum publicum e priuato terminandum in Campaniam ire, & alia. Hic iratus Prænestinis, quod cum eò priuatus sacrificij in templo Fortunæ faciundi causa profectus esset, nihil in se honorificè neque publicè, neque priuatim factum à Prænestinis esset, priusquàm ab Roma profiscisceretur, Litteras Præneste misit, vt sibi magistratus obuiā exiret, locum publicè pararet vbi diuerteretur, iumenta que, cum exiret inde, præsto essent. Antè hunc Consulem nemo vnquam socijs vlla in re oneri, aut sumptui fuit. Ideò magistratus mulis, tabernaculisquè, & omni alio instrumento militari ornabantur, ne quid tale imperarent socijs: priuata hospitia habebant, ea benignè, comiterquè colebant: domusquè eorum Romæ hospitibus patebant, apud quos ipsis diuerteret mos esset. Legati, qui repente aliquà mitterentur, singula iumenta per oppida, iter quàm faciundum erat, imperabant. aliam impensam socij in magistratus Romanos non faciebant. Iniuria Consulis etiam si iusta, non tamen in Magistratu exercenda & silentium nimis aut modestum aut timidum Prænestinorum ius velut probato exemplo magistratibus fecit grauiorum in dies talis generis imperiorum. Hæc Liuius. Magistratus autem Prænestinus; Prætor

c. 71. 85. & 96

Pemptad. Tiburtin. p. 29.

Anno V. C. D L X X X.

L. 42. c. 1.

erat,

Lib. 9. c. 16.

c. 3 l. de Vir.
Iteu. vbi Sch.
l. 2. c. 2.
Exempl. l. 30.

erat, vti Manitius de quo superius. De alio narrat idem Liuius haud iniucundum acroama. *Prænestinus Prator per timorem segnius ex subsidijs suos duxerat in primam aciem; quem cum inambulans antè tabernaculum L. Papirius Cursor comis idem, & iocorum studiosus Dictator vocari iussisset, Licetorem expedire securim iussit, ad quam vocem exanimi stante Prænestino, Agedum Licetor, excide radicem hanc, inquit, incommodam ambulantis, persusumquè ultimi supplicij metu multa dicta dimisit.* Referunt illud Sextus Aurelius Victor, & Valerius, atque Ammianus. Erant & Decuriones Prænestini, vti probant Inscriptiones allatæ, & quæ exstant in margine marmoreæ mensæ Episcopij à Grutero prolatae litteræ, DECVRIONES POPVLVSQ. Ordo Decurionum passim, Quæstores, Aediles, II. VIRI, FLAMINES, VI VIRI Augustales, Curatores annonæ, & Viæ Prænestinæ, Luperci, Archieres, Curatores muneris publici. vnde Decuriones, populusquè coloniæ Prænestinæ statuas decorabant, seu Respublica Prænestinorum postulatu populi. In columna propè Palatium Principis legitur.

Q. EX S.C. POPVL..... VI..... RESTITVIT
ERAT.....

De Moribus, & Idiomete.

CAPVT XXVI.

VOAD Populi mores, Nonius in voce Opino pro Opinor adducit hunc versum e Bacchidibus Plauti: *Prænestinum opino esse, ita erat gloriosus.* Verum nullibi Plautinarum comoediarum comparet hic versus Horatius

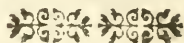
tius agens de lite Rupilij & Persij coram Bruto :

Satyr. 7.
l. 1. Serm.

Tum Prænестinus falsò , multumquè fluenti

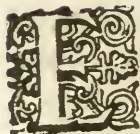
Expressa arbussto reperit conuitia .

Plautus certè in Captiueis inducit Ergastulum parafitum iurantem *ὡς τὰν Πραυνέστω* Barbaricam urbem, Act 4. Scen. 3
id est, Italicam Taubmanno: vti Soram, Signium, Frusinonem, Alatrium, &c. nam Hegio fenex respondet: *Quid tu Barbaricas urbes iuras?* ille inquit; *quia enim item aspera sunt, ut tuum victum autumas esse.* Idem in Truculento hæc affingit Stratilaci seruo: *Vt Prænестinis Conia est Ciconia.* irridet Prænестinos vt parum Latinos, qui Latina vocabula decurtabant per apocopen, sic Spania pro Hispania, Syria pro Assyria, vti discimus ex Capella, & Glossario; Striculus Histriculus Tertulliano. Attius apud Festum: *Tammodò inquit Prænестinus pro tantummodò.* At nunc *Romæ passim.* Quintiliano *Verba aut Latina, aut peregrina sunt. peregrina porrò ex omnibus propè dixerim gentibus, ut homines, ut instituta etiam multa venerunt. taceo de Thuscis, & Sabinis, & Prænестinis quoque. Nam ita eorum sermone utentem Vectium Lucillus insectatur, quemadmodum Pollio deprehendit in Liuiio Patauinitem: licet omnia Italica pro Romanis habeam.* Aët. 3. Scen. 2
Cosmographæ
l. 1. c. 5. Inst

De Collegijs & Epitaphijs.

CAPVT XXVII.

RANT & Collegia Fabrum, aliaque corpora, vt inscriptionibus claret. hanc intexit Gruterus, pag. 410.

DIS. MANIBVS

L. FLAVI

APOLLINARIS

PRAEF. FABR

T. FLAVIVS

PRISCVS

PATER. FILIO

PIISSIMO

FECIT

Ista in S. Petri Prænestæ visitur.

VENANDI. STUDIO

TI. CLAVDIO. NICOSTRATO

IIIIII VIR. AVG. QVINQ. PERPETVO

COLLEG. FABR. PRAENESTINOR

ANNIA. PROCILLA. CONIVX. ET

CLAVDII. NICEPHORIANVS

PROCVLVS, ET. ANNEIANVS

FIL

Ad alia corpora aut familias pertinere arbitror istas, in quibus nuda tantum exstant nomina: vt hæc in Ecclesia cathedrali.

C. MESSIENVS. TROPHIMVS.

C. MESSIENVS. ROMANVS

C..... S. EM. FILIVS.

C. MESSIENVS. C. L. LICINVS.

MESSIENA. ROMANA.

Item

Item. L. SALVIVS. ANTIGONVS
 CORNIFICIA. L. L. SELENIVM
 L. CORNIFICIVS. APTVS
 OPIA. D. L. VRBANA
 BILLIENA. D. L. TERTIA
 COSENTANVS. HILARVS
 CORNIFICIA. DAPHNE
 V. S. A. HILARVS

Item.

PLOTINA. L. L. COMPSE
 PLOTINVS. L. L. IACCVS
 PLOTINA. L. L. RVFA
 PLOTINVS. V. LALAVGV

Epitaphia hæc Prænestæ leguntur .

I. C. TERENCE. ANENCLETI
 TERENCE. GENESIS
 TATA. FECIT

II. Item.

CAESARII.
 COS.

III. In Palatio Principis.

D. M.

AVRELIVS VITTALIO. HANC
 MEMORIAM. CVM. SOLARIO
 ET. CVVICVLO. A. SOLO. FECIT
 SIBI. ET AELIAE. SOFIADI. CONIVGI
 SVAE. ET. FILIIS. SVIS. ET. AVRELIO
 MERCVRIO. FRATRI. SVO. CVM
 FILIIS. SVIS. ET. AVRELIO. BERNE
 CVM. SVIS. FILIIS. VLPPIO. SECVNDINO
 COGNATO. MEO. CVM
 FILIIS. SVIS. MEIS. FRATRI
 BVS. ET. LIBERTIS. PATER
 NIS. ET. LIBERTABVSQVE

M

S E T.

SET. ET. MEIS. POSTERISQVE
 OMNIVM. AEORVM. ET. QVI
 BVS. ME. VIVO. LOCA. DONA
 VI. IVRE. ITVM. AMVITVM
 VNIVERSOS. ABERE..... ET
 HQC. PETO. AECAS. SYNCRA
 TIVS. A. BOBIS. VNIBERSIS
 SODALIBVS. VT. SENE. BILE
 REFRIGERETIS. SYNCRATIO
 RVM -

In tabula marmorea summi templi à Grutero re-
 fertur ista , quæ nunc quoque in pavimento Cathedra-
 dralis legitur .

IV.

D. M

T. POPILIO MI. LIB

• EPITYNCHA

IIII. VIR. AVG

BANAVSVS. LIB. ET. HER

SIBI. LIB. LIBERTABVS. POST
 EOR. OSSA. HIC. BENE. QVIESC

* Alij BAK-
 LATVS Alij
 BANATVS .

seu TIBI. V.

C. SEPTIMIO

C. F. PVB

SEVERO

PATRONO. MVN

T. SENTIDIIVS. T. F

PAL. IVLIANVS

AMICO. OPTIMO

Sorte F.

VI. extra Præneste via publica Sublaci Grut, p. 549.

DIIS. MANIBVS

L. IVNIIVS. L. F. PALA

TINA. OGVLNIIVS

MIL. LEG. II. PARTH

MIL.

MIL. ANN. XIIX
 VIX. ANN. XXXXVI
 H. F. C

VII. Ex eodem pag. 735. in agro Prænestino.

P. PEDANIUS. S. P. F
 SATVRNINVS
 PATRI

VIII. Subtus Prænestæ in sacello, quod est in via,
 qua Albam itur.

CAIO. VALERIO. L. F
 QVIR. FLORINO
 PRAEF. COH. II. THRAC
 SYRIACAE
 TRIB. MIL. LEG. VII
 CLAVD. PIAE. FID
 PATRI. OPT
 B. M
 PROCVLVS

IX. Inter Prænestæ & Zagarolum e Grutero pag. 912.

DIS. MANIBVS. S
 T. FLAVIVS. T. F. PONT.
 SABINVS

X. In vinea Ioan. Baptistæ Colori.

M. ABENNA. M. L. PRINCEPS
 TESTAMENTO. FIERI. IVSSIT. SIBI. ET
 M. ABENNAE. SABINAE. PATRI
 ABENNIAE. M. L. FLORAE. MATRI
 M. ABENNAE. M. L. FAVSTO. LIBER
 L. ABENNAE. M. L. HEIMO. LIBER.

XI. In alia vinea .

L. POPILLI. SEX. MEI .

XII. In agro Prænestino sub ipsa vrbe via publica
in cippo , e Grutero pag. 986.

SEX. NAEVIVS

SEX. L. PHILEMO

NAEVLA. SEX. L

TVSCVLA

IN. F. P. X V

IN. AG. P. XIX

XIII. Corocollo translatum in Carpensēs hortos,
refert Gruterus. nunc est in Palatio Principis.

MANILIAE. LVCILLAE. C. F

MATRI. PIISSEMAE. ET. INCOMPARABILI

CAESONIVS. LVCILLVS

V. C

FILIVS

VIX. ANN. LXVI. M

VII. D. VIII. HOR

VIIII

H. S. E

XIV. In stylobate sub altare S. Petri legitur, & istud.

P. AEL. P. F. PAL

TIRONI

SALIO. ARCIS

ALBANAЕ. QVEM. IMP. CAES

ANTONINVS

AVG. PIVS

GERM. SARM. BRIT

AGENTEM. AETATIS

ANNVM. XIII

MILI-

MILITIA. PRIMA
 PRAEFECTVRAE
 EQVIT. BRAVCO
 NVM. EXORNARI
 DIGNATVS. EST
 DEC. DEC
 BLANDVS. PATER
 PRO. AMORE. CIVI
 TATIS. SVMMAM. ET
 SVMPTVM. OMNEM

In Oratio.

Inscriptiones Prænestinas passim laudat Manutius: sed post hanc messem Inscriptionum, quam collegi Præneste iterum allegatus Eminentissimi Mecenatis Francisci Barberini Cardinalis mandato cū Angelo Paracciano, qui & amicitie nexu, & liberalium artium coniunctione mihi deuinctissimus, de omnibus bene merendo sibi omnium amorem conciliat, stipulas ille ctas à me relictas sublegi posse non dubito: imo eruenda Epitaphia plurima Eminentissimi Cardinalis superscripti auspicijs auguror. Vt enim illi cura maxima est ne quid lateat profuturum sic ipsi tellus ipsa effuso sinu, quasunque occuluerat opes expandit vltro.

De Viris Illustribus Prænestinis.

CAPVT XXVIII.

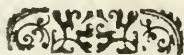
IC vides Tribunos, Aediles, & alios Magistratus, Sacerdotes, atque milites egregios Præneste ortos. In vetusto Codice Vaticano Terentij e membrana, Phormio-

Cod 3958.

nis

Religio mihi
est mutare
quamvis er-
ronea, adeo
veneror an-
tiquitatem.

nis calci adscripta hæc sunt : *Acta Ludis Romanis*
L. POSTVMIO. ALBINO. L. CORNELIO ME-
RVLA . *Aedilibus Curulibus, egere L. Ambibius Tur-*
pio, L. Attilius Prænestinus, modos fecit Flaccus Claudij
Tibijs imparibus, tota Græca Apollodori Epidicazome-
nos. facta 1111. G. Fannio. M. Valerio Coss. Initio Adel-
phorum: egere L. Atilius Prænestinus. Initio Heauton-
timorumeni. L. Attilius Prænestinus modos fecit acta
111. M. Iunio. T. Sempronio Coss. Initio Eunuchi
L. Attilius Prænestinus egere. M. Valerio. C. Fannio
Coss. Terentius etiam agit de Lucio Statilio Præne-
stino actore, quem eximium, atque præstantem fuisse
suspisor. Ludos primum Romæ anno V.C. CCCCLX.
editos M. Atilio Regulo Præatore T. Liuius obseruat.
superius ludos Prænestæ celebratos adnotauimus.
 At Theatrum Prænestæ fuisse, in quo exhiberentur,
 conijcio, & infra patebit. Sed in ludis Agilium
 Pantomimum sui temporis primum iam commemo-
 rauimus, & Trophimum Euaristum, & Voesium Cura-
 tores; in sortibus Numerium, & illi adiungimus Ano-
 nymum, cuius urna marmorea in Recollectorū Præ-
 nestæ visitur, cui Tripus insculpta cum Delphi-
 no. in Serapio ædificando C. Valerium; in
 bellis Cæculum, & Herilum; Casilini
 præsidiarios, & Manitium Præ-
 torem; in litteris Aelianum
 quo ciues habuit, qui-
 busq; meritò glo-
 riatur.

*De C. Mario C. F., obsidione,
& excidio à Sylla.*

CAPVT XXIX.

FORTVNAE quidem templo clara fuit Præneſte, ſed infortunio, atque clade Mariana nobiliſſima. Sanctus Auguſtinus illius meminit hiſce verbis, quæ ſupra inuimus. *In cæde, atq; proſcriptione Syllana ſubbaſtatæ ſunt etiam tamquam villæ quædam nobiles Ciuitates, una verò, velut vnus reus duci iuberetur. ſic tota iuſſa eſt trucidari.* Florus exprimit contrahens more ſuo. *Sylla iuſſu municipia Italiæ ſplendidiffima ſubbaſta uenerunt Spoletum, Præneſte.* tum ſubiungit quatuor mille ciues Præneſtinos in via publica cæſos. Seneca exclamat. *Ingratus Sylla, qui patriam durioribus remedijs quàm pericula erant, ſanauit. qui cum à Præneſtina arce uſque ad Collinam portam per ſanguinem humanum inceſſiſſet, alia edidit in Vrbe prælia, aliàs cædes. legiones duas, quod crudele eſt, poſt victoriã in angulum congeſtas contrucidauit, & proſcriptionem commentus eſt.* Aurelius Victor ad annũ V.C.DCLXI. C. Marius (inquit) filius Præneſte reſugit, ubi per Lucetium Ofellam obſeſſus tentata per cuniculum fuga, cum omnia ſepta intelligeret, iugulandum ſe Pontio Teleſino præbuit. C. Mario Præneſtæ interſecto Cornelius Sylla ſe Felicem ediſſo appellauit. Sed qui attingat ad titulum Felicitatis nedum reſertum eſt, & qui felix cenſeri iure debuerit. Namque Cornelius Sylla diſtus potius eſt quam fuerit Felix. ſolum certè beatũ Cortina Aglaum iudicauit, qui in anguſto Arcadiæ augulo

1.2. de Ciuit.
Deic. 28.

1. 3. c. 2.

lib. 5. de Pe-
nefic. c. 16.

De Viriſſis
c. 68.

c. 75.

Solſon c. 7. vbi
Ioa. Cameſs.

1. Bell. Ciu.

angulo pauperis soli dominus, nunquam egreſſus paterni ceſpitis terminos inuenitur. Appianus, & Plutarchus hec fuſè narrant. Et ille quidem de Marianis agens poſt amiſſam Setiam ad Sacriportum.

Κατὰ νόμους γὰρ εἰς Πραηνεſτὸν ἔφθγγον ἅπαντες ἐπορεύετο Σύλλα συνὶ δούρῳ· καὶ οἱ Πραηνέſιοι ὅτῳ μὲν πλεόντες αὐτῶν εἰς ἐξέλιξιν, Σύλλα δ' ἐπικειμένους τὰς πόλιν ἀπέκλεισε, καὶ Μάριον καλωδίους ἀνιμῶσαντο, &c. vtq; Marium intra Præneſte obſederit Sylla vallo, atque foſſa e longinquo oppidum ingens, præpoſito huic operi Lucretio Ofella: & vt fame laborantem Marium eximeret obſidione Præneſtina Carbo collega miſerit Marcium cum octo Legionibus, deque Lamponio Teleſino, & Gutta, & Damasippo, & Præneſtinorum circummoenia latis capitibus, vnde ſe dediderunt. Μαρίῳ κατὰ δύσιν εἰς τὰ φρεſς ὑπονόμους, καὶ μὴ βραχὺ καὶ ἀγχύνειν αὐτὸν, deque cede Præneſtinorum: vt Sylla κατακύντιſεν ἅπαντας, καὶ τὴν πόλιν διήρπασε πολυχημάτων ἐν τοῖς μάλιστα τότε ἔα. ibidem fuſiſſimè, vtque induliſerit aliquibus χησίμοις, deque dicto Sylle ad caput Marij ἐρέτω δὲ πρῶτα γενέσθω πρὶν πηδαλιὰς ὀπχεῖν quod diſticho carmine ita vinxi,

Ante Mari remum Romæ tractaſſe decebat

Quam clauum ignaua vel tetigiſſe manu.

Plutarchus de Marij filio, qui primum Martis, tum Veneris filiu appellatus eſt: vtque εἰς Πραηνεſτὸν κατὰ κλειθεῖς ὑπὸ Σύλλα, καὶ πολλὰ φιλοφυχήſας μάτῳ ὡς ἡ αἴρυκα τῆς πόλεως ἀλιςκομένης αὐτὸς αὐτὸν ἀπέκτεινεν. rursùs vt Marius iſte victus Præneſte fuga delatus, cum portas iam clauſas offendiſſet, demiſſo è muro funiculo alligarit ſe, atque ita eo receptus ſit, vtque Samnis Teleſinus properarit cū Lamponio Lucano ad eripiendum obſidione Marium. Σύλλας δὲ εἰς Πραηνεſτὸν ἔλθων animaduertit primum cognita cauſa in ſingu-

singulos. deinde quasi non vacaret, cunctos vnum in
 locum contractos confici iussit, ad xii. millium nu-
 merum: vni hospiti concessit incolumitatem, qui sa-
 nè quàm generosè Syllæ dixit, nunquam se patriæ
 suæ homicidæ gratias acturum, vnâque cum illis tru-
 cidatus fuit. Hoc facinus idē Plutarchus alibi reponit. 1. de Rep.
 Ο δὲ Σύλλα, inquires, ξένῳ ὁπώρα μὴ ἀρετῇ πρὸς ἐχ' ὁμοι-
 ον χρηζάμεν, ἀγενῶς ἐτρυβτήσεν. Εὔπειρδ' ἐλὼν Πραίνες ὄν,
 ὁ Σύλλας ἐμύλε σὺν ἄλλας ἅπαντας ἀποσφάπεν, ἐνα δὲ
 ἐκείνων ἠφίφ' ὅτ' τλὼ ξενίαν, εἰπὼν, ὡς ἔβλεψ' σωτηρίας
 χάριν εἰδέναι τῷ φονεῖ τὸ παρ' ἰδ', αἰέμιξεν αὐτὸν, καὶ
 συγκατέκρη τοῖς πολίταις. *At Sylla hospes simili virtute
 apud dissimilem usus virum, nobili letbo extremum
 vitæ diem confecit. Cum enim Præneste capta statuis-
 set oppidanos omnes Sylla interficere; at soli isti ob ho-
 spitij usum parcere, tantum fatus, nolle se patriæ suæ
 interfectori salutis suæ gratiam agere, permiscuit se
 popularibus, atque vna cum illis peremptus est. Serui
 quoque fides emicuit. Consulem enim C. Marium,
 Prænestinæ obsidionis mirabilem exitum sortitum,
 cuniculi latebra frustrà euadere conatum, leuique
 vulnere à Thelesino, cum quo commori destinaue-
 rat, perstrictum seruus suus, vt Syllanæ crudelitatis
 expertem faceret, gladio traiectum interemit; cum
 magna præmia proposita videret, si eum victoribus
 tradidisset, cuius dexteræ tam opportunum mini-
 sterium nihil eorum pietati cedit, à quibus salus do-
 minorum protecta est: quia eo tempore Mario non
 vita, sed mors in beneficio reposita erat, vt Valerius
 Maximus auctor est: cui consentit Epitomastes T. 1. de c. 2.
 Liuij: Sylla C. Marium exercitu eius fuso deletor. 1. 17.
 que ad Sacriportum, in oppido Præneste obsedit,
 tum erumpere tentantem repulit, omnesque Præ-
 nestinos inermes concidi iussit. C. autem Marius 1. 43.*

Præneste obsessus à Lucretio Ofella Syllanarum partium viro, cum per cuniculum captaret euadere, septus ab exercitu mortem sibi consciuit in ipso cuniculo, cum sentiret se euadere minimè posse, cum Pontio Thelesino fuge comite stricto utrinque gladio concurrir, quem cum occidisset saucius impetrauit à seruo, ut se occideret. Succinit & Diod. Siculus: Ο δὲ Μάριος μάχη τῇ πρὸς Σύλλαν γενάσας ἀγωνισάμενος νόμως ἢ Πηδεὶς κατέφυγεν εἰς Πραηνεσίν· ἅμα μυρίοις πεντακισχιλίοις. συγκληθεὶς δ' ἐν αὐτῇ, καὶ χρόνον ἔκ ὀλίγον πολιορκηθεὶς, ῥωακάδῃ, πάντων αὐτὸν εἰς ἀλιπόντων, καὶ μηδ' ἐμίσωτης οὐδὲν καθορῶν τιλὸν ἐνὸς οἰκέτη τῷ πωστῶν χεῖρας λύσιν τῷ δεινῶν ᾧ δακλῇ. καὶ ὅ γε παιδάς, ἢ μία πληγῇ τῷ βίε τὸν δεωπέτω ἀπαλλάξας, εἰ αὐτὸν ὅπκατέσφαξε. Ioannes Columna ita profequitur. Sylla Marium alterum (scilicet Marij filium) Præneste persequutus obsedit: qui longa obsidione maceratus desperans ne in Sylle potestatem veniret cum Thelesino Duce Samnitū mutua morte concurrir. dumq; violēter ipse in currentem currens manus attingeret, circā vulnus suum manum percutientis hebetavit. Itaque cadente Thelesino & ipse leuiter vulneratus ceruicem seruo præbuit. Sylla autem post Marij necem ciuitate capta omnes Marianæ partis principes, qui ad ipsam confugerant, hoc est, Legatos, Quæstores, Præfectos, Tribunosque iussit occidi. Eadem ferè prodit Orofius: quamuis ipsum Marium sibi manus intulisse violentas Plutarchus, & Appianus superscripti velint. Adde his Velleium, Eutropium, Boccatium, licet filium cum patre confundat, Panuinium, Sigonium ad annum V.C. DCLXXX. Strabo Marium iuniorem perijsse in vno è cuniculis Prænestes memorat. Præneste oppidum opibus affluens maximis hostiliter direptum à Sulla: cuius ciues, quod Mariū filium obnixè tutati essent, quodquē aduersus Sulla-

lanos

1a Beioz.
L37.

Mar. Hist.
Ced. Vat.
1063. p. 157.

15. c. 22.
Chr.

1. 2.
3. 5.
1. 6. de Cassib.
Vir. Illustr.
In Festa.
5.

ianos fortiter pugnassent, fuere crudeliter, etiam si
Vrbem suam, arma, & seipsos dediderint, enecati;
mulieribus tantum liberè, quo vellent abire, permis-
sum. earum plurimæ Tibur, quod calamitatum mi-
nus acceperat, vt ad sacram arcem, cum filijs confu-
gerunt, teste Regio. Vide Paræum, & Clauellum.
Lucanus cladem istam deplorat & versu:

13. Pempt. s.
Medull. Hist.
l. 2. Arpin.
Ant.

Vidit Fortuna colonos

Prænestina suos vno simul ense recisos.

Vt superius Plinius narrat Romæ quidem non fuisse
aurum, nisi exiguum longo tempore. certè cum à
Gallis capta Vrbe pax emeretur, non plus quam mil-
le pondo effici potuere. Ergo vt maximè duo tan-
tùm millia pōdo cū capta est Roma, anno CCCLXIV.
fuere: cum iam capitum liberorum CLV. millia, quin-
genti LXXX. In eadem post annos CCCVII. quod ex
Capitolinæ ædis incendio, cæterisq; delubris omni-
bus Marius filius Præneste detulit tredecim millia
pondo, quæ sub eo titulo in triumpho transtulit Syl-
la, & argenti VII. millia. Idem ex reliqua omni vi-
ctoria pridie transtulerat auri pondo XV. millia, ar-
genti pondo cētum & XV. millia. Frequentior autem
vsus, non antè Cn. Flauium Annij filium deprehendi-
tur. Hic namque publicatis diebus Fastis, quos po-
pulus à paucis Principum quotidie petebat, tantam
gratiam plebis adeptus est, alioquin libertino patre
genitus, & ipse Appij cæci scriba, cuius hortatu ex-
ceperat eosdem consultando assidue sagaci ingenio,
promulgaueratquè, vt Aedilis Annalis crearetur
cum Q. Anicio Prænestino, qui paucis antè annis ho-
stis fuisset, præteritis C. Petilio, & Domitio, quorum
patres Consules fuerant.

13. c. 1
natur. Hist.

*De Catilina & Fulvia , cum
Anacephalaoſi .*

CAPVT XXX.

OSTEA coniurans in patriam Catilina oppidū Præneſte, ab Vrbenon multum diſtans, ipſa natura, ac loco ſatis munitū conſtituit propter plurimas belli opportunitates Kal. Nouemb. vno impetu inuadere. ſed M. T. Cicero Conſ. hoc animo pro-

ſpiciens, illam Coloniam armatis hominibus compleuerat. Quamobrem Catilina id facinus fruſtra ſuſcepit, vt Conſtantius Felicius Durantinus reſert. Sed præſtat ipſum Conſulem Ciceronem audire. *Quid cum te Præneſte Kalendis ipſis Nouembribus occupaturum nocturno impetu eſſe confideres; ſenſiſtine illam Coloniam meo iuſſu, meis præſidijs, cuſtodijs, vigiliſque eſſe munitam?* Silet quidem hanc rem Salluſtius iniquior Ciceroni, glorioſum eius facinus ſupprimendo. Cum verò Florus municipium vocet, quo tempore ſub hoſte periit à Sylla capta Præneſte, Cicero Catilinæ conſpirantis æuo Coloniam, pedibus eo in ſententiam Manutij, & à Sylla Coloniam deduciam arbitror; cum præſertim ciues omnes confici mandaret, æquum erat, vt ciues illi nouos aſſignaret. illex ſeditionum, atq, bellorū fuiſſe tunc videtur Præneſte; nam rursus bello ciuili conualeſcente vxor Antonij Fulvia belli ſedē Præneſte ce-

In Coniurat.
Catil. Cod.
Natic. m. 50.

perat, auctore Velleio. *Fuluia* (inquit) *uxor M. Antonij, & socrus Octauij Caesaris, qui tamen eius cū filia diuortium fecit, Præneste occupata, & ad suam societatem pertracta, Senatores & Equites à se stantes habebat, cum illis inibat consilia, & edicta proponebat identidem contra Octauium cum Lucio Antonio coniurans.* quod mirandum non est, cum & gladio se accinxerit, & tesseram militibus dederit, vti legitur apud Dionem. tandem aufugit ad virum. *L. Antonius Consul M. Antonij frater uxore Marci Fulvia consulente, bellum intulit Cæsari receptis in suas partes populis, quorum agri veteranis assignati erant. sed dimisit eam M. Antonius, vt in Epitome T. Liuij comperio. Lucius Antonius secessit Præneste, dicens se timere Cæsarem pro magistratu munitum satellitibus, vt prodit Appianus. Locus iudicio definitus est Gabij (Vrbs Romam inter & Præneste media) illi rursus Præneste aduolant, Lucius tantum Cæsari respondit. Fulvia, demum fugit cum suis liberis Puteolos post incensam Perusiam. Erat illi bucca altera inflatior Plinio memorante. Plura superius vbi de agro, & Nuculis.*

l. 18.

l. 115. & 117.

l. 5. Bel. Ciu

Neque verò repetam quæ sub Augusto, Nerone, Domitiano, Hadriano, Aurelio, imò & Valentiniano iam recensui ad historiam profanam spectantia. Regionem indicaui, conditorem, nomen, etymon protuli: situm, agrum, Asylum descripsi: arbores, aquas, fluuium, vina, latifundia, flores, rosas, fructus, nuces demonstraui. secessum, ludos, Fortunæ sortes exhibui: Fortunæ templum, Serapidis, Basilicas, Solarium, Forum, Statuas, viam, portam Urbis, signa & sacraia instauraui. Colonia, municipij iura restitui: magistratus mores, idioma, collegia,

res

res gestas , viros illustres enarraui . ex omnigenis
 scriptoribus quidquid pertinere visum est , concin-
 nans , & consuens . Ad sacra lubet animum , sti-
 lumque conuertere , vtque veræ fidei sy-
 dera in istius Urbis horizonte reful-
 serint & coruscauerint , inue-
 stigare & litterarum , mo-
 numentis consi-
 gnare .

FINIS LIBRI PRIMI.

IOSEPHI MARIAE SVARESII

EPISCOPI VASIONENSIS

PRAENESTES

ANTIQUAE

Liber Secundus.

*Roma Sancti Petri, & Pontificum Ma-
ximorum Sedes electa,
diuinitus.*

CAPVT PRIMVM.

EGNUM Romanum, quod in
Rempubicam conuersum, ad
Monarchiam, denuò redactum
fuit, per octo ferè sæcula Deus
Optimus Maximus præparauit,
& adauctum victorijs, opibusque
ditatum varijs ditionibus adiun-
ctis propagauit; imò Regna quamplurima vno con-
fœderauit, atque contesserat Imperio, vt citò
O per-

Ser. 1. de Na-
tal. Apoll.

118. de Ciu.
Deic. 27.

22 q. 174. ar
6. & ubi care
tanus.

S. August.
C. Perron.
in Conc. ad
3. fiat.

p'al. 92

elez. 5. lib. 2.

peruios haberet populos fidei Christianæ persuasio ;
& lux veritatis, quæ in omnium gentium reuelaba-
tur salutem, se ab ipso capite per totum Mundi
corpus effunderet, quemadmodum docuit Sanctis-
simus Papa Leo. Hinc Thomas Doctor Angelicus
Diuinum Augustinum sequutus obseruauit prophe-
tiam ab Esaia scribi cœptam, quo tempore condita
fuit Vrbs Roma, ab Esaia inquam, qui *μεγαλει-
νοτατος*, & potius Euangelista, quam propheta vide-
tur, quia sub florentissimo Romæ Imperio Christus
Dominus secundum oracula prophetica in orbem
terrarum veram doctrinam inuecturus erat. De-
cuit, siquidem simul incipere scripturam, & Impe-
rium, cui scriberetur. Israëlita, nempe gens scri-
ptura non indigebat, sed Romana, quæ à Christo
adiuuanda, & beanda erat. Quamobrem scriptura
prophetica, & Roma simul exortæ sunt.

Nec enim ob eximias tantum virtutes, & Heroi-
ca facinora ciuium, Deus Romam cæteris excellere,
atque dominari Urbibus voluit; verum etiam quia
sedem illam adornabat Vicario suo, quem mundo
imperaturum constituerat, iuxta vaticinium editum
à Rege Psalte, dum sacro afflatus spiritu cecinit :
Parata sedes tua ex tunc, vtq; ita reliquæ gentes aslue-
tæ Romanum venerari nomen, quod fatale terris re-
gendis asseruit Poeta Tibullus, Romanam quoque
Religionem libentiùs amplecterentur, colerent
propensiùs, & retinerent firmiùs. Ea verò fuit sem-
per Romani nominis magnitudo, & veneratio, vt
illud Vrbes, & Prouinciæ omnes regnatrices sibi
ambitiosè, ac vltro adscriberent, & vsurparent.
Sic Roma noua Constantinopolis, & Thracia Ro-
mania, sic Aquileia Roma altera, sic Arelate Roma
Gallula, & Augustodunum Roma Celtica, (vt alias
omit-

omittam) vocabantur. Idquē contigit etiam, posteaquam Roma capta, direpta, & excisa fuit à Barbaris. Etenim quæ victrix terrarum, & domina fuerat, cuius iugo populi omnes colla submiserant, & spolia, prædaque fuerant, populorum omnium spolium, ac præda tandem exstitit. Mox Deo suauiter omnia disponente illi, qui potissimum ipsam varijs attritam cladibus vastarant, atque diruerant, quasi pœniteret eos operis tam admirandi labefactati, & destructi, summa illud ope reparare aggressi priscorum Romanorum memoriam litteris mandando, resquē abs illis præclare, fortiterque gestas cum domi, tum foris, atque immania ædificia passim excitata eleganter delineando, & ad amussim describendo, Romam solidiùs, & feliciùs instaurarunt. Quia præterea Religionis fuit domicilium Roma, & pietatis armamentarium, vbi semper asseruatum fuit diligentissimè fidei Christianæ depositum, vbi tot Sanctorum virorum sanguine proprio effuso pro Christi nomine purpuratorum gloriosa pignora quiescunt, & signis admirabilibus clara coluntur, maximus toto ex orbe concursus factus est certatim ad illam illustrandam magis, ac magis, & ad sacra Principum Apostolorum inuisenda limina variarum gentium Imperatores, & Reges vndequaque confluere cœperunt, impletumque fuit luce clarius effatum Esaïæ: *Et venient ad te curui filij eorum, qui humiliauerunt te, & adorabunt vestigia pedum tuorum, qui detrahebant tibi*, teste Francisco Petrarcha ante annos CCC. Scitè Sanctus Thomas Aquinas laudat sermonem Ephesini Concilij, seu, quam Theodotus Episcopus Ancyræ habuit, homiliam in Natali Saluatoris nostri Iesu, quæque lecta fuit in Ephesina Synodo, in qua dicitur. Si

cap. 61.

l. 2. ep. senil.

par. 3. q. 35.
art. 7.p. 3. Concil.
p. 597. & 621.

Christus patriam sibi ciuitatem delegisset maximam Romam, potentia ciuium demutasse orbem terrarum, & ad Christi cultum traduxisse putaretur; si filius fuisset Imperatoris, potestati humanæ ea res adscribi posset. Sed vt Diuinitas cognosceretur orbem transformasse terrarum, pauperculam elegit matrem, & pauperiorem patriam. Eligit autem Deus infirma mundi, vt confundat fortia (vt testatur Apostolus,) & ideò vt suam potestatem magis ostenderet in ipsa Roma, quæ caput mundi erat, etiam caput Ecclesiæ suæ statuit in signum perfectæ victoriæ secundum illud Esaia: *Ciuitatem sublimem humiliabit, & conculcabit eam pes pauperis, scilicet Christi, & gressus egenorum*, id est, *Apostolorum Petri, & Pauli, quorum trophea ibi statuit, vt exinde fides in vniuersum mundum deriuaretur.*

Ad hanc igitur Imperij arcem vindex noster Iesus Christus designauit Petrum, quem appellare possumus Regem sacrorum. Et certè Romæ Regibus expulsis Regium nomen translatum ad Pontificem è patribus electum portendebat Regnum Urbis, & Orbis ad Pontifices Maximos sacrorum præfides transferendum; Petrum (inquam) cui præmium confessionis, & amoris detulerat cum cæli clauibus Ecclesiæ vniuersæ clauum, & Apostolorum principatum. paruit Christo, & accinxit se Petrus itineri, & quia præfecerat Hierosolymitanæ Ecclesiæ Iacobum, præfecit Antiochenæ, in qua septennio subsederat, Euhodum, diùque peregrinatus feliciter, & salutariter circumijt Siciliam, mox oram Campaniæ legens Neapolim appulit, ibique tinxit sacro Baptismate Candidam, & Asprenem; ac Fanum Apollinis in Ecclesiam vertit, hodieque ibi Monasterium amplissimum exstat, & Sancti Petri

1. ad Cor. 2.

cap. 16.

Pomp. Lect.
de sacerdot.Euseb. lib. 2.
Ecclesiast. c. 1.Thom. Costa
p. 1. l. 2. hist.
Neap. p. 119.
Padronanza
di S. Frances.
di Paula Nea
p. 3.

tri ad aram nūcupatur, quia in ara inibi erecta sacrum incruentum Sanctus Petrus obtulerat. illiq; anno Christi MCCCXXXVI. præerat Abbas Ordinis Sancti Augustini. Inde vi ventorum delatus ad portum Liburnum Pisas conscendit, illicque ordinato Petrino Episcopo sacris etiam operatus est exstructo altari ad Arni ripam, quod cum Ecclesia, quæ adhuc visitur, & Sancti Petri ad gradus dicitur, Clemens Petri successor solemni deinde ritu consecrauit. Gradus autem vocabantur pontes ad Littora, vel ad fluminum ripas constructi, vnde naues commodiori conscenderentur ingressu, & ad quos appellerent. vt explicat Surita in Itinerarium, vbi Antoninus meminit gradus Massylitanorum, à quo per fluuium Rhodanum Arelatum, vsque numerat passuum millia XXX. At Ammianus Rhodanum Gallico mari per patulum sinum ad gradus concorporari scribit XVIII. ab Arelate lapide, ac etiamnum ostia Rhodani appellantur ab accolis Gras auctore Merula. Hinc ad Gradus vocitatur insula sita in sinu Hadriatici maris propè ostium Natisonis, ad quam Paulus Aquileiensis Patriarcha metuens Longobardorum barbariem confugit thesauris Ecclesiæ deportatis, & in qua deinde scissus in duos à Romanis Patriarchatus constitutus fuit, cum in vetere quoque Aquileia retineretur à Langobardis, qui postea Lupum Ducē Foroiulensem sequuti depredati sunt ipsam Insulam equestri exercitu perstratam, quæ antiquitus per mare facta fuerat (sic loquitur Paulus Diaconus,) & superscriptos thesauros abstulerunt. Sanctus quidem Chrysogonus Martyr Christi securi percussus est ad aquas Gradatas Diocletiano Augusto Aquileiæ commorante. Sed vt è semita regrediamur in viam, & ad Sanctum

Miræus de
cap. vindes.

p. 36.

Bened. 12.

Bull.

Ciac. tom. 1.

vit. pontif.

Card Bar. ad

7. C. 44. in an-

nal.

De Spina tr.

de strigib. vi-

uan.

De iur. patr.

Gentil. Epif.

Aretin. in or.

pro Florent.

ad Alex. 6.

Const. Caiet.

in vit Gel. 2.

p. 115.

In itin. An-

tonin. comm.

p. 650.

lib. 15. hist.

p. 35.

p. 2. Cosmogr

l. 3. q. 5. p. 3.

Paul. Diac. de

gest. Langob.

p. 1138. 1160.

& 1172.

Ado in Mar-

tyrol. 6. Kal.

Dec.

Petrum redeamus . metam ille demum peregrinationis Romam peruenit , & ingressus est die xv. Kal. Februar., seu xviii. Ianuarij, in quam incidit feria vi. dum Claudius Cæsar imperaret, iamque annos duos, menses iii. exegisset siue anno XLIV. à Christi Natali (sunt qui XLV. putent .)

Quæ autem Vrbs erat ἐπιτρομή τῆς δαιμονίας, (vt quidam è Christianis scriptoribus illam appellarat , & Tertullianus adnotarat conuentus in ea Dæmoniorum confedisse, curiamque Deorum vocarat Capitolium , id est Idolorum) esse coepit ἐπιτρομή τῆς εὐσεβείας, καὶ ὁρθοδοξίας, & quæ sedes Imperij eadem sedes Ecclesiæ diuino nutu euasit, inque septem illis collibus, in quibus septem vitia grassata fuerant, oriri coepit Christianæ Religionis, & septem Sacramentorum iubar, atque auctoritas Ecclesiastica præfulsit. *Nata quippe Vrbs ad imperandum, vt omnibus panè dominabatur gentibus, ita omnium gentium seruiebat erroribus .* His ergo Petrus mendacis philosophiæ contriuit, & dissoluit opiniones, hic perduellium Dæmonum vanissimos cultus confutauit, hic nefandam sacrilegiorum impietatem destruxit, vbi diligentissima superstitione habebatur collectum, quidquid vsquam fuerat vesanis præstigijs institutum : vt vbi caput erat falsitatis, caput quiesceret sanctitatis, & vbi gentilium Principes habitabant, illic Ecclesiarum Principes morarentur, vti Sanctus Maximus Taurinensis Episcopus eloquutus est. Exclamare profectò Romæ iure licebat, quod impudenter gloriabatur impuritas, ipsam Urbem tam præsentibus plenam esse numinibus, vt facilius posset quis Deum, quàm hominem inuenire; erat ibi proh pudor! silva simulacrorum, & copiosissimus populus statuarum, teste

Caf-

Fr. Balduin.
in Il. Romu-
li p. 13.
Crisp. in l. r.
xij. tab.
lib. de spect.
1. Const. 96.
dist. apud
Gratian.

S. Leo Papa
55. 11.

Hom. 5. de
SS. Apost. Pe-
tro, & Paulo.

Petron. Arbit.
p. 12.

Cassiodoro, & Idola Deorum, siue statux septuaginta tres mille numerabantur, harum verò fragmentis, qui à Belisario in Hadriani sepulcro collocati milites Urbem tuebantur, validè, strenuèque vibratis, & coniectis Gotthos repulerunt, vti narrat Procopius, ita fractæ, atque comminutæ, ac abiectæ Romanis vtiliores fuere, quàm integræ, erectæ, atque cultæ, nihil enim tunc profuerant, iuxta fabulam Aelopicam; quin potiùs statim atque concisa, dissectaque sunt inania illa falsorum numinum simulacra, Sanctus Petrus veri Dei certus, ac supremus Vicarius à Romanis iam agnitus, & inuocatus tutelam Urbis suscepit, & sese murorum debiliorem partem defensurum ad *πύλιδα πυκιδὴν*, vsque pollicitus fidem datam luculenter exsoluit, & præstitit, vt ipse Procopius est auctor; Videant ergo, & maturiùs expendant Græci, ac Eoi populi, qui à Romana sese tam leuiter, & pertinaciter auerterunt Ecclesia, illam quasi Occiduam despicientes, cum tamen Christus moribundus ad eam se verterit, & inclinato capite spiritum emittens direxerit innuens ipsam à se constitui Petro, eiusque successoribus, qui vices suas gererent: *Mansutam in sacula sedem*. E qua sacrorum iura peterent quicumque Christiano censentur nomine, & cum qua totus Orbis commercio Formatarum in vna communionis societate concordaret, Videant (inquam) & ad Sancti Petri niueas caulas, atque ad piæ, benignæque matris sinum conuertantur.

Tertull. l. 1.
c. 12. adu. nat.
ibiq. Gotho-
fred. e. plin.
p. 122.

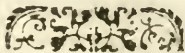
Maiol. ro. 2.
canticul. dier.

lib. 1. de bell.
Goth. p. 200

fab. 128.

Molan. c. 4.
h. st. sac. imag.
e Sedulio, Be-
da, Io: Dama-
sceno, Hesse-
lio Montano.

Optat. l. 2.
p. 48.

*A Sanctis Petro, & Paulo Euangelium
Christi Praenestæ disseminatum, &
Episcopum constitutum fuisse
se comproba-
tur.*

C A P V T I I.

Arnob. l. 2.
adu. Gent.

Laſtant. l. 4.
iſtit. c. 20.

Clem. l. 6.
Conſt. Apof.
c. 8.

Greg. Turon.
p. 1. hiſt. c. 25.

Tertull. l. 4.
de Baptiſm.

Optat. II.

A&a S. Mar-
tial. in Cod.
Later.

Boſius Rom.
Subter. p. 26.

Martyrol.
Rom. & ibi
Card Baron.
19. Ianuar. &
20. Iunij.

VM igitur Princeps, & Coryphæus
Apoſtolorum Petrus Chriſtianam
fidem in Vrbe Orbis Principe,
docuiſſet populorum turmas eru-
diens in Vaticano, & veridicus
Simon Magicis fallacis Simonis
artibus diſcuſſis non iam in mari
Tiberiadis piſces captans retibus, ſed expiſcans ho-
mines hamo Verbi Diuini, & illiciens eſca veritatis
in Tiberi quamplurimos ſacro Baptiſmate abluſſet,
& in domo Pudentis ad Thermas Nouati, ſive in Vi-
co Patricio ad radicem collis Viminalis, & in Tran-
ſtiberina regione, vbi ſynagoga Iudæorum erat;
cumque firmiſſima fundamenta ieciſſet Eccleſiæ re-
liquarum magiſtræ quæ mox tantum excreuerunt
in molem, noluit intrâ Urbis moenia continere præ-
conium Euangelij, ſed in vicina excurrens oppida,
virosque pietate inſignes ad longinqua delegans, il-
lud longè, latèque propagauit, & quaſi pomœrium
protulit, dum Episcopos per diuerſa loca LIII. or-
dinauit, ſeu potius Episcopales ſedes LIII. funda-
uit, & erexit, Antiſtites ibi conſtituens, vel mittens.

In

In Sicilia quidem Insula, quæ quia modico freto abs Italia diuiditur, inter continentes Prouincias, quæ nempe Italiæ sunt coniunctæ, ab Vlpiano censetur, & pars Italiæ existimatur, Tauromenij Pancratium, siue Maximum, Syracusis Marcianum, Catanæ Berryllum vel ordinauit, vel destinauit. in Narbonense Prouincia, quæ continens etiam dicitur Italiæ, Zachariam Viennæ (licet Paulo Apostolo tribuat Ioannes à Bosco) Trophimum Arelatæ, Aphrodisium Biterris; & ne commemorem quos in Gallias, & Germanias, quosque in Hispanias direxit ad Euangelium disseminandum, & quos vniuersum per Orbem terrarum instituit, in Italia Barnabam præfecit Mediolani, Hermagoram Aquileiæ, posteaquam Marcum legasset Alexandriam, Rauennæ Apollinarem, Neapoli Asprenem, siue Asprenatem, cuius superius meminimus, Capuæ Priscum, Lucæ Pandinum, Veronæ Eupropium, Patauio Prosdocium, Ticino Syrum, inque regionibus suburbanis Terracinæ Epaphroditum, Aequicolis populis Marcum alium ab Euangelista superscripto, Nepæ Ptolemæum, & Fesulis Romulum, aliosque alibi, quos percellere nimis longum esset.

Conijcere verò licet haud incertis argumentis Sanctum Petrum Præneste quoque adiisse, vt vbi Fortuna tam supersticiosè colebatur, Diuinam prouidentiam assereret, & religiosè promulgaret. Nam quæ perstat adhuc in summo Prænestini montis iugo Ecclesia Deo dicata est in honorem Beati Petri Apostoli, sicut & Monasterium situm in monte, qui Prænestinæ Vrbi præeminet, vbi viros Dei memorat habitasse Sanctus Gregorius M. ad annum à Christo nato DC. qui ab his audiuit mira olim patrata, quæ, sicut & ipse retulit, mox subiiciam. Ad-

Martinez. de vic. patric.
Card. Baron.
adan 44. ann.
nal. Eccles. e
Symeon Metaphr. Const.
Calet in præfat. ad Gel. 2.
Ciac. vit. Pöt.
la. 8. continentes d. de verb. signif.
Martyr. Rom.
3. Apr.
Card. Baron.
ad 8. 44. & 45
in annal. ecc.
Ciac. in S. Petr. 1.
Insulæ D. de Iudic. 1.
Antiq. m. f. Viennen. & Martyr.
Antiq. Vien. ep. Epif. Arelat. ad S. Leonem pp.
Card. Baron. in Martyrol. Galefin, & Mauro. ad 4. Jun.
Niceph. 1. 2. eccl. hist. c. 35
Ferrat. in Topogr. ss. mart. Synaxarium, & Menolog. m. f.
Coriol. in Breuiar. Concil.
Card. Baron. in notis ad Martyrol.

lib. 3. Dialog. c. 23.

Torrig. Crisp.
Vatic.

In Apol. pro
Synodo.

Anast. Bibl.
et eoque Tor-
rig. m. c.

Torrig. Crisp.
Vatic.

Seueran. de
7. Eccl.

huc ea in Ecclesia imago Sancti Petri, seu statua colitur instar illius, quæ in Basilica Vaticana ex ære perstat, siue illam Leo M. e Iouis Capitolini æneo simulacro conflatam posuit ob repressum Attilam anno Salutis CCCCLIII. Et verò Symmachum Primum tutatus Ennodius exclamat (*de veteri Tonante noua meritò vascula preparantur*) siue Honorius Primus Papa, qui tegulas æneas è templo Romuli sustulit, & his Basilicam superscriptam contexit anno à Virginis partu DCXXVI. siue Gregorius Secundus, ad quem cum Leo Isauricus Imperator scripsisset: *Romam mittam, & imaginem Sancti Petri confringam*, respondit: *si quempiam ad euerendam imaginem Sancti Petri miseris, vide, protestamur Tibi, innocentes sumus à sanguine, quem fusuri sunt, verum in ceruices Tuas, & in caput Tuum ista recident*, exstat epistola Gregorij Secundi Græcè, ac Latine in Tomis Conciliorum, quæ Romæ sunt edita. & videtur exarata ad annum DCCXXVI. Præneste quippe imagini, siue statuae, quæ Sanctum Petrum refert, protenso pedi capita submittentes, & quasi succollantes incolæ, aduenæque Senatus Apostolici Principem eodem, quo Romæ, ritu venerantur. Suadet hunc Beati Petri aduentum Præneste pietas Excellentissimæ Gentis Columnensis, quæ assiduum Heroum seminarium fuit, & è qua Christianæ Reipublicæ propugnatores innumerabiles prodierunt; illi etenim cum ipsorum in ditione foret Præneste, Sancti Petri iudicio eam sortiebantur (si qua fides est adscribenda Ludouico Monaldisco Veneto auctori Annalium ab anno *Georgias* MCCCXXVII. conscriptorum, quem confictum quam vereor, sed aliquid veri permistum commento nullus dubito, dum Stephani Columnensis meminit,

minit, cui nihil mirum (scribit) si Præfeste obtigerit, quia cui Sanctus Petrus benedixerit, obuenire solebat sorti eius obnoxia, ad annum salutis MCCCXXXII. Traductę scilicet fuerant sortes impię in benedictionem piam per saluberrimam metamorphosim, & felicem commutationem. Vsitatę quidem illę apud Gręcos, & Romanos legitimę in hereditate diuidenda, quam ideò illi κληρονομίαν nuncuparunt, & in dubijs casibus, imò & temerę in magistratibus dandis, inque ducendis vxoribus vsurpatę; quin ipsi Hebręi res commisere sortibus, cum aliquid, si ex hominum arbitratu fieret, offensionem futurum credebatur esse, vel inuidię, siue cum sic esset res incerta vt humano consilio, & solertia explorari non posset, iuxta illud Prouerbiū. Sortes mittuntur in sinum, sed à Domino temperantur. Ita casus Achan super anathemate, ac Ionathę super melle deprehensi sunt, de sorte iacta pro Ionatha, qui fauum mellis degustarat, fusę Sanctus Ioannes Chrysostomus in Homilijs. Deus etiam infidelium hominum sortes à se regi docuit in Iona, & Aman, certę suborta procella circa Ionam ἱβαλον κλήρες miserunt sortes nautę, vt recenset etiam S. Ioannes suprascriptus de sorte ad iactandum in mare aliquem ē vestis, quoties incubisset tempestas, videndus Eustathius. Festum Hesther, seu Mardochęi dicitur apud Hebręos Festum sortium Sigonio teste. Romani obseruabant in conuiujs etiam omina, & sortes, vt prodit Lampridius. Sortes verò dicuntur proprię, quę non consilio, aut ratione produnt ea, quę sunt ambigua, sed casu tantum, atque fortuitò, seu potiùs Dei nutu, fiuntque vel coniectu, vt cum quis talos iacit, vel eductu, cum ex vrna, vel sinu extrahuntur nomina, vel nota iam, & confi-

l. i. C. quand.
& quib. 4. p.
l. sed cum am
bo D. de iud.
l. generalit. 6.
quis ergo D.
de fideliss.
libert.

l. si quę sunt
D. de famil.
ercise.
Plaut. in Ca-
sina.
Baldwin. in 5.
opt. instit. d.
legat.

Prou. c. 16.
Ios. c. 7.
lib. 1. Reg.
c. 14.

Ion. c. 1.
Hest. c. 3.
Homil. 1. de
pœnit.

in amorib.
Ismen. lib. 11.
cum not.
Gaulmini.

l. 3. de Rep.
Hebr. c. 27.

Hist. Aug. vbi
Cassub. &
Salmas.

2. 1. Act. vbi
Sanctus.
lib. 1. paralip.
c. 24.

tuta Symbola; & hoc modò Apostolos comperi,
dum Sanctum Matthiam cooptarunt in Apostolicum
Collegium, Diuinam voluntatem consuluisse eo-
rum exemplo forsitan, qui sortes miserant ad fami-
lias, & vices sacerdotum diuidendas; sed cum po-
steà Diuinus spiritus in Apostolos illapsus esset, in-
ter ipsos, fidelesque ceteros sortium vsum desisse,
ac exoleuisse obseruant Beda, & Sanctus Thomas,
quamuis non desint qui sortes improprie, ac meta-
phoricè ibi accipiant pro modis, quibus obscura
hominibus à Deo significantur, & declarantur, siue
per instinctum internum, mentemque ab ipso im-
missam, & lucem, qua illuminati ad notitiam per-
ueniunt, siue per signum visibile, quo quid fieri ve-
lit Deus ostendat, & opinantur huiusmodi sortem,
seu signum visibile cecidisse super Matthiam, vt
Apostolus eligeretur.

2. 2. q. 95. ar. 8

Ab Ecclesia quidem licet Cleri nomen, & Cleri-
corum retineatur & probetur, quia Clerus, & Cle-
rici sunt fors Domini, in eamque vocati, versantur-
que in eius funiculis, & Dominus illorum fors est,
& pars hereditatis, tamen sortium vsus meritò fuit
relictus, & improbus, & fortilegi condemnati
fuerunt, vt superiori libro adnotaui, cum de Præ-
nestinis fortibus differerem; de quibus copiosius
agunt Franciscus Polletus, Petrus Crinitus, & Po-
lydorus Vergilius, qui distinguit illas in Humanas,
& Diuinas; atque pereruditus Sirmondus.

1. 5. c. 7. Hist.
Fori Rom.
1. 2. c. 3. de
honest. diff.
1. 3. de prod.
in Sidon.
2. Aeneid.
1. 5. par. eg.
iur. c. 22. ad c.
cler. diff. 21.

Laocoon ductus Neptuno sorte sacerdos.

Decantatur à Virgilio, vbi Sernius hæc addit, sorte
ductus est, vt solet fieri, cum deest certus. de Cleri-
cis agunt Alciatus, & Cuiacius.

Milites, qui Christum Dominum crucifixere, vestes
seu pallium quatuor in partes dissecuisse, ac inuicem
diui-

diuississe abs Euangelistis discimus, super tunica verò, quæ ἄρεστος erat, & inconfutis, sortes misisse siue micando digitis, siue alio genere fortis, arguere iure licet falsi narrationem, quæ Prochori nomine circumfertur, cum in ea legatur, missas abs Apostolis sortes ad Prouincias, & regionis Orbis terrarum fortiendas; Spiritus enim veritatis illos illustrabat, & dirigebat tam certè vt non egerent incertarum sortium subsidio. Scio quidem in Euangeliorum, & Psalterij Codicibus apertis, vt quidque primò se subijceret oculis pro sorte, atque oraculi loco diu habitum apud aliquos Christianos Rabbinorum æmulatores, atque Græcorum, qui selectos versus Homericos, vel Virgilianos in pythæijs descriptos conijciebant in situlas, vt his eductis sorte successus explorarentur, vel exarabant in tabula, vt talorum arbitrante alea Diuinitio perageretur; aut acceptum temerè Homeri, siue Virgilij poema referabant, & è versu, in quem primum incurrebant, omen captabant euentus, quem requirerant. Verum à pijs omnibus Σιγομαντίαι illæ fuerunt semper explosæ, & videntur à Beato Petro in benedictionem certam conuersæ hæ sortes incertæ. Sic fana Idolorum non destructa, sed in Ecclesiis redacta cum sparsione aquæ benedictæ, fixo Crucis venerabili signo, & erectis altaribus, illatisque Reliquijs sanctorum, sic in conuiuia caritatiua, & Agapas sacrificia sanguinolenta etiam apud Anglos demutata è Sancti Gregorij M. instituto in epistola, quam ad Mellitum Abbatem scripsit, direxitque, vt Augustino Episcopo porrigeretur. Sic ἑρμῆς, siue aceruorum Mercurij, & statuarum Hecates, atque Dianæ Triuiæ, ac Vibiliæ vice in Vijs, & Triuijs insignia salutis humanæ signa nimirum Sacrosanctæ Cru-

ac c. 1. de vit.
& hon. cler.
Matth. 27.
Marc. 15.
Luc. 23.
Ioan. 19. vbi
Nonnus.
Salmas. in
Vopisc.
in Tertull. de
pallio.
Bulenger. in
Casaul diat. 3
de vest. Pont.
tific. c. 29.
Lanoue l. 1.
c. 143.
Antig. de per.
Bulenger. de
fortib. l. 2. c. 7.
apud hist. sa-
cram.
Laur. de la
Barra p. 1.
hist. s. Ioanni
s Aug. l. 4 c. 3
conf.
Greg. Turon.
p. 4. tuem 15.
& l. 5. fo. 49.
Greg. l. 3. te-
nen. 4.
Metaphrast.
de s. Cypr. &
des. Theodo-
ra Alexandr.
Cassaubon. in
Hadrian.
Spartian. p. 6.
In Lamprid.
Seuer. in
Claud. poll.
Nicol. ad Bul-
gar. Cedren.
in Heracl.
socrat. in hi-
stor. eccl.
Raynalph. l.
7. c. 6. polye.

Zausr. & H.
gnat. in Ma-
crin. & Diog.
Fulgos. l. 1.
memorab.
Maiol. to. 2.
dier. canicul.
ep. 7. l. 9. Re-
gist. s. Greg.
de fortibus in
libris consu-
le vitas. An-
tonini, Agrip-
pinen.
Polydor. de
Inoesin. er.
serran l. de
7. eccl.
Iac. de Vora-
gin. c. 105. le-
ge aurea.
Ciac. n. 400.
sist. 3. vit.
Pont.
l. 4. antiq. Ro-
man. c. 12.
salmas. in He-
liogabal.
Lamprid.

sigebert. in
chron. ad 8.
c. 438. de Kal.
Aug. & Fl.
Blond. in Ro-
mae instaurat.

Crucis, & Eeatissimæ semper Virginis Deiparæ ve-
ræ ὁδὴν τελεῖας substituta surrexerunt, sic litui Augu-
rales baculi à summo leuiter inflexi versi sunt in vir-
gas Pontificias; Iubileus annus successit Ludis sæcu-
laribus, omnium Sanctorum commemoratio Pan-
theo, ac Panhagijs, & Fidelium Defunctorum Fe-
ralibus sacris, atque Silicernijs. Sic Sanctorum ca-
nonizationes Diuorum consecrationibus, & Apo-
theosisibus, aliaque id genus; non possum tacitus
præterire Ludos, & Ferias Kal. Sextilibus, siue Au-
gusti ob Actiacam Victoriam celebrari solitas in-
Festum diem Vinculorum Sancti Petri transijisse.
Cardinalis tamen Baronius omnes errare affirmat,
qui putant eas Kalendas Augusto consecratas; quæ
enim Equestrina certamina Kalendis Augusti, qui
dies est Natalis Claudij Imperatoris, exhiberentur,
instituta sunt, quod ea die consecrata sit ædes Mar-
ti, vti Rosinus etiam contendit. Iuuat & adscribere
Bibendi Regna, & Imperia, Saturnaliaque, & Συμ-
ποσάχιας, quæ sortibus conuiualibus ducebantur,
& in solemnitatem Epiphaniæ traductæ sunt pia cu-
ra Pontificum præsertim Romanorum, qui sensim
populos à profanis ritibus depulerunt, & auerterunt
indulgentes vt ab Ethnicis aliqua mutuarentur, ve-
lut abs Aegyptijs Israelitæ aurea vasa, & instar A-
pum, quæ amaris è floribus expressos delibant suc-
cos, & ex his mella dulcissima fingunt; imò quem-
admodum peritissimi Medici, qui venenatis è ser-
pentibus Theriacum excerpserunt præsentissimum
aduersus venena ipsa Antidotum. Elucet verò illa
pietas Principum Columnensium insuper in Petri
nomine toties repetito per nobilissima capita stirpis
tam memorabilis, à Petro illo, qui sub Paschale Se-
cundo Pontifice abs Historicis prædicatur. Roma-
nis

nis arcibus à Sancto Petro trophæum Crucis illatum fuisse disertè testatur eloquentissimus Antistitum Leo, at Prænestinam arcem à Floro dictam iam obseruavi. Quin & Sanctum Paulum in sacra ista expeditione mihi nefas videtur à Sancto Petro diffungere, asseruabatur etenim Prænestina in Ecclesia ingentis pretij, fideique monimentum Crux ænea (si non prisca illa, saltem priscae vicaria) quam Sanctum Paulum prædicando seu concionando totum per Orbem gestasse fama erat, & inde translata Cornetum, ibi etiamnum visitur. At è Sancti Pauli duobus dentibus vnus Beneficio Eminentissimi Cardinalis Francisci Barberini Prænestæ restitutus rursus emicat argenteo in ferculo, quod auro superiusum, & Dynastarum Columnensium gentilitijs insignibus iam diu exornatum est. Superesse Corneti de ossibus Sancti Petri Apostoli Præneste delatis liquet ex Indice Reliquiarum. Apostolica (scribit auctor Hierarchiæ subcœlestis nondum editæ typis) sedes dicitur quandoque Romana Ecclesia quia tam ipse Petrus, quam Coapostolus eius Paulus Romanum populum, & adiacentem fide, non tamen primò (vt hic ad Corinthios perscripsit) sed principaliter doctrina, & moribus instruxerunt, ibi Salmasius adiacentem populum explicuit Græcè *ἡ περίπολιν χώρα, τὰς ἐπὶ πόλιν χιόρας, τὰς περί πόλιν ἐπαρχίας*, Anastasius Bibliothecarius vocitauit adiacentia loca, Suburbicarias etiam regiones Salmasius laudatus exponit Suburbana populi Romani, & subiacentia Castra rursus Anastasius. Has autem intra regiones, & castra quin Præneste comprehendatur quis inficias ire potest? cum XX. tantum ab Vrbe dissita sit lapide, Tiburque suburbanum, & æstiuas Prænestę delicias Florus denominet.

Serm. 55.

2. ad Cor. c. 1.
vbi glof. ord.Nicol. de Ly.
ra in ep. ad
Roman.

Salmas. Euch.

l. 1. c. 21.

Hie-

In propemp.
lib. de subur-
bic. in præf.

S. Anacl. ep.
3. to. 1. Conc.

Conc. Flor.
to. 2. collat. 2.

Morin. in
exercit. eccl.

in ep. ad De-
cent. Episc.
Eugubinum.

lib. 1. ubi not.
Episc. Aurel.
Albaspinei.

l. 7. c. 201. Re.
gelt.

optat. Mile-
uit. l. 1.

Hierarchiæ Ecclesiasticæ forma, & series à propa-
gatione Fidei Christianæ orta est, nec enim Eccle-
siasticæ, atque ciuiles dignitates vsquequaque sibi
consonant, neque Politico semper conforme repe-
ritur sacrum regimen, vti Sirmondus, & Aleander
Iunior adnotauerunt, vnde non tam iura Regno-
rum quam sedium attenderunt patres. Fluxit au-
tem primariè à Sancto Petro tamquam à fonte sacra
omnis iurisdictio, Hinc tres tantum initio exstitere
Patriarchicæ sedes, Romana nempe, cui Petrus po-
stremum insedit, & quam suo cruore in Europa
consecrauit; Antiochena, in qua primum ille sedit
in Asia; & Alexandrina in Africa, cui Marcum fi-
liolum, seu filium suum lustricum, fidumque inter-
pretem præposuit, imò in qua Petrus ipse per Mar-
cum sedit. Certè Innocentius Primus à Beato Pe-
tro, aut abs eius successoribus in Italia, Gallijs, Hi-
spanijs, Africa, Sicilia, Insulisque interiacentibus
Ecclesias omnes institutas tradit, & Optatus Mile-
uitanus vocat Cathedram Carthaginensem, Cathe-
dram Petri, quia Petrus eam genuit, vt loquitur
Tertullianus, & Sedem Apostolorum Principis in-
tribus locis vnus esse Sanctus Gregorius edixit.
Hæc omnia qui sedulò dispiciet, ac examinabit,
Beatum Petrum venisse Prænestem, & fascino Ido-
latriæ obcæcatos ciues illuminasse ac à veneratio-
ne Fortunæ cœcæ abduxisse, cultumque Dei viuen-
tis, atque videntis, cuius nutu iustissimo librantur,
& temperantur res omnes, persuasisse, atque ipsis
præfecisse sacrorum Præsulem, seu Episcopum faci-
lè dijudicabit. Eius tamen nomen intercidit, in-
tercidere quoque nomina successorum ad Secun-
dum vsque, qui Concilio Romano interfuit anno
à Virginis partu CCCXIII., & Melchiadi, seu Mil-
tiadi

tiadi Papæ assedit, siue id euenerit Tyrannorum
immani sæuitia, qui bacchati sunt in sacra etiam
monumenta, & codices ipsos sacratos, instrumen-
taque Legis Diuinæ flammis abolere tentarunt; si-
ue modestia primæuorum fidelium, qui nomina
sua in libro vitæ, atque in cœlis scribi, quàm mun-
do innotescere maluerunt; sciebant enim mortem
suam hic litteris etiam esse, nam vti accinit ille.
Mors etiam saxi, nominibusque venit.

Prudent. in
Hymno sc.
Hæmiter. &c.

*De Sancto Agapito Martyre Præ-
nestæ.*

C A P V T III.

A T E N T præterea quæcumque
à Christianis piè, fortiterque Præ-
nestæ gesta fuisse verisimile est, ex
quo S. Petrus ibi pedem fixit, vsq;
ad celeberrimum certamen, quod
pro Christi fide generosissimus
puer Agapitus intrepidè subiit

Consulibus Antiochiano, & Orfito, siue anno Vr-
bis conditæ MXXIII. à Christo nato CCLXXII. Au-
reliano Augusto Imperante sub Antiocho Præside,
seu Flauio ipso Antiochiano Præsfecto Urbis (Nam
sæpè Præsfecti Urbis Præsides appellatur in Marty-
rologijs, eorumque ditio ad centesimum ab Vrbe
lapidem protendebatur, vnde sacris in Historijs le-
guntur ipsorum sententia condemnati Martyres In-
teramnæ, & alibi) cum exarsisset aduersus Chri-
sti cultores persecutio nona (vt putat Sanctus Au-

Panuin. in
Fast. Card.
Bellarmin. in
Chronolog.

Panuin. &
Conteloz. in
lib. præf. urb.

lib. 18. c. 32.
de Ciu. Dei.

Q

gusti.

Ser. 2. de pen-
tescoffe.

Vopisc. in
Aureliani.

Martyrol.
Rom. Card.
Baron. Ado.
Beda, Vsfuard.
Molan. Gale-
gn. Mauro-
lyc. Rosve.
Topogr. vet.
Petr. de Na-
tal. lib. 7. Ca-
talogi ff. Fer-
rar. innoua ff.
Topograph.

in Anthro-
polog.

Balenger. c. 8
de vest. pont.
sirmond. &
saur. in ep.
Sidonij 3. l. 6.
& 8. l. 7.
Lacerda cap.
137. Aduerf.
sacr. c. 6.
Martyrol.
Rom. 20. Au-
gusti.

S. Matth. c. 10
Orig. c. 32. in
Joann.
Clem. Alex.
1. 4. Stromat.
Tertull. lib.
de fuga.
Cor. olan. in
Breviar.
Chronol.

gustinus) aut octaua (secundum Sanctum Leonem) edicto Aureliani, qui eo anno x. Kal. Martias electus fuerat Augustus, & ferocior timeri malebat quam amari. Agapitus puer quindennis (quamvis illi per errorem Volaterranus XIV. tantum annos tribuat, alij verò XII.) feruens amore Christi, cui se obtulerat holocaustum, & ex asse deuouerat paternis abdicans se fortunis, indoluit auspicia noui principatus tam impia scuitia contaminari, & operæpretium ratus, si se murum pro Dei domo animosè opponeret, si flammæ diri furoris sanguine suo restingueret, aut saltem, Tyranni rabiem satiaret, utque fidei, constantiæque suæ specimen præbens alios fideles exemplo suo confirmaret obtestatus per coronam, siue (ut interpretor) per auctoritatem, ac dignitatem sacerdotalem Porphyrium hominem Dei, à quo fuerat in fide, atque doctrina Christi eruditus. (*Plurò, inquit, nos offeramus,*) & Imperatorem adire, deducereque à cruento, & iniquo coepto decreuit Sancti Spiritus instinctu peculiari afflatus, nam alioqui disciplina prohibet ne quis se offerat, & Catholici parati quidem semper ad vitam pro fide profundendam, latebris tamen aut fuga se à persequentium crudelitate subducebant: iusta ratione vel ex Euangelij præcepto, nisi Spiritus Sancti Oeconomia impellerentur ad aliud. Miratur audaciam pueri sponte se sistentis, utque reuocaretur Edictum aduersus Christianos promulgatum suadentis Aurelianus Augustus, & vesanum, verbosumque compellat. Sed Agapitus se non esse vesanum refert, quippe qui suam omnem spem in Christo Domino collocauit, interrogantique Aureliano de Natalibus, & ætate, se Christianum respondit, genere nobilissimo prognatum, & annum XV. iniisse,

inijſſe, ac in foro ius edidiciſſe, ſiue more illius æui, quo cruda adhuc ſtudia in Forum propellebantur, ſiue quod præcox ingenium Agapiti iam effloreſceret, cum alia vix gemmare cœpiſſent; certè Nerua filius XVII. anno, aut paulò maiore ætate fertur publicè de iure reſponſiſſe. Addit Agapitus ſe à parentibus in Eccleſiam deductum, ibique veritatem edoctum colere Deum verum, ipſique ſoli ſeruire, à quo creatus ſit. Increpat illum Aurelianus his verbis: *Agapite, obaudire Te oportet, accede ergo, & ſacrifica Magno Deo Ioui inuictiſſimo*, (quem in gremio Fortunæ lactentem coli ſuperſtitioſè ſolitum Præneſtæ iam prodidi) tum niſi paruerit atroces poenas, & necem illi comminatur, neque ſe nobilitatis, aut ætatis rationem ullam habiturum; perſtat Athleta validus, neque ſe gradu dimoueri patitur, Chriſtum ſibi fauentem, atque propitium confidens, iuſſuſque teneri, & cædi non puerili verberare, vel habena, ſiue ferula, ſed neruis crudis; irriſit tormentum Agapitus, *nec enim cædor*, ait, *ſed refrigeror, quomodo ſe pueri manibus in area cædunt, ſic ego deludior à miniſtris Tuis*. Indignatus Aurelianus Præſectò Urbis Agapitum tradidit, niſi Dijs ſacrificaret, interficiendum. Erat ille Flavius Antiochianus, qui ſuperiori anno, & iterum anno V. C. M. XXV. Præſectura Urbis, quæ Imperium ſine Purpura dicebatur, functus eſt, Conſulatus etiam ſcabiſtus tum ornatus eminebat. Obſtupuit tamen ad pueri patientiam, & Præſectorios milites nempe, atque apparitores officij ſui alloquens exclamauit: *O Iupiter! O Mercuri, quibus nos vacamus? ut Agapitus XV. annorum dicat, non ſentio quod milites Tui me cruciant, detrudite illum in carcerem, illius congreſſu omnes prohibete, quatriſiduo integro nullus illi ci-*

Petron. p. 2.
Satyr. I. theon
Sophiſt.

I. I. D. de po-
ſtulat.

Ado, & Sur.

Tacit. lib. 5.
Annal.
Vlpian. l. 1. &
1. excipiuntur
D. ad s. C. Si-
lanianum.

Cafaub. in
Hiſt. Aug.

bus inferatur ut fame pereat. Attalius, siue Anastasius Cornicularius Christianæ fidei desertor, & perduellis interea pollicitus est Præfecto se persuasurum puero ut sacrificaret. Iurauit Præfectus per Iouem, perquæ Genium siue salutem inuictissimi Principis, (quod solemne, ac grauissimum erat iusiurandum) id si præstaret fore ut ad Præfecturam etiam eueheretur. Cornicularium autem vocatum comperio illum, qui aderat maioribus Iudicibus, dum iura reddituri publicè sedebant, & cornibus secretarij proximè adstabat, cuique damnatorum cura committebatur, inerat etiam ille quæstionibus, reosque solebat alloqui, cum torquerentur, & in officio Præfecturæ Urbanae numerabatur. Per tentat igitur Attalius blandis sermonibus demulcere Agapitum iacentem in carcere, sed elata usque in coelum mente. *Recede (inquebat) Agapite à Stultitia Tua, lita Dijs, &, ut quid vis in tormentis mori ? & perdere florem gratissima iuuentutis tuæ ? Ego autem sicut & Tu Christianus eram, verum defeci, & immolaui Dijs, ac modò sum Minister, & Dominus, siue Dominicus.* Respuit sacrilegas voces Agapitus, & horrescens perfidiam scelerati transfugæ. *Vides me puerum (dixit,) in hac tenera nihilominus ætate non insanio. Tu verò desipis (infelix) qui iam adultus surda, mutaque Idola humanis manibus efficta pronus adoras, & Dæmonas malos derelicto vero, ac bono Numine, atque mortalium liberatore Christo.* Instabat Attalius frustrà, cum Præfectus opinatus (ut homines quod volunt faciliè credunt) Agapitum forsitan Attalij alloquijs conuulsum, ac permotum flecti posse, traducique faciliùs, iussit illum è carcere protractum exhiberi, dumque deduceretur, emissà est vox præconis: *Agapitum Deos blasphemantem*

Bulenger. c. 14. l. 2. de Imp. Rom. l. 13. D. de iuriur. l. 2. C. de reb. sacer. l. 2. C. ad 5. Iul. Maieft. l. si quis maior C. de transact. suet. in Caligul. Tertull. c. 28. Apolog. Casaub. in Claud. Sueton. Alciat. c. 2. l. 4. dispuñt. Erasmi adag. 77. chil. 4. l. qui per scilicet D. de iuriur. Cuiac. c. 7. l. 8. obseru. tac. l. 2. §. 1. instit. de fideicommiss. hered. Firmic. l. 1. r. Mathes. Lacerda aduers. sac. c. 186. nu. 1. Bos. in pass. s. Cæciliz. Card. Baron. in Martyrol. 21. Aug. Notit. Imper. Occid. Iuret. in ep. 56. synnac. lib. 10.

tem nouis, exquisitisque supplicijs, & pœnis crucian-
 dum esse, vt magis, magisque perterreretur. Et ex
 more, quo illis, qui cædebantur, vel necabantur
 per præconem superdici solebat. *πρετέως μὴ ὄμνεις*;
ἰσυκοφαντήσας; fumo punitur qui fumum vendidit;
 imposturam fecit, & passus est; Legatum Populi
 Romani homo plebeius temerè amplecti noli.
 Agnem sacrilegam Virginem Dijs blasphemiam in-
 ferentem scortum Lupanaribus datam. Deos bla-
 sphemare nolite. Pare Præsidi, & Dijs sacrificia
 præpotentibus; Deos, Deasque blasphemare noli.
 vt stetit ante Præfectum pro Tribunali sedentem
 Agapitus, rogatur ab eo, satissime cogitauerit, anne
 constituerit ipsius amicus esse, cumque profanam
 Idolomaniam constanter auersaretur, imponi ar-
 dentes prunas eius capiti mandauit Præfectus, qui-
 bus ille veluti corôna, seu Diademate gloriosè re-
 dimitus dixit. *Gloria Tibi Deus, qui me fecisti proba-
 ri, cœpitque psallere, propter Innocentiam Tuam su-
 scepisti me, & confirmasti me in conspectu Tuo in eter-
 num.* Iussit insuper Præfectus Agapitum flagellis
 cædi, at ille contempsit pœnas vti leues, & refrige-
 rari se iterum affirmavit, cum tortores ternis qua-
 ternionibus eum flagellis diuerberantes (siue duo-
 decim ita dispositi vt quaterni simul inuicem ter si-
 bi succederent) palam edicerent: *Noli Præsidi fa-
 cere iniuriam, noli Deos blasphemare.* Nec satis, fu-
 mum tetrum excitari Præfectus ingeniosus in tor-
 mentis præcipit, & Agapitum nudum capite deor-
 sum verso suspendi; dictum, factum, itaque suspen-
 so Agapito Præfectus insultans obloquitur: *Sapien-
 tia Tua, & vanitas Tua in fumo laborant, omnes
 abeunt procul, nemini licet cum alloqui, nulli da-
 tur ad eum accessus; exacto quadriduo Attalius, siue*

l. 13. v. de
 iure. ur. Cu-
 iac. l. l.
 l. fustibus C.
 ex quib. caus.
 iofam. iro-
 getur.
 Lamprid. in
 Ale.
 spartian. in
 seuer.
 s. Ambrosi. in
 fer. 90.
 Actas. Laur.
 & s. Ananias
 apud sur.
 Bosius in s.
 Cæcilie pass.
 Erasim. Chil.
 i. cent. 3. ad ag.
 41.
 Cuiac. c. 3.
 l. 13. obs. iur.
 Nicet. Cho-
 niat. hist.
 Ioseph.
 Arrian.
 Plato.
 Petron.
 Suid.
 Zonar. 11.
 philin.

sanctius in
 c. 12. Act. Ap.
 gloss. ordin.
 Lyran. Lacer-
 da c. 32. n. 2.
 Aduers. fac.

Anastasius Cornicularius exploraturus an adhuc vi-
 ueret, ipsum adit, & solum ab Angelo reperit, at-
 que deambulanti in veste candida, qui canebat :
non moriar, sed viuam, & narrabo opera Domini,
Transui per ignem, & aquam, & eduxisti me Domine
in refrigerium. Admirabundus Anastasius renuntiat
 id Præfecto, cui etiam percunctanti quid opus fa-
 cto, Magnum Agapitum, Magnum Agapiti Deum
 à se agnosci, seque lubentissimè capitalem senten-
 tiam subiturum ne Sanctus, & iustus puer excru-
 ciaretur affirmat. Triumphante præ gaudio, Nu-
 minique agente gratias Agapito, Præfectus eò gra-
 uius excanduit, & vestibis scissis ita vociferatur !
O Dij immortales cur vires vestras non exseritis, &
ostenditis aduersus sacrilegum, & blasphemum ? nec
ulciscimini, quas vobis intulit, iniurias, Agapitus,
 (qui respondit) *Cur sic irasceris ? O Præfecte, Dij-*
que Tuis conuicia facis ? An ignoras simulacris uti s-
licibus sternendas esse vias, atque munienda compita-
quò lutum euitetur, & illa sic à prætereuntibus, atque
à Teipso conterenda, cum Præfectus hoc responsum
 vix caperet, ab Agapito requirit, vnde illi tam ma-
 tura sapientia suppeteret in ætate tam acerba. At
 Agapitus regerit. Dominus, qui nouit omnium cor-
 da, scit quomodo credam in eum corde puro, illi ego as-
 siduas habeo gratias, & ipse de altis diuitijs, deque
 abyssis sapientiæ suæ riuulum etiam in me deriuare,
 scintillulasque interdum diffundere dignatur. Præfe-
 ctus sciscitatur quis iste sit Dominus, auditque
 Deum esse admirabilem, virtute inuictum, cui ser-
 uiunt Angeli, famulantur Archangeli, qui cœlum,
 terramque condidit è nihilo, mare, ac omnia, quæ
 in his sunt, cui cœlestes Genij, fidelesque mortales
 iugi concentu psallunt. Haud tulit id Præfectus ca-
 ligans

ligans ad Solis adeò fulgentis obtutum, iubet Agapitum spoliari rursùs, inque nudam aluum diffundi præferuidam, & bullientem aquam, atque accini Epiphonema: *Noli quasi puer multum verbosus esse, nec iniurias inferre Præfecto.* Verùm Agapitus ad milites. *Quid est (inquit) calidamnè aquam emisistis in corpus meum? putabam vos inspersisse frigidam, quia Dominus meus, propter quæ patior ista omnia, refrigerium mihi præstitit.* Hinc ad Præfectum conuersus. *Vel sic (ait) crede quia tormenta nihil me afficiunt.* Furit ad ista Præfectus, & imperat confringi maxillas eius, & dixit. *Nescis ante quem stas, & indisciplinatè loqueris;* Excipit Agapitus, iam erubescō faciem Tuam sacrilegam intueri; *Iure (subdit Præfectus) ita loqueris, quia vitam Tuam adhuc protraxi. complicantur atque accumulentur (addit Agapitus) in me tormenta, quæcumque Busrides, & Phalarides, quæcumque Lanij, atque Carnifices excogitarunt, cliens sum patroni potentissimi, confugo illius ductu, sub eius præsidio cum homine vesano, & victoriam reporto.* Irrisit Præfectus, & *si credam (subijcit) an videbo Dominum istum Tuum?* Adhæc Agapitus. *Diabolus olim tentare ausus est Dominum nostrum Iesum Christum, sed repulsam tulit, cum responso. Vade retro Sathana, non tentabis Dominum Deum Tuum, Tu quoque Dei famulum non tentabis, ne dum vis tentare, à Diabolo ipse tenteris.* Vix eloquutus erat Agapitus, cum præceps è Tribunalis solio concidit Præfectus, & collisus, atque à Ministris ægrè collectus, in lectoque repositus hos in clamores erupit. *Currite, ardeo, subuenite mihi, nihil enim sunt Dij nostri, quos immeritò veneramur, sed Dominus Agapiti magnus est, & æternus, nunc autem iustas luo pœnas, quia Dei puerum iniquissimè diuexavi, & spiritum cum*
voci-

vocibus istis vltimum emisit . Vnde vel biennio toto detentum in carcere, tortumque Agapitum, vel anno V. C. MXXV. Antiochiano iterum Præfecto comprehensum tantummodò, passumque fuisse consequitur, nisi alius sit iste Præfectus Urbis Antiochianus, qui anno V. C. MXXV. nominatur, ab illo, qui anno MXXIII. Præfectus etiam erat, falsusque sit Onuphrius, qui eundem arbitratur; de Antiochiano, eiusque Balneo in Vrbe Pancirolus differit. Interea referunt ea, quæ contigerant, attoniti milites Aureliano Augusto, qui nihilò mitior tot perfunctum pœnis subijci Leonibus mandat Agapitum; deducitur intrà Prænestinum oppidum innocens, & Sanctus puer, vbi paratum erat Amphitheatrum, in quo ludi & munera gladiatoria edebantur, vt visum est superius, ac spectante populo feris Leonibus è cauea emissis subijcitur. Erat hoc grauissimum supplicij genus, nam parricidis, noxijs, & vilissimis mancipijs irrogabatur. Christiani certè quantumuis innoxij, nobiles, atque pij solebant ad bestias dari, atque Leonibus obijci iam inde à Sancto Ignatio Episcopo Antiocheno, vnde Populus Romanus acclamabat, *Christianos ad Leonem*. Mansuescunt subito Leones, sanctique pueri pedes innocentèr lambunt mirante populo, ac vociferante. *Non est alius Dominus, nisi quem Agapitus profitetur*, & appositè succlamante Agapito. *Credite in Christum, vt saluæ fiant animæ vestræ, quia quæ mundus hic magni facit, caduca sunt & peritura. beati eritis, perpetuaque fruamini felicitate, si credideritis in Dominum viuum*; abducitur ex Amphitheatro raptus Agapitus Ministrorum Diaboli (quos Fortunę sacrificulos opinor) furore, atque productus extra oppidum, vbi sunt duæ columnæ, genu posito percutitur gladio

In Comment.
ad 14. Regio.
Vrb.

lib. 1. cap. 13.

Gallien. de
Cruciat. Mar
tyr.

Balanger. lib.
de venat.
Circij. c. 33.

s. Ignatius in
ep. ad Rom.

Tertull. c. 19.
Apolog.

dio, emeritamque animam Laurea Martyrij decoratam direxit in Coelum die XV. Kalendas Septembres. Qui verò fideles Præneste habitabant noctu Sancti Pueri corpus more Christiano elatum ad primum ab oppido Lapidem in recenti Sarcophago tumularunt, gloriantes, quod illum sibi dignum Martyra Deus elegisset, ut Præneste benediceretur, eiusque sanguine consecraretur elutis impuræ superstitionis, quæ tum ibi vigeat, sordibus, sortibus nempe Fortunæ; & Idololatræ complures ad veram Fidem eius exemplo, precibusque transierunt. Hactenus ex Actis Sancti Agapiti, quæ Monbrius retulit, & Surius ex Adone contracta, sicut & auctor Romani Martyrologij, Vsuardus, Beda, Petrus Episcopus Equilinus, Molanus, Rosveydus, Ferrarius, Maurolycus, Galestinus, & alij. Acta illa fuisse admodum deprauata Cardinalis Baronius indicat; mutila etiam ne sint vereor, cum in ipsis non comperiam Martyrium Porphyrij, quod descriptum in illis Baronius superscriptus asserit. idcirco ea expoliui, quoad potui, & interpolavi, nec enim ferendum erat, ut Monasterium pro Ecclesia, Præses pro Præfecto, Antiochus Rex pro Aureliano Imperatore, aliaque id genus intexerentur. Agonem autem istum Præneste peractum fuisse summo scriptorum consensu proditur, & Regino Prumiensis Abbas testatur, licet perperam appingat annū à Virginis partu CCXXVI. sicuti Philippus Bergomas CCXXVIII. Aurelianum Imperatorem tunc Præneste fuisse diuersatum, ut Fortunam coleret, eique vota persolveret, ac hostias immolaret censeo. Reducem quidem Fortunam summoperè venerabatur; arguit id Numus eiusdem Aureliani, cui Fortuna insidens rotæ insculpta cum lemmate (*Fortuna Redux*,) quod

S. Antonin.
to. I. chron.
§. 3. t. 8. c. 9.

to. I. vit. ss.

ad 18. die Augusti catalog.
ss. p. 7. c. 70.

in not. ad 20.
Aug. Martyr.
Rom.

lib. I. chron.
to. I. Germ.
pistor.

in supplem.
chron.

Martial. l. 8.

lib. 54.

Lips. in Tac.

lib. 1 Annal.

Rofin. l. 2. c.

17. antiq.

Roman.

Panegy. de

6 Conful. Ho

norij.

Sext. Aurel.

Victor. epit.

cognomen haud illi primus tribuit Domitianus, etsi templum exstruxerit, aram enim τὴν ἐπανάγωγον statui passus erat Augustus Dione teste, & Claudianus canit.

Aurea Fortuna Reduci si templa priores

Ob reditum vouere Ducum, &c.

Aurelianus autem iuxta Metaurum flumen, Faunumque Fortunæ victoriam insignem retulit, & Gordianus Augustus Fortunæ Reducis effigiem suis etiam in Numis usurpauit. Vtut sit Sancti Agapiti memoriam, & Lipsana fideles populares summo prosequuti sunt honore, ac venerabundi asseruauerunt.

De Sancti Agapiti Basilicis Prænestæ.

CAPVT IV.

INCERTVM mihi est, neque planè liquet quo tempore Deo fuerit excitata, & ædificata in honorem Sancti Agapiti Ecclesia, seu Basilica Prænestæ, peruetustam opinor fuisse, cum anno Salutis publicæ DCCCXVI. Leo Tertius Pontifex Max. in Basilica Beati Agapiti Martyris in Ciuitate Prænestina fecerit vestem de stauracum periclisi de fundato, & in media Cruce de Chrysoclauro, & prædictus venerabilis Pontifex facta tecta Basilicæ Beati Agapiti Martyris, quæ ponitur in Vrbe Prænestina, necnon & facta tecta alterius Basilicæ iuxta eandem Basilicam, quæ iam præ nimia vetustate ruitura erant, in melius restaurauit.

Hinc

Anast. Biblio
thec in Leo-
ne III.

Card. Baron.
ad n. 816. in
Annal. Eccl.
to. 9.

Alem. dissert.
de latern.
pariet.

Hinc geminam Basilicam fuisse constat, vtramque
 verò consecratam docuit nos Inscriptio prolata su-
 periori libro. altare, scilicet, atque cryptam à Co-
 none Prænestino Episcopo, anno à Natali Christi lib. I. c. XII
 MCXVI. at Ecclesiam altiore, atque altare Beati
 Agapiti Martyris à Paschale Secundo Pontifice Ma-
 ximo anno Epochæ Christianæ MCXVII. Oddo lib. de censib.
 Columnensis (vt reor Cencij Camerarij subnixus
 auctoritate) seu Carsidonij frater circa annos Aerae
 Christianæ MCLI. & MCLII. siue pater Iacobi, qui
 S. R. E. Cardinalis, dictusque videtur Infans in Ho-
 magio Comitum Ildebrandini sub Innocentio Tertio,
 floruitque sedente Gregorio Nono, anno Christi
 nati MCCXXXII. molas, sacrosque agros aulae, seu
 Basilicæ Sancti Agapiti contulit, vti colligitur ex
 Epitaphio, quod incisum legitur in vestibulo supra-
 scriptæ Basilicæ cum hisce siglis.

A P ω

M. A. Q AD F A B Sancti Martyris Agapiti.

id est (vt auguror) Monumentum aquarum quæsit-
 arum ad fabricam Sancti Martyris Agapiti.

*Virginis Egregiæ nato præbente Mariæ
 Hic Dux Hesperiaæ Lux latet Italiae;
 Fama namque Paris, fuit Hector & undique claris.
 Armis emicuit, moribus enituit.
 Oddo suos fortes (sicut Leo) terruit hostes,
 Ductor militiæ magnanimus propriæ;
 Iste molas, sacros huic aulae contulit agros.
 Pro quo nunc Sanctus flagitet Agapitus.
 Pœnis indemnus, maneat cui vita perennis,
 Detur & alma quies, & sine nube dies.*

R 2

Ex

Bulenger. de
vest. Pont. c.
51. & 52. & c.
48.
Salmass. in
hist. Aug.
in Vopisc. in
pollion.
Torrig. Cyp-
Varic.

Ex his dotem, instaurationem, consecrationem, vestem, & antiquitatem huius Ecclesiæ discere facile est, & vestis quidem illa de stauraci, seu stauracina fuit plumatum Babylonicum acu pictum auro, & serico pampinatum, corymbiatum, filicatum, vel quadrapolum à forma pallij quadrata, siue à quatuor tabulis, seu quatuor angulis textis auro, aut argento, bombycino, serico, byssino, quod è varijs locis Anastasij collatis patet, vel octopolum. Illam verò vestem ambibat circum limbus, sic enim periclisis hic accipitur, seu circumtextura in orbem de fundato, siue auro texto acu picto, illique mediæ effigies Crucis è clavis aureis contextæ assuta erat, & hi clavi aurei voce Græco-latina Chrysoclaui nuncupabântur, in Donatione Tiburtina anno Christi CDLXXI. pallium holosericum agnaphum auroclauum, & vela auroclaua memorantur, & clauatura varia. ingentis fuisse pretij vestem illam non dubitarim cum persimiles à Pontificibus Romanis missas ad Imperatores Anastasius passim tradat, & ab Imperatore Constantinopolitano Michaële missum ad Beatum Petrum inter

Diatrib. de
vest. litterat.

alios dona velum de stauraci vnum cum Cruce de Chrysoclauro iam è Cardinali

Baronio adnotauit.

rim.

*De Reliquijs Sancti Agapiti, & aliorum
Sanctorum Præneste.*

C A P V T V.

SACRIS ossibus Sancti Agapiti delatum honorem in ipsis Ecclesiæ incunabulis neminem latere potest, illius etenim caput Præneste asportatum fuit, missumque Theodosio Imperatori Bisuntium, seu

Chiffret. Vefontion. fact. par. 2. nu. 15. die 18. Aug.

Vesontionem (ea in Gallia Metropolis est Sequanorum, quos Burgundos nunc vocant) agente Galla Placidia Valentiniani Augusti Tertij matre, Sanctusque Celidonius Archiepiscopus Bisuntinus XV. in medio choro superioris Ecclesiæ Sancti Stephani (Cœmeterium Archiepiscoporum dicitur) erecto ibi altari, & grandibus aduolutis saxis Lipsana, seu pignora veneranda recondidit, diu post inuentum caput Sancti Agapiti ab Hugone Primo Archiepiscopo die XX. Aprilis, qua & colitur ibidem, atque à Sancto Leone Papa intra maius Altare Sancti Agapiti nomine insigne fuit repositum. Vvaltherus profectò seu Galtherus XLVII. Archiepiscopus ope Sancti Agapiti mirabiliter curatus legitur. In Latiensi Cœnobio ad Helpiam fluium non procul ab Auenna oppido Hannoniæ, veneratio Reliquiarum Sancti Agapiti Martyris anno ætatis XV. Præneste pro fidei constantia iussu Aureliani Imperatoris diris cruciatibus necati die XVIII. Augusti celebratur. in sacrario Agrippinen-

elib test ecc. s. Ioann. & s. Steph Chiffret. in Valthero nu. 47. plurib.

And. de Sauf say in Mart. Gall edit. Paris. 1637. à Rob. Steph.

sis

sis Ecclesiæ , seu in Gemeliarchio Summi Templi Colonia colitur brachium Sancti Agapiti Martyris Prænestini. eadem die vt R.P. Odo la Motthe Benedictini Ordinis lumen , virque multiplicis eruditionis, quem acerba mors rapiens præclaros conatus interrupit , per litteras mihi affirmavit . Ioannem tamen de Vitellensibus Cornetanum Patriarcham Alexandrinum euerfa Præneste caput Sancti Agapiti transtulisse in patriam , donasseque ibi sodalitis , seu Conuentui Patrum Franciscanorum asseritur in Epigraphæ signi argentei, seu thecæ An.MCDXXXV. *ipse Iulius Secundus Pont. Max. caput illud excuso ad viuam effigiem argento reclusit , & veniam largitus est anno MDIII. exstant apud eosdem Franciscanos in arcula argentata Sancti Agapiti varia ossa. in Ecclesia Corneti Cathedrale Sanctæ Margaritæ dicata thesaurus est opulentissimus Reliquiarum , quas veluti fercula Triumphi sui vnà cum tintinnabulis maioribus , siue Campanis è deuicta Præneste deuexerat Ioannes ille Vitellensis . Thesauri huius indicem exscriptum è Cornetana Margarita (ita vocatur Codex perantiquus, in quo chartæ omnes ad Corneti publicam rem spectantes relatæ calamo exaratae sunt) quamquam ille index mixobarbaro stylo concinnatus sit , subijcere visum est .*

In nomine Domini amen . Anno à Natiuitate eiusdem MCCCCXLVI. Indictione IX. tempore Sanctissimi in Christo patris , & Domini Eugenij diuina prouidentia Papæ Quarti, die verò XXII. Augusti. hoc est Inuentarium omnium , & singularum Reliquiarum existentium in Ecclesia Sanctæ Mariæ, & Sanctæ Margaretæ .

In primis in quadam cassetta, seu capsella , siue arcula cum duabus clauibus , quæ venerunt ex Ciuitate

*Pelestrina tempore Domini Ioannis de Vitellensibus de Corneto Cardinalis Florentini, & tunc temporis Apostolica Sedis Legati. Vnum pedestallum argenteum cum gangia (idest) maxilla Sancti Apostoli Philippi supra deauratum. Item vnum pedestallum argenteum super deauratum cum digito Beati Stephani Protomartyris, (sed error hic irrepfit nam in titulo legitur.) Leifavöl Magt. Sewgys, seu Reliquia Sancti Georgij Martyris. Item vnum pedestallum argenteum supra deauratum cum duobus dentibus Beati Pauli Apostoli, item quoddam crystallum, seu vasculum è crystallo cum pulvere corporis Beati Ioannis Baptista. Item quaedam Crux, in qua est de ligno vera Crucis; Item quoddam vas porfideum, seu è marmore porphyretico, argento exornatum, supra deauratum, in quo sunt de Reliquijs Beati Bartholomæi Apostoli; item quaedam tabulata posita in quadam vexina, seu vettina, quasi vegetina, imperat argenti subito vegetem fabricari, canit ille, seu yrceo-lo, quem *ϕύλιν* vocabant olim Tarenrini, vt obseruat ex Hesychio Salmasius, in qua sunt de Reliquijs, scilicet de ossibus Sanctæ Margaritæ Virginis, Sanctæ Lucie Virginis, Sanctæ Barbaræ Virginis, & Sancti Martini Episcopi, & Confessoris, & de Latte Sanctissimæ Virg. Mariæ, & de ossibus Sancti Laurentij, Sancti Petri Apostoli, lac autem Beatissimæ Deparæ crystallino guttulo inclusum est, de Reliquijs etiam S. Andree Apostoli, & S. Thomæ Apostoli, de oleo S. Nicolai Episcopi, & S. Georgij Mart. & S. Blasij Martyris. Item quoddam Crystallum cum ligno Crucis, item aliud, in quo est de Velo Beatiss. Dei Genitricis Virg. Item in quodam vase vitreo, siue Crystallino est de brachio S. Andree Apostoli. Item quaedam B. Pauli Apostoli Crux, quam portauit predicando Fidem Catholicam per vniuersum orbem ex ære Litoneo, siue orichalco fictitio, sed*

sup-

Domnizo sci
licet de vita
Mathild. li. i.
inde dogave
get. Barthol.
Cuiac. Sal-
mas. & Turn.

in not. ad hi-
stor. Aug.

suppositam fuisse suspicor verè vice. *Item quoddam vas vitreum, in quo est de pera Iacob, de Sepulchro S. Marthæ, & de Reliquijs S. Ioannis Chrysostomi. Item in quodam panno serico est de arsuræ B. Laurentij Martyr. Item in quodam bosulo auoley, siue pyxide eburnea est de Lacte Beatissimæ Virginis Mariæ. Item in quodam cosino è corio sunt de Reliquijs B. Guarini Episcopi, & Confessoris, S. Stephani Papæ, & Mart. & XL. Martyrum, SS. Primi, & Feliciani, & Artemiæ Mart. Item quoddam vas vitreum, in quo sunt quædam velamenta SS. & de ossibus SS. quorum nomina non reperiuntur.*

Hactenus Index ille, ne verò quis proteruior forsitan exquirat; qui fieri possit, vt Sancti Agapiti Caput & Bisuntij apud Sequanos, & Corneti apud Ethruscos exstet, atque colatur, nec enim biceps erat; præterea Corpus Sancti Agapiti Romæ in præcipuo Sanctæ Mariæ de Consolatione altari quiescere affirmat Regius. quod hæreticis obgannientibus respondit eruditissimus, & Religiosissimus Cardinalis Bellarminus, & eiusdem Societatis, multiplicisque doctrinæ Ferrandus apponam; synonymia multos fuisse deceptos, adhæc varijs in locis non integra Corpora, seu Capita Sanctorum inueniri, sed partes eorundem Corporum, atque Capitum diuisas, atque distributas, & à parte totum denominari. sic ossa Sancti Marci Euangelistæ in Augia maiore, seu diuite (Monasterium est Benedictinorum celebre, ac opulentum Richenauv vulgò dictum in insula lacus Veneti, seu Constantiensis in Sueuia Germaniæ Prouincia, cuius Abbas fuit Hatto Basileensis Episcopus, qui auctor Operum, quæ in Vaticano Codice 1145. continentur, certè Basileensi Episcopatu adhuc annexum est, in eoque sepultus iacet

perprad.
Tiburt.

1. 2. de Imag.
& Reliq. c. 4.
& 5.
Basil in orat.
ad 40. mart.
Theod. l. 9. de
mart.
Ioan. Chryf.
in l. quod
Christus sit
Deus.
in disquis.
Reliq.
Ferrar. in
Topogr. ss. in
Augia, & Cō
stantia.
Faucher. in
Carolo M.
B. Rhenan.
lib. 3. rer.
Germ.
Seb. Munster
in Cosmogr.
Mart. Rom.
31. Janu. vbi
Card. Baron.

iacet Henricus Foroiuliensium Dux, qui opes ingentes attribuit) vbi legitur Sequentia Sancti Evangelij secundum illum, intento ad Sancti Marci loculum digito, exstare dicuntur, cum tamen Venetijs, vbi fuerunt Alexandrina ex Vrbe primaria Aegypti translata, in Ecclesia Cathedrale colantur. Sic Sancti Dionysij Areopagitæ Lipsana Coenobitæ cognomines haud procul Lutetia Parisiorum penes se asseruari gloriantur, Ratisponenses nihilominus in Bauaria Corpus Sancti Dionysij ab Imperatore Arnulpho eò translatum anno 896. venerantur, & diploma proferunt Leonis Noni Pontificis Max. anno 1052. datum, seu Stephani Decimi anno 1053. (quod commentitium esse Rigordus docet) quo in templo Sancti Haimerani, seu Emerani Reginoburgi in Bauaria suprascripti Dionysij corpus requiescere testatur; Caput certè Sancti Dionysij Areopagitæ in Coenobio propè Luteriam, Caput Sancti Dionysij Corinthij in Ecclesia Parisiensi sancitum est existere. Neue referam controuersias Viennensium cum Arelatensibus de Lipsanis Sancti Antonij Abbatis Aegyptij; Casinensium cum Floriacensibus de Corpore Sancti Benedicti Monachorum Hesperiorum Patriarchæ, Vizeliacensium cum San-Maximianis de Sanctæ Mariæ Magdalænæ Reliquijs, quas sunt qui vindicent iniustissimè primùm Ephesijs, tum Constantinopolitanis, vt in Dissertatione probaui, Beneuentanorum cum Romanis de Sancti Bartholomæi Apostoli ossibus. Nonne Caput Sancti Ioannis Baptistæ Romæ in Sancti Siluestri Monasterio delatum è Constantinopoli; Angeliaci in Gallijs Alexandria translatum, Augustæ Prætorix in finibus Subalpinorum, Lugduni, Ambianique anno 1206. à Vvalone depositum esse dicitur, cum pars Cranij

De gest. Phil.
lip. Aug. an. 5.
Hier. Ziegl.
c. 24. Illustr.
vir. Germ.
Mar. H. sp. 10.
2. et. 9. c. 85.
& 93.
Henric. Pant.
in prosopoz.
Card. Baron.
Annal. eccl.
an. 1052.
Auentin. in
Annal. Boio-
rum l. 4.
Raphaël Cus-
tos Antuer.
in effigie. ss.
Lucius plac.
cur l. 1. tit. 2.
Cratius l. 4.
c. 35. Metr.
Ciac. vit. pôt.
vet. edit.
Ch. on. Cassi-
nen l. 2. c. 24.
B. bl. For. ac.
Cæsnostrad.
p. 2. hist. pro.
f. 109.
Card. Baron.
die 29. Aug.
in Martyrol.
Vvallingham
in Hypodig.
Neustr.
B. rtius in
Calabr.

missa ab Imperatore Copronymo ad Pipinum Regem Francorum Angeliaci, Romæ in Sancti Siluestri pars altera Cranij, Augustæ Prætoriam mentum, seu maxilla, eius pars Lugduni, alia itidem Sesti in Calabria, facies verò excepto mento superiori usque ad partem frontis Ambiani asseruentur. Eodemque modò Sancti Agapiti Capitis, seu Reliquiarum pars Corneti, pars alia Capitis Bisuntij, altera Reliquiarum in Lætiensi Cœnobio, altera Romæ in Sanctæ Mariæ Consolatricis exstare iure definietur. Ioannes de Vitellensibus Cornetum inuexerat (diruta Præneste) pretiosa ista Cœmelia, sed instaurata Præneste Præstantissimus Heros, & Eminentissimus S. R. E. Cardinalis, & Episcopus Prænestinus Marcus Antonius Columna Cranij partem reuexit, at Eminentissimus pietatis, & doctrinæ vindex Franciscus S. R. E. Cardinalis Barberinus Vicecancellarius (cum Prænestinus Principatus in Excellentissimi Principis Thaddæi fratris sui ditionem transisset anno MDCXXXIII.) *λείψανον μεγαλομάρτυρος Γεωργίου*, Reliquiam magni Martyris Georgij, fragmenta duo maxillæ Sancti Philippi Apostoli, dentem Sancti Pauli Apostoli cum ferculis argenteis deauratis, & insculptis insignibus Columnensium Principum, præterea fragmenta sex Reliquiarum Sancti Vberti Confessoris, Sanctæ Barbaræ Virginis, & Martyris, Sancti Martini Episcopi, Sanctæ Agathæ Virginis, & Martyris, atque Sanctorum Cosmæ, & Damiani, tibiam Sancti Agapiti cum duobus fragmentis, quatuor fragmenta Sancti Gordiani Martyris, tibiam Sancti Abundij cum duobus fragmentis, quæ ex Ecclesia Cathedrale, quæ è Cœnobio Sancti Francisci recepta ex consensu Illustrissimi Domini Cecchinelli Episcopi; & Capitanei, atque Consulis, & Populi

cornetani, me sedulam etiam nauante operam, iussit Prænesten reportari, quibus vicissim sacras alias Reliquias cum pegmatis, & ferculis argenteis arte summa elaboratis, & pretiosioribus dono dedit. in Sanctæ Crucis in Hierusalem Romæ in concha lapidea ex Indice refert Seueranus seruari corpus Sancti Cæsarij, item Sancti Anastasij Martyris, quod creditur illius, qui Martyrio Sancti Agapiti Prænestini interfuit, & Cornicularius dicitur, vnde consequitur eum ob Christi fidem Martyrio affectum, quod haud dubiè in Actis Sancti Agapiti exstabat, & nunc desideratur.

De 7. Eccl.

De Nomine, ac laudibus Sancti Agapiti.

C A P V T VI.

AGAPITI nomen Græcis idem quod Latinis dilectus significat; Agapetum enuntiandum plerique censent, sicut & paracletum, sed non est nouum, & inusitatum ut in Græcum per i Latinum reddatur ob soni similitudinem, vti videre est in vocibus huiuscemodi Θεωδώρα, Ἀγάκλητ, & stilus, ἀπό τῆς ἡλῆς deducitur, imò, & Heraclitus, qui Græcis ἡράκλητ, & Iconomus, qui εἰκονομ, & Heptaticus, qui ἑπτάτευχ, sic ei, oi, & eu dipthongi Græcæ resoluuntur in i Latinum, paraclitus quidem, & Agapitus secundum accentum Græcum, non autem secundum quanti-

Philelf. l. 13
ep. f. 168.Paschas. l. 5.
Disqu. Gall.
c. 19.Pontac. in
Chron. Euf.Alciat. l. 9. c.
3. parerg. iur.Polyd. Verg.
de inuen. rer.Sidon. in An
them. paneg.vbi Sauaro.
Iuo Carnot.ep. 83. vbi Iu-
ret.Nouell. Ius
Tinlan. inter.
pret.

Laur. Valla
in c. 14 Ioan.
Guilland.
Belloiuc. in
ep. s. Ioan.
Aubertan in
stitut. linguae
Graecae.
Anast. Bibl.
in Felice 3.
Madr. 1. Leo-
ne 3.
Seuer. de 7.
Eccl.
Romae Sub
terr. & l. j. c.
17.
Martyrol.
Rom. 6. Aug.
ubi Car Bar.
Diar. m. In-
fessurae.
Mart. Rom.
16. Martij, ubi
Card. Baron.
& 24. Martij.
e. Suida.

tatem à Latinis pronuntiantur, Eo nomine com-
plures insigniti sunt. Elucet post Prænestinum San-
ctus Agapitus S. R. E. Diaconus, & socius Sancti
Sixti Papæ Secundi in Martyrio sub Valeriano Au-
gusto, cuius in honorem Felix Tertius Papa Deo Ba-
silicam extrà muros Urbis via Tiburtina iuxta San-
cti Laurentij ædificauit, quam Hadrianus Primus,
dein Leo Tertius instaurarunt, quique sepultus in
Cœmeterio Prætextati dicitur, huius fuisse credide-
rim ossa, quæ anno 1491., dum renouaretur Eccle-
sia Sanctæ Mariæ in Via Lata, reperta sunt in concha
porphyretica, in qua recondita fuerant à Leone
Nono Papa anno 1049. erantque inuoluta panno,
& laminæ plumbeæ illis impositæ inscriptum lege-
batur: *Istud est corpus Sancti Agapiti*, (sic Agapi-
tum efferebat sequior ætas,) repositæ verò fuerunt
in eadem concha; huius quoque Reliquiæ in Ania-
nensi Monasterio coluntur, vt R. P. Odo la Mothe
iam laudatus mihi per litteras significauit. Tabulæ
quoque Ecclesiasticæ meminerunt Sancti Agapiti
Rauennatis Episcopi, & Confessoris, qui adfuit Ro-
mano Concilio, quod Sanctus Iulius Papa Primus
habuit anno CCCXXXVII. à Christo Nato; memi-
nerunt & Agapiti Synadæ in Phrygia Episcopi,
qui sub Maximino Augusto montes transtulit, mor-
tuos ad vitam reuocauit, & alia mirabilia facinora
patrauit: Sanctus Agapitus Papa Romanus in has
quoque relatus est, *qui Vas Catholicum, Euangelij
tuba, præco iustitiæ sacra altaris, sedisque velamina*,
(Melania iunior mundo renuntians *πάντα ἅντης ἑ
σεν* *ἐν* *ἡμῖν* *ἐν* *καλύμματα τοῖς* *θεσπιασμένοις* *ἰδωρησάτο*,
omnia sua serica superhumeralia tegumenta, seu
amica donauit altaribus, fecit & hoc Olympias, &
Fl. Valila *ad ornatum Ecclesiæ, & celebritatem myste-*

Pallad. l. 8 de
vir. patr. c. 19.
Card. Baron.
in Ann. eccl.
an. 408.

rij sacrosancti impendit in pallijs , & pro aræ ora ve-
la, quæ relata sunt in charta Donationis anno à Chri-
 sto Nato 471. subscriptæ , & à me prolatae , sed &
 Bulengerus de linteaminibus Ecclesiarum plurima
 congerit , cathedræ verò velatæ adhibebantur Epi-
 scopis , eratque fedile fortuito linteo contextum ,
 vt & sub ictu passionis Sanctus Cyprianus Episcopa-
 tus honore frueretur) *velamina inquam sacrilegis*
Anthemij fabulis infecta , immò Anthimi , *deleuisse*
 dicitur , in Regeſto Sancti Gregorij M. *suis Catho-*
licis precibus ſupraſcriptus Agapitus , id eſt expurgaf-
 ſe Anthimus autem è Trapezuntis Episcopatu
 translatus ad Conſtantinopolitanum Patriarcha-
 tum , quia Monophyſitarum hæreſim ſectabatur , ab
 eodem Agapito Conſtantinopolim proſecto , ex illo
 Patriarchico folio deiectus fuit , atque depositus
 anno 536. quam deſignationem ſanxit Iuſtinianus
 Auguſtus edita poſtea Conſtitutione , quam ex Iſi-
 dorilibris recognitam Contius latinè publicauit , at
 Haloander Græcè , vbi Ἀνθίμου , & Ἀνθέμου no-
 minatur . Hunc Agapetum eſſe Diaconum ſanctiſ-
 ſimæ Eccleſiæ Matris Dei , cuius ad Imperatorem
 Iuſtinianum exſtat ἐκφρασίς , quique poſtea euectus
 fuerit ad Pontificatum Romanum , ſenſit Alciatus ,
 ſed addubitat , & iudicandum relinquit Card. Baro-
 nius , vbi fuſè res ab eo piè , ſanctèque geſtas proſe-
 quitur . illuſ etiam meminere Ioannes Moſchus ,
 Caſſiodorus , & Procopius diffuſiſſimè . Fuit & alter
 huius nominis Papa Romanus , qui iunior , ſive
 Secundus Agapitus vocitatus anno 946. ſedere cœ-
 pit , & Eccleſiam prouidentiffimè adminiſtrauit .
 Nullum ſinem facerem ſi Agapitos omnes enume-
 rare vellem . Agapetæ occurrerent virgines , & ſo-
 rores adoptiuæ , quando vndique pulſæ ſunt , & à
 cle-

I. i. de veſtib.
 pont. c. 55.

S. Auguſt. not.
 ad c. 49. l. 7.
 Niceph. Cal.
 liſt. liſt.

Pentius Diaconus
 in vit. s. Cy-
 priani.

c. Agap. diſt. 1.
 de conſecr.

Niceph. l. 17.
 liſt. eccl. c. 7.
 8. 9 vbi mæſ
 Agathon pro
 Vigilio.

Ciacon.

Nouell. 42.

Orat. ad F. 2.
 c. 1. Regè
 Franc. to 2.
 oper. in calce
 ad an. 527.

in Annal. ec.
 & ex h. s.
 Spondan. in
 Epitome.

Vit. patr. l. 20
 c. 147. præ.
 Florit.

Card. Baron.
 Ciac.

Card. Baron.
eo an. n 19.
Roma Subt.
e s. Hieron.
lib. 4. c. 34.

Clericorum consortio, quos decolorabant; auulsæ, atque à S. Ioanne Chrysoft. sublatae Constantinopoli anno à C. N. 398. Agapæ nos inuitarent, sed peculiarem de his conscripsi Dissertationem. Redeundum ad Agapitum Prænestinum, quia de dilecto nunquam satis, de illo præsertim, qui dilectus Deo, & hominibus, cuius nomen non solum in prænomen adsciueri sibi Columnenses Proceres, & hos inter celeberrimus S. R. E. Cardinalis, & Eminentiss. Agapitus, qui dum nefando schismate laceraretur Ecclesia, Vrbanum Sextum Romanum Pontificem sequutus summa fide, atque pietate præfulsit; verum & passim Prænestini ciues, qui patronum ipsum adoptauerunt, & per felicem experientiam agnoscunt; apud quos Orationes binæ in laudem Sancti Agapiti à Pomponio Brunello dictæ fuerunt Romæ, quæ typis excusæ circumferuntur. Sed & Nouarienses in Insubribus portam Vrbls suæ nomine Sancti Agapiti munierunt. Quam verò R. P. Marinarius Carmelita mihi peramicus perscripsit, Oratiunculam hic lubentissimè subderem, nisi sperarem me ab eloquentissimo, atque modestissimo Theologo tandem impetraturum, quod iamdudum efflagito, nimirum ut eam cum permultis alijs ipse publico bono in lucem emittat, illi verò titulus est præfixus. Agapitus Prænestinus David Palæstinus.

De Prænestinis Episcopis .

CAPVT VII.

NARRAT Optatus Mileuitanus ,
Constantino Tertium, & Licinio Ter-
tium Coss. Nonarum Octobrium die
seria sexta conuenisse tres Gallos Epi-
scopos , & Italos XVI. ad Urbem
Romam in domum Fausta in La-
terano vt dijudicaret causam Cæ-
ciliani ; quem, aliòsq̃ eius collegas , & ordinatores
 non confessos , imò absentes , & incognita causâ
 Episcopi fermè LXX. (nam libra testium exigitur in
 Episcopi condemnatione, seu LXX. vel LXXII. testes
 requiruntur (quot aureos nempe pendet auri libra
 in Occidente , vnde libræ Iudicium dicitur) Iudi-
 ciumque Marcellini Papæ LXXII. comparentibus
 testibus ab ipsomet Marcellino peractum fuisse legi-
 tur . totidem Iudices , vel Episcopi desiderabantur
 in exauguratione , nam Chronopius ex Antistite
 fuit damnatus in Iudicio LXX. Episcoporum) teme-
 rè damnarant Secundo Tigisitano , qui tunc agebat
 in Numidia primatum , tenente principatum, quasi
 traditores , per sententias eorum , quibus præsentibus ,
 & confessis ignouerat in anteriori Concilio ;
 Rogarant quippe Donati asseclæ Constantinum Au-
 gustum vt de Gallia Iudices ipsis dari pietas eius præ-
 ciperet , quia potissimum ab hoc facinore , scilicet
 à traditione sacrorum librorum in persecutione ,
 cuius facinoris abs ipsis insimulabatur Cæcilianus ,
 siue à schismate , quod Donatus inchoarat , Maiori-

L. b. r.

l. quotiescūq;
 C. de suscept.
 & arcat.
 l. 19. C. Theo-
 dos. quor. ap-
 pell non re-
 cip.
 Cuiac. c. 9 l.
 17. obseruat.
 iur.
 Capitular.
 Caroli M.

Urs. des Grâ-
deurs de l'E
glie.

no contra Cæcilianum ordinato, immunis erat Gal-
lia, vndè corruit penitus Reu. P. Morini alio-
quin doctissimi coniectura circa Baptismum Con-
stantini I. *Cumque consedissent anno à Christi Natali*
CCCXIII. Miltiades, seu Melchiades Episcopus Vr-
bis Romæ, & Rheticus Eduensis, seu Augustodunensis,
& Maternus Agrippinensis, siue Colonienfis, & Mari-
nus Arelatenfis Episcopi Gallicani, assederunt & alij
Antistites Florianus à Cesena, Felix à Florentia Thu-
scorum, siue Tuscorum, Secundus à Præneste, Maxi-
mus ab Ostia, Euandrus ab Urbino, &c. absolutum,
& in Episcopatu confirmatum Cæcilianum, Dona-
tum autem damnatum, improbatumque in eo Ro-
mano Concilio constat, quamuis appellarint Do-
natistæ Constantinum, qui ob appellationem indi-
gnatus est, rem tamen omnem permisit Concilio,
quod Arelatæ Præsidentibus Legatis Siluestri Ro-
mani Pontificis anno à Virginis partu CCCXIV.
coactum sententiam Romani Concilij collaudauit,
& in quo non Siculi dumtaxat, & Galli, verum
etiam Itali, Hispani, & Africani aderant Episcopi.
Itaque plenarium illud Concilium iure à Sancto Au-
gustino nuncupatum fuit. Hos autem inter tacitus
haud prætermittam Damasum, seu Dammam, siue
Dasnum Episcopum, & Victorem Exorcistam de
Ciuitate Vasionis, seu Vasionense Prouinciæ Vien-
nensis, à quo seriem antecessorum meorum (Damaso
nimirum) ad me vsque adhuc omnium peripsama
concinnatam proferre in lucem gestiebam. sed com-
modum Reu. P. Columbi Societatis Iesu hanc mihi
palman præripuit, & eorum Nomenclatorem age-
re non est dedignatus; lubenter igitur illi lampada
tradidi, nam vt acri pollet iudicio, & eloquentia
præstat, Spartam illam haud dubiè ornabit. Caussa-

Albaspin. in
obseru. ad
oprat. Ro-
sveyd c.4.
de fid hæret.
seu.

Sirmond. to.
1 Conc. Gall.

ti autem fuerant Donatistæ se à Romano Præsule suspecto, neque cum eo Episcoporum numero, quem præscripserat Constantinus, reiectos, ut ex epistolis Constantini apud Nicephorum etiam Xanthopulum liquet, è quibus etiam Caluini sacrilegi hæresiarchæ, & versatilis Balduini fraus arguitur, qui Arelatensem, & Syracusum Episcopos Romano prælatos à Constantino ineptissimè contendunt in isto iudicio; causâ etenim retractata quidem in Arelatensi Concilio fuit, sed præsidentibus Legatis Pontificis Ecclesiæ Romanæ, *in qua semper Apostolica Cathedra viguit Principatus*; & tantum assistentibus Episcopis Arelatense, ac Syracusio ad promulgandam potius, quàm approbandam Romani Pontificis sententiam; nec enim sententia Romani Pontificis approbatione illorum egebat, imò Patres Concilij Arelatensis per epistolam à Siluestro Papa ratum Concilium ipsum Arelatense haberi supplices postulant, & id patet ex Epistolis Sancti Augustini. Post centum dein, & quatuor annos supra quinquaginta plus minus, Ianuarius Prænестinus Episcopus in Concilio quoque Romano sub Hilario Papa sedit, eiusque Decretis subscripsit. Basilisco, & Herminero Coss. VV. CC. siue anno *Θεογονίας* CCCCLXV. seu CCCCLXVI. Anno certè CCCC. LXXXVII. Synodo Romanæ sub Felice Papa Tertio, cum Fl. Boetius Consul esset, interfuit Romulus Prænестinus Episcopus, qui Synodo insuper Romanæ sub Symmacho Papa Primo coactæ. Auieno Iuniore Consule, siue anno Salutis DII. quæ Palmaris dicta fuit, subscripsit, & alteri Synodo Romanæ sub eodem Papa collectæ anno subsequenti DIII. At anno DLVI. Maurum Episcopum Prænestinum fuisse didici è Pelagij Papæ diplomate, quod erudi-

ep. 162. & 156

Codex Rom.
Eccles.

Concil. Eln.

Codex Rom.
Eccles.

1 b 3. c. 103.

tionem illustrissimus omnigena Lucas Holstenius Bibliothecę Vaticanę Custos mihi exhibuit è Collectione Canonum Deusdedit S. R. E. Cardinalis depromtum, en illud.

Pelagius Mauro Episcopo Prænestino. Inter cetera. Didicimus de patrimonio Hildiuade antequidem de prima, & secunda, & tertia Indictionibus Ampliato quondam Presbytero, & Stephano Diacono vices Pontificis in Vrbe Roma agentibus quod exegisti, fide media persoluisse; de quarta verò Indictione secundum ordinationem filij nostri viri Religiosi Narsę S. Palatij (Patrio Anagnostico, vt ex alijs litteris Pelagij constat) filijs nostris Dulcitio, Felici, & Ioanni Presbyteris, quod exactum fuerat, intulisse. Superuenientibus verò nobis, & per Dei gratiam ordinatis intulisti de eadem quarta Indictione, & infra, ideòque supplicante dilectione Tua ex omnibus superscriptis IV. Indictionibus fraternitatem Tuam hac securitate credidimus munendam, vt nulla caritati Tuae impostero à quolibet calumnia moueatur. Postea comperio apud Sanctum Gregorium Magnum Papam anno DXCIII. Priuilegio, quod ab eo indultum fuit Monasterio Sancti Medardi in Gallia, subscripsisse Sergium Episcopum Ecclesię Prænestinę. carpit quidem Blondellus in suo Pseudo-Isidoro subscriptiones huius priuilegij, sed ineptè, dum Ciuitatis vel similem vocem deesse Prænestinę Ecclesię monet, appingens Prænesten Urbem esse Latij Suburbicariam, Albęque Coloniam, Proculum Prænestinę Ecclesię habenas moderatum anno DXCV. docens è Concilij Romani subscriptione, & an iste Proculus Sergio successerit, iudicandum peritis relinquens. Successit enim & subscripsit Proculus Episcopus Ciuitatis Prænestinę Decretis Romanę Synodi, quę à Gregorio Magno

lib. 2 Regest.
indict. 10. ep.
38.

coram Sanctissimo Petri Corpore Romæ habita anno XIII. Imperij Mauritij Augusti, quem putat à Christo nato DXCVI. Onuphrius Panuinius, at Coriolanus DXCV. die V. Iulij Indictione XIII. quæquæ inserta, & repetita est in Epistolis ipsius Sancti Gregorij, qui de istius Proculi fortassis absentia, seu negligentia, deque Emolitana Ecclesia eius in territorio vendicata conqueritur in epistolis ad Sauinum Subdiaconum Regionarium.

ep. 88. l. 4. &
in ep. calce.

ep. 29. & 30.
lib. II. Reg.
indict. 6.

*De Sancta Herundine, deque miraculis
in Monasterio Sancti Petri Præneste patris.*

C A P V T VIII.

TRIBVS illis Sæculis IV. V. & VI. quàm vberes fructus protulerit Christiana Religio Præneste, vel hinc arguitur, quod in eius territorio fundi, possessionesque variæ à Constantino Augusto, tum à Sixto Tertio Pontifice Maximo, quæ titulo Sancti Siluestri, quæ Basilicæ Liberianæ fuerint adsignatæ, vt superius memorauimus. Constantinus præterea inter alia obtulit Sancto Fonti in Lateranensè Basilica donum Massæ Festi Præpositi Sacri Cubiculi in territorio Prænestino præstantis solidos trecentos anno Christi ortus CCCXXIV. vt ex Anastasio tradit Cardinalis Baronius. Erat & patrimonium S. R. E. vt liquet ex Epistola Pelagij: sed & Christianæ Fidei progressus colligitur, quod Herundo magnis virtutibus pollens suprâ Prænestinos

in Annal. eccl.

montes Eremiticam vitam duxisse fertur, cuius discipula Redempta in sanctimoniali habitu constituta anus iuxta Beatę Marię semper Virginis Ecclesiam in Vrbe manebat, anno scilicet reparate Salutis DLXX. magistraque fuit Romulę, quam mirabili luce cœlitus illustratam è vita discessisse Sanctus Gregorius Magnus enarrat. Harum Trium Virginum ossa in Sancti Laurentij Tiburi recondita olim tribus in altaribus, nunc tribus in arculis coluntur, vt coram vidi, & hæc Inscriptio docet, quam suis cum nauis, & cum squama sæculi Latinam linguam corrumpentis intexo exscriptam Tiburi, vbi legitur.

Dialog. 1. 4.
115. & 116.
mil. 40. ins.
Egregi.

agnatio suo.

Egregiiter.

varijs.

fortè coro.
nas.

✱ Attendite lumen cuncti, qui cernitis hanc Fulbi domum, quam sarcire curauit Egreg. P. Magister militum, cultor Ecclesiarum, & largitor pauperum eò magis seuum tempus transferat, quod huius vetustæ fabrica casu ruitura multis esse videbatur; nunc ea facit Vigil P. cum hæc natos suos pro redimendis facinoribus suis, seu & pro anima coniugis suæ Agathæ sacaciter ampliauit à solo vsque ad summum, & picturis barijs decorauit. Itaque obnixè queso. O Christe; & Genitrix Virgo, simulque Beate Paule vas electionis, socijque Tui Romula, Redempta, Erundogæ, quarum Corpora recondere in tribus sacris altaribus studuit, vt suscipere dignemini hoc exiguum munus, quod ad utilitatem Templi exhibuit, id est Patenam, Calicem, Cortinas, Candelabra, Thuribulum, Canibara ex argento, Canistrum ex ære, Vestes, Cortinās, Codices, Imágenes, tribus cum Signaculis ad resonandum laudem Dei, quæ super camera istius templi statuere feci. Casas vero fundum Valuiantum; simulq; Vineam in Laureto, & dilua, & in Baruatiana Petia de terra, & Clausuram, Pergulasque vnā, & in prata
pra.

pratum. Si quis de his donis, quæ ego offerre curavi, aliquid suptrahere præsumpserit, siue Episcopus, siue, magna, paruaque persona heredes meos in sua teneat potestate. nunc autem qui aliquod temerari eorum præstiterit, sit illi alienum Regnum Dei, & à trecentorum decem VIII. Patrum, sententia seu Decreto, anathematis vinculo subiaceat, & cum Iuda traditore Domini partem omnem habeat. Felices, qui hic ingressuri estis, pro me (quæso) orate, & gaudere temporibus multis donet Dominus ut hic celere mente deprecari eum valeatis. M.... Amen. Factum temporibus Domini Gregorij Quarti Papæ Romæ per Indictiō. III. siue, vt putauit Marinus Farina anno Christi DCCCXXX. Certè nisi Christiani fuissent Prænestini, illorum in territorio constituti fundi, possessiones, & patrimonia, qui potuissent ab Imperatoribus, & Pontificibus vtiliter adtribui Ecclesijs? Etenim si Coloni, vtque tunc vocitabant, Massarij, & Censiti, Pagani siue Idololatæ exstitissent, nec ex fide rura excoluissent, neque pensiones vel census Clericis persoluissent, imò detrectassent illorum dominium. Labet hic paulò nitidiora Sancti Gregorij Magni verba è Dialogis eius appingere. Prænestina Vrbi mons præeminet, in quo Beati Petri Apostoli Monasterium situm est virorum Dei, quorum relatione adhuc in Monasterio positus (inquit eximius Doctor) audisse me contigit magnum hoc, quod narro miraculum, quod eiusdem Monasterij Monachi nosse se testabantur. In eo namque Monasterio fuit pater vitæ venerabilis, qui quondam Monachum nutriens vsque ad reuerendos prouexit mores, eumque cum in timore Domini videret excreuisse in eodem sibi Monasterio tunc Presbyterum fecit ordinari, cui post ordinationem suam, quia non longè abes-

abisset eius exitus per reuelationem indicatus est. A prædicto autem patre Monasterij petijt, quatenus ei concederet ut sibi sepulcrum pararet, cui ille respondit, ante Te quidem ego moriturus sum, sed tamen vade, & sicut vis præpara sepulcrum Tuum; recessit igitur, & præparauit, cum non post multos dies senex pater febre præuentus ad extrema peruenit, atque assistenti Presbytero iussit dicens, in Tuo sepulcro pone me, cumque ille diceret. scis quia ego modò Te sequuturus sum, utroque capere non potest. Abbas protinùs respondit dicens. Ita fac, ut dixi, quia sepulcrum Tuum ambos nos capit. defunctus itaque est, atque in sepulcro eodem, quod sibi Presbyter parauerat, positus, mox quoque, & Presbyterum corporis languor sequutus est, quo languore crescente citiùs Presbyter vitam finiuit, cumque ad sepulcrum, quod sibi ipsi parauerat, corpus illius fuisset à fratribus deportatum aperto eodem sepulcro viderunt omnes, qui aderant, locum non esse, ubi poni potuisset, quia corpus patris Monasterij, quod illic antea positum fuerat, omne illud sepulcrum tenebat, cumque fratres, qui Presbyteri corpus detulerant, factam sibi sepeliendi difficultatem viderent, unus eorum exclamauit dicens! O pater ubi est quod dixisti, quia sepulcrum istud ambos vos caperet, ad cuius vocem subito cunctis videntibus Abbatis corpus, quod illic antè positum fuerat, & supinum iacebat, sese vertit in latere, & vacantem sepulcri locum ad sepeliendum Presbyteri corpus præbuit, & quia utroque locus ille caperet, sicut viuus promiserat, mortuus impleuit. Hactenùs Sanctus Gregorius, qui hoc apud Prænestinam Urbem in Beati Petri Monasterio gestum repetit, in eoque se diuersatum initio narrationis satis innuit, vnde patet illi Monasterio Abbatem præfuisse vitæ verna.

nerabilis, ac Monachos in eo habitasse, è quibus ille, qui ad reuerendos mores prouectus fuerat, Presbyter ordinatus sit. Regulam siue institutum Sancti Benedicti professos eos crediderim, quando illud tunc præcipuè vigeat in Italia, numerum Presbyterorum succreuisse, illisque Præfectum Archipresbyterum docet Inscriptio ante decennium in Ecclesia ipsa Beati Petri reperta incisa lapidi, qui tumulis impositus, & obuersus iacebat, illam, vt exscripsi, repræsentò.

ARC PBR GG.

PBR RICCARDVS.

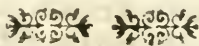
PBR BON' HO.

PBR AMDRIC'.

PBR NYCOLAVS.

BEN. DIACALBT' D.

Presbyteris additi sunt, & Diaconi: characteres videntur esse posterioris æui, & ad nonum, seu decimum sæculum eos faciliè referrem.

De Prænestinis Episcopis ab anno Christi DCXLII. usque ad annum M.

CAPVT IX.

IN Synodo Romana, quæ habita-
est sub Martino Papa Primo ad-
uersus Monothelitas anno Impe-
rij Constantini *πρωγονατος* IX. Indi-
ctione VIII. die III. Non. Octo-
bris, siue anno Publicæ Salutis
DCXLII. resederunt Maiurinus

Episcopus Prænestes, qui & Maiorianus dicitur,
Deodatus Spoleti, Deodatus Amerinus, Bonus Fi-
coclensis, Martinus Centumcellensis, & alij, qui
Græcè nominantur in Vaticano Codice MDCLV.
quem exscriptum Eminentissimi Cardinalis Fran-
cisci Barberini liberalitate, Latioque donatum cum
Martini Papæ sanctitate celeberrimi vita euulgare
fuit animus. Synodo quoque Romanæ sub Agatho-
ne Papa Primo ad explodendum penitus suprascri-
ptorum hæreticorum errorem collectæ anno Chri-
stiano DCLXXX. subscripsit Stephanus *ἐλάχιςτος ἑπὶς*
τῆς ἀγίας Ἐκκλησίας Ρωμινεσίτης (vt loquuntur Acta
Oecumenici Concilij VI. Constantinopoli habiti)
minimus Episcopus Sanctæ Ecclesiæ Prænestinæ.
Sic opposuit se murum pro domo Domini, & con-
trà Monothelitas è Præneste alter hic emicuit pu-
gil orthodoxæ veritatis assertor. Leonis Tertij Au-
gusti anno VI. Christi DCCI. subscriptione sua Sy-
nodum Romanam sub Gregorio Secundo Papa ce-
lebratam aduersus illicita coniugia confirmavit Ser-
gius

To. 3 Concil.
B. n. ij.

Action 4.

gius Prænестinus Episcopus. Paulo post Venantius, seu Valentius Penetri, seu Prænestæ, seu Penestræ, & Sanctæ Ecclesiæ Prænestinæ Episcopus (vti variant Codices) Synodo Romanæ sub Zacharia Papa Primo interfuit, atque subscripsit anno à Christo Nato DCCXLIII., & Synodo præterea II. sub eodem Papa congregatæ anno DCCXLV. Diplomati verò, seu Epistolæ Pauli Papæ Primi datæ anno XVI. Constantini Copronymi, qui incidit in annum Christi DCCLVII. subscripsit Gregorius humilis Episcopus Ecclesiæ Prænestinæ, à quo (vt opinor) nomen est Georgius, qui Gregorius fortasse traiectis litteris per errorem, siue per ἀγρίωνος (vti ius vis, ἰσὺς nares, μόρον forma, Crispus Priscus) ab Anastasio Bibliothecario interdum appellatur, & à Mariano Scoto ad annum DCCLXVII. atque Prænестinus Episcopus, seu Prænestæ narratur metu compulsus post Pauli I. Papæ obitum Constantinum fratrem Totonis Ducis Nepefinæ Ciuitatis per vim intrusum in Apostolicam Sedem Clericum, Subdiaconum, atque Diaconum, & Pontificem denique consecrassè. Apponam verba S. Antonini. *Paulo Papa I. defuncto, Toto, seu Dodo quidam Dux Nepefinæ Ciuitatis, qui magnas diuitias sibi conseruauerat, & multos tam è nobilibus, quàm è populo in Ciuitate Romana sanctores habebat, congregata è Ciuitate Nepefina, tum ex alijs Ciuitatibus Tusciae vicinis, militum, & peditum multitudine, in Urbem venit, ubi à populo, quibusdam sibi adherentibus suggestione Diabolica Constantinum fratrem suum adhuc Laicum in Papam eligi curauit, quem cum armis, & tumultu in Ecclesiam Lateranensem milites introduxerunt, & accersito Gregorio, siue Georgio Prænestino Episcopo, illum compulerunt vt dictum Constantinum in Clericum tonsuraret, qui cum se ab il-*

Binius, & Co.
DCCXLIII. & IV.

Binius to. 3.
Conc. e. m. f.
Cassian.

Sald. Curas.
in obsequio.

13. chronic.

lis arctari vidisset, se ad pedes nefandissimi illius Constantini prostravit, adiurans illum per omnia Divina Myſteria, ut à tam impia præſumptione ceſſaret, ne per eum tam inaudita temeritas in Eccleſia Dei inciperet pullulare, ſed cum circumſtantes armati illi niſi hoc faceret minarentur, facta oratione illum Clericum ordinavit, & ſequenti die Diaconus ordinatus ab eodem poſtea Dominica ſequente cum multitudine armatorum ad Eccleſiam Beati Petri properans ab eodem Gregorio, ſeu Georgio Præneſtino Epifcopo præſentibus Albanenſe, & Portuenſe Epifcopis, Epifcopus eſt ordinatus, atque conſecratus, & per annum unum Apoſtolicam Sedem tenuit, Presbyteros VIII., Diaconos IV., & Epifcopos VIII. per diuerſa loca conſtituit. Anaſtaſij quoque verba ſubijciam ad annum Chriſti DCCLXIIIX. Antedictus verò Georgius Epifcopus Præneſtinus, qui eum Diaconem, & Pontificem conſecrauit, non poſt multos dies valida, & peſſima aegritudine præoccupatus immobilis factus eſt, & poſtmodum Miſſarum ſolemnia nequaquam celebrauit, eius enim dextra manus aruit, atque contracta eſt, quam etiam nec ad os ſuum afferre valuit, ſicque tremens, & languens vitam finiuit, quæ refert Cardinalis Baronius in Annalibus Eccleſiaſticis. Stephanus Epifcopus Præneſtinus, ſeu Præneſtinæ Eccleſiæ anno Chriſti DCCLXXI. memoratur in monimentis exaratis calamo Cœnobij de Aniana Magalonenſis Diœceſis, quæ mihi ſuſpectiſſima ſunt, ex quo illorum exemplum integrum vidi. Succellit Andreas Epifcopus Præneſtinus, qui ſub Stephano IV., ſeu V. vixit, & dein ab Hadriano Primo Papa miſſus fuit anno DCCLXXIII. vna cum Euſtathio, ſeu Euſtratio Albanenſe, ac Theodoſio, ſeu Theoderico Tiburtino Epifcopis Interannam ad Regem Longobardorum Deſiderium,

In Steph III.
ſeu IV. edit.
Mogunt.

ad illos an-
nos.

Torrig. in
Crypt. Vatic.

Sigon. l. 3. de
Regn. Ital.

vt ingressu Romanæ Regionis illi grauissimis pœnis
 propositis interdiceret . Episcopum Prænester-
 Codex Vaticanus MDCCLXII. m. f. scribit , filium
 Spentonis asserit Zazzera e M. Curtij Carmelitani
 libro de rebus Interamnatium , sed fides sit penes
 auctorem . Fortè hæc Iteramne fluminea , seu In-
 teramne Palestina , seu Plestina Picini , seu Pice-
 nensis , aut Teramne , quin & Interamnina Ptole-
 mæo, & Interamnium , vulgò Teramo in Piceno Su-
 burbicario , cuius Episcopus subscripsit Concilio
 Romano Tertio , sub Hilario , nunc in Aprutio ; alia
 est Interamna in Vmbria , cuius Episcopus Felix
 subscripsit Concilio Romano Tertio sub Symma-
 cho , de hac Plinius agit , inter amnis Naris cornua
 sita in planitie vulgò Terni . alia Interamna ad Li-
 rim . Neque in Prouincialibus tantùm Synodis
 operam strenuam Ecclesiæ Catholicæ nauarunt E-
 piscopi Prænestini , sed etiam in Oecumenico Con-
 cilio VII. anno Christi DCCLXXXVII. subscriptum
 comperio Ioannem Episcopum *πραινέτης* , pro *πραινέ-*
της , vti iam monui , quod Nicææ aduersus Iconoma-
 chos conuocatum , & habitum fuit , cuique præse-
 derunt Hadriani Papæ Primæ Legati , assederunt ve-
 rò Episcopi CCCL. , & interfuit ipse Constantinus
 Imperator cum Irene Augusta ; imò videtur potius
 hic Ioannes Vrbis Prænети in Bithynia Episcopus ,
 cuius meminit Palladius , in ea Thermæ celebres
 erant , de quibus auctor Epigrammatum canit ; cer-
 tē V. Synodo Oecumenicæ Constantinopolitanæ
 subscripsit Sisinnius misericordia Dei Sanctæ Eccle-
 siæ Prænети Ciuitatis Episcopus . Sæculo Nono in-
 eunte , siue anno 804. Christi , Stephanus Episcopus
 Ecclesiæ Prænestinæ interfuisse consecrationi Sancti
 Saluatoris de Aniana in agro Magalonensi traditur

Anast. in Sec-
 ph IV. & Ha-
 driani I.
 p. 1. della No-
 biltà d'Ital a
 in famigl. de'
 Castell.
 Int. Front. de
 Co'o. inrer
 auctores fin.
 regund ex
 lib. Baldi Pro-
 uinc. Picini
 not. Rigaltij.
 l. 3. c. 1. Geo.

l. 8. c. 18.

Adion. 7.

in vit. s. Ioan.
 Chrysost.
 Græc. Epigr.

Collat. 8.

num. 194.

to. 1. Ital. Sac.

fons immi-
nentibus.Leo Offen.
sive Marcif.Desiderius
Casinensis f.
in Dal Cod.
V. 1. 1. 03.

supraſcriptis in tabulis Conſtantineſis Episcopuſ Pre-
neſtineſis interfuit Concilio Romano ſub Eugenio
Secundo anno 826. apud Baroniũ ex Vghello .
Hic verò ingens hiatus, ſeu lacuna patens uſque
ad 963. annum ſarciri à me, nullo modo potuit
penuria monumentorum, quæ Barbariem tunc
has oras peruadente intercidiſſe opinor . Con-
queritur anno 876. Ioannes Papa Octauus, ſcribens
ad Carolum Imperatorem illo æuo. *Sanctam Ro-
manam Eccleſiam periclitari, & in nouiſſimum dedu-
ctam exitium videri, hinc inde non ſolum hanc Idumæo-
rum, & Iſmabelitum tabernaculis, & Agarenis quoti-
diano gladio, & captiuitate in interitum impellentibus;*
*verum etiam falſis filiſ Sarrae in prædam, & direptio-
nem miſerabiliter immittentibus, ita ut & illi ſapè ad
muros Urbis quamuis clauſtris heris peruenerint,*
*ſed & Tyberinum fluuium, qui Albula dicebatur, iux-
tà Sabinorum confinia pertransferint, & iſti, qui vicini
nobis ſunt ex altera parte, ita ſeuiant, & debacchentur,*
*ut non hominem, non agrum, non iumentum, non pec-
cus, non quidquam ex hiſ, quæ iuriſ Sancti Petri exi-
ſtunt, dimittere patiantur; ſed omnia, quæ oculo vi-
dent, manu diripiant.* Anno certè 846. ſedente Ser-
gio Secundo Saraceni prædæ libidine ſtimulati, claſ-
ſem inſtruxerunt, egreſſique Africa excurrerunt, &
Siciliam, vicinasque inſulas depopulati, adpulerunt
ad littora Romana, & ad Urbem ipſam properan-
tes Baſilicas Sanctorum Petri, & Pauli diripuerunt,
& ablatis, aſportatiſque ornamentis, ipſiſque valuis
argenteis Baſilicæ Vaticanæ, caſis, vel abductis
multis ciuibus Appia Via digreſſi, Fundos, & obuia
quæque ferro, ac flamma vaſtantes propè Caietam
conſederunt, Romæ, Latioque infeſti, donec Anno
95. à Ioanne Decimo, ſive Vndecimo Papa re-
preſſi,

pressi, cum Sancti Petrus, & Paulus Apostoli visi sunt
adesse pugnantibus, in Montem Garganum refu-
gere coacti sunt. Nihil igitur mirum si sæuientibus,
& grassantibus tam immaniter Saracenis perierunt
Acta, & auctores, è quibus Prænestinorum Præsu-
lum nomina, resque gestæ poterant innotescere, imò ne
Prænestes quidem nomen hocce caliginoso tempore vllibi
memoratur. Vnus Ioannes Geometra, qui anno 940. scribebat,
vt ex eius Carminibus in Nicephorum Phocam, & Ioannem Tzimiscem,
& Polyeuctum Patriarcham Constantinopolitanum colligi videtur,
Prænestinum vinum, & oleum celebrat hisce versibus.

Ἰωάννης τῷ Γεωμέτρῃ εἰς αἶνον τὸν Πραηνεσίτην

Ὡς καρπὸς ἡδύς Πραηνεσῶ πανταγέτης;

Ὡς νέκταρ, ὃνυχ δ' ὅστις Θεοῖς Γαρυμήδης

Κιρῆα ἰέθ' τις, ὃ δὲ γαννάσαι θρύνης.

Τέττε πῖάν τις αἶμα φησεὶ κυρίε.

Τῷ Κυριώτῃ τῷτα μικραὶ φροντίδες

Ὁ' Κυριώτης τῷτα μεξέει καὶ σχέδην.

Τῷ αὐτῷ,

Τρεῖς δ' ἐλάων εἰσὶν εὐφυῆς πόλεις,

Νίκαια, καὶ Πραηνεσὸς, ἢ τ' Ἐρεχθίδεως.

Nuasīs vel Nus-

sis vel Nusēws

1. Bacchi in

Nysa monte

nati.

Lib. I. c. 1.

Scio ab Athenæo vinum Prænestinum inter alia
melioris notæ commendari, & a Bacchio, iam adno-
taui; addubito tamen ne vinum Prænetites hic di-
laudetur, cum Prænetus Bithyniæ Vrbs, de qua egi,
sit vicinior Constantinopoli, & in Obsequij Thema-
te posita sicuti Nicæa, vinum, oleumve potuerit Au-
læ Constantinopolitanæ pendere, atque suppedita-
re. Quamuis ipse Ioannes fuerit Patria Byzantius,
nihilominus Leo Allatius Græciæ ocellus, & lumen

Lib. I. c. 10.

an aliquam ob causam venerit ille in Italiam, & vino Prænestino degustato carmina ista effuderit dispiciendum, & anquirendum proponit; quin & Constantinopoli cum alijs mercibus vinum, & oleum è Præneste deuehi potuit, ibique ab eo tam præclaro elogio prædicari.

Card Baron.
to 10. annal.
Luitpr. Le-
uita Ticinen.
16. c. 6. inter
Germ. Scrip.

Conciliabulo Romano aduersus Ioannem Duodecimum Papam interfuit, & subscripsit anno à Christi Natali 963. inter cæteros Theophylactus Episcopus Prænestinus sub Imperio Augusti Othonis. Græcum id nomen, vel ἑλληνα, vel φιλέλληνα ipsum arguit, vnde Ioanni Geometræ, vel popularem, vel peramicum conijci potest, & fortassis è Magna Græcia Italiæ, quæ tot Pontifices, tot Ecclesiæ Romanæ administratos protulit. Leo Octauus Antipapa in Bulla, quam edidit cum scholijs Theodorici à Niems inter Imperialia Statuta à Carolo Magno ad Carolum Quintum compilata damnatus auctor Melchior Goldastus, cum alia, quæ Romanæ Ecclesiæ à Iustiniano Imperatore, Ariperto Rege Longobardorum, Pipino, atque Carolo Magno donata fuerant, refundit, atque largitur Othoni Augusto; tum territorium Prænestinum, adiungiturque subscriptio Gratioli Prænestini Episcopi. Verùm diploma hoc Leonis Octaui falsum suspicatus est Vignierius, etsi suspectus scriptor, e Luitprando, Reginone, atque Onuphrio Panuinio. Cardinalis vero Baronius falsi omninò arguit. Illius suspicionis argumenta sunt, quod 6. Indictio pro 7. sit supposita, sed apud Cranzium deest Indictio, & in numero labi potuerunt operæ; quod Venetiarum Insula, Histria, & Dalmatia Romano Pontifici donatæ recenseantur, nomineturque Ferrariæ Ducatus, & Capitanata, neque cum formula Donationis à Ludouico

Edit Franco-
furt. a. 1607.

par 2 Biblio-
thec. hist.

10. 10. annal.
ecclesiast. an.
964.

1. 4 c. 10. Sa-
xonie.

douico Pio Augusto factæ, & à Sigonio prolata conueniat; quod Rupertus Rex, qui donasse Romanæ Ecclesiæ narratur, ignoretur; sed Aripertum Regem Longobardorum reponendum vel è Crantzio constat, & Donationem Patrimonij Alpium Cottiarum, quæ quondam ad ius pertinerant Sedis Apostolicæ, sed à Langobardis multo tempore fuerant ablatæ, aureis exaratâ litteris Aripertum direxisse Romanâ affirmat Paulus VVarnefridus. A Græcis in territorio Histriensi residentibus Mauritium Episcopum Histriensem pensiones exigentem Beati Petri in scripto territorio malè mulctatum oculis erutis queritur Hadrianus Papa Primus; Prouinciæ Venetiarum, & Histriæ continentur in Donationibus Pipini apud Leonem Ostiensem, Caroli Magni apud Anastasium Bibliothecarium; Ludouici Pij, & Othonis Primi Donationes confirmant eas, quæ priores erant, Venetiarum nomen exstat in Inscriptione Neapolitana, quam refert Doctissimus Aleander, & apud Aethicum, S. Ambrosium, Sempronium, Cassiodorum, Iustinianum Augustum, atque Iordanem, diuisa enim erat Venetia Prouincia in superiorem, & inferiorem è Notitia Imperij. Sigonius recens est auctor, & omittere potuit aliqua; singularum Urbium ditiones, quia regebantur à Ducibus, appellabantur Ducatus, sic Perusinus Ducatus, Nepefinus, & alij passim apud Anastasium. Ferraria igitur, quæ Vrbs constituta dato Episcopo à Vitaliano Papa, Ducatus dici potuit. At Cardinalis Baronij rationes sunt quod Leonis Octauï diploma fuerit datum anno Christi 964. die 3. Kal. Maij, cum tamen Otho non sit Urbem ingressus vnâ cum Leone Octauo Antipapa, nisi ad diem 9. Kal. Iulij; quod Cardinalium, & Episcoporum nomina sint immu-

lib 6. de Gest.
Langobard.

Volum. epist.
Rom. Pont. à
Gretsero ed.
Ingolstadt. in
4 an. 1613.

l. 1. c. 7. seu 9.
Chron. Casti-
nen.
in vita Had.
I. Gretser. lib.
de munif.
Princ. in sed.
Apost.
Aleand. in
Obseru. m. f.
in Cosinog.
icep. ad Ec-
cles. Vercella
de ciuit. Ital.
l. 12. ep. 24.
Nouell. 29.
de reb. Gene.
Papyr. Mas-
son. in vit.
Episc. Urb.

tata, aliaque à nominibus eorum, qui anno superiori interfuerant Conciliabulo aduersus Ioannem Duodecimum; ita vt tot Cardinales, & Episcopos tam breui temporis spatio interijſſe fingendum ſit; id autem incredibile videtur: quod tituli Eccleſiarum Romanarum ignoti, & inauditi tribuantur Cardinalibus, quod ipſius Othonis conſtitutioni aduerſetur, quod Iuſtinianus Auguſtus nihil Eccleſiæ Romanę donarit. Iuſtinianum Secundum, ſeu Πρότμης hic intelligi vult Goldaſtus dubius, qui Bullam Leonis Octauī proteruē tuetur, ſicuti Theodericus à Niems, à quo exhibita fuit integra, & cum ſcholijs adiectis. Crantzius ex ea tantum aliqua fruſta refert. Iuſtinianum quidem Iunioſem, ſiue Secundum confirmaffe vetera priuilegia Romanę Eccleſiæ à prioribus principibus conſeſſa, quo tempore Conſtantine papa illum adiit, teſtantur ſummo conſenſu Hiſtoriographi. Iuſtinianum vero primum Dei miniſtris Eccleſias edificando multas opes donaffe VVerneſrus ſcribit, ſed hinc ab his Romam, Italięque prouincias pontifici Romano conſeſſas non infertur. Catapani nomen, quo Magiſtratus impoſitus Apulię, & Calabrię à Cęſare Conſtantinopolitano anno Salutis DCCCCLXXXIII. vocitabatur, & à quo regio Catapanatę, ſeu Capitinatę contractis, atque immutatis litteris cognomentum tulit, eo tantum anno exortum eſt. Faſſi autem conuincitur, atque planè commentitia, & adulterina manifeſtè proditur Fauſtini Capitis Senatus Exconſulis, & Proбини Exconſulis de palatio Luciano teſtium Laicorum ſubſcriptione. Nam hec nomina Exconſulum è Vitis pontificum, quę Damasi nomine circumferuntur ab Anaſtaſio collectę, deſumpta hic attexta ſunt intempeſtiuē, atque mendosē per ſcēdiſſimum

VVerneſr. Faſſi. ſicul. Temp. commemorat.

S. Antonin. Chron. Reicherspergen. Platin. Paruin. Crac. Faſſic. Temp.

Sigon. l. 7. de Reg. Ital.

Ferron. in Lodou. XII.

mum ἀρεῶνιστον. Illi enim vixerunt circa Salutis annum CCCCXCIIIX. sedente Sancto Symmacho Pontifice, vti patet ex eodem libro, apud quem Festus Caput, seu Princeps Senatus Exconsul, & Probinus Exconsul, aduersarij Sancti Symmachi dicuntur pugnasse cum alijs Senatoribus, & maximè cum Fausto Exconsule. Itaque Vignerius, Baronius, eiusque defensor Gretserus, & Frizonius contra Platum imposturam spuriam, & fictitiam esse Leonis Octauì Pseudo-Papæ hanc Sanctionem asserunt, illamquè meritò reiijciunt. Gretserus præsertim pro Theophilo, seu Theophylacto Prænestino Episcopo Gratosum excogitatum, & substitutum affirmans. De hoc igitur Gratoso tamquam intruso, & ὑποβολιμαίῳ, quia non liquet, anquirendum amplius. Certissimus est Stephanus anno à Christo Nato 988. cuius diploma è Sublacensi tabulario hic exscribo, sed defæcatum paululum absterfa stili rubigine.

c. 9. Apolog.

In Gal. Purpur.
lib. de Card.
Officio.

Anno Deo propitio Pontificatus Domini Ioannis Summi Pontificis XV. Papæ in Sede Beati Petri Apostoli III. Indiçt. I. Mensis Aprilis die XXIV. Placuit igitur cum Christi auxilio, atque conuenit inter Domnum Stephanum Domini gratia Episcopum Prænestinensis Ecclesiæ consentiente sibi cuncto Clero eiusdem Episcopij, & è diuerso Stephanum Presbyterum eiusdem Venerabilis Episcopij, & patrem in cuncta Congregatione Monachorum fratrum, qui ad regulam pij Patris Benedicti Abbatis vitam duxerint introeuntes, & in Dei seruitio permanentes in subscripta Ecclesia in perpetuum, vt cum Domini adiutorio suscipere debeant à superscripto Stephano Domini gratia Episcopo, sicut suscepit prædictus Stephanus Presbyter, id est Ecclesiam vnā in integro in honorem Sanctæ Dei Genitricis Virginis Mariæ, Sancto-

X

rumque

rumque Martyrum Christi Stephani, atque Laurentij
 Leuitarum Christi, quam Tu superscriptus Stephanus
 Presbyter de proprijs Tuis sumptibus, vel expendijs à
 fundamento adificasti, & cum vineis, & terris, & hor-
 tis, atque domibus, & cum ingressu, & circuitu, quos
 ipsa Ecclesia habere videtur, quam de Tuo iusto pretio
 habes emptam à Leone conductore Petri Medici filio, quæ
 est posita territorio Prænestinensi in fundo Colle, qui vo-
 catur de Quarangulo, & habet affines ab uno latere,
 vineam de Gisa, & à secundo latere Domicium Presby-
 terum, & Ioannem Rinctum, & à tertio latere vineam
 Vrsi Zappacinere, & à quarto latere viam iuris Episco-
 pi, ita ut suo studio, suoque labore superscriptus Ste-
 phanus Presbyter, eiusque successores iamdictam Eccle-
 siam cum omni sua pertinentia, siue offerta, quæ à Chri-
 stianis utriusque sexus ibidem offertur viuorum, vel
 mortuorum omnium in usum Monachorum ibidem com-
 morantium, & Deo seruientium pro sustentatione eorum
 corporum absque ullo litigio, vel contentione, siue etiam
 excommunicatione à me, meisque successoribus in per-
 petuum habeant, pro qua etiam superscripta Ecclesia cum
 omnibus ad eam pertinentibus, ut superius legitur, da-
 re, atque inferre debeat superscriptus Stephanus, vel
 Monachi, successoresque eorum superscripto Episcopo
 singulis quibusque Indictionibus sine aliqua mora, vel
 dilatione pensionem denarium unum. Hac omnia, quæ
 huius perpetualis seriei textus eloquitur, inuiolabiliter
 obseruare utraque pars, & adimplere promittat. Quod
 si quisquam eorum contra hanc perpetualem chartam
 in toto, parteuè eius quolibet modo venire tentauerit,
 tunc non solum periurij reatum incurrat, verum etiam
 daturus se, successoresque suos promittat partem parti
 fidem seruanti antè omne litis initium pœnæ nomine
 auream unam libram obryzam, & post absolutam pœ-
 nam

nam huius perpetualis chartæ series in sua nihilominus maneat firmitate. Has autem duas chartas uniformes vno tenore conscriptas per manum Ioannis Scriniarij pariter dictauerunt, easque proprijs manibus roborauerunt, testibus ab eis rogatis obtulerunt, & sibi inuicem tradiderunt sub stipulatione, & sponfione solemniter interpositis. Actum Romæ die, anno Pontificatus, mense, Indictione superscriptis primum. † Stephanus Domini gratia sanctissimus Episcopus Sanctæ Prænestinensis Ecclesiæ consentiente sibi cuncto Clero eiusdem Venerabilis Episcopi in Te Stephane Presbyter, & in cunctam Congregationem cunctorum Monachorum presentium, & successorum hanc chartam perpetualem proprijs manibus meis scripsi, & testes, qui scriberent, rogavi. † Sergius Presbyter in hanc chartam consensit, & manu mea scripsi. † Franco Presbyter in hanc chartam consensit, & manu mea scripsi. † Christophorus Nob. vir testis rogatus interfui, & manu mea scripsi. † Crescentius de Bonizo interfui, & manu, &c. † Petrus de Ortano interfui, &c. † Ego Ioannes Scriniarius Sanctæ Romanæ Ecclesiæ post omnium testium subscriptiones compleui, & absolui. † Andreas de Mira testis. † Dominicus de Romano testis. † Ego Ben in Dei nomine Scriniarius Ciuitatis Prænestinæ post omnium testium subscriptionem, & Indic. compleui, & absolui.

Decimum Sæculum claudit, & aperit vndecimum Petrus S. R. E. Cardinalis Episcopus Prænestinus, qui Sanctæ Sedis Apostolicæ Bibliothecarius fuit anno 996. teste Ferdinando Carolo, Sergij Papæ IV. diploma datum anno Pontificatus III. Indictione X. die v. Kal. Martij fuit per manus Petri Episcopi Sanctæ Prænestinæ Ecclesiæ, & Bibliothecarij Sedis Apostolicæ exstat illud in Chronico Monasterij Sancti Vincentij ad Vulturum, annusque is putatur

lib. m f. de
Biblioth.

Christi MXIV. , legitur aliud diploma Benedicti Octavi Papæ datum per manus Petri Episcopi Prænestinæ Ecclesiæ , & S. R. E. Bibliothecarij apud Cardinalem Baronium anno Christi MXVII. reperitur , & subscriptus Petrus Episcopus Prænestinus cuidam privilegio Gregorij Quinti indulto Abbatia Sancti Saluatoris de Monte Amiato. Ad hunc Petrum scriptam à Petro Damiani suspicor XIX. Epistolam suspicor , cum esset adhuc Diaconus , & Cancellarius . Ad Petrum quidem Canonica Lateranensis Archipresbyterum misit , idem Petrus Damiani Opusculum XVIII. contra Clericos intemperantes .

co. 11. annal.
eccles.

Vghel. to. 1.
Ital. Sac.

*De sex Episcopis Cardinalibus S. R. E. è
quibus unus est Præ-
nestinus .*

C A P V T X.

fig. 1. 3. des
confidens

LERVM illum ordinatissimum esse decet , ex quo præcipuè in omnem Ecclesiam Cleri forma processit , vti docet Sanctus Bernardus ad Eugenium Papam de Clero Romano agens . In illo autem ipsis ab incunabulis Episcopus vnus esse debebat , conspiciebantur Presbyteri XLVI. , Diaconi VII. Subdiaconi VII. Acolythi XLII. , Exorcistæ , & Lectores cum Ostiarijs LII. , viduæ cum indigentibus MD. quos omnes Deus alabat teste Cornelio Papa in Epistola ad Fabianum , seu Flavianum Antiochiæ Episcopum , vnde florentissimi.

tissimum Clerum Romæ cum Cornelio Papa Præfidentem vocitat Sanctus Cyprianus: nullum tamen arduum negotium ab Urbis Episcopo, atque ab eodem Clero peragebatur nisi adhibitis Episcopis. Ipse Papa Cornelius cum schismaticos Confessores ad unitatem recepit; Omni actu (scribit) ad me perlato placuit contrahi Presbyterium, id est Presbyterorum Senatum, seu Concilium cogi; adfuerunt etiam Episcopi v., qui & hodie præsentés fuerunt, ut firmato consilio quid circa personam eorum observari deberet, consensu omnium statueretur, Presbyteri verò, & Diaconi Romæ consistentes cum quibusdam Episcopis vicinis sibi, & appropinquantibus, & quos ex alijs Prouincijs longè positis persequutionis ardor eiecerat. Lapforum curam temperandam credunt, & nihil innouandum antequam Episcopum constituerent, vacabat enim sedes; unde liquet perpetuam ferè Synodum Episcoporum Romæ fuisse cum Episcopo ipso Urbis, cumque Clero etiam in Pontificio interregno degentium. Concilio Romano, quod à Sancto Siluestro Primo Papa intrà Thermas Domitianas, quæ Traianæ cognominabantur, congregatum CCLXIX. seu CCLXXII. siue CCLXXVII. imò potius CCLXXXIV. Episcoporum, è quibus CXXXIX. ex Vrbe Roma, vel non longè ab illa euocati aderant, & CXXXIII. plus minùs è Græcia, & alijs è regionibus subscripserunt. Præterea interfuere Presbyteri Urbis Romæ XLII., seu XLV. Diaconi VI., Subdiaconi VI. Acolythi eius consilio facti XLIV., Exorcistæ XXII., Lectores Urbis XC., Notarij XIV. Actum adscribitur XIII. Kal. Iuliarum, seu III. Kal. Iunij die, & anno Christi CCCXXIV. Cons. Crispo Cæs. III. & Constantino Cæs. III. Urbis conditæ MLXVI.; cum anno superior

Euseb. c. 33.
l. 6. eccl. hist.

Ep. 55. ad S.
Cornel.

S. Cornel. in
ep. 46. ad S.
Cyprian.

ep. 31. ad S.
Cyprian.

Panvin. in
Fast.

riori abrogata fuissent antiqua sacra ; nec enim Pri-
 sco Cos. legendum cum sit operarum error , & αἰν-
 σιχαῖον , quemadmodum in Suida, neque mirandum
 quod CXXXIX. Episcopi vel ex Vrbe, vel è vicinia sint
 collecti. In Codice namque Prouinciali numeran-
 tur adhuc Episcopi Romanę Prouincię LXXV. in Su-
 burbicarijs verò, Vrbicarijsque Prouincijs plures ex-
 stiterunt , è quibus multi nunc desiderantur, vastatis
 eorum sedibus , variosque ob casus desertis , & exci-
 sis . Ecclesia quidem Christiana nata est sub Descri-
 ptione Italię ab Augusto distinctę in XIV. regiones,
 vt apud Plinium videre est , & Archiepiscopi , ac
 Episcopi constituti sunt vbi præfetti Prætorio , Pro-
 consules, Prætores , alijque Magistratus residebant,
 Sed Hadrianus Augustus Italiam in XVII. Prouin-
 cias diuisit , tum Constantinus , deinde Theodosius .
 Erant autem sub Urbis Vicario Consulares Campa-
 nię, Tuscię, Vmbrię, Piceni Suburbicarij , & Si-
 cilii ; ac vicissim sub Archiepiscopo Romano quam-
 plurimi Episcopi, neque LXX. tantum in V. Regioni-
 bus circum Urbem , quibus l'Eschaffier putat suc-
 cessisse LXX. Cardinales S. R. E. ; sed longè plures se-
 derunt , quamuis non semper vsquequaque Politi-
 cum ordinem , ac regimen sectata sit Ecclesia, imò
 potius (vti iam monui) seriem disseminati Euange-
 lij. A Nicænis namque Patribus, tum à Sancto Leo-
 ne Papa Ecclesiasticę Prouincię , ac Diöceses fuere
 potissimum stabilitę . In Electione quidem Bonifa-
 cij Papę Primi subscripsere plus minus LXX. Presby-
 teri adstantes , & IX. diuersarum Prouinciarum Epi-
 scopi , & ex Epistola Cornelij Papę laudata Presby-
 teros XLVI. , Diaconos VII. , totidemque Subdia-
 conos in Ecclesia Romana fuisse constat , vnde patet
 Presbyteros S. R. E. Cardinales Episcopis Prouincia-
 rum ,

Rebuff.

Miraeus in
 Notit. Epif.

p. du Four.
 Leontij Fo-
 roiusl.

l' Eschaffier
 de Reg. Sub-
 urb.

Filescac. de
 auctor. Epif.

Relat. in Au-
 ctar. Sym-
 mach.

rum, seu Regionum Vrbicarum non successisse, sed ex antiquissimo Instituto persistere, illorumque numerum, qui hodieque à Sixto Quinto præscriptus, & definitus viget, à vetusto non discrepare. Id euincitur, & è Romano superscripto Concilio, in quo XX. canones editi sunt, damnatique Hippolytus Diaconus Valentinianista, & Callistus Sabellianus, & Victorinus Episcopus non Pictauiensis Urbis, sed petauionensis, seu pitabionensis, vti Sanctus Hieronymus, & Sophronius asserunt. Petouion, autem seu Pætouio est oppidum Pannoniæ superioris Ptolemæo Petouium, seu Πάττιον. petouion Tacito, Pitybion Sancto Athanasio, Petobion Ammiano, qui locat in Noricis, Lazius, Rhenanus, & Ortelius in Styria exstare adhuc tradunt, & Episcopatum fuisse, sicuti Ferrarius, qui Galesinium reprehendit, & ab Episcopatu Patauiensi sito in Vin-
delicis disertè distinguit, hallucinatus est (pace tanti viri sit dictum) Cardinalis Baronius, dum Victorinum Episcopum pictauiensem in Gallia opinatus est, & Canonem secundum irrepsisse putat, illapsusque huius Concilij, quod secundum vocat (cum sit primum Romanum sub Siluestro primo) Canonibus, nam Iouianus, seu Iouinianus, & Victorinus Episcopus Petouionensis damnati edicuntur, quia dicebant Pascha non venire die suo, seu Quartodecimani erant. Victorinum verò eo in errore versatum crediderim, quia Millenariorum errorem sequebatur, ita docet Sanctus Hieronymus, atque hac de causa Victorini opera, vt Apocrypha reijcit Gelasius papa Primus, & licet Cardinalis Baronius ad tempora vsque Damasi Papæ primi Ecclesiam suspensio iudicio supersedis-
se damnationi Millenariorum, seu Chiliastarum dogmatis putet, & quando
Apol.

lib de Script.
Eccles. seu
Vig. Illustr.
l. 3 Geograp.
c. 15.
Græc. edit.
Paris.
l. 3 histor.
In Apolog.
ad Constant.
l. 14. hist. l. 12
Comm. Reip
Rom. c. 5.
sect. 4.
l. 3 rer. Ger-
manic.
in nou. To-
pogr. in pi-
ctæ & pita-
bion.
in not. ad
Martyrol. 2.
Nouemb.

de Scriptor.
Eccl. in Pa-
pia.

c. S. Romana
dist. 15.

Apollinaris Laodicens Episcopus eiusdem Sectator à Damaso condemnatus fuit, illud quoque damnatum arbitretur; & Sancti Hieronymus, atque Augustinus propter auctoritatem vetustatis, & reuerentiam asseclarum Papiæ (scilicet) Irenæi, Iustini, Victorini, & Lactantij, vt Tertullianum, & Nepotem omittam, ac Seuerum, qui postea vixit, damnare penitus non sint ausi, quamuis incessant, passimque irrideant. Quia tamen Cerinthus Hæresiarcha opinionem Millenariorum promulgauerat, & Legalium Præceptorum obseruationem Iudaicam reducebat, atque Luna XIV. Paschalem solemnitatem cum Iudæis obseruabat, vti Philastrius narrat, & Sanctus Gregorius Nazianzenus scribit, quia etiam Dionysius Alexandrinus Episcopus libris duobus suprascriptum Nepotem Millenarium confutabat. A Siluestro Papa Primo Victorinum Episcopum Millenarium quasi Quartodecimanum, & Cerinthianum damnatum in isto Romano Concilio censeo; tametsi Victorinus postea suo sanguine maculas illas eluisset sub Diocletiano ad annum Christi CCCIX. Martyrio coronatus, & Sanctis adscriptus, inque Fastos Ecclesiasticos deinde fuerit relatus, sicuti Sanctus Cyprianus Episcopus Carthaginensis; qui opinionem de rebaptizandis hereticis tam acriter, ac proteruè professus fuerat. Legitur etiam nū Victorini Commentariolus in Apocalypsin, quo Chiliastarum error refellitur, ita vt purgatum, & emendatum illum fuisse Sixtus Senensis sentiat; Cardinalis Baronius in Annalibus Victorinum damnatum à Siluestro in hoc Concilio alium fatetur à Pictauiense, & ab eo, qui Cyclos Paschales concinnauit, & ignotum esse, sicut & Callistum, atque Hippolytum, & Iouianum, seu Iouinianum.

lib. de hæresibus c. 17. & Cerinth. Chronolog.

Epist. 21 ad Victor.

E. Bibl. Sac. a. 1773. & 227.

ad annum Christi 324.

Verùm vt ad Concilium Romanum reuertar, ex eo liquet plures Episcopos in Vrbe assidue diuersatos præter ipsum Summum Pontificẽ Urbis Episcopum. Quia verò Conciliũ istud falsò insimulabat falsi Molinaus recentior, neque minùs impius auctor; est operæpretium illius argumenta retundere, ac velut aranearum telas dirumpere. Ac primo quidem, & vltimo de numero Episcoporum, deque Consulum nominibus iam occurri, & vtrumque disci; secundum quod in eo Regum nomen existet, æuo illo (vt autumat) inusitatum, planè concidit. Nā Hannibalianus Patruelis Constantini Augusti Rex in æneo Numo, quem asseruat Eminentissimus Cardinalis Barberinus, vt apud Ammianũ, nominatur. & de simili Numo controuersia Sirmondi, ac Tristani ventilata est pluribus libellis. Iulianus Augustus *ὁ παρβαρτης* de Rege Francorum, seu Gallorum æuo suo agit. Persarum certè, atque Parthorum, Germanorum, Arabum, Armeniorum, aliorumque populorum Reges vigeant illis temporibus, atque superioribus, & ab Imperatoribus Romanis dabantur huiuscemodi gentibus; ita testantur Numismata ex ære, quæ meis in oculis exstant, alterum est Traiani Aug. Germ. Dacic., cui à tergo incisa epigraphe *Rex Parthis datus S. C.* ipse verò Traianus effingitur insidens plectili sellæ, quæ Tribunali excelso innititur, dexteraq; porrecta designat adstantem Regem, siue Diadema imponit Regi, quem Parthus Cydari obiectus genu posito veneratur, quemque Xiphilinus Parthamaspatem vocat, & Ctesiphonte rem gestam eleganter pingit. In altero Antonini Augusti Pij PP. Tr. Pot. Cos. III. legitur *Rex Armenijs datus S. C.* & visitur effigies Antonini stantis, & Regi stanti quoque Tiamam

in Traiani

Zonara.

Spartian. in
Hadrian. vbi
Cassaub. &
Salmast.

dextera manu protensa iniicientis . Pacorum Regem Ladis, siue Lazis datum ab Antonino Pio Capitolinus asserit . Exhibuit mihi vir antiquariæ rei peritissimus Leonardus Augustinus Severus æneum quoque Numisma Traiani, cui auersa in facie circumscriptum est (*Regna adsignata.*) Arrianus Regem Machelorum, & Heniochorum Anchialum, Regem Lazorum Malassam, & alios enumerat, qui à Traiano, & ab Hadriano Regna obtinebant; Prusiam Regem Bithyniæ, Cottium Regem Alpium Romani memorant Historici . Præterea Constantinum, eiusque filios *Βασιλεῖς*, id est Reges Græci omnes Scriptores vocant, è Græco Latine redditum Concilium istud nunc dumtaxat haberi declarabo inferius . Tertium, quod illi subscripserit Sancta Helena Augusta Mater Constantini post Diaconas, & Constantinum ipsum, patet quam sit imbellis, quando, vt anteriori libro notavi, Fulvia vxor Antonij Edicta proposuit, Alexander Seuerus in Mammæam matrem vnice pius omnia ex eius consilio egit, subscripsisse Iustiniani Edictis Theodoram vxorem, & vnà iusiurandum à Magistratibus exigisse constat; Pulcheriam Martiani coniugem interfuisse Concilio Chalcedonensi probant Acclamationes *νῆας ἐλέγης* ipsi attributæ . Imperasse Irenen, ac Zoen scēminas Constantinopoli certū est . In Concilio quoq; Pontigonensi anno Christi DCCCLXXVI. Richildem Augustam Caroli Calui Imperatoris coniugem à Legatis Apostolicæ Sedis eò deductam, quamuis corona redimitam steterisse assurgentibus illi Episcopis à Faucheto traditur . Quartum de Solœcismis, adscribendum est imperitiæ Librariorum, aut Interpretis, quia Concilium istud è Græco verbum, & translatum fuit in Latinum sermonem, cumque

in Euxini p.
sippo.

Car. 10.

Dion. & Ap-
pian.

Lamprid. in
Alexan. hist.
Aug.
Authent. Iu-
siuran. col-
lat. 2.

Chron. Fran-
cisc.

que habitum sit anno Christi CCCXXIV. Crispo Cæsare III. & Constantino Cæsare III. Coss. Anno, qui consequutus est, CCCXXV. coactum fuit Nicænum Concilium Oecumenicum, & secundum etiam Romanum ab eodem Siluestro Papa congregatum præsentem Constantino Aug. cum CCLXXV. Episcopis intra Thermas quoque Domitiani post Synodum Nicænam, quæ ab illo sancitur, in quo septem tantum Canones, & mentio Arij, Photini, & Presbyteri Ariani, nullæ verò subscriptiones Episcoporum reperiuntur, unde appingendi sunt huic secundo Romano Concilio Coss. Paulinus, & Iulianus, qui Consulatum gesserunt anno Urbis conditæ MLXVII. & Christi CCCXXV. quo Silvester accepit epistolam à Patribus Nicæni Concilij ad se directâ, datamque 13. Kal. Nouembr., & ijsdem Coss. Anno autem V. C. MLXVIII. Christi CCCXXVI. Constantinus Pater VI., seu VII. Consul fuit cum Constantino Cæs. Iunior; rescripsit tunc Silvester ad Patres Nicænos, & vtrumque Concilium Romanum misit ad ipsos ut è Silvestri responso liquet. Gracè igitur ambo conuersa fuere, indeque rursus quasi postliminio donata Latio, vel à Dionysio Exiguus, vel ab Isidoro Hispalensi, vel ab Anastasio Bibliothecario, & infelicibus, quæ succedere, sæculis exscripta sunt, ut etiam visum est Lazio; atque idcirco scatent mendis. Collector Conciliorum, siue Auctor Epilogi vetere in Editione præposterè Romana ista Concilia posuit, primum nempe posterius, & secundum prius, ὡς ἔστιν πρότερον, vtrumque miscens, & confundens, atque primo perperam è Mariano Scoto Coss. Paulinum, & Iulianum attribuens, qui secundo sunt vendicandi. Quod attinet ad sextum obicem, nihil ille moratur eruditos,

Continus in
Fastis.

Ponto Du-
caus in ple-
seum.

lib. 2. Comm.
Reip. Rom.

anni 1528.

S. Hieron. ep.
1. 1 b. 10.

Saluian. in-
epist.

in ep. 4. & 15.
Iuon. Carnot.

in histor. Au-
gust.

in Ephes.
Concl.

c. 10. 7. & 11.
e a Subdia-
con. 93. d. 18.

nam Domni vox, vnde Domnio, & Domnula nomina propria, non mediæ tantum ætatis est, & frequens Scriptoribus Ecclesiasticis, quibus visâ solius Dei propria vox Domini, quam Tertullianus tribui nolebat Imperatoribus, & quam è Paganis Cæsari- bus nonnulli etiam sunt auersati, vti Iuretus obseruat, addens Domnum scribi, cum de Ecclesiasticis agitur, cum de Laicis, Dominum, verum etiam ante Constantinum, atque Seuerum nomen Domini contractum fuit in Domnum, sic Domnadium pro Domino adium dicebant, vt è Glossis probat Salmasius, qui florenti adhuc Imperio Domni, & Domnæ nomina priorum vice vsurpata passim à Latinis, Græcis, Syris, & Aegyptijs è Photio, & ex Inscriptione Græca demonstrat, & Iuliam Domnam Seueri Augusti vxorem cognominatam ex Oppiano, & Inscriptione Albæ Iuliæ. Numus quidem æneus me penes hinc illam profert, circumque insculptum Elogium *Iulia Domna*, inde (*Veneri Vitræ*) vt vt sit mendum esset exscriptoris, vel mos sæculi, quem retinent adhuc Ecclesiastici, & Monachi omnes, vt Domnum effierant pro Domino. Domnum vocari gaudet Ecclesiæ Antiochenæ sacerdotem Sixtus Papa. Elisis igitur hisce strophis, quas excogitatas potissimum existimo, quia hoc in Concilio Cardinalium nomen inprimis eluxit, & Subdiaconis, Diaconis, atque Presbyteris Ecclesiæ Romanæ primùm adtribuitur. Nam Diaconus Cardinalarius, seu Cardinalis constitutus Urbis Romæ legitur in Epilogo, & Presbyter Cardinalis, & Cardine constrictus, seu constructus, & Cardinalis Subdiaconus. Perstringit quippe oculos inuidorum Ecclesiæ Romanæ perduellium fulgor tantæ dignitatis, & vel nominis splendor eos vrît, qui non à pro-

fanis

fanis Magistratibus ad ipsos Ecclesiasticos transijt, vti Lazio visum, & Alciato, sed propriè illis cessit.

Voce Cardinalis primus ex his, quos legi, vsus est M. Vitruuius, qui Tiberij Augusti æuo vixit, ita vt ferè simul cum Christo Domino, cumque Sancto petro exorta esse videatur; vocat ille Scapos Cardinales, Cardinatas trabes, Cardinata ligna, quæ sunt compacta, inserta, annexa, & incorporata, vnde Diaconi, & Presbyteri certis Diaconijs, vel Titulis annexi, inserti, & incardinati ad eorum ministerium Cardinales nuncupati fuerunt, quia fixierant, & stati. Sic venti Cardinales quatuor à Seruio dicuntur certi non vagi, & erratici. Sic æternas rerum causas quodammodo Cardinales Sanctus Augustinus appellat. Scio Panuinium, & Pancirolum post Alciatum, & Lazium cum Gothofredo, Duareno, Spiegel, Erasmo, & Caluino Catholico explicare Diaconos, & Presbyteros Cardinales maiores præ cæteris Ministris, qui eisdem Ecclesijs inserviebant, & Antonium Augustinum in Leonis Noni diplomate intelligere sacerdotes Cardinales primos sacerdotes non Urbis tantum Romæ, sed quarumcumque aliarum Ecclesiarum, quibus Tituli, id est Parochiæ committebantur. La Cerda insuper obseruare dictos Cardinales, quod licet diuersis in locis agerent, vnius tamen Ecclesiæ, eiusdemque primariæ nomine continerentur, & à Matrice penderent Ecclesia, velut à Cardine ostium, cui Frizonius accedit. Non me latet à Leone Papa Nono in Apologia contra Michaellem Episcopum Constantinopolitanum scriptum, quia sicut Cardine totum ostium regitur, ita Petro, & successoribus eius totum Ecclesiæ deponitur emolumentum, hinc Clerici Cardinales dicuntur vtiq; illi, quo cætera mouentur, viciniùs inherentes. Cardinalis

l. 4. de Arch.
te & c. 3.

lib. 1. Aeneid.

lib. 9 c. 22. de
ciuit. Dei.

in voc. obse.
Eccles. inter p.
v. Card. &
Tituli.

Theaur. var.

lib. 1. c. 19.

in Lexico Iu-

ris ubi serpe-

ram laudat

Plinium, &

alla insulsa

prætexit.

l. 1. Decretal.

Antiq. Collec-

tit. 16. cap. 2.

not.

Aduers. 12 cr.

c. 94. n. 2. &

c. 5. n. 11.

in Gall. Pur-

purat.

to. 3. Decret.

& Frizon.

eo. 1. controu.
lib. 1. de Cle-
ric. c. 16.

can. 54.

apud Ant. Au-
gust. l. 1. c. 4.
de offic. Ar-
chier.

ep. 6. c. 19.

lib. 2. c. 5 vit.
S. Bernardi.

cap. 41.

dinalis Bellarminus vult eos illo nomine appellatos, quod alijs præessent, nam ante Sanctum Siluestrum id nomen impositum loco primum, vnde ad personas transijt, & existimat vocitatos Diaconos, & Presbyteros Cardinales à Diaconijs, & Titulis, qui Cardinales nuncupabantur, quia potiores erant, laudatque Concilium Meldense, ac Ioannem Diaconum, sed cum illud non fuerit collectum nisi an. DCCCXLV. hic verò post an. DCCCLXXIII. floruerit, & antea personis solummodò nomen Cardinalis adsignatū sit, à personis potius ad loca migrasse, seu translatum fuisse crediderim, Titulorum certè minorum meminit, (si viculos legere non oporteat) Ioannes Decimus in Synodo Rauennæ habita, cui etiam Lambertus Imperator interfuit, sedem Cardinalem memorat Hincmarus, & alueum Cardinalem, id est fixum, præcipuum non deductum Bernardus Bonauallis. Diu post Synodum Romanam sub Siluestro Papa Primo habitam animaduerto dumtaxat Cardinalis vocem à profanis Magistratibus vsurpata in Breuiario Theodosij, siue Notitia Imperij Orientis, (quam sub Valentiniano Tertio, & Martiano concinnatam censet Pancirolus) Magister Militum in præsentem alter officium habuisse dicitur Cardinale, & Officium Magisteriæ per Orientem potestatis habetur Cardinale, hoc est non præcipuum, seu principale, vt exponit Pancirolus perperam etiam laudans Plinium; sed firmum, atque fixum, cum alij Magistri militum Officium haberent in Numeris Militaribus, qui sæpè mutari solebant. In formula de Principatu Urbis Romæ apud Cassiodorum, qui sub Iustiniano Augusto vixit, & Theoderico Gothorum Rege. *Cum in Vrbe Roma (scribit) plurima fieri censeamus, & necesse sit potestatem*

ibi

ibi esse Comitiaci Officij , ut utilitates publicæ videantur impleri , nostro more prospeximus , ut quia Principem nostrum Cardinalem obsequijs nostris deesse non patimur , Tu eius locum Vicarij nomine in Vrbe Romana solemniter debeas continere . Quibus è verbis liquet Cardinalis nomen non inter dignitates prærogatiuam denotasse , sed ipsa in dignitate stabilitatem . Cum plerumque contingeret Magistratus , vel ob Legationes , vel propter expeditiones bellicas , vel alijs de causis peregrè proficisci , sufficiebantur illis alij , qui vices ipsorum gererent , seu Vicarij substituebantur . Intereà verò ipsi retinebant suos Magistratus , nec illis se abdicabant , aut abibant ; vnde Cardinales quasi annexi , Cardinique iphærentes appellabantur ; Cardinalibus verò Vicarij opponebantur , sicuti nunc Locumtenentes , seu Coadiutores principalibus , ut vocant , sic Gelasius Papa Cardinalem Pontificem nominat non Chorepiscopum , neque Coadiutorem , sed certum . Quemadmodum in Ecclesijs , cum eueniret ut interdum abessent iustis è causis Presbyteri , & Diaconi , subrogabantur , qui eorum munia obirent , alij Vicarij , nec illi , qui aberant , Presbyterijs , seu Titulis , aut Diaconijs cedebant , sed illas retinebant , & Cardinales nuncupabantur . Sanctus Augustinus Sanctæ memoriæ Hieronymum Presbyterum Cardinalem vocitat , & interpretres Latinus Neo-Cæsareensis Synodi fortè Dionysius Exiguus , Canone XV. Presbyterum Cardinalem enuntiat , testisque mihi est Iuretus , quamuis in Codice Canonum Ecclesiæ Romanæ sint tantum XIV. Canones , & in XIV. mentio dumtaxat exstet Diaconorum VII. isque à Gratiano refertur , & XV. numeratur Græcè apud Balsamonem , addubito ne lapsus sit vir eruditus . Nam verba , quæ affert , sunt

1 b 7. Variar.
c p. 31.

ep. ad Episc.
Calest.
Euseb. de
sec. Episc. auc.

Enchirid.
c. 86.

ep. 137. Iuon.
Cameron.

c. 93. Diaconi
93. dist.

1.2. ep. 9.

Chil. centur.
x. A. 323. 19.& apud File-
fac. de sacr.
Episc. auct.1. r. c. 6. de
baptif.1.2. c. 9. 1.7. c.
7. 1.8. c. 3. 16
1.1. c. 34.

pura puta Sancti Gregorij ad Castorium Episcopum Ariminensem. Certissimum etiam est vocem Cardinalis pro primario, à quo cæteri pendent velut à Cardine fuisse acceptam, sic Sanctus Ambrosius virtutes IV. Cardinales dixit; sic liber Sancto Cypriano adscriptus de Cardinalibus Christi operibus inscribitur, cuius auctor è stylo recentior mihi videtur, quamuis coæuum Sancto Cypriano Pamelius putet. In Virgilianum hemistichium, *haud tanto cessabit Cardine rerum*, Seruius notat Prouerbum, *res est in Cardine*, id est articulo, *in eo Cardo rei vertitur*, id est tota res inde pendet; e Quintiliano, & Cicerone fusiùs illud exponit Collector Adagiorum; Cardines quoque limites celebrantur ab auctoribus finium regundorum, a Frontino, atque ipso à Plinio. Petilianum de numero suorum, cum sit Cardinalis, atque authenticus, Scriptor Collationis Carthagenensis cum Donatistis, enuntiat; Sanctus Augustinus præcipuos partis Donati Cardinales Donatistas appellauit. Verùm Sanctus Gregorius Magnus Oratoria consecrari (priuata vt arbitror) ab Episcopis Ariminense, Firmano, Neapolitano varijs in locis iubet, ita vt ibidem nec temporibus futuris Baptisterium construatur, nec Presbyterum constituent Cardinalem; At Episcopo Syracusano commendat Cosmam è Subdiacono Ecclesiæ Syracusanæ, in possessione, quæ Iuliana dicitur, ordinatum Presbyterum, vt ipsum reducat in Ecclesiam Syracusanam, atque illic Presbyterum constituat Cardinalem. Hinc liquet Presbyteros Titulis, siue Baptifmalibus Ecclesijs addictos, & infixos dictos Cardinales, quia vero illi reliquis anteponebantur Presbyteris, ideo pro primario, & præcipuo Cardinalis sumi cœpit. Innuit id Sanctus Gregorius scribens ad Ianuarium

Ar-

Archiepiscopum Calaris Sardiniae, vt Liberatus, l. 1. c. 6.
 qui Diaconij fungi perhibetur officio, si à decessore
 ipsius non est factus Cardinalis, ordinatis ab eo Dia-
 conis nulla debeat ratione præponi, & passim de il-
 lius incardinatione agit. Fortunato etiam Episco-
 po Neapolitano concedit Gratianum Diaconum
 Ecclesiae Venafranae ab hostibus detentae Cardinan-
 dum Ecclesiae Neapolitanæ, vtque constituat Car-
 dinalem, auctoritatem impertitur, Decreto Gratia-
 ni hæc Epistola est inserta. Cardinalis quidem Ba-
 ronius obseruauit, in locis illis, vbi Romana Eccle-
 sia possidebat Patrimonia, constitutas fuisse Diacon-
 nias, sicut in Vrbe, in quibus eleemosynæ à Subdia-
 cono Rectore Patrimonij, & Dispensatore solerent
 erogari (eorum namque Ministrorum fuisse munus
 curam gerere pauperum, pluribus Sancti Gregorij
 litteris admonemur datis ad Anthemium Subdiacono
 eo tempore Neapoli eodem fungentem munere)
 profertque hoc Epitaphium, *Theodimi Subdiaconi
 Regionarij, & Rectoris S. Sedis Apostolicae, &
 Disp. huius Diaconiae Beati Andreae*, e tabula marmo-
 rea, quæ est ante altare in Ecclesia Sancti Andreae
 ad Nidum dicta, quæ Diaconia tunc erat. Quo-
 ties verò Sanctus Gregorius Episcopos ad alias Ec-
 clesias vacantes transtulit, necessitatis causa, eos in-
 cardinari Ecclesijs, ad quas translati sunt, in eisque
 Cardinales constitui dixit, siue insigi, innectique.
 Nam & Martinum Episcopum Tamitanæ Ecclesiae, lib. 1. c. 77. & 79.
 quæ hostili feritate occupata, & diruta fuerat, in
 Ecclesiam Sagonensem iamdiu Pontificis auxilio de-
 stitutam translatum, Cardinalem constituit sacerdo-
 tem, seu Pontificem, & Paulum Coepiscopum suum
 à Neapolitanis Cardinalem Episcopum desiderari lib. 2. c. 6.
 refert. Ioannem insuper Lysitanæ Ciuitatis ab ho-

lib. 2. c. 25.

can. pastora-
lis 7. q. 11.c. relati 21.
q. 1.lib. 2. c. 52. &
53. seu 13. &
14.Ant. Aug. lib.
1. de emend.
Grat dial. 2.ap. 8. 11. 14.
37. 112. & 121

can. 54.

lib. 3. c. 10.

apud Card.
Biron. 10. 12.
Annal. eccl.
Iuret. 11.Vicecomes
de Rilib. ant.
Baptif.l. 8. de Regn.
Ital.
& 1. 7.

stibus captiuatæ Episcopum in Squilatina, seu Scyl-
latina Ecclesia Cardinalem constituit sacerdotem, ,
ita tamen, vt si Lysitana Ciuitas ab hostibus libera-
retur, ipse ad eam reuerti deberet, sin secus, in hac,
in qua incardinatus est, permaneret. Inseruit &
hanc Epistolam Decreto suo Gratianus, & aliam San-
cti quoque Gregorij, qua is Agnellum Fundensis
Ciuitatis clade hostili perculsæ Episcopum in Eccle-
sia Terracinense Cardinalem constituit Sacerdotem,
sic vt Fundensis Ecclesiæ Pontifex esse non desinat,
quem imitatus multis post annis Ioannes Octauus
successor Frotharium Ecclesię Burdegalensis à Nor-
mannis vastatæ Archiepiscopum vacanti Bituricensi
Ecclesiæ incardinauit, in eaque Cardinalem fieri
decreuit. Vnde patet nomen Cardinalium non Ro-
mæ tantum, sed totum per Orbem in Cleri Ordine
vsurpatum, & locis impositum seriùs. Patres Syno-
di Meldensis laudatæ superiùs in Gallia statuerunt,
vt Episcopi Titulos Cardinales in Urbibus, vel Subur-
bijs constitutos ordinent, atque disponant, & Ioannes
Diaconus post annum DCCCLXXIII. tradit in S. Gre-
gorij vita ipsum Cardinales violenter in Parœcijs or-
dinatos in pristinum Cardinem reuocasse. Aquile-
ienses, autem Rauennates, Mediolanenses, & Com-
postellani Canonici hodieque Cardinalium nomine
sunt insignes; Paschalis Secundus in Epistola ad Di-
dacum Compostellanum Episcopum. *Cardinales*
(scribit) *in Ecclesia Tua Presbyteros, seu Diaconos ta-*
les constitue, &c. In Cæremoniali Ambrosiano Be-
roldus passim vocat Canonicos Mediolanenses Car-
dinales, Sigonius meminit Ambrosij Cardinalis Ec-
clesiæ Mediolanensis, in qua fuisse Scholam Sancti
Ambrosij, & XXII. Cardinales ordinarios recenset.
Beneuentani quoque Canonici Cardinalium nomi-
ne

ne decorati fuere. Redeundum ad Romanos, de quibus Stephanus Papa non Primus, (vt existimauit Coriolanus) neque Tertius (vti Ciaconius putauit) sed Quartus anno DCCCLXIX. sanxit in Synodo hisce verbis. *Oportebat vt in Apostolatus culmen vnus de Cardinalibus Presbyteris, aut Diaconis consecraretur.* Leo IV. anno DCCCXLIIX. Anastasium Presbyterum Tituli S. Marcelli Cardinalem per annos V. Parochiæ suæ contra statuta Canonum desertorem abiecit, & deposuit in Synodo LXXVI. Episcoporum, quā habuit in Ecclesia B. Petri consilio Lotharij, & Ludouici Imperatorum; vnde conuincitur eius Leonis IV. esse capita secundū, & tertiū de Officio Archipresbyteri, vbi de vicibus sacerdotum Cardinalium, & Mysterio, atq; Officio agitur, quæ tamen Leoni IX. præposterè adscribuntur. Ioannes dein VIII. Constitutionem de iure Cardinalium edidisse dicitur, in qua cautum est, vt ad Palatium Sacrosanctum illi bis in hebdomada iuxta Leonis Quarti Decretum conuenirent propter sollicitudinem omnium Ecclesiarum, & Clericorum disciplinam, & Laicorum querimonias definiendas. Demum in Concilio Lateranensi Nicolaus Papa Secundus anno MLIX. mense Aprili Indictione XII. Clericis, & Episcopis Cardinalibus Sanctæ Romanæ Ecclesiæ cum Pontificis Comitibus permisisset propositis Sacrosanctis Euangelijs in Basilica Patriarchij Lateranensis, & adiectis varijs maledictionibus; tunc translata in eos potestate deligendi Papam, aucta est Cardinalium Sanctæ Romanæ Ecclesiæ dignitas, vtque Papæ nomen, quod Episcoporum omnium erat olim commune, propter excellentiam Romanorum Pontificum proprium factum est, idque sanctum Decreto Gregorij Septimi in Synodo anno MLXXX. ita Cardinalium nomen promiscuè Presbyteris

Mich. Mon.
in Sanct. Ecc.
Capuan.

Chron. C56.

vit. Pont. f.

c. oportebat,
c nullus, c si
quis 1. 79. dist.

c. 2. de Cler.
non resid.

Frizon. c 2.
Appar. Gall.
Purpur.

c. in nomine
23. dist.

S. Hieron.
S. Augustin.
S. d. Apollin.
Card. Baron.
in Notis ad
Martyrol.

teris omnibus Parochias obtinentibus concessum, & Canonici, Sanctæ Romanæ Ecclesiæ Cardinales Presbyteri, atque Diaconi fecere suum, non Decreto, quod sciam villo, sed veneratione, atque usu, quem penes arbitrium est, & vis, ac norma loquendi, quique legis vicem obtinet. Illud verò colligo, quia Cardinalium nomen indulgere Romani Pontifices varijs Canonici, & Præsulibus honoris ergò. Leo Nonus Presbyteros, seu Canonicos Cardinales VII. cum Sandalijs instituit Vefontioni, Coloniae, Remis, vti Chiffletius è V Viberto, & ex Inscriptione docet, qui vestibus purpureis vti solebant. Hartmanno verò Coloniensi Archiepiscopo, & successoribus Cancellarij S. R. E. officium tribuit cum Ecclesia Sancti Ioannis ante Portam Latinam. Cluniacenses Archimandrita Callisti Papæ Secundi privilegio Romæ Cardinalium officio fungebantur; in Italia Rauennates Antistites, in Hispania Compostellani Cardinalium titulis ornabantur. Remenses Archipræsules in Gallia Cardinales Tituli Sanctæ Sabinae, Vindocinenses Cœnobiarchæ Tituli Sanctæ Priscæ, & alij alibi vocitabantur. Agendum quod instat, & quando Presbyteris, & Diaconis Sanctæ Romanæ Ecclesiæ Cardinalibus accesserint, adiunctique fuerint, & incardinati etiam superscriptæ Ecclesiæ, alij Episcopi, nominatique Cardinales perscrutandum.

Ex Epistolis profectò Sancti Cypriani, & è Concilio Romano sub Sancto Siluestro iam probavi Romæ, vel haud procul sitarum, & longinquarum etiam Ecclesiarum Episcopos plures Episcopo Urbis assidue adstitisse præsertim in arduis quibusque negotijs conficiendis, imò & electioni Pontificis Romani adhibitos liquet è Sancto Cypriano, vbi Cornelium

V Vibert. lib. 2.
viti. Leonis.
de Vefont. p. 2

Frizon. Gall.
Purpur.

Bibliotheca
Cluniacen.

Ep. 5. ad Ant.
1001. 1002.

nelium

nelium factum Urbis Episcopum fuisse à plurimis Collegis suis, qui tunc in Vrbe Roma aderant, & ad ipsum litteras honorificas, & laudabiles, & titulo prædicationis illustres de eius testimonio miserunt, attestatur, & postea illos numerat ad XVI., & in Electione Bonifacij Papæ Primi subscribere IX. diuersarum Prouinciarum Episcopi, vt superiùs adnotaui, neq; suspicandum est vel Nouatianos, vel Donatistas, vel Arianos Episcopos fuisse. Exhorruit etenim, & execratus est semper Romanus Pontifex Hæreseon portenta, nec Ecclesiam suam Hæreticorum contagio pollui, vel minima peruersarum Sectarum labe aspergi, aut attaminari vnquam passus est, totam pulchram vnicam Sponsam Christi sine macula, sine ruga serauit, neque commercio tam foedo decolorari voluit, paratus ad impiorum detruncationem gladio Petri dextras omnium armare Antistitem: Clerici etiam Sanctæ Romanæ Ecclesiæ, qui Præpositi videntur esse, ac vice Pastoris custodire gregem, Hæreticos penitus auersati sunt, & Nouatiani è Schismate in Hæresin prolapsi, cum ab Ecclesia Romana turpissimè per deformem ambitionem descuiissent *ὁκισκον τῖνα ἐαυτοῖς δομισαμένοι, οἱ καὶ τοῖς ἐπιτιθυκόσιν συνίεναι, καὶ συντεῖναι ἐκ ἡνεσχοντο*, ædiculam sibi quamdam extruxerunt, ita vt cum his, qui lapsi erant, & sacrificauerant, ac immolarant, quantumcumque poenitentiam egissent, conuenire, ac simul offerre, atque consecrare recusarent Eulogio Alexandrino teste. Cornelius autem Papa Concilio Romæ coacto Nouatum hostem Ecclesiæ iudicatum, eiusque Sectatores damnauit, atque ab Ecclesia repulit, & licet Theodosius Augustus Symmacho ad Ecclesiam Nouatianorum Romæ profugo precibus Leontij eorū Pseudo-Episcopi pepercerit; Cælestinus tamen,

9. Prosper cōtra Collator, Capell. de Appell. Eccl. African.

5. Cyr. ep. 4.

apud Phorin Cod. 182. & Cod. 280.

Niceph. Callist. l. 12. c. 27. hist. eccl.

Epiph. Scho-
last. hist. Tri-
partit. lib. 9.
c. 22.

lib. 11, c. 10.

lib. 2.

Hist. collat.

tamen, simul atque Pontificiam Sedem conscendit, Nouatianis Ecclesias Romæ abstraxit, eorumque falsum Præsulem Rusticulum in occulto coegit celebrare Collectas. Denique ante annum V. Imperij Theodosij Secundi Nouatianis ademptas Ecclesias Romæ, inque locis obscuris compulso eos fuisse suos agere Conuentus, ac in iudicium protractos Niphophorus prodit, nec ullus è Clero Romano se illis commiscere vmquam ausus est. Ad Donatistas quod attinet, quàm animosè obijcit illis Optatus. *Ecce presentes sunt ibi, Romæ nempe, duorum Memoria Apostolorum, dicite si ad illas ingredi potuit Macrobius (Donatistarum Pseudo-Antistes) ita ut obtulerit illic, ubi Sanctorum Memorias esse constat, & postea: Erat ibi (Romæ scilicet) Victor (Primus Donatistarum Pseudo-Episcopus) filius sine patre, & Pastor sine grege, Episcopus sine populo; non enim grex, vel populus appellandi fuerunt pauci, qui inter LX., & quod excurrit, Basilicas, locum, ubi colligerent, non habebant, sic speluncam quamdam foris à Ciuitate gradibus sepeferunt, ubi ipso tempore Conuenticulum habere potuissent, unde Montenses appellati sunt. In Collatione prima Carthaginense cum Donatistis, cum Felix quidam se Episcopum Urbis Romæ iactaret, & Petilianus Episcopus Nobilitatem omnem ibi esse Romanam turbine delatam; Aurelius Episcopus præiudicari absenti obtestatus est, & Marcellinus exclamauit. *Sine præiudicio Episcopi Urbis Romæ, & rursus Aurelius dixit: Abundat nos Innocentium dixisse Urbis Romæ esse Episcopum.* hic verò Felix intrusus à Donatistis Episcopus Romæ, Vrbe à Gotthis capta in Africam traiecerat, vti Balduinus censuit, & refugerat cum suis, è Sancto Augustino constat illum missum ex Africa fuisse Romam. Exclamat enim
Do-*

Doct̃or eximius: *Ecclesia non est in sola Africa, vel solis Afris Episcopum Romam paucis Montensibus* (quos alibi Rupitanos vocat) *vel in Hispaniam domui, seu Patrimonio vnus mulieris ex Africa mittentibus.* fuisse videtur ea mulier Lucilla Hispana, quæ damnationem Cæciliani emerat ab Episcopis, quia verum prædicans ei factus fuerat inimicus, vt idem Sanctus insinuat, & Optatus illam nutricem Hæreseos Donatistarum asserit. Gregorius Magnus Donatistas etiam in Africa comprimi curauit. Ariani verò adeò fuerunt Romanis Pontificibus, & Clericis exosi, vt Liberius Papa munera, quæ Eusebius Eunuchus à Constantio Imperatore missus Templo Sancti Petri obtulerat, increpito custode, quod id non prohibuisset, procul vti victimam illicitam abiecerit, & solidos Decretos iussu Constantij, totidemque mandato Augustæ, ac alios ab Eunuchio Eusebio sibi porrectos pro com meatu exilij generosè recusarit, solumque vertere quàm stylum maluerit, nec Arianis communicarit, vel tantillum. Clerus verò, populusque insuper Romanus Felicem Diaconum, quamuis Orthodoxum, quia tamen Arianorum communi-
one se foedarat, in Liberij locum auctoritate Cæsarea inductum adeò detestatus est, vt nullus Basilicam ingressus vmquam sit, dum Felix intus adstaret; cumque post biennium Liberius Edicto Constantij Matronarum precibus adducti reuocatus in Urbem, atque regressus esset ea lege, vt vnà cum Felice administraret Ecclesiam, exclamauit populus passim: Vnus Deus! Vnus Christus! Vnus Episcopus, vt solus Liberius Cathedram obtineret. Verum vbi quà compulsus minis, quà blanditijs Constantij corruptus, & illectus Liberius, siue tædio victus exilij subscripsit Athanasij condemnatorini, atque permis-

lib. 2. contra
litt. Petil.

lib. 1. de vnitate
Ecclesie.

lib. 3. contra
Crescon.

l. 3. c. 32. 35.
l. 5. c. 136. &
163.

S. Athan. in
ep. ad solit.
vit. agentes.

Hist. Tripart.
lib. 5. c. 17. &
18.

stus

stus est Arianis. Felix è contactu Cathedræ Petri
 hausta virtute mutatus in alium virum insiliente Spi-
 ritu Domini in eum, perinde ac si Cathedra illa
 compacta foret è ligno, quod Deus ostenderat Mosi,
 vt eo misso in amaras aquas ipsæ in dulcedinem ver-
 terentur, vel è ligno Setim, è quo Arcam Domini
 fabricatam fuisse sacri libri testantur, quia erat in-
 corruptibile, imputribile, atque (vt Græci loquun-
 tur) ἀσυντλον; nunquam enim corruptarum, & pu-
 tridarum opinionum, atque Sectarum perfidia po-
 tuit ad illam Cathedram habere accessum, & si quos
 illa tetigit amaros sessorum, protinùs edulcauit. Felix
 (inquam) secessit illicò ab Arianis, & coacto Con-
 cilio abstinendum ab his palam edixit. Itaque Libe-
 rio sic excidente, Felix illi subrogatus est Cleri, po-
 pulique consentientibus suffragijs, donec Martyrij
 coronam adeptus fuit. Quo in articulo mirum di-
 ctu, resumpsit pristinam sententiam, pristinosque
 animos Liberius, & abrumpens initam cum Arianis
 communionem, ab omnibus legitimus, & iustus
 Pontifex agnitus rursùs colligens Ecclesiam discif-
 sam, & Catholica dogmata propagans Cœlestem
 promeruit beatitatem. Nullum dicendi finem fa-
 cerem, si recenserem quæ Liberio suffecti Damasus,
 Leo, Ioannes, alijque fortiter gessere, dum Heruli,
 seu Eruli, qui Ecclesiæ Catholicæ non communica-
 bant, vtpotè qui Arianis essent, è septem Regionibus
 sacris tres occuparent, Odoacrum Regem sequen-
 ti circa Christi CCCCLXXVI. annum; mox à Gotthis
 Arianis Diaconiam Sanctæ Agathæ in Suburra de-
 tentam fuisse certum est, Ricimeris auctoritate, vt
 etiam illius Apsidis ab ipso exornatæ Opere musiuo
 Inscriptio significabat. Detinebant Ariani præterea
 Ecclesiam positam iuxta Domum Merulanam Re-
 gione

Exod. c. 15.
 Iudich. c. 5.
 Eccl. c. 38.
 Exod. c. 25.

Anast. Bibl.
 in Felice.

Mart. Rom.

Mart. Rom.
 8. Kal. Oct.
 ubi Car. Par.

Binius in to.
 Conc.

Card. Baron.
 ad an. 482.

S. Gregor.
 lib. 2. c. 58.
 lib. 3. c. 19

gione tertia, sed vtramque Gregorius Magnus depulſis, & extinctis Arianis vendicatam Catholicis confecrauit ſolemni ritu. Episcoporum quidem Arianorum, qui Romæ ſederunt neque nomen, neque monumentum vllibi reperitur; etſi non tantum Conſtantinopoli, ſed & in Hiſpania, in Gallia, Mediolani, Capuæ, perque totam Italiam duo Episcopi, Catholicus alter, alter Arianus diuerſarentur in ſingulis Ciuitatibus. Iura quidem Canonum, & ſas ſacerdotij ſingularis (vt docet Pacianus ad Sympronianum) non patiuntur, vt eodem tempore duo ſint Episcopi eiufdem Eccleſiæ: Nicæno quippe id Concilio vetabatur, ſed Tyrannorum furor, & Hæreticorum rabies iura illa ſacra reſoluit, & violauit, atque pacis fouendæ cauſa tolerauit Eccleſia Catholica Nouatianos, Donatiſtas, & Arianos ad ſuum gremium reuerſos, Episcopos haberi, ita vt altero decedente ſolus ſuperſtes Episcopatu præſet, vel prior illum teneret, aut alteri in ordine manenti plebs alia regenda committeretur. Neque cenſendum Chorepiscopos fuiſſe, qui Romano Pontifici, vel Clero aderant. Nam Chorepiscoporum munus, atque nomen Eccleſia Romana damnauit, atque reiecit, vt patet è Sancti Damasi, & è Sancti Leonis Decretis, præterquam quod in vicis illi, & in villulis dumtaxat collocabantur.

Romana quidem Eccleſia Episcoporum ſemper aſylum fuit, & Antiſtites ſuis è ſedibus expulſi à Barbaris, & ab Hæreticis ad Sedem Apoſtolicam tamquam ad ſacram anchoram confugere ſolebant, ibique, vt ex Epistoſa Ioannis Papæ liquet, alebantur pane Sancti Petri ipſi Hæretici reſipiſcentes, vti Pyrrhus Conſtantinopolitanus Patriarcha: præcipuè verò proximi Urbis Episcopi Barbarorum in-

A a curſibus

lib. 3. Diſc.
c. 30.
Ioan. lib. 2.
vit. S. Greg.
c. 31.
Card. Baron.
an. 591.

Hiſt. Tripart.
l. 4. c. 3.
Mendoza de
conſtit. conſ.
liberit.

S. Ambr. de
non trad. Ba-
ſil. hæret.

Capac. Hiſt.
Ncap.

VVarneſrid.
de Geſt. Lan-
gobard.
Simond. in-
Sid. Apollin.
Can. 8. Nic.
Conc.
Fileſac, de
ſac Episc. au-
ſtor.
Balduin. in-
Delibat Hiſt.
African.
& in Hiſtor.
Collat.

Damaſcop.
Leo.

Gratian. in c.
Chorep. & c.
quamuis diſt.
68.
apud Iuonē
in c. plurimos
in prolog. de
diſpenſation.
Anaſtaſ. in
Colleſt.

curſibus fugati dirutis ſuis Urbibus, & plebibus ex terminatis Romæ profugi ſuſtentabantur, & incarcerabantur Titulis Regionum Urbis ſæpiùs, quæ profanæ XIV., ſed ſeptem ſacræ numerabantur. Cardinalis certè Baronius obſervat à Stephano Papa IV. ſtatutum vt omni die Dominico à VII. Episcopis Cardinalibus Hebdomadarijs Miſſarum ſolemnia ſuper altare Beati Petri celebrarentur, hicque mentionem primam Episcoporum VII. Cardinalium reperiri, horum ſcilicet, qui proximos Vrbi Episcopatus haberent, & aſſisterent Pontifici eiſdem Sanctæ Romanæ Eccleſiæ annexi Cardini, vicemque Pontificis explerent ſacris operando ſuper altare Beati Petri, quem numerum inductum opinor inſtar eorum VII. quos in Apocalypſe compellat Sanctus Euangelista Ioannes Angelos, & ſtellas, ac illorum Eccleſias Candelabra aurea, quorum in medio ſimilis filio hominis ipſi viſus dictavit Diuinam illam prophetiam, ſiue pro numero Regionum ſacrarum Urbis. Luitprandus à Stephano quoque Papa Quarto Cardinales Episcopos VII. delectos tradit, qui alternatim in Eccleſia Sancti Petri Apoſtoli Hebdomadas celebrarent, & Hymnum Angelicum in Miſſarum ſolemnijſ decantarent. Diu poſt ſub Nicolao Secundo Lateranenſis Eccleſia VII. Cardinales Episcopos habuit, quibus ſolis poſt Apoſtolicum, id eſt, Papam ſacroſanctum illud altare licet accedere, ac Diuini cultus Myſteria celebrare, vt adnotat Petrus Damiani, ex eoque Cardinalis Baronius ad annum MLVII. qui recenſet Ordinem Romanæ Eccleſiæ illo æuo, nempe LIII. Cardinales in ea miniſtraſſe, VII. ſcilicet Episcopos, Præſbyteros XXVIII., Diaconos XVIII. (Erant & XXII. Abbatiæ, & in Vrbe XLII. Cœmeteria, ſoris quoque ad LXXIX. referunt Boſius,

ad an. Ch iſti
769. in Ann.
Eccl. ex Ana-
ſtaſ. in vit.
Pont.

in vit. Rom.
Pontif.

lit. ep. 10.
lit. ep. 1.

Annal. Eccl.
10. 11.

in No. ad
Vartyr. Kal.
Nouemb.

Bosius, Seueranus, & Coriolanus.) In ara Principis Basilicæ Lateranensis Papa celebrabat quibusdam Festis diebus, & Stationum; alijs Episcopi VII. Cardinales, scilicet Dominica Ostiensis, Feria II. Sanctæ Ruffinæ, III. Portuensis, IV. Sabinensis, V. Prænестinus, VI. Tusculanus, Sabbatho Albanus, qui Papæ sacra facienti etiam assistebant cum Abbatibus designatis. Codex insuper Sacrorum Rituum per antiquus Vaticanus præscribit formam Ecclesiæ Romanæ circa MCXIX. annum Christi. *Sunt in Ecclesia Romana, Romæ nempe quinque Patriarchales Ecclesiæ. Prima est Lateranensis, quæ & Constantiniana, & Basilica Sancti Saluatoris dicitur, in qua sunt Episcopi Cardinales VII., qui appellantur Laterales, & Hebdomadarij, eò quod singulis Hebdomadibus per vices expleant munus Pontificis nempe Ostiensis, Portuensis, Sanctæ Ruffinæ, siue Siluæ Candidæ, Albanensis, Sabinensis, Tusculanus, Prænестinus. Secunda Patriarchalis Ecclesia Sanctæ Mariæ Maioris, in qua VII. Presbyteri Cardinales, nempe Sanctorum Apostolorum Philippi, & Iacobi, Sancti Cyriaci in Thermis, Sancti Eusebij, Sanctæ Pudenticæ, Sancti Vitalis, Sanctorum Petri, & Marcellini, & Sancti Clementis. Tertia est Sancti Petri, in qua sunt VII. Presbyteri Cardinales, & quarta Sancti Pauli, in qua VII. Presbyteri Cardinales; Quinta Sancti Laurentij extra muros, in qua sunt etiam VII. Presbyteri Cardinales, unde colliguntur tantum XXVIII. Tituli Presbyterorum. Sancti Laurentij extra muros Abbas Cardinalis erat, sicut & Abbas Sancti Pauli. Has ipsas Patriarchales Ecclesias Romæ recenset Innocentius Papa Tertius, & in tribus Lateranense scilicet, Vaticana, & Liberiana suscipere solitum Papam insignia Pontificatus, & solum in earum altaribus celebrare; Cardinalem verò non*

Panciroli. ne
Tesori nasci.

Torrig. in
Cyp. Vatic.

Clacon. in
Callisto I.

Nos. m. f. Tor
riq. de Cœ
mer. Thraſon
Rom Subter.
chron conc.
Const. Caiet.
in Commēt.
de vit. Gel. II.

Panuin. m. f.
l. 2. c. 61. ex
eoque Seuer.
de 7. Eccl.

in epist.

nisi eius venia per Breue, seu Diploma concessa, quod obseruabatur quo tempore Pontifices Romani subsidebant Auenioni. Vnde videtur iam inde à Stephano Quarto fuisse VII. Cardinales Episcopos in Sancti Petri Basilica. Narrat Glaber Rodolphus Monachus Cluniacensis, qui vixit sub Roberto Rege Francorum filio Capitonis, seu Caputij, vbi agit de Monasterio Lucacensi exstructo à Fulcone Comite Andegauensi, cuius Basilicam Hugò Archipræsul Turonensis, in cuius Diœcese constituta fuerat, sacrare distulit, nisi Fulco restitueret prædia, & mancipia, quæ iniuste diripuerat Matri Ecclesiæ Sedis sibi commissæ, Fulconem perrexisse Romam, ac obtinuisset à Ioanne Papa, vt misso Petro Cardinale postulata Fulconis intrepidè explerentur. Quem Petrum vnum ex illis, qui in Beatissimi Petri Principis Apostolorum Ecclesia Cardinales vocantur, fuisse Paschasius affirmat. Heriueus Remensis Archiepiscopus apud Hincmarum nominat Stephanum Petri Apostolorum Principis, & Sanctæ Romanæ Ecclesiæ Cardinalem. Licet ex his conijcere illos Episcopos è Sancti Petri Basilica translatos in Lateranensem. Serranus quidem prodidit in Lateranense Basilica statutum fuisse, vt à VII. Cardinalibus Episcopis quotidie vicissim super altare Beati Petri celebraretur, in alijs verò Patriarchalibus Ecclesijs idem Mysterium perageretur à Presbyteris Cardinalibus, auctoresque laudat Anastasium Bibliothecarium, Ptolemæum Lucensem, & Martinum Pœnitentiarium. Anno MXLIIX. sedente Leone Nono compendio VII. tantum Cardinales Episcopos I. Prænestinum, II. Portuensem, III. Albanensem, IV. Tusculanum, V. Sabinensem, VI. Veliternum, VII. Siluæ Candidæ, quos Lateranensi Ecclesiæ vendica-

tos,

Serran. lib. cē
7. Eccl.

lib. 2. h. 1. c. 4.

Turet. in ep.
238.
Iuon Carnot

.3. c. 5. Obf.
Franc.

lib. de 7. Eccl.
cl.

in vit. Steph.
III. lib. IV.

tos, in Sancti autem Petri, & alijs Ecclesijs positos Presbyteros sub Nicolao Secundo, qui solis Cardinalibus ius suffragiorum tribuit in Comitibus Pontificijs, mox è Petro Damiani, & ex his, quæ superius protuli, claret. Seligebantur autem, ac euocabantur ad libitum Pontificum è varijs Episcopatibus totius Italiae, potissimum Romanæ Prouinciæ vt adhaerent lateri Pontificis illi adstantes in sacris, vnde Laterales, & Collaterales dicti sunt an. MCXXXIX. (sic Patres Concilij Sardicensis vocant Pontificis Romani Legatos *ἐκ τῆς ἰδίας πλῆθους*, e proprio latere) & Hebdomadarij, quia per Hebdomadarum vices Pontificis munus explebant, & Regionarij, quia per VII. Regiones Urbis sacras distributi erant; & Sancti Petri, quando eius Basilicæ addicti, & adscripti; & Lateranenses, cum Lateranensi annexi, atque incardinati, quin & Romani Episcopi. Memoratur Petrus Romanus Regionarius Episcopus, quem Papæ Suffraganeum, ac Legatum missum à Romano Pontifice ad Ludouicum Pium Augustum, Lotharius neglectis impiè paternis monitis planè impediit, & auertit anno Christi DCCCXXXV., seu potius Georgius is nominandus; tradit enim auctor vitæ Ludouici Pij coæuus ipsi Ludouico missos à Gregorio Papa ad Ludouicum Imperatorem, Petrum Centumcellensem Episcopum, & Georgium Regionarium Urbis Romæ simul Episcopum, quod vbi rescivit Lotharius, Leonem iussit ire Bononiam, qui magno terrore iniecto, minisque intentatis prohibuit ulterius progredi hos Episcopos. Pudet inscitiae Faucheti, qui Caput Regionis (vt vulgò vocant) fuisse opinatur, nec Episcopum agnoscit. Petrus Episcopus quidam Romanus apud Flodoardum in Epistola Hincmari Remensis enuntiatur. In Chronico

Francin. Bibl.
mss. de gente
Frangeau.

Franc. Belle-
foress. tom. II.
Annal. Franc.

apud Pithæ.
Annal. Franc.

Chron. Franc.

in hist. Rem.

Far-

Farfensi Romanus quidam Episcopus nomine Petrus iam nimis vetulus Romæ morans apud Sanctum Vincentium iuxta Ecclesiam Beati Petri sub Leone Nono recensetur anno MXLIIX. Beroaldo Vigessimoprmo Abbate Præsidente Cœnobio. Legatum Stephani Papæ nomine Damasum Episcopum Romæ ad hanc obeundam Legationem ordinatum in Franciam venisse, ad Principesque adiisse, vt acciperent Regem suum Ludonicum scribit Flodoardus, siue Frodoardus in Chronico, alioqui comminaretur illis excommunicationem. Guillelmus Bibliothecarius scribit Hadrianum Primum Papam filium fuisse Talari postea Episcopi Regionarij, seu Regionis Tertiæ. Lapidis altaris Monasterij Sancti Geruasij d'Eyffes in Agennense Diœcesè, quod anno MDLXXVII. Caluinianorum rabie incensum, dirutumque fuit, ab Euangelij cornu ad cornu Epistolæ legitur incisum hoc Epitaphium. *Hic requiescit Beatissimus Aduinus Episcopus Urbis Romæ*. superestque sepulcrum, vas nempe capacissimum, vt è litteris R. P. Odonis de la Mothe accepi. Anno MLX. die VI. Iulij Nicolaus Papa Secundus cum Episcopis Romanis, & aliquantis Cardinalibus adiisse Monasterium Farfense narratur. Isti verò Regionarij, Hebdomarij, Romani, & Laterales Episcopi, & Sancti Petri, atque Lateranenses Cardinales, per quorum tractatum, seu principale iudicium fiebat electio Romanorum Pontificum, non erant certi, & statim olim omnes; nam seligebantur à Pontificibus pro libito, præsertim ex Episcopatibus Prouinciæ Romanæ, & incardinabantur nunc hi, nunc illi præter Ostiensem, Sabinensem, & Albanensem, qui destructis suis Urbibus Episcopia Romæ habebant, & fixi, annexique firmiter videntur fuisse. Sabinensis professò

apud Pirhañ

in vita Hadriani I.

Chron. Farfens. m. f.

c. in nomine Domini 23. dist.

Atò Vrbs funditus excisa iacebat, Turresque successere Curibus, ut è Sancto Gregorio auctor Commentariorum Pij Secundi refert. Albanensis verò quam fuerit quassata, & deformata satis ostentant, quæ hætenus restant, ruinæ, ut omittam Ostienses depopulationes non ab hostibus tantum, verum & ab aëre quoque infesto, morbisque grassantibus. Ostiensis autem Episcopus habitabat Roma in Monasterio, siue Abbatia Sanctæ Mariæ in Pallaria, quæ à Leone Nono, & ab Alexandro Secundo concessa dein fuit Casinensibus Abbatibus in hospitium, unde Lambertus Episcopus Ostiensis, qui post ea Honorius Secundus Papa fuit, abs Abbate Casinensi tulit repulsam Monasterij Sanctæ Mariæ in Palladio, ubi est Ecclesia sacra Sanctis Sebastiano, & Zotico, quamvis inscribatur illa vulgò Zosimo, & ab Urbano Octauo Summo Pontifice Sanctissimæ memoriæ instaurata, & opimè ditata exstet, Cælestinus Secundus defunctus apud Palladium VI. Idus Martij sepultus in Ecclesia Lateranense, proditur. Episcopium Sabinense fuit Romæ Ecclesia Sancti Laurentij de Miranda. anno IX. Innocentij Secundi Ioannes Acolythus Lateranensis Palatij, & Benedicta vxor eius nuncupantur, quibus à Petro filio Petri Mancini Casalini positum in Regione Sanctæ Mariæ Nouæ in consensu Palladij diuenditum sub his confinibus. Ecclesia Sancti Laurentij de Miranda, quæ est Episcopium Sabinense. Commemoratur Episcopium Albanense apud Anastasium Bibliothecarium, quod Romæ situm erat, & fines Lateranensis Ecclesiæ à scala Episcopi, seu Episcopij Albanensis ab Innocentio Tertio describuntur, & in supplicatione ab eo indicta proceditur per viam maiorem, & arcum Basilij, & ante Palatium Episcopi Alba-

Anast. Biblio-
thecar. Tor-
riq. Ciypt.

Vatican.
Const. Caiet.
in Gelas. II.

Chron. Cafi-
nen. c. 81. &
83.

Card. Nico-
laus de Ara-
gon. lib. de
gest. Roman.
Pontif. Cod.
Vatic. m. 6.
3534.

Archius. M.
1. & Nouæ.

in Leon. III.

lib. 3. ep. 150.

idem l. 3. ep.
179.

Seueran. de
7. Eccles

Clacon.
Pandulph.
Pisan. in Fa-
scha. II.

La Gelas. II.

Albanensis . Propè v. Patriarchales Ecclesias Ro-
mæ, Patriarchia, seu Patriarcharum ædes erant, iux-
ta Lateranensem Romanus Patriarcha (nimirum Pa-
pa) habitabat ; propè Vaticanam (cuius à dextra ,
læuaque construxit Episcopia Symmachus Papa Pri-
mus anno Christi CCCCLXXXVIII. hinc pro se, ac
suis successoribus , inde pro Archipresbytero) Con-
stantinopolitanus , ad Sancti Pauli Alexandrinus ,
Antiochenus in Liberiana , ad Laurentianam extrâ
muros Hierosolymitanus , illaque diuersoria , & ho-
spitia illis erant attributa , si quando Concilia Ge-
neralia Romæ haberentur , quibus illi interessent .
Tiburtinus , Nepesinus , Lauicanus , & Ortanus Epi-
scopi à Pontificibus Romanis aliquando inter VII.
Cardinales Episcopos connumerati fuere . In Op-
pido Poli memini me legisse in Sancti Stephani In-
scriptionem anno Christi MCXXXIIX. incisam , in
qua Guido Cardinalis Episcopus Lateranensis , &
Sanctæ Tiburtinæ Ecclesiæ nuncupabatur . Victor
Secundus anno MLVII. Petrum Lauicanum Episco-
pum , & Ioannem Tiburtinum Episcopum Cardi-
nales Episcopos renuntiavit . Innocentius II. anno
MCXXIV. Guidonem Episcopū Tiburtinū suprascri-
ptū (vt puto) Clemēs Antipapa sedens aduersus Gre-
gorium Septimum an. MLXXXIV. Cardinales Episco-
pos V. , atque hos inter Albertum Episcopum Ne-
pesinum allegit , siue potius Anticardinales ; Offo
Nepesinus etiam Episcopus cum alijs consecrauit
Paschalem Secundum Papam , vnde Nepesinum in-
ter VII. recenset P. Caietanus , & Ortanum , siue
Hortinum , & Parmensem sub ipso Paschale Secun-
do , at sub Innocentio Secundo Archiepiscopum Pi-
sanum , Episcopos Papiensem , & Mutinensem ; ad-
dendus & Veliternus , seu Velitrensis , qui è Ciuita-

re sua ob Barbaricas incurfiones à Sancto Gregorio Magno translatus fuit in locum, quem Harenata dicunt ad Sanctum Andream Apostolum, siue, qui appellatur Renati (in Actis VI. Synodi Oecumenicæ Monasterium *Peuæ* positum in antiqua Roma dicitur) vel in Renatis, forsitan vbi Neophyti, & recens Baptizari erudiebantur, & instituebantur ex Indice Michaëlis Leonici. Reatinus insuper Episcopus fuit vnus è VII. sub Leone Decimo, qui & Tiburtinum resumpsit, dum restituit Briffonetum, & Caruaial ad Cardinalatus, & Episcopatus istos tamquam Cardinales illis adsignauit. Verùm Ostiensis, Sabinensis, & Albanensis Episcopi cum Prænestino, Portuense, atq; Tusculano remansere soli Laterales Pontificis Romani, & Episcopi Cardinales S. Romanæ Ecclesiæ. Etenim Veliternus Episcopatus vnitus fuit Ostiensi anno MCXXXIIX. in Alberico. At Episcopatus Sanctæ Ruffinæ, seu Siluæ Candidæ vnitus etiam Portuensi à Callisto Secundo fuerat anno MCXX., deinde Lauicanus Episcopatus adiunctus fuit Albanensi è Bulla Gregorij Noni data Laterani IV. Kal. April. anno IV. Pontificatus. Nepesinus connexus Sutрино, Ortanus Ciuitatensi, seu Ciuitatis Castellana, Tiburtinus quoq; Parmensis, Mutinensis, Papiensis, Pisanus, & Reatinus Episcopi ex Ecclesia Romana diuulsi, & ab assidujs obsequijs Romani Pontificis seiuncti, suisque Sedibus redditi sunt. Tiburtinus forsitan ob bella, & internecinum odium cum Populo Romano, Parmensis, Pisanus, Mutinensis, & Papiensis, quia nimis remoti, atque diffiti, Reatinus ignotis mihi de causis. Ostiensi Principem locum adtributum existimo, quia consecrat Romanum Pontificem, & idcirco pallio vtitur, Portuensi II. quia præerat Urbis portui; III. Sabinensi,

l. 2. ep. 11. re-
lata in c. re-
por. tit. de
Presb. in Pa-
norm Iuon.

Adicu. 11.

Ciacon.

Seuer. Rom.
Subicte.

Cod. m. s. mo-
nasterij Cry-
ptæ Ferratz.

quod à Sabinis Roma incrementum accepisset ; Prænestino IV. , quod oppidum illud Vrbi proximum , amicum , & socium , tum Colonia fuerit ; Tusculano V. , quod exciso Tusculo Romam commigrassent ciues ; Albanensi VI. , quod ex Albæ ruinis aucta foret Vrbs. Olim quidem cum statim non essent , & postquam certi , & stabiliti fuere Cardinales Episcopi , nullus inter eos ordo nisi promotionis obferuabatur , Primus Alexander Papa Quintus anno Christi MCCCCIX. , cum nullum Cardinalem novum delegisset , quosdam tantum ad Titulos mutavit ; nam ob schisma contigerat , ut plerumque duo essent in eodem sacerdotio Titulares , hinc mutandorum , & optandorum Titulorum in Ecclesia Romana usus manavit , qui ad eum usque diem fuerat inauditus ; Antea VI. Episcopatum series digesta , illique pro dignitate , siue antiquitate , siue meritis Episcoporum distincti fuerunt . Abs his VI. Episcopis Romanus Pontifex consecratur . Sic Leonem II. anno DCLXXX. , sic Ioannem Quintum anno DCLXXXV. Episcopi tres Ostiensis , Portuensis , & Veliternus consecrarunt ; Constantinus Antipapa anno DCCC. LXVII. à Georgio Prænestinense , Eustratio Albanense , atque Citonato Portuense consecrationem accepit ; Victor Papa Tertius ab Ostiense , Tusculano , Portuense , ac Albanense anno MLXXXVII. Urbanus Secundus , qui Ostiensis erat , à Portuense , Tusculano , & Albanense anno MLXXXX. , Gelasius Secundus à Lamberto Ostiense , Petro Portuense , Vitale Albanense anno MCXVIII. Ostiensis ab antiquissimis usque temporibus Papam consecravit . Ita Dionysius papa consecratus fuit à Maximiano Episcopo Ostiense , & Marcus Papa ideò constituit , ut Episcopus Ostiensis videretur pallio anno CCCXXXV
quin

Ciacon. in-
Alex V.
& Petro Ro-
dolphio Tos-
sinanen.

Ciacon

quin & anno DLVI. dum non essent Episcopi, qui ordinarent Pelagium Primum Episcopum Romæ, inuenti sunt duo Episcopi Ioannes de perusio, & Bonus de Ferentino, & Andreas Presbyter de Ostia, qui eum pontificem ordinauerunt; inò & Mincio dictus Benedictus Nonus, seu Decimus, cum Cardinalis Episcopus Veliternus ab obitu Theophylacti propinqui sui fuisset, ac vi, metuque in Sedem Apostolicam intrusus; cumque Petrus Damiani Episcopus Ostiensis reclamans aufugisset, ab Archipresbytero Ostiense vice Cardinalis Episcopi consecratus fuit anno MLXXXVIII. Id satis innuit ipse Petrus, dum scribit cupere se auctore Deo Pontificem ordinare, ac protinus à proprij Pontificatus arce recedere, cum ante Mincionis incubantis Cathedræ Petri meminisset, quem perperam P. Constantinus Caietanus Cadaloum censet. De Ostiense Episcopo in electione Bonifacij Papæ Symmachus agit fusè, utque ille Antipapam Eulalium tractus, & inuitus consecrauerit narrat. Hodie quoque consuevit Episcopus Ostiensis papam consecrare assistentibus Episcopis Portuense, ac Albanense. Quàm meritò refellit Filesacus illum, qui somniabat Romanum Episcopum Ostiensi tamquam Metropolitano subditum fuisse, cum Metropolitanus numquam fuerit Ostiensis. Obseruatio P. Caietani mihi non omit- tenda videtur. Episcopos scilicet è Cardinalibus assumptos electioni pontificum subscripsisse, ac eorum Bullis, quoties apud ipsos commorarentur, loco suo, id est inter Presbyteros, vel Diaconos, si è Presbyteris, vel Diaconis ad Episcopatum euecti essent, & omnia munia Sanctæ Romanæ Ecclesiæ Cardinalium obijisse, numeratos etiam inter VII. aliquando, sicut, & Episcopi prouinciæ Romanæ, qui Pontifici

Anast Bibl.
Caietani

in Apolog.
q̄ dimiss. E-
piscopat. c. 3.

Leo lib. 2.
chron. Cassin.
c. 102.

in auct. relat.
ep. presbyt.
à parte Bon.
n. 22. patric.
lib. rit. S. R. E.
part. 1. can. 3.
sect. 3.

de auct. Epif.

in not. ad Gre-
gor. II. vit.

notis. Episc.
Miri.

suberant ἀμείως, id est immediatè, dicebantur Suffraganei Papæ, LXXV. vti superiùs memini, siue vti liquet è Vaticana Notitia LXII. at è Bibliotheca Thuani LXVII. refertque Gutherus in Specula, vbi arguit l'Eschaslerium LXX. Papæ Suffraganeis LXX. Cardinales suffectos augurantem, hisq; Suffraganeis impletem Suburbicarias Prouincias. Caietæ maximo in Templo inter alios versus Epitaphij, quod positum exstat Andreæ Episcopo Caietano, leguntur isti.

*Romanamque prius decorauit Presbyter Urbem,
Culminis auctus bonos hic dedit esse patrem.*

to. 3. Constit.
Imper.

Federicus Primus Imperator ad Hadrianum Quartum Romanæ Ecclesiæ Venerabilem Episcopum, Summumque Pontificem hæc scribit (apud Melchiorum Goldastum hæreticum, & damnatum auctorem) anno Christi MCLIX. *Filium Comitissæ Blandratensis, quem vos in Clericum Sanctæ Romanæ Ecclesiæ, & filium nostra petitione assumpsisse recordati sumus, vicissim ad honorem vestrum, & Sanctæ Romanæ Ecclesiæ altius sublimari intendimus ad Ecclesiam Raennatensem, quem à vobis diligere gaudemus, & volumus ea tamen ratione, & ordine, quo patres filios suos solent diligere, quos suo tempore & manumittunt, & domui suæ prouidere decernunt, & quidem decentissimum est Sanctam Romanam Ecclesiam, tamquam matrem omnium Ecclesiarum filios, qui sunt ventris fructus, aggregare, & aggregatos ad decorem domus Dei per domos, & familias distribuere, quibus & nostrum Imperium tamquam ab utero, & gremio matris digredientibus debeat, & velit congruum honorem impendere. Titulum Beati Chrysogoni Marino Presbytero concessum rogatu Pipini Regis Francorum testatur Paulus Primus papa, quem deinde petijt Episcopum consecrari*

Ep. 24 apud
Gretser. &
Ep. 39.

secrari vt poeniteret. Innocentius verò Tertius noluit Rauennatem Episcopum eligi eum, qui Tituli Sanctæ Praxedis Cardinalis erat, imitatus Sanctum Gregorium, à quo ille, qui sacrum Ordinem in Ecclesia Romana susceperit, vltèrius ex ea egrediendi licentiam non habere dicitur, & à quo Diaconus factus Epiphanius nullatenus discedere permittitur. Viceuersa Episcopi non prouehantur ad Cardinalatum, & primus, qui ex Episcopali ordine transiit ad Cardinalitiam Dignitatem fuit Chunradus Comes de VVittelesbach, Archiepiscopus Moguntinus, qui Archiepiscopatu suo iniuste spoliatus à Friderico primo Imperatore, quia Victorem Tertium Antipapam venerari noluit, ad Alexandrum Tertium confugit, & ab illo Sabinensem Episcopatum Cardinalitium accepit, seque deinceps Archiepiscopum Moguntinum, & Episcopum Sabinensem Sanctæ Romanæ Ecclesiæ Cardinalem professus est, vti Ciacconius, & post eum Frizonius adnotant, qui primum illum omnium Cardinalium duas Ecclesias, Episcopalesque sedes obtinuisse nouo, nec vñquam antè audito exemplo scribunt; sed Clemens Sextus, & alij Pontifices, qui Auenioni sederunt, & qui successerunt ipsis, frequentius id factitarunt ea cum formula, vt Cardinalitiæ quidem Ecclesiæ Episcopum, alterius autem Administratorem nominent, quod Incardinationis antiquæ vestigium est. prænestinus quidem primum locum obtinuit inter VII., seu VI. Cardinales Episcopos sub Leone Nono an. MXLVIII. at V. anno MLVII., quin VII. anno MCXIX. vt in Vaticana Notitia, inque Bibliotheca Thuani perscribitur, in Codice verò prouinciali apud Miræum obtinet IV. iuxta consecrationis, seu promotionis ordinem, quem obseruant in sedendo, inque sub-

c. de postular.
prælat. inci-
pit bo. mc.

c. ciliu. l. q.
1.

vit. Pont. in
Gall. Purp.

scri-

Mileſac. de
auct. Epil.

Coriolan.
Faucher.
Maſelli in
ep. typis edit.
ad Em. Card.
Franc. Barb.

Panuin. lib.
de Pont. &
Card creat.
Damaf.

ſcribendo Episcopi locum mutantes ſubinde, ac va-
riantes, donec IV. illi præfixus, & præſtitutus fuit.
Meruit aſſiduus labor Episcoporum præneſtinorum,
meruit ſolicita, & indefeſſa diligentia in obſequijs
pontificis Romani, & in deſenſione Orthodoxæ fi-
dei, quemadmodum è Synodis laudatis patet; nec
à Georgio Episcopo præneſtino violenter extorta
conſecratio impedijt, quin Stephanus Quartus ve-
rus, & iuſtus pontifex VII. Lateralibus, ſive Heb-
domadarijs, Sanctique petri Episcopis accenſeret
Episcopum præneſtinum, dum VII. illos conſtituit
anno DCCLXIX. in Concilio habito in Baſilica Sal-
uatoris, in quo Conſtantine Antipapa deiectus, &
exinſulatus, Electionis pontificiæ Lex præſcripta,
& alia præclare ad Eccleſiæ bonum, & decus inſti-
tuta ſunt. Intererant autem doctiſſimi, ac ſelectiſ-
ſimi XII. Episcopi eò miſſi à Carolo, & Carolo Man-
no Francorum Regibus ipſo Stephano papa efflagi-
tante, hoſque inter Ioſephus Auenionenſis Episco-
pus patriæ ſuæ XLIV. Primus igitur è præneſtinis
Episcopis Lateralis, ſeu Hebdomadarius pontificis
Romani, & Sanctæ Romanæ Eccleſiæ incardinatus,
videtur fuiſſe Stephanus, cuius anno DCCLXXI. iam
memini. Neque poſſum hic ſatis obſtupeſcere, dum
ſuſpicio maiestatem Sedis Apoſtolicæ, quæ non ſo-
lum ſuo in exordio Episcopis vallata, & cincta, eo-
rum ſeminarium, & quaſi prytaneum exſtitit. Nam
Sanctus petrus (ſi panuinio credimus) neceſſitate
ductus propter populorum in Chriſtum conuerſo-
rum multitudinem, cum ſolus omnibus attendere
non poſſet, duos Coepiscopos, & Coadiutores ordi-
navit, Linum videlicet, qui intrà Urbem, & Cle-
tum, qui extrà, in Suburbij munere ſungerentur
pridie Idus Iunij anno Chriſti LVII. Neronis ſecun-
do,

do, imò & Sancti petri procul abeuntis vices sustinebant, & pro illo detento negotijs, obibant pontificalia munia. Iure namque Sirmondus arguit Sa-
 uaronem, qui presbyteros dictos esse vult Episcopos,
 & Sanctum Linum, cum dumtaxat esset presbyter,
 Episcopum appellatum Romæ contendit, quo tem-
 pore Sanctus petrus pontum, & Bithyniam pera-
 grauit. Etsi verò apud Sanctum Clementem lega-
 mus binos Episcopos extitisse simul Antiochiæ Euo-
 dium, seu Euhodum sub petro, Ignatium sub pau-
 lo; Alexandria Anianum à Marco, Abilium à Lu-
 ca, Romanorum Ecclesiæ Linum Claudia (quia Li-
 nus filius fuit Claudia, certè Linus, & Claudia no-
 minantur vnà in epistola posteriore ad Timotheum
 à Sancto paulo) qui Primus sub paulo, Clementem
 verò post Lini mortem sub petro. Ephesi Timo-
 theum sub paulo, Ioannem verò sub Ioanne, non
 tamen eo pedibus in sententiam Cardinalis Baronij,
 qui ob dissensionem Gentilium, & Hebræorum
 alium Gentilibus Ignatium nempe à paulo, alium à
 petro Hebræis Euodium, scilicet, Episcopum datum
 putat, neque Sancti Epiphaniij, qui procul pere-
 grinantibus Apostolis, & Euangelij causâ longin-
 quas regiones adeuntibus relictos Episcopos Romæ
 Clementem, Linum, Cletum, ne Vrbs Episcopo ca-
 reret, & Lino, Cletoque, quorum vterque sedit an-
 nos XII. post petri, paulique Martyrium, quod an-
 no XII. Neronis obtigit, simile laurea coronatis,
 Clementem inijsse pontificatum: Censebam quon-
 dam corruptum esse locum Sancti Clementis à No-
 uatianis, cum enim illi schisma fouerent, & duos
 Episcopos simul Urbis eiusdem esse posse affirma-
 rent, duos Romæ, & alijs in primarijs Ciuitatibus
 Epi.

in Sidon 14.
 ep. 11. & 15. &
 1.7. ep. 6.

1.7. Apostol.
 Cont.

Viss. de ant.
 Britan e Mar-
 tial. & Clem.
 cap. 4.

in Martyrol.
 ad 1 Febr.

lib 1. Panar.
 hares 27.
 Carpocrat.

in hist. Socr.
de poenitēt.

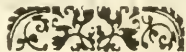
Episcopos ab Apostolis institutos adscribere potuerunt. Sic Romæ duos Episcopos Liberium, & Felicem confedisſe Socrates aſſerit eodem tempore, & Episcoporum Donatistarum, Nouatianorum, & Arianorum alibi cum Catholicis Catalogum texit Socrates Nouatianus ipſe, vti Latinius eleganter, & perſpicuè indicat. Crediderim proſectò ab illis Eccleſiæ velut incunabulis, in omnibus Metropolitibus, ſed Romæ præſertim plurimos Episcopos cum à Sancto petro, tum ab alijs Apoſtolis ordinatos etiam ſine Titulo, & abſque vlla Dioceſe propriè adſignata, vt horum opera cum Apoſtoli egerent vel ad ſubrogandum demortuis, vel ad allegandum informandis, & imbuendis Chriſtiana fide plebibus iſti præſtò eſſent ad illos ſubleuandos parati ſemper in tam vbere Chriſti meſſe, atque in tanta copia. hincque illa varietas Episcoporum (vt arbitror) emerſit. Reuerà tamen in vnaquaque Vrbe vnum tantum Episcopum ſediſſe, atque præſuiſſe reor, alios verò ſine Titulo, & ſine poteſtate, niſi ea concederetur ab Episcopo proprio, adſtiſſe; id autem ne conſuſionem pareret deinceps vllam hodie qui Coadiutores, vel Suffraganei dantur Episcopis, conſecrantur Episcopi, non tamen ſine Titulo, ſed Urbium, quæ detinentur à Barbaris, ſiue ſitæ ſunt in partibus Infidelium, Dioceſes illis attribuuntur, quod eſt diuerſum ſimulacrum incarnationis. Fileſacus huius moris originem repetit à Nouatianis, Donatiſtis, & Arianis Episcopis ad Eccleſiæ ſinum reduciſ, de quibus iam fuſius egi. Eccleſia porro Romana his, quæ ſubſequuta ſunt, ſæculis, Episcopum ſuum pontificem Maximum, & illi obſequentes, atque Aſſiſtentes varios habuit Episcopos intrà ſuum

pomæ-

de ſacr. Epiſ.
auſtor.

pomærium non solum in sacris celebrandis , inque
 Decretis Synodalibus sancendis , in Electione , at-
 que Consecratione , & in Bibliothecis curandis ,
 verùm etiam in studijs , & in Diuinis voluminibus
 lectitandis , à Sancto namque Gregorio Magno
 Romam inuitatum ad Sancti Petri Apostolorum
 Principis limina comperio Ioannem Episcopum
 Catanensem , vt ei esset collega in lectione sacri
 eloquij . vnde meritò Romanus Pontifex Episco-
 pus Episcoporum nuncupatus fuit , illique cogno-
 mento Bonum Factum appingere iure meritò licet .
 Istos inter Episcopos effulsere Prænestrini , sicuti sæ-
 piùs adnotaui , & post Stephanum anno DCCLXXI.
 Cardinalibus adnumeratum à Stephano Quarto
 Papa , successerunt Andreas anno DCCLXXIII. , Io-
 annes anno DCCLXXXVII. Stephanus Tertius an-
 no DCCCIV. Constantinus anno DCCCXXVI. , &
 illi, quorum nomina latent ad annum DCCCCLXIII.
 quo sedit Prænestræ Theophylactus , anno DCCCC.
 LXXXVIII. Stephanus Quartus , annis DCCCC.
 XCVI. , MXIV. , & MXVII. Petrus Cardina-
 lis , & Sedis Apostolicæ Biblio-
 thecarius .

l. 11. Reg. c.
 25.
 Tertullian.
 S. Cyprian.
 Acta S. Seb.

*De Prænestinis Episcopis Sanctæ Romanæ Ecclesiæ Cardinalibus ad annum
usque MC.*

C A P V T X I.

ULLI Petro Petrus alius in Cardinalatu Sanctæ Romanæ Ecclesiæ, & in Episcopatu Prænestino successus fuit à Ioanne XIX. Pontifice Maximo, uti Ciaconius asserit, unde ad annum Christi MXXIV. collocandus, quin & ann. MXXVI.

In Nicolai II
vit.

in Ital. Sacr.
to 1. vbi de
Epif. Sylæ
Candidæ.

Vghelli. vbi
de Præn. Ep.

subscripsisse Ioannis Decimoini diplomatibus eum liquet ex his ipsis, quæ R. P. Vghellus refert. Cum verò Ciaconius Brunonem istius Secundi Petri successorem adscribat à Nicolao Secundo prouectum ad Prænestes Episcopalem, & cardinalitiam dignitatem circa MLXI. annum, & Brunoni subrogatum eadem in Sede Leopertum ab Alexandro Secundo ad annum MLXXIII. ex antiquo diplomate Casinatis Cœnobij anno MLXVII. VI. Idus Maij Indiēt. V. non video cur intrudat, vel irrepere patiatur Vbertum de Podio, seu Poggij Lucensem, quem anno MLVIII. Cardinalem, & Episcopum Prænestinum inserit Cardinalibus à Stephano Decimo dicto Nonno delectis, nisi lapsus sit per *ὑπερβιβασμον*, seu traiectionem numerorum annalium vitio Scriptorum, qui MLVIII. annum supposuere pro MLXXXV. quo Vbertus, siue Umbertus Prænestinum Episcopatum, atque Cardinalatum obtinuit, ut inferius pate-

patebit, sed aliud quoque mendum ibidem occurrit. Nam signum Stephani Papæ Secundi attribuitur Stephano Decimo. Vrbs quippe Roma intrâ Numum delineata cernitur, & superscriptum est. *Felix Roma*, circum verò. *Stephani Papæ Secundi*, in alia porrò facie Crux, cui appicta sigla α , ω & IC. XC., in limbo autem. *ipse est Pax nostra*, unde non potui satis mirari oscitantiam eorum, qui Numum illum tam alieno loco posuere, cum Stephanus Secundus, siue Tertius anno Christi DCCLXXII. federit, & Nonus, seu Decimus anno MLVII. arguit verò Numus ille Dominum Urbis tunc fuisse, Stephanum Secundum Papam; sicuti tegulæ, quæ in Sancti Petri Archiuo asservantur, quibus inscriptum lemma, *Regnante Theoderico Felix Roma*, & ænei Numi, in quibus legitur. hinc *Felix Roma*, inde *D. N. Baduila Rex*, Theodericum, & Baduilam Reges Gotthorum tunc dominatos esse Urbis comprobant. Infeliciter etiam omissis medijs Vbertum, siue Vmbertum Brunoni successorem destinatum, Ciacionius, cum inferendi sint Ioannes, Bernardus, & anno MLXXIII. Leopertus, ne secum ipse pugnare videatur, neue laudato diplomati fidem detrahat, vel nisi mendosè legerit eo in diplomate Leopertum pro Vberto, vnumque Vbertum errans in duos, Vbertum nempe, Leopertumque dissecuerit. Dirigenda igitur hoc ordine mihi videtur apud Ciacionium luxata ista Prænestinorum Episcoporum, & Cardinalium series, ut Petro primo successor datus circa MXXIV. annum à Ioanne Decimonono, Petrus Secundus narretur, & Petro Secundo Ioannes, qui Altaris Sanctæ Agathæ dedicationi Romæ præfuit Leone Nono sedente, ut è marmoreæ tabulæ lapide refert P. Vghellus, id est anno circi-

apud Clau-
dium Mene-
tier.

in Ital. Sacr.
to. 1. ex Flor.
Martinell. in
descr. Eccles.
S. Agathæ.

ter MXLVIII. Ioanni verò Bernardus ab eodem Leone suffectus, quique anno MLXI. Indictione XIV. Romæ IV. Non. Maij Pontificatus Nicolai Secundi anno III. dedit Diploma seu Priuilegium Nicolai eiusdem ad Pontium Abbatem Anianæ Magalonen- sis Dioecesis Ordinis Sancti Benedicti, quod incipit hisce verbis. *Conuenit Apostolico moderamini pia Religione pollentibus beniuola charitate succurre*, seque subscribit Sanctæ Prænestinæ Ecclesiæ Episcopum, vti p. Odo per litteras affirmat. Bernardus illo ipso anno MLXI. Brunonem successorem habuerit, quem tamen Vghellus ἀπέσας Ioanni de- mortuo anno MLXXX. substituit; Bruno autem Leopertum abs Alexandro Secundo Prænestinæ Ecclesiæ præfulem delectum, qui anno MLXVII. eiusdem Alexandri Diplomati pro Monasterio Casinensi subscripsit ex ipsomet Vghello, quemque Ciaconius anno MLXXII. profert. Leoperto denique subrogatus fuerit Vbertus, siue Umbertus, quem Penestrinen- sem Episcopum anno MLXXIV. pridie Kal. Septembris Gregorio Papa Septimo sedente dedicasse Alta- re Sancti Andreæ in Ecclesia Sanctæ Cæciliæ Romæ adnotatum est in vetustissimo Bibliorum Codice manuscripto, qui asseruatur ibidem. Illo quoque anno Vbertus, siue Hubertus prænestinus Episco- pus à Gregorio Septimo missus fuit ab Vrbe Lega- tus ad Henricum Quartum, seu Quintum Imperato- rem, siue Regem vna cum Agnete Augusta religio- sissima ipsius Henrici Matre, cumque Gerardo, seu Geraldo Episcopo Cardinale Ostiense, & cum Raynaldo Episcopo Comense, vel Nouocomense, qui aliquibus Robertus, imò Comano (vti Petrus Damiani scribit) quamuis Cumanus enuntietur à Gregorio Septimo, & à paulo Bernriedense, cum- que

Card. Baron.
Annal. eccl.
ad an 1074.

Sg l. 9. de
Regn. Ital.

Ciacon.

que Curiense insuper Episcopo. Ad partes Germaniæ duos Episcopos Reuerentissimos Legatos directos prænestinum, atque Cumanum, & Matrem ipsius Henrici Agnetem sunt qui tradant. Gregorius quidem Septimus Albertum, aut potius Humbertum Prænestinensem, & Giraldum Ostiensem Episcopos duos Legatos à se ad partes illas destinatos memorat, ut in vnum conuocatis Archiepiscopis, Episcopis, Abbatibus, Religiosisque viris, vice, atque auctoritate sua fulti, quæ corrigenda essent, corrigerent, quæ Religioni addenda, adderent, illos cum Agnete Augusta ab Henrico Rege Romam allegatos rediisse, atque apud pontificem Gregorium constanter testificatos esse, quod ipse Henricus vellet Simoniacam Hæresim à Regno suo extirpare, & inueteratum morbum fornicationis quorundam Clericorum toto adnixu corrigere Gregorius ipse recenset, canit & Domnizo

Prænestina quoque verum

Pontificem Christi. Legatione illa functum, in Hispaniam insuper missum cum superscripto Girardo Ostiense Gallias peragrasse Frizonius censet. Interfuit hic Vmbertus Canusij quo tempore Henricus Rex pœnitens pontificem Gregorium Septimum veneratus efflagitam consequutus est veniam ad annum Christi MLXXVII. subscripserat ipse Vmbertus Gregorij Septimi, & Landulphi Beneuentani Principis Constitutioni, seu pacto, quod inierunt anno MLXXXVI. floruisse adhuc Vbertum conijcere licet, quia Gibertus Corrigha Rauennas Archiepiscopus Schismaticorum Episcoporum factione prouectus ad papatum Brixino cum pontificem Summum se gereret, & Clementem Tertium appellaret in pseudoepiscoporum Cardinalium delectu an. MLXXXVI.

Hu-

Rader. to. 3.
Bau. s. Opuſ.
56. de Anxamundi gloria
& ep. 8. ad
Agnet. 19. 20.
21. lib. 1.

1.9. ep. 3. Re-
gest.

in vit. Greg.
VII. edita à
Gretſero In-
goſſed. in 4.
an. 1610. vbi
Eula Greg.
VII. de Hum-
bert. Ep. Præ-
nest.
Lambert Sca-
tuaburgens.

1.2. ep. 28. ad
Licmanum.
Bremer. Ep.

1.2. ep. 32

1.3 ep. 10.

in vit. Comir.
Matild. apud
Gretſer.

Card Baron.
an. 1074. ſecur
Annal. Eccl.
Gall. Purp.

Nicol. de Ara-
gon. cod. m. ſ.
Vatic. de reb.
geſt. Pont.

Regeſt Greg.
VII. 1.2. ep. 25

B. Presbyter
in vita S. An-
selmi Lucen-
inter antiqua
monumenta
edita Ingól-
stadij.

to IV Magde-
burg. centur.
e Lamberto
Schaßnabur.

Regest. Gre-
gor. VII.

Caton.

Frizon.

Frizon.

Ciacon.

in vit Comit.
Matild apud
Ebron. to. II.
Annal. Eccl.
ad a. 1098.
vir. Greg VII
a Bennone
post hist Sla-
uorū Herin.
à Reinerio
Reineccio.
Lambert. Sca-
ßnaburg.

Hugonem Candidum siue Blancum à Leone, Nono Cardinalem presbyterum Tituli Sancti Clementis anno MXLIX. renuntiatum, designauit Episcopum prænestinum aduersus Vbertum Gregorio Septimo fidissimum. Erat Hugo ille Tridentinus, (Gallum affirmat Frizonius ex Onuphrio) vir eloquens, & doctus, sed inconstans, & variæ fidei, qui Stephano Decimo pontifice vnitatem Ecclesiæ deferens, & sub Nicolao Secundo schisma molitus, à Nicolao damnatus est; post Nicolai obitum præcipuus auctor fuit Schismatis, quo Cadalous pallauicinus parmensis Episcopus Thronum Apostolicum vsurpare conatus Honorij Secundi nomen assumpsit anno MLXI., & Cadaloum sectatus aduersus Alexandrum Secundum iustum pontificem, ab Alexandro diris quoque deuotus anno MLXIV., cum poenitentia ductus veniam petiisset, impetrauit, à Gregorio deinde Septimo Legatus in Hispaniam, & redux; defecit iterum, Vormatiamque conuolat, vbi anno MLXXVI. coacta pseudo-synodo superscriptum Guibertum Rauennatem erexit in papam, tertiumque à Gregorio papa excommunicatus, & abiectus infor-duit, inque perduellionatu animam miser efflauit, cum diutissimè vixisset, & annos L. in illa Cardinalatus, & animi varietate transegisset. anno MXCVIII. die VII. Idus Augusti enuntiatur Episcopus prænestinus in Conciliabulo Romano, cui cum Bennone Anticardinale interfuit. Sic de Hugone illo cecinit Domnizo.

*Huc Hugo tunc falsus venit, qui dicitur albus,
Officit hic multis Romanæ Presbyter Vrbis,
Ter damnatus erat, pretio qui restituebat
Emptores Christi templorum, iunctus & ipsis
Aduersus Papam fingens mala latificabat*

Corda

Corda malignorum, Regis simul, & sociorum.

Plura loquens Papæ dixit Synodus sibi sancta,

Tu pater es patrum, blasphemum contere prauum.

Greg. VII. l. x
ep. 6.

Sigon. l. 9 de
Regn. Ital.

Anathematizatus etiam fuit hic Hugo ob inep-
tiam, & inconditos mores, & quia multas calum-
nias confinxerat contra Gregorium Septimum ad-
hærens Henrico Regi, cui detulerat figmentum
confinile Tragœdiæ de vita, & institutione Papæ.

Ciacon.

Frizon. ll.

Vbertum verum prænestinum Episcopum vitam
produxisse interim ad annum MXCII. arguit Ber-
nardus successor eius in Cardinalatu, & Episcopatu
prænestino (vtri docet Vghellius) è Bulla Urbani
Secundi concessa Monasterio Sanctissimæ Trinitatis
de Caua eo anno pontificatus Quarto, vnde antè
Vberti excessum Hugoni Candido prænestinum E-
piscopatum delatum ab Antipapa Clemente Tertio
liquet, Bernardum excepit Milo ab Urbano Secun-
do papa promotus ad Episcopatum prænestinum
circa MXCVI. annum, Frizonius & hunc Milonem
Gallis accenset, Hugonique oppositum. Anno
MXCIX. seu MC. paschalem Secundum pontificem
electum Milo iste cum alijs Episcopis consecrauit au-
ctore Pandulpho pisano. & in paschalis Secundi

in vic. Pasch.
II cod. Var.
5762.

Ciacon.
Frizon.
Panuin.

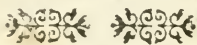
diplomatis subscriptus reperitur, quæ data sunt

annis MC. & MCI. tam pro Cluniacensi

Cœnobio, quam pro Ecclesia

Florentina.

Bibliot. Clu-
niac.

*De Prænestinis Episcopis Sanctæ Romanæ
Ecclesiæ Cardinalibus ad an-
num MCC.*

C A P V T X I I.

EXCEPIT Milonem Berardus Beneuentanus à paschale Secundo Episcopatu prænestino præfectus, quem Romæ demortuum (vt Vghellus notat) anno MCVII. Alphanus Archiepiscopus Salernitanus hoc Epitaphio illustrauit, certè reperitur illud in eiusdem Alphani Codice .

*Berardus Nomen , Beneuentus Patria , sedes
Præneste , celebris laus mihi Roma fuit :
Hostes Ecclesiæ contriui , cuncta relinquens
Iui Hierusalem soluere crimen ibi ;
Iamque dies mensis retinebat quinque December
Cum rediens illinc mortuus hospitor hic .*

Hinc facilè est colligere Beneuenti natum , Episcopum prænestinum Romæ cum laude floruisse , Hierosolymas profectum , siue poenitentiae causa , siue (vti conijcit Vghellus) Legatum in Orientem ad Ebremarum è patriarchatu Hierosolymitano , cui incubabat intrusus , deturbandum , præclarè munus obijisse , cumque inde reuerteretur , in Casinate Cœnobio defunctum die v. Decembris , sepultumque iacere , nam Codex ille Alphani Casini feruatur , vt à doctissimo Luca Holstenio , qui Epitaphium

phium mihi transmisit, accepi. Huius Berardi mentionem fieri ab Urbano Secundo in privilegio, quod Cluniacensibus est indultum, & in Epistola Gibellini, seu Iubilini Arelatenfis Archiepiscopi apud Cardinalem Baronium Vghellus asserit. Berardo subrogatus est Chunradus in Episcopatu Preneestino, atq; in Cardinalatu à Paschale II., quem anno MCVI. comitatus fuerat hic Chunradus ad Concilium Vastallense, seu Guardastellense, cui vnà cum alijs Cardinalibus interfuisse, ac subscripsisse legitur, & in quo de Schismaticis Episcopis, & Clericis in vnionem assumendis cogitatum fuit, vt auctores sunt Nicolaus Cardinalis de Aragonia, Panuinius, & Ciaconius è Bullis Lateranensibus. Chunrado suffecit Cononem, idem Paschalis Germanum Treceburgensem, seu Trunciberenger prius Eremitam in Heluetica Solitudine, & postea Canonicum Regularem, & vnum è fundatoribus Congregationis Aroasiæ in Atrebatense Diœcesi sub Regula Sancti Augustini non procul à Bapalma anno MXCVII. cuius Præpositus primus Hildemarum fuit ab isto Conone constitutus, quæquæ matrix fuit XXVI. seu XXVIII. Abbatiarum, seu Monasteriorum, & Sancti Nicolai vocabatur. Hunc ergo Cononem, seu Cunonem ob vitæ sanctimoniam, atque singularem pietatem Paschalis Summus Pontifex in Gallijs agentem prouexit ad Cardinalatum, & Ecclesiæ Prænestinæ gubernaculo admouit, mox ille Legatione Sedis Apostolicæ fungens in Oriente Henrici Quarti, seu Quinti sacrilegio audito, cum inuestituras Episcopatum, atq; Abbatiarum vsurparet Henricus, inque ipsum Paschalem manus violentas iniecisset, conuocata Hierosolymis Synodo Henricum excommunicauit anno MCXI. & confestim aduolans in Occidentem, eo

Ciacon. qui emendandus

Baron e Rob. de monie seu Geb. appd.

Miræus de Capit. Vind. & Orig. Aug. c. 10. & 48. Cl. Robert. in Gall. Christ.

Gazæ in hist. Belg.

Lænius.

Pennot. l. 1. de Canon. Regul. c. 62. l. 3. c. 53.

demque Legationis munere circumquaque Prouincias lustrans, collectis in Græcia, Hungaria, Saxonia, Lotharingia, & Francia Synodis, vbique sententiam excommunicationis, quam dictauerat in Henricum, repetiuit, vt ex Actis Concilij Lateranensis Cardinalis Baronius probat: Abbas Vſpergensis Concilij V. confirmasse illam sententiam tradit Canonem. Habuit equidem Cuno Legatus anno MCXIV. Concilium Bellouaci in Gallijs, seu generalem Conuentum Ecclesiæ Gallicanæ die VIII. Idus Decembris cum Radulpho Remense Archiepiscopo (errat Robertus Manasse Remis tunc sedisse narrans) in eoquē Godefridum Ambianensem Episcopum, qui se in Cœnobio Cartusienſi recluserat abdicata dignitate, redire iussit ad Episcopatum, & in Henricum Anathema inclamauit, licentiam quoquē dedit Lamberto Episcopo Tornacensi eleuandi Corpus Sancti Arnulphi Sueſſionensis Episcopi in Monasterio Sancti Petri Aldenburgi in Flandria fundatoris, & quiescentis. Ad hunc Cunonem exstant IV. Iuonis Carnotensis Epistolæ datæ eo tempore, quibus se infirmitate corporis grauatum, quod ad eum non adeat, excusat. Idem Cuno in Quadragesima proxima anno MCXV. & in Dominica Lætare Hierusalem V. Kalend. Aprilis Remis Concilium celebrauit, & Henricum iterum damnauit, apud Sueſſionas quoque Synodum collegit, & Catalaunis IV. Id. Iulij excommunicationem Henrici sanciens, vt è rebus gestis Sancti Godefredi suprascripti, quem reuocauit ad Sedem suam, liquet; & è veteri libro, quem laudat Iuretus, ex eo verò nœuos libens eximo; nam vbi legitur. *Item Cono era II. proximum Paschæ Regem Henricum Colonia in Templo Sancti Ge-reonis damnauit, Catalaunis Cono IV. habito Concilio*

præ-

in chron. ad
ann. 1116. &
1119.

Mireus in
Fait. Belgic

Singer, de vit.
Lud. Craillo.

Coriol. in
Summ. Conc.

in Gall. Pur.

Martyr, Gall.
ad die xv. Aug.
gult.

ep. 267. 268.
275. & 277

Card. Baron.

Nico. monac.
in vt. S. Godefredi Epif.
Amb l. 3. c. 9.

ad ep. Iuon.
236. & 266

prædictum Regem damnauit IV. *Idus Concilij*, ita emendans reituo. *Theodericus feria II. proxima Pasche Regem Henricum damnauit Colonia in Templo Sancti Gereonis. Catalaunis* IV. *habito Concilio Cono prædictum Regem damnauit* IV. *Idus Iulij*. Theoderici certè Cardinalis, & Legati meminuit Ciaconius, eumque anno MCXVI. Coloniae promulgasse Anathema in Henricum testatur, & in Hungaria, Germania, Saxonia, Coloniaeque Legationem obiisse & Coriolanus affirmat, Frizonius Iurretum sequutus tria enumerat Concilia ductu Cononis congregata in XII. & XV. annis sæculi XII. & Manassem Archiepiscopum Remensem vixisse putat Bellouacensis, & Catalaunensis Synodorum æuo. Cuno nem non facilem flecti, suspensionis nota implicuisse omnes Episcopos, & Abbates Normanniæ, quod tertio vocati ad Concilia sua non venerant, refert VVilhelmus Malmesburiensis. Scripsit ad Cunoem Gotfridus Vindocinensis, & Episcopum vitæ laudabilis vocitat. Reuersus est Cuno in Italiam, & sicut ibi anno MCIX. paschale secundo iubente, atque curante Consecrauit mense Februarij Sacellum domesticum arcis sublacensis à Ioanne Quinto extructum, ita prænestin adueniens anno MCXVI. in Ecclesia sua XVIII. Kalend. Februarij Indictione X. altare, atque Cryptam sancti Agapiti Martyris Dedicauit, recondiditque Reliquias sanctorum Martyrum Miliani, & Nymphæ, non (vt legit Vghellus) Miliani Episcopi Nepefinæ, Epigraphen huius Dedicationis indicem inserui libro superiori, cum alia, quæ paschalis secundi pietatem refert in Ecclesia superiore Dedicanda, cui adiungit Vghellus Petrum Episcopum Anagninum, & sanctæ Romanæ Ecclesiæ Diaconos Cardinales. Curam quoque gessisse

in indic.
Conc.

lib de Gestis
Pont. Angl.

Iurret ad ep.
283.
Iuon.

Chron. Sub.
lac. m. f.

lib. i. c. 12.

In Archivio
Cryptae Fer-
racæ.

Alb. Crantz.
Hb. s. Saxoa.
c. 38.

Sigon. lib. 10.
47 Reg. Ital.

Tusculani Episcopatus ipsum Episcopum Prænesti-
num constat, & Nilum Abbatem Monasterij de Cry-
pta Ferrata Benedixisse potestate à papa sibi tradita.
è Bulla Eugenij Tertij relata à Gregorio Nono in
diplomate dato Laterani Non. Februarij. Illo anno
MCXVI. Romæ in Basilica Lateranensè Generalis
synodus celebrata est, ad quam diuersarum Prouin-
ciarum Episcopi, & Principes confluxerunt. In ea
pridie Nonas Martias inchoata præstat audire Cono-
nem VI. die loquentem. *Domine pater* (inquit Co-
no ad paschalem summum Pontificem) *Domine pater*
si verè Tuus fui Legatus, omnibus his audientibus
Legationem meam verbo Tuo confirma; cui Pontifex,
verè Legatus ex Latere nostro fuisti, & quidquid Tu,
ceterique fratres nostri Cardinales Episcopi Legati Dei,
& Apostolorum Petri, & Pauli, huius Sedis, & nostra
auctoritate fecerunt, confirmauerunt, probauerunt.
Ego quoque probo, & confirmo, quidquid damnaue-
runt, condemno. Tum prænestinus (Cono scilicet)
Atqui (ait) *cum Legatus Hierosolymis agens audissem*
Regem Henricum post Sacramenta, obsidos, & oscula
Pontificem in ipso Beati Petri Templo cepisse, indignè-
que tractasse, Cardinales exuisse, vexasse, nobiles Ro-
manos partim occidisse, partim captiuos fecisse, stra-
gemque populi ingentem edidisse, cum hac (inquam)
flagitia, & scelera cognouissem, Ecclesia Hierosolymita-
na consilio execrationem in Regem Henricum intendi,
eamque post in Græciæ, Hungariæ, Saxonia, Lotharin-
giæ, Franciæ Concilij consilio barum Ecclesiarum con-
firmaui. Quamobrem oro vos (Patres Amplissimi) ut
quemadmodum Legationem meam Dominus Pontifex
confirmauit, sic & vos consentientibus suffragijs com-
probetis. Ita cum eadem Archiepiscopus Viennensis
Legatis, litterisque missis postularet, in eam senten-
tiam

tiam à pluribus, & melioribus sine vlla dubitatione discessum est. Anno MCXVII. Paschalis Papa Dedicata Ecclesia superiore Præneste die XVI. Decembris Indictione XI. inde abiens post Epiphaniam ap- pulit Romam, cumque in lethalem morbum incidisset, sacramentis munitus è vita migravit, & XI. Kalendas Februarij ad Basilicam Lateranensem sepultus est. Paschali Gelasius secundus subrogatus ad continendos in fide sedis Apostolicæ Germanos Cononem prænestinum Episcopum ad eos Legat, at ille teste Abbate Vrspergenſe anno MCXIX. adhuc Legatione Gelasij fungens Synodum Colonia cum Teutonicis habuit, vbi excommunicationem Imperatoris omnimodis propalavit; Intererat huic Synodo Northbertus postea pramonſtratenſis Ordinis institutor, alteram quoque synodum in Frizlar, seu Fridlar (Vghellus vocat Fritistarium, alij Fritslarium) idem Cono eadem pro causâ indixit, quæ eandem quam prius excommunicationem confirmavit. Denique Gelasius secundus moribundus Cluniaci cum decumberet an. superscripto MCXIX. paleſtrinum (ita vocabant corruptè iam illo ævo prænestinum) acciri iussit Episcopum, & imponere illi tanti honoris (id est) Summi Pontificatus, seu culmen Romanæ Sedis satagebat. Audiens itaque Cono Pontificem, qui proponebat eum deligendum Cardinalibus adstantibus. *Absit* (inquit) omnino, *Absit ut tanti oneris, ponderisque cacumen indignus ego, & infelix suscipiam; præcipue cum auxilio Dei, & secularium virtute diuitiarum Romana Sedes. temporibus nostris sub persecutionis flagello dedita defendi debeat, & muniri. si verò nostris acquiescere velitis consilijs, Viennensem Archiepiscopum virum utique Religiosum, prudentisque animi, & secularibus ornatum,*

in Chronic.
Ab. Cran. 2.
lib. 5. Saxon.
cap. 49.

Card. Baron.
an. 1118.

Const. Caiet.
in Gelaf. II.

Ciacon.

Card. Baron.
Ciacon.
Caietan.
Falcon. Ben.
Chron.
Frizon.

virtutibus ad tale, tantumque patrocinium eligimus.
 Demortuo igitur Gelasio Viennensis Archiepiscopus renuntiatus fuit Summus Pontifex, & Callistus Secundus nuncupatus, illum Cuno proficiscentem in Urbem prosequutus est; cumque post Concilium Remis habitum anno ipso MCXIX. Callistus Senonas venisset, adiit Cononem ibi Abbas Arnaldus, ab eoque litteras obtinuit Ioceranno Episcopo directas Nonis Decembris; en ipsas è Chronico m.s. Abbatiae Sancti Petri viui Senonum erutas à P. Odone la Mothe toties laudato.

Cono Prænестinus Episcopus, & Romanae Ecclesiae Legatus, Ioceranno Lingonensium Episcopo salutem.

Querimoniam Venerabilis Arnaldi Abbatis Monasterij Sancti Petri viui audiuius, de Abbate Molismense, & Abbate Sancti Ioannis de Prato, quorum unus Ecclesiam ei aufert, alter villam cum suis appendicijs, vos autem iam bis diem placiti eis constituistis; sed neque vos, nec Abbates ad ullam illarum venire voluistis, & quoniam iniuriam huius rei penes vos essentimus, mandamus, ut inde plenariam iustitiam faciatis; quod si facere nolueritis, querimoniam eius ante Dominum Papam, quia de Legatione nostra est, me sciatis perlaturum, & causam eius quantumcumque potero prosequuturum. Hinc patet Cononem festando Callistum Senonas peruenisse, idque auctor Chronici disertè narrat anno MCXIX., Cononem scilicet ibi aditum ab Arnaudo Abbate, qui querimoniam de Lingonensi Episcopo faceret, quia diffugiebat Episcopus ille iustitiam sibi facere de duobus Abbatibus pro lite de Ecclesia Ratiacense,

se, sed de illo consule veterem Chronologum Antiochodorensem. Tolosæ hic ipse Cono anno MCXX. Idibus Iulij Indictione XII. Callisti Secundi Pontificatus primo anno Bullæ datæ à Pontifice per manum Chrysogoni Sanctæ Romanæ Ecclesiæ Diaconi Cardinalis, & Bibliothecarij, directæque Pontio Anianensis, Monasterij Abbati, cui subscribunt Pontifex, alijque Cardinales, suum etiam Chirographum adiunxit, hac serie, quæ mihi luxata videtur, nisi dixerit aliquis ordinem nullum obseruatum.

Ego Callistus Catholicæ Ecclesiæ Episcopus.

Ego Cono Prænестinus Episcopus.

Ollegarius Tarracoenensis Ecclesiæ dispensator.

Signum Raimundi Barbastrensis Episcopi.

Ego Bernardus Archiepiscopus Auscensis.

Ego Lambertus Ostiensis Episcopus.

Richardus Narbonensis Episcopus.

Ego Petrus Cardinalis Sanctorum Cosmæ, & Damiani.

Ego Bosio Tit. Sanctæ Anastasiæ Presbyter Cardinalis.

Ego Ato Arelatensis Episcopus.

Ego Gregorius Diaconus Cardinalis Sancti Angeli.

Ego Deusdedit Tit. Sancti Laurentij in Damaso Presbyter Cardinalis.

Ego Fulco Aquensis Episcopus scripsit.

Ego Ioannes Presbyter Cardinalis Tit. Sancti Chrysogoni.

Ego Amicus Abbas Sancti Laurentij foris muros.

Ego Arduinus Abbas Sancti Sabini, seu potius Sabæ.

Gothifredus Clareuallensis in Epistola ad Episcopum Albanensem narrat Cononem, cum Sueffionibus in Gallia Concilium celebraret, Petri Abailardi,

di scripta cum auctore damnasse, contaminatâque hæreseos veneno flammis exussisse, Petrum hunc Abailardum extra San Dionysiana claustra degentem, resipiscentem tamen, ac poenitentem ab Episcopo Prænestino exceptum Gabriel Naudæus haud pridem fato functus cum maximo litteratorum mœnore, nec minore iactura rei litterariæ prodidit. Cono demum tot laboribus pro Sancta Romana Ecclesia perfunctus in Urbem redux anno circiter MCXXII. in cœlum euolauit. Tum verò Guillelmum, seu VVillelmum natione Gallum Cardinalatu, & Episcopatus Prænestini donauit infulis Callistus Secundus In Concilio Lateranensi mense Decembre anno eodem MCXXII. quem cum asserat Frizonius firmasse priuilegium Cœnobij Vallis Vmbrosæ ab Henrico Quarto Augusto concessum, missum opinor à Callisto in Germaniam ad causam Episcopatus Herbipolensis, in quem Gebehardus fuerat intrusus, discutiendam; Honorij Secundi Guillelmus iste interfuit electioni, & post Honorij Secundi obitum exorto schismate, contra Petrum filium Petri Leonis, siue Anacletum Secundum elegit Innocentium Secundum Pontificem, illique adhæsit, à quo insuper Legatum in Germaniam ipsum missum sacro vnxisse oleo, siue consecrassse solemniter Brunonem Colonensem Præsulem certum est MCXXXIII. Christi anno. Subscripsit quamplurimis Pontificum Bullis ad annos MCXXIII. MCXXV. MCXXIIX. MCXXX. MCXXXIII. MCXXXVI. vt in Bibliotheca Cluniacense legitur, & apud Constantinum Caietanum, quin & diplomati dato pro immunitate Pistoriensis Ecclesiæ Pisis Kalendis Ianuarij Indictione XII., & priuilegio Monasterij Agaunensis II. Kalendas Nouembris Indictione XV., Concilioque

in panegy.
Compan.

Onoph. de
Card.

in Gall. Pur.

antiq. monu-
ment. Cierf.
edita Ingelst.
1640. in ep-
num. 4.

Clacon.

Bibliot. Clu-
niacen.

in vit. Gel II.

Nicol. de
Arag. Car. de
reb. gest. Pôr.
cod. Vat. in f.

lioque Pisano interfuit anno MCXXXVI. subscriptus inuenitur & Bullæ Innocentij Secundi, qua Ianuensis, seu Genuensis Ecclesia erigitur in Archiepiscopatum IV. Kalendas Aprilis MCXXXIII. In Sancti Chrysogoni Romæ visitur Inscriptio, in qua VVilhelmus iste commemoratur Anno Dominicæ Incarnationis MCXXXIII. VIII. Idus Iunij Indictione I. Dedicatum est Oratorium Sancti Chrysogoni à venerabilibus Episcopis Petro Portuensi, Vitale Albanensi, & Guillelmo Prænestino, Præsidente in Apostolica Sede beatissimo Callisto Papa Secundo anno eius Pontificatus V. quam Dedicationem rogauit fieri frater Ioannes de Crema peccator sacerdos Tituli Sancti Chrysogoni, sed holographam, & integram exhibet sacræ apprimè peritus antiquitatis Andreas Viçtorellus; de VVillielmo fufius agit Ciaconius. Illum ad annum vsque MCXL. vixisse successor eo anno designatus arguit Stephanus Quintus Catalauni ad Matronam in lucem editus è nobili genere Monachus Congregationis Cisterciensis, apud Clarauallum Sancti Bernardi Discipulus dilectus ob probitatem morum, & obseruantiam Monasticæ disciplinæ, mense Decembre ab Innocentio Secundo promotus, de quo hæc scribit Ioannes Sarisberienfis. *Quis non stupeat Episcopum Prænestinum, qui scrupulum conscientis metuens à participatione bonorum communium abstinebat?* Bernardus Abbas Bonæuallis in vita Sancti Bernardi, siue Alamannus Episcopus Antifiodorensis *de his* (id est Cisterciensibus, ait) *Præneste Stephanum habuit totius gloriæ virum.* ad hunc Stephanum solum scribit ipse Sanctus Bernardus, & ad alios tres Cardinales simul; sanctis adnumeratur, eiusque Festus dies celebratur à Cisterciensibus XIII. Februarij, vitam poste-

Frizon.
Seueran. de
7. Irb. Eccl.

in Notis ad
Ciacon.

Polycrat.
l. 6. c. 24.

Card. Baron.
in Annal.

lib. 2. c. 8.
Frizon.
Ciacon.

ep. 224. &
231.

ep. 219. 223.
& 230.

Cyreus in
Catal. SS. seu
Kalend. Cist.

in Fascic. SS.
Cisterc.

And. du Sauf.
fay in Mart.
Gallic.

Catel. hist.
du Langued.

ris reliquit Chrysoftomus Henriquez: subscripsit hic Stephanus varijs Bullis (quas refert Ciaconius) Innocentij Secundi, Cœlestini Secundi, & Lucij Secundi, præsertim Bullæ Innocentij Secundi ad Raimundum Episcopum Tolosanum anno MCXLII. & alteri eiusdem directæ Gerardo Abbati Monasterij Sancti Andreæ Andæonensis propè Auenionem , & datæ Laterani XVII. Kalendas Madij (sic Maium vocabant) Indictione VI. meminit, & istius Stephani Prænestini Episcopi ea Inscriptio anni MC. XLIII., quam inseruit lucubrationi suæ de Cryptis Vaticanis Torrigius : lubet Elogium appingere , quod mutuor è Martyrologio Gallicano : *Pridie Idus Februarij Catalauni in Campania Sancti Stephani Episcopi, & Confessoris, qui ex Monacho Cisterciensi ob egregia sanctitatis testimonia ab Innocentio Secundo Papa inter Ecclesiæ Cardinales cooptatus, Episcopusque Prænestinus creatus, susceptam dignitatem miris virtutum ornamentis ampliauit: Monasticam enim humilitatem sic ea in sublimitate retinuit, ut Episcopalem nihilominus grauitatem conseruaret, sic abundans ut verè se pauperem spiritu, & corpore exhiberet: bona sua in pauperes distribuens, terrena contemnens, cœlestia toto affectu appetens, perennique studio Dei obsequio, & Ecclesiæ commodis inuigilans, quibus pijs muneribus ad extremam usque diem persunctus felicem laborum finem adeptus est, dignusque ob præcella merita inuentus, qui in cœlo & Beatorum gloria, & in terris Sanctorum ab Ecclesiæ sacris tabulis inscriptorum cultu perpetuo potiretur, abiit in cœlum anno MCXLIV. die XII. seu XIII. Februarij; Lucius vero Secundus tunc Pontifex in quatuor temporibus Aduentus Domini Guarinum illi suffecit Sanctum Sancto, nam in Romano Martyrologio die VI. Februarij memoratur*
San-

Sanctus Guarinus , seu Garinus Cardinalis Prænestinus Episcopus , & in Catalogo Sanctorum ciuium Bononiensium ' recensetur à Cardinale Palæotto . Canonicus Regularis erat Ordinis Sancti Augustini, cum ortus esset è nobilibus parentibus è familia de Fuscararijs Bononiæ , & optimè à pueris institutus , illis inuitis clericus in Ecclesia maiore ordinatus , habitum deinde suscepisset in Monasterio Sanctæ Crucis Mortariæ apud Papiam , vbi cælestium contemplationi , orationi , & diuinarum scripturarum lectioni totus incumbens breui tantum profecit , vt propter illius sanctæ conuersationis famam Clerus , & Populus Papiensis Episcopo destituti Guarinum in eius locum vnanimè eligerent , quam dignitatem adeò constanter recusauit , vt arcto in loco custoditus , deceptis custodibus fugiens tamdiu latuerit , donec alter eius loco Papiensis Episcopus consecraretur . Cum autem increbesceret illius famæ sanctitatis , Lucius Secundus Romanus Pontifex accersitum licèt inuitum , & seriò reluctantem Sanctæ Romanæ Ecclesiæ Cardinalem , & Episcopum Prænestinum illum sacrauit , necnon pretiosum apparatus , & equitatum ei donauit , quem nihilominus Guarinus statim vendidit , & illius pretium pauperibus erogauit , quibus etiam in Episcopali dignitate constitutus alimenta , & vestimenta suis manibus ministrabat , verbum Dei diligenter , & assidue annuntians , ieiunijs , precibus , & operibus pietatis indefessè vacans , senio confectus Prænesti , cum Diuinitus præsciret appropinquare obitum , conuocatis Clericis monita , & documenta præbuit salutaria tum oculis , ac manibus in cælum erectis ad Dominum migravit nocte sequente diem VI. Februarij , ea verò nox luce splendidissima illustrata reful-

Sur. to. 4. seu
7. sanct.

Phil. Ferrar.
in nou. Topo
graph. SS.

Card. Baron.
in Not. ad
Martyrol.

in Archiep.
Bonon.

Bosus de Sig.
Eccl. refert.

Pennot. lib. 2.
hist. Gener.
Cler. Canon.

Volater. l. 21.
Comm. Vrb.

Sig. de Bon.
Episc.

Clacon. edit.
veter. & 512.
nouæ .

fit velut merities , sepultus est in Ecclesia sua , illatusque tumulo Beati Agapiti Martyris ; Deus eius mortem miraculis coruscare voluit , nam mulier à Dæmone obsessa sepulcrum eius tenens, illicò sanata est , & suspensis antè illud lampadibus, luminaria cunctis videntibus, & mirantibus, nemine ignem ingerente derepente fuerunt accensa . erat annos natus CX. cum animam efflauit , annusque à Christo nato MCLIX. voluebat . Hæc ex Officijs proprijs Sanctorum , quæ à Canonicis Regularibus recitanda concessit Sanctæ memoriæ Papa Pius Quintus: relatus fuit inter Sanctos , eius è Reliquijs , aliquæ Corneti asseruantur , vt ex Indice superius relato probatur , Bononiæ quiescere Romanum Martyrologium fatetur , è familia Guarinia originem eius repetit Vghellus , & adscribit insignia Bouem erectum , anhelantemque ac collum milio circumdatum , fufissimè Augustinus Ticinensis Canonicus huius Sancti vitam descripsit, Suriusque retulit ex illo . Petrus Apollonius hoc eum disticho celebravit .

*Terrenas contempsit opes , Fastumque Guarinus ,
Clarior vt Cælo , diuitiorque foret .*

Anno igitur MCLIX. mense Martio Hadrianus Quartus Iulium , quem Presbyterum Cardinalem Tituli Sancti Marcelli designarat Cælestinus Secundus anno MCXLIV. , promouit ad Episcopatum prænestinum loco Guarini , qui è viuis excesserat VIII. Idus Februarij , tum legauit eum cum alijs Cardinalibus ad Guillelmum Sicilia Regem , & illis auctoribus Regem suscepit in gratiam , cumque ipso conciliato firmissimum percussit foedus Beneuenti . Federicus Imperator id iniquissimè tulit , & hoc colore ab Hadriano alienatus est , publicè conquestus illud foedus in odium , detrimentumque Imperij

Edit. Venet.
16,4. in 8.

Claron;

rij Romani cedere. Hadriano Quarto defuncto Alexandri Tertij ritè Pontificis electi partes tutatus ab ipso stetit aduersus Octavianum intrusum è Presbytero Tituli Sanctæ Cæcilie Cardinale Victorem Quartum dictum. quemadmodum intelligitur ex Epistola, quam cum alijs Cardinalibus Iulius ad omnes Christianos, atque ad Federicum ipsum Imperatorem misit, in qua Comitiorum Alexandrinorum rationem reddit. In Anagninis monumentis anno MCLXI. Terracinæ cum Alexandro Tertio, & Cardinalibus Iulius subscriptus est, ab Alexandro Legatus cum Petro Cardinale Sancti Eustachij in Pannoniam Hungaros ad eius obsequium traduxit. Itaque Rex Hungarorum Alexandrum Tertium iustum pontificem agnouit, & veneratus est, ab Alexandro in Gallias profugiente relictus in Vrbe Vicarius Iulius anno MCLXIV. prudentissimè illam difficillimis temporibus rexit, eodemque anno, seu MCLXV. moriens inibi situs fuit. Manfredus, seu Maffredus Diaconus Sancti Georgij ad velum aureum Cardinalis anno MCLXIII. euectus ad Titulum Sanctæ Cæcilie, & Presbyteratum anno MC. LXIV. & anno MCLXVI. ab Alexandro Tertio apud Senonas in Gallijs degente, Iulio suffectus fuit in Episcopatu Prænestino, Pontificemque sectatus anno MCLXXVI. Indictione IX. mense Februarij Venetias nauigantem per mare Hadriaticum, vt in eius Actis narratur, & à Romualdo Archiepiscopo Salernitano, quin & in Dalmatiam delatum Iaderam vsque, teste Cardinale de Aragonia, Ferrariam insuper regressum comitatus idem Manfredus mense Iulio in Vigilia Beati Iacobi cum alijs Cardinalibus ab Alexandro Tertio missus vsque ad Ecclesiam Sancti Nicolai Venetijs in Capite Riui alti.

Card. de Aia
gon. cod. Vat.
m. f. 1534 lib.
de gest. Rom.
Pontif.

Card. Baron.
to. 12. Annal.
Eccles.

Viuian. II.

Ciaccon.

Contelor. in
concord.
Alex. III.

Romuald.
apud Contel.

Astor.

Contelor. ex
Rogerio An-
glo, & Obo-
ric
Baron.
Ciacon.
lib. 2. Ligni
vitz.

Ciacon.

Tanuin.

1.2. ep. 1. & 2.

Frizon.
Sirmond. in
Not. ad ep.
Petri Cellen.
& ad 55. &
ad 21. l. 8.

alti. Federicum, seu Fridericum Imperatorem, eiusque Comites Schisma eiurantes absoluit ab Anathemate anno MCLXXVII., & Alexandro semper adfuit, nec ab eius latere discessit, donec Anagniam Octobri mense perueniens diem clausit extremum XVI. Kalend. Februarij. VVion è Kalendario, seu Necrologio Montis Casini addit hunc Manfredum Benedictini Ordinis fuisse alumnum in Monasterio Mantuano educatum anno MCLXVI. ab Alexandro Tertio Legatum cum Petro Cardinale Diacono Sanctæ Mariæ in Aquiro ad Guillelmum Regem Sici-liæ, vt auxilium peteret aduersus Federicum, qui schismaticis fauens Urbem obsidebat. Berneredus, qui & Bernaredus, ac Bernerus, seu Bernardus, imò & Benemerendus Abbas Sancti Crispini Ordinis Sancti Benedicti Romam ad Concilium Lateranen-se profectus ab Alexandro Tertio Cardinalatu au-ctus fuit, & Episcopatu Prænestino donatus; Sic enim ad illum scribit Petrus Cellensis Abbas Sancti Remigij. *quando ut Tuo Episcopo* (Sueffionensi cer-tè, intrà cuius Urbem situm est Cœnobium Sancto-rum Crispini, & Crispiniani, Neuelonem istum Epi-scopum vocat Frizonius, qui cognomen adijcit de Cherisy, & anno MCLXXV. fuisse Consecratum il-lum Chenu prodit) *acquiescerem, ire cum eo ad Con-cilium permisi, si Te Cælestis dispensatio illaqueauit, quid Tibi irasceris? quid mihi?*; varias etiam eidem exarauit ille Petrus epistolas, anno itaq; MCLXXIX. subscripsit Bernaredus diplomati, quod Alexander Tertius dedit pro Alphonso Lusitaniæ Rege, & al-teri pro Monasterio nouo Pictauiensi, & alteri dato anno XX. Pontificatus, v. Non. Iulij Indictione XII. quod asseruatur in *Κειμηλίδις* Eminentissimi Card. Francisci Barberini Mæcænatis; ad hunc Bernere-dum

dum scripsit & Stephanus Episcopus Tomacensis, felicem eius obitum miraculis illustratum notat superscriptus Petrus Abbas ad Episcopum Tusculanum Cardinalem, accidit hic obitus anno Reparate Salutis MCLXXXI. apud Montem Casinum, vbi iacet. Frizonius non minus cæcutit, & cespitat in hoc Cardinale quàm Ciaconius, & *Aggonis uois*, ac Synonymijs ambo deluduntur. anno MCLXXX. anteriori, IV. Kalend. Martij à Christi Incarnatione subscripserat Alexandri Tertij Bullæ Bernaredus. At eius defuncti assumptus in locum Paulus Scholarius, seu Scholarius Filius Ioannis, & Mariæ Romanus è Regione Pineæ ad insulas Cardinalatus, & ad thronum Ecclesiæ Prænestinæ fuit ab Alexandro Tertio euocatus; ædificauerat ille propè Basilicam Liberianam, siue Sanctæ Mariæ Maioris, cuius Canonicus fuerat, cum esset Cardinalis, Episcopusque Prænestinus, Palatium pro se successoribusque Prænestinis Episcopis (vt in Codice m. s. legitur, hisce verbis *de proprio fecerat fabricari Prænestino Episcopo, qui pro tempore fuerit*) tum alia multa donauerat, quæ Cælestinus Tertius istius Pauli siue Paulini (vti vocat Cardina'is Baronius) ad solium Apostolicum euecti, & Clementis Tertij nuncupati successor in Romano Pontificatu rata habuit Bulla data Laterani per manum Aegidij Diaconi Cardinalis Sancti Nicolai in Carcere Tulliano anno MCXCI Indiction X. II. Non. Ianuarij, quam refert Vghellus, præfuit Ecclesiæ Prænestiæ iste Paulus ab anno MCLXXXI. ad MCLXXXVIII., quo Pontificiam Cathedram conscendit, interim varijs Diplomatis subscripsit, adhæsitque l teribus Alexandri Tertij, Lucij Tertij, Urbani Tertij, & Gregorij Octau. Ita Prænestino- rum Episcoporum fidam, atque strenuam operam,

in not. Ciaco.

l. 9. ep. 6.

Ciacon.

Seueran. de
7. Eccl.

in Ciacon.

Bulla Lucij
III. apud
Emin. Card.
Barberinum.

Frizon.

Vjuian. de
iure patron.
l. 3. p. 1. c. 2.
nu. 67. & 68.
emendandus
in subscript.
c. 2. ext. de
testib. cog.

expertus est Alexander Tertius Iulij, Masfredi, Berneredi, & Pauli, probaueruntque Alexandri Tertij successores quàm in Legationibus, quàm in Consecrationibus Ecclesiarum, & Benedictionibus Abbatum, hos verò quatuor Prænestinos Antistites Alexander ipse Tertius legerat. docet illius rescriptum ad Presbyteros Pontiae causam inter Episcopum Prænestinum, & Sublacensem Abbatem tunc fuisse ventilatam. Paulus igitur hic Prænestinus Episcopus anno MCLXXXVIII. VIII. Idus Ianuarij Summus Pontifex in locum Gregorij Octaui fato nuper functi renuntiatus Pisis in Ecclesia Cathedrali Cardinalium suffragijs ritè, ac iuxta legem Alexandrinam super Comitij, Clementis Tertij nomen assumpsit, pacem illicò cum popularibus suis (Romanis nempe ciuibus) composuit, & Urbis Dominium recepit suppressis Senatoribus, Præfecturamque restituit; pro Expeditione Syriaca, sacroque bello plurimùm laborauit, & Imperatorem Federicum, Philippum Francorum, & Henricum Angliæ Reges, vt Crucem assumerent, & ad Terram Sanctam pergerent impulit; sibi verò subrogauit in Episcopatu Prænestino Maynardum, seu Gherardum Galum Monachum Cisterciensem septimum Abbatem, Pontiniaci in Diocèse Antisiodorensē virum omni disciplinarum excultum genere, atque in expediendis pro Ecclesia Dei consilijs promptum, & alacrem, ipsique Clementi Tertio carissimum anno MC. LXXXVIII. quo & morte præreptus fuit hic Maynardus, vnde oculatissimis etiam scriptoribus excidit, vt obseruat Vghellus, qui ab Antonio Yopez, Roberto, & Frizonio ipsum memorari adnotat, sed & Girardi cum nomine Ciaconius profert. successit Maynardo Ioannes de Comitibus Signiæ Anagninus

anno

to 3. Annal.
S. Bened.]

anno MCXC. mense Septembri Romæ subleſtus à Clemente Tertio, quem Hadrianus Quartus anno MCLVIII. mense Martio Diaconum Sanctæ Mariæ in Equirio Cardinalem conſtituerat, & Alexander Tertius anno MCLXIV. Senonibus Presbyterum Tituli Sancti Marci Cardinalem declararat, cuius Alexandri Tertij comes, & Legatus Ioannes iſte in Longobardia etiam fuit, & qui eum coram Ludouico Francorum Rege defenderat egregiè, Venetias proſequutus, interfuit abiurationi Federici; idem Ioannes à Clem. III. inſuper Legatus in Gallias, vt Philippum Francorum, Henricumque Angliæ Reges conciliaret, inprimis factioſos incentores belli deuouit diris, tum eas ipſi Philippo comminatus fuit. Legationem etiam in Vmbria, quin & in Hungaria obiit Apoſtolicam; ſub Cœleſtino Tertio ſubſcripſit Bullæ pro Monasterio Sanctæ Mariæ Campi Martij in Vrbe, deceſſitque anno MC. XCVI. è vita. Hic intexit Ciaconius Guillelmum, ſeu VVillelmum Bleſenſem Archiepiſcopum Remenſem, adnumeratque Præneſtinis Episcopis, ſed etſi fuerit Tituli Sanctæ Sabinæ Presbyter Cardinalis, & fortaiſſis ſecundùm Archiepiſcoporum Remenſium priuilegium, de quo ſuperiùs egi, & tantùm honorarius, Præneſtinæ tamen neutiquam præſedit Eccleſiæ, ſicuti neque Cencius è Presbytero Cardinali Tituli Sancti Laurentij in Lucina, quem anno MCLIII. ab Anaſtaſio Quarto Præſulem Præneſtinum coopatum putat idem Ciaconius, irrepſit fortè pro VVidone VVillelmus in Appendice Mariani Scoti, & à librarijs ſcriptoribus breuitatem affectantibus, & VV. principes litteras VVillelmi, ac VVidonis tantùm effingentibus data fuit anſa VVillelmum pro VVidone ſubſtituendi. Vghellus

Ff

etiam

Ciaconi.

Radeuico
Friſingen. l. 4.
c. 57. & 74.c. 594. exco.
que Friſong

Cap. 10.

etiam Ciaconium, & Frizonium pluribus validè confutat, suffectumque dilucidè demonstrat Ioanni VVidonem de Parè Gallum Abbatem Cisterciensem decimumquintum, qui annis XII. Ordinem rexit summa cum laude pietatis, atque prudentiæ, ab Innocentio Tertio Episcopum Cardinalem Prænestinum anno MCXCVIII. designatum Romæ mense Decembri, Legatumque in Gallias, ac Germanias anno MCXCIX. vbi Othonis Quarti Imperatoris Electionem auctoritate Pontificia confirmavit, & Philippum Sueuum Othonis æmulum, eiusque affectas anathemate perculit, quòd ambitione sua publicam tranquillitatem perturbarent; Leodij Synodum conuocauit, & Clericos lapsos seuerioribus legibus, optimisque coercuit institutis, quæ refert ex parte Aegidius Buccherus. Colonie primus instituit, vt ad incruentam, & sacrosanctam Hostiam, Calicisque in Sacrificio Missæ augustissimo eleuationem Campanulæ sonitus ederetur; cumque Diuinum ipsum Viaticum deferretur ad ægrotos, tintinabulum itidem personans præcederet, ad monendum populum, vt Christum ibi adoraret. ad hunc VVidonem Legatum in Germania rescripsit Innocentius Tertius super Præpositura Colocensis Ecclesiæ, qui eiusdem meminit agens de Sancti Trudonis Ecclesia, & in responso ad Canonicos Moguntinenses super Electione Archiepiscopi. Huic VVidoni Prænestino Episcopo Remensem contulit Archiepiscopatum Innocentius Tertius Bulla data Laterani II. Nonas Iulij anno Pontificatus VII. Christi MCCIV. quam inserit holographam Vghellus; illi, ac successoribus priuilegium Reges inungendi confirmat idem Innocentius anno MCCV. Idibus Maij, quo anno memorant VVidonem Episcopum

Car-

in not. ad Aegidij de Aurea Valle hist. Ror. Leod.

Cæsarius Hei Reibac. 1 b. c. 2. & 1. 2. c. 1. miracul.

Nauffer. in Chron. vlt.

Robert. in Gall. Christ

c. dudum 12. ext. de Elect.

c. 6. ex. de offi. Legat.

c. bonz 2. ext. de Elect.

Cardinalem Prænestinum exaratæ calamo tabulæ
 Monasterij [Sanctæ Mariæ Campi Martij in Vr-
 be. Probat Vghellus varijs è Bullis VVidonem de
 Parè Cardinalem Prænestinum vixisse ad annum
 MCCVI. quo XIII. Kalendas Iunii, imò XXXI. Iu-
 lii, seu III. Kalendas Augusti, vt in Gallicano Mar-
 tyrologio adnotatur, & Bulla Innocentii Tertii ad
 eum data III. Idus Iunii anno Pontificatus IX. euin-
 cit, contagiosa lue correptus migravit in cælum
 Gandaui, vbi sepultus fuit in Monasterio Sancti Pe-
 tri, ac inde Cistertium deportatus, vbi hoc Epita-
 phio decoratur in Choro.

Nobis donatus de culmine Pontificatus

Rhemis translatus iacet hic vir Guido beatus.

Certè Guido iste de Parè felici excessu ad Domi-
 num abiisse dicitur, & vitæ inculpatæ nitore, ac
 magnæ religionis splendore insignis, piæ memoriæ
 dicitur, atque Beatis accensetur ab auctoribus Ka-
 lendarii Cistertiensis, & Martyrologij Galli-
 cani, & à Chrysostomo Hen-
 riques.

in Fascic. SS.
 Cisterciens.

De Prænestinis Episcopis ad ann. MCCC.

CAPVT XIII.

VIDONEM de Parè in Episcopatu Prænestino excepit VVido de Papa, seu Paparonus, vel Paparescus è progenie Innocentij Secundi descendens Romanus anno MCCVII. mense Decembri consecratus ab Innocentio Tertio. Hic à Clemente Tertio Cardinalis Presbyter Tituli Sanctæ Mariæ Translyberim delectus, Legatus fuerat cum Octauiano Ostiensi; & Hugolino Diacono Sancti Eustachij Cardinalibus aduersus Marcualdum Regni Neapolitani Senescalcum, qui vexabat Romanam Ecclesiam, & propterea excommunicatus fuerat, eumque Verulis satisfactione suscepta absoluit anno MCXCIX. alteram Legationem anno MCCII. in Longobardia, & Marchia obiit, Angelica visione admonitus Innocentio Tertio fuit auctor vt Ecclesiam Sanctæ Mariæ Translyberim Consecraret, quod Concilii Lateranensis temporibus factum est. Vir fuit decorus forma, statura procera, canitie venerabilis, patientia laudabilis, castitate, vitæque honestate præfulgidus, mortuus est XVII. Kalendas Septembris anno MCCXXI. Interfuerat eo anno Kalend. Aprilis Consecrationi Ecclesiæ Sanctorum Vincentij, & Anastasii ad Aquas Saluias, vt docet Inscriptio marmorea. Mox tertius VVido nō ex Nobilibus de Bisuntio Vrbeuetanus Regulus, sed è Petri Leonis, seu Perleona Gente Romanus, vt probat

bat luculentè .R. P. Vghellus scrutator Antiquitatis Ecclesiasticæ solertissimus è vetustis Kalendarijs Ecclesiæ Placentinæ , & è Bulla Honorij Tertij , qui ab Innocentio Tertio anno MCCV. Cardinalis Diaconus Sancti Nicolai in Carcere Tulliano mense Decembri renuntiatus fuerat ; ab Honorio Tertio admotus fuit Ecclesiæ Prænestinæ clauo an. MCCXXI. mense quoque Decembri, Consecratusque Pontifice initiantè, Legatus in Longobardia, & multarū caussarum Auditor interijt anno MCCXXVIII. die VII. kal. Maij illū Toftus Ciuis Romanus hostiliter insequutus, excōmunicationis laqueis fuit innodatus, vt Cardinalis Thomas de Capua Gregorij Noni nomine refert. Conradū Ordinis Cisterciensis alumnū è Chronico Montisfortis Vignerus auctor suspectus ad annum MCCXXII. vocat Episcopum Prænestinum , cum fuerit Portuensis , Legatusque aduersus Albigenses è Ciaconio, catello, & G. de Podio Laurentij, & Incerto. In Officio Sancti Brunonis Signini legitur Honorium Tertium anno MCCXXIII. Pontificatus sui VII. in Brunonis illius honorem Deo aram solemnī ritu dedicasse, ministris Petro Prænestinensi, Nicolao Tusculanensi, & Andrea Portuensi Episcopis ; sed Petrum Sabinensem Episcopū anno MCCXVI. ab Honorio Tertio adscitū, ad annum MCCXXXVII. vixisse apud Ciaconium compertio. VVion vitam eius ad annum MCCLII. producit, quo Perusij tumultatus est. Pizæus scriptor Hæreticus anno circiter MCCXXIX. Legatos Gregorij Noni Ioannem Episcopum Prænestinum, & Otho- nem Diaconum (non vt ille adscribit Episcopum) Sancti Angeli pacem composuisse inter Ducem Meraniæ, & Stephanum Cabilonensem Comitem Burgundiæ narrat. Sed neque Conradus, neque Petrus, neque Ioannes Prænestinam Ecclesiam obti-

Ciacon.

Vghell.

ep. 11. di-
uin. sui m. f.
Cod. Barber.
213.
Bibl. hist.

Hist. Comit.
Tolosan.

Chron. c. 34.

Chron. Inc.

lect. 6. à Io-
sepho Episc.
Veron. edit.
Rom. 1593.

Hist. Araz.

nuerunt; nam Iacobus de Pecoraria Ordinis etiam Cistertiensis, Placentiæ nobilibus, & opulenti parentibus, qui vallis Pecorariæ in agro Placentino ditionem possidebant, & Placentinum sæpe Consulatū gesserunt, natus, cum primum Sancti Domnini Clericus, tum Archidiaconus Rauennas se Diuino cultui addixisset, secedensque in Gallias Cistercij Regulam professus anno MCCXV. adeo in doctrinæ pietatisque studijs profecisset, ut Abbas electus Monasterij Sanctorum Vincetij, & Anastasij ad tres Fontes, siue ad aquas falsas extra Urbem Honorio Tertio acceptissimus, ab eoque Pœnitentiarius, & Capellanus designatus, grauissimis negotijs adhibitus esset, à Gregorio Nono ad Cardinalatū, & Episcopatū Prænestinum subuectus fuit anno MCCXXXI. mense Septembri, missusque ad Federicum Imperatorem cum Odone Blanco Sancti Nicolai in Carcere Tulliano Diacono Cardinale ad pacis negotium pertractandum Diplomate dato Spoleti IV. Idus Iulij anno VI. Pontificatus Christi MCCXXXII. à Federico fuit detentus, ut ipse Gregorius queritur in epistola, quam Gretserus edidit in lucem, inde ad Insubres dissidentes conciliandos, sedandumque bellum, quo ardebant, cum eodem Odone Legatus, calamitosam cladem compressit. Fuit & in Insubriam remissus, ut inter populos illos, & Federicum Imperatorem pax coiret; quartò Pannonicam Legationem obiit, ubi Ducem Meraniæ cum Stephano Comite Cabilonensi pacare potuit. quintò Hetruscam, inter Florentinos, & Senenses arbiter honorarius, reuersusque Romam Vicarius constituitur, Gregorii Decimi tunc in minoribus, & priuati familiaris, & amicus anno circiter MCCXXXVI. sextò Gallicam, & Hispanicam, ut Albigenium furorem retunderet, & Crucem aduersus illos prædicaret, exciretque &

accerferet Præfules ad Concilium Lateranense, quod
 Gregorius Nonus conuocarat aduersus Federicum
 Imperatorem. itaque Iacobus euentus peregrin-
 um clam Roma discessit, Genuamque pertransiens
 Gallias appulit, vbi quantumuis Federicus impedi-
 ret, & obsisteret, Albigenſes Hæreticos afflixit, &
 fregit, cūque plurimos Episcopos, & Abbates è Gal-
 lia, Britāniāque collectos, duosque alios Apostolicos
 Legatos, Odonē nēpe, ac alterū Gregoriū scilicet na-
 uibus imposuisset, classisque Ligustica, quæ illos vehe-
 bat, Genuam intendens, vt inde peteret Ostiam, na-
 uigaret in Corsico mari, incidit in Pisanos, qui Fe-
 derico fauebant, collatisque signis breui victa est.
 Pisatorum in manus Iacobus Pecotaria, & alii Le-
 gati, Præfulesque, atque in Federici potestatem de-
 uenere, à quo abduci iussi diuersa per loca Neapo-
 litani Regni teterrimis carceribus macerati sunt.
 Denique Federicus Iacobum vinculis solutum, Re-
 giisque muneribus donatum Collegii rogatu dimi-
 sit, orauitque vt secum amicitiam inire, ac excole-
 re vellet, at ille imperterritus se colere velle Federi-
 cum tandiu, quamdiu is Ecclesiam coluisset, re-
 spondit, Romam ergo rediit, ibique Vicarius ab
 Innocentio Quarto in Gallias profugiente relictus,
 cum in Vaticana Basilica Dei verbum prædicasset
 eloquentissimè, VI. Kalendas Iulii anno Christi MCC.
 XLIV. vitam cum morte commutauit, & ibidem se-
 pultus iacuit, donec ex testamento Claramuallem
 eius corpus translatus, in Galliis propè Sanctum
 Malachiam situm fuit in Presbyterio, Placentiæ in
 Ecclesia Cathedrale requiescunt pars capitis, &
 digiti, vti notat Inscriptio. Ecclesiam Sancti Dom-
 nini Consecrauit anno MCCXXXVI. Kalendis De-
 cembris, & claustrum construi curauit ille Placen-
 tiæ,

Ciacon.

 Crantz. l. 7.
 Meirap c. 52
 & l. 9. c. 9.

 Greſer ant.
 monum. edit.
 Ingolst. 1610.
 in 4.

 Blondin Da-
 ca. d. hist. ab
 inclin. Imp.
 l. 2.

tiæ, at in Prænestina Diœcesse, inque oppido Palliano à fundamentis erexit, dotauitque Monasterium Virginum Deo deuotarum Ordinis Cisterciensis in Sancti Petri honorem, confirmauitque ea omnia. Innocentius Quartus Bulla data Anagninæ IV. Idus Septembris anno Pontificatus Primo, qui litteras etiam dedit Lugduni directas Abbatissæ, & Conuentui ne cogerentur recipere Moniales vltra numerum; Huius Iacobi perhonorificè meminērunt Gregorius Decimus in Epistola Encyclica contra Federicum, S. Antoninus, Corius, & Petrus Maria Campus, aliique. Exaëto septennio Stephanus Hungarus è Strigoniensi Archiepiscopatu ad Episcopatum Prænestinum, & Cardinalatum translatus est ab Innocentio Quarto anno MCCLI. qui scripserat interim vniuerso Clero Ciuitatis, & Diœcesis Prænestinæ, vt P. Sancti Georgii ad Velum aureum Diacono Cardinali Legato Rectori Campaniæ in spiritualibus, & temporalibus, intendant in spiritualibus deuotè Bulla data Lugduni die XI. Kalendas Maii anno Pontificatus VI., vir erat hic Stephanus moribus honestissimis conspicuus, litterarum scientia præditus, & prudentia circumspectus; verum cum aëris inexpertus non ferret intemperiem, aliisque de causis, ad Ecclesiam Strigoniensem se remitti postulauit, cumque id certis legibus impetrasset, mox permisit illi Summus Pontifex Innocentius, vt cum Archiepiscopatu Strigoniensi Prænestinum Episcopatum, & Cardinalatum simul retineret, vti patet è Diplomatis ab Vghello relatis anno MCCLVIII. subscripsit cum aliis Cardinalibus Alexandri Quarti Bullæ datæ Anagninæ XVI. Kalend. April. Indict. II. anno MCCLXI. alteri eiusdem Alexandri Constitutioni Dat. Anagninæ IX. Iulii circa Cypri Politiam

Ec-

num. 106.

hist. p. 3 tit. 3
c. 4.hist. Mediol.
vit. Greg. X.

Bull. 64. Curatum.

Ecclesiasticam, seu Hierarchiam, quam cum Notis edidit in lucem R. P. Vincentius Ricardus non minùs eruditus quam pius, hac formula Græca. *ὁ πρῶτος Στέφανος Ἐπίσκοπος Πρανεστίνος*. Adtuerat electioni Alexandri Quarti anno MCCLIV. Urbani Quarti, anno MCCLXI; & Clementis Quarti, anno MCCLXV; Consecrationi altarium in Sanctæ Agnetis Ecclesia interuenerat anno MCCLVI. vt in Epigraphæ legitur. In dedicatione Ecclesiæ Sanctorum Lucæ, & Martinæ in Foro Boario anno MCCLVII. adfiterat Alexandro Tertio, Legationes plurimas gessit, Hungaricam præcipuè, ac Sclauonicam, in qua Belam Regem perspecta eius perfidia percussit anathemate, vnde Belas per litteras Innocentium Quartum rogauit, vt se Regnumque suum à censuris, ac excommunicatione Prænестini Episcopi solueret, obiit sedente Clemente Quarto, Gregoriusque Decimus anno I. Pontificatus, Christi MCCLXXI. Fratrem Vicedominum de Vicedominis Placentinum filium sororis ab Aquensi Archiepiscopatu traduxit ad Episcopatum Prænестinum, annum Christi MCC. LXXIV. Pontificatus III. putauit errans Ciaconius, addiditque illum, cum Clericus sæcularis esset, professum fuisse Ordinem Minorum Sancti Francisci de licentia Papæ, in quorum Chronico de Vice-Comitibus falsò cognominatur, anno MCCLVII. e Præposito Grassensi electus Archiepiscopus Aquensis IV. Kalendas Septembris edidit Statuta Diocesana Kalendis Iunij anno MCCLIX.; Carolum Andegauensem Sancti Ludouici Francorum Regis fratrem comitatus ad Neapolitanum Regnum capessendum anno MCCLXV.; interfuit Concilio Lugdunensi Oecumenico die VII. Maij anno MCCLXXIV. subscripsit priuilegio Gregorij Deci-

Circæa.]

Torrig. Crisp.
vatic.lib.] Czerm.
Rom. Cur.
sub Mart. V.Nostrad. in
hist. Prou.Chenu in
Chron. Ar-
chiep. Gall.Robert. in
Gall. Christ.m. f. Card. à
Balaco.

Longelin in
Notit. Abb.
Cistert.

num. 33.

VVadd 10.2.
Annal. Ord.
Min.
num. 61.
ep. 63. anno
Pontif. 3.

Andr. Victo-
rell. in notis
ad Ciac. post
Steph. II. ad
ann. 752.

in Annal.
Eccl. ad ann.
1176.

mi pro Monasterio Vallis Dei Ordinis Cisterciensis Diocesis Leodiensis dato Lugduni Kalendis Aprilis Indictione III. anno Pontificatus IV. Christi MCCLXXV. per manus Io. Franchi Archidiaconi Bergomensis S. R. E. Vicecancellarij ; Gregorius Decimus anno I. Pontificatus epistolam miserat Archiepiscopo Aquensi Apostolicæ Sedis Legato in Lombardia, Genuense Prouincia, & Romanio-
la, hunc opinor fuisse Vicedominum, cui eo in-
super anno Prænestinam commisit Ecclesiam, postulatus verò fuerat eius in locum ab Aquensi Capitulo Sistaricensis Episcopus; sed Gregorius Decimus, de plenitudine potestatis Grimerium ex Archidiacono Aquensi, & Capellano suo delegit, præfecitque, ac ei scripsit epistolam datam apud Sanctam Crucem II. Non. Septembris anno I Pontificatus, Christi MCCLXXI.; deque illo Grimerio etiam agit alibi. Obijt Vicedominus Viterbij anno MCCLXXVI., ibique tumultatus fuit in Ecclesia Minorum, quamuis Ciaconius sibi non cohærens ad annum MCCLXXVII. eius vitam producat. E Necrologio quidem Ecclesiæ Placentinæ constat (vti Petrus Maria Campus affirmavit) Vicedominum istum VIII. Idus Septembris Sede Vacante post Hadrianum Quintum, cum suffragia Cardinalium in eum concurrissent, Papam electum non-
fuerit in suo Papatu nisi vnum diem, & fratrem Minorem demortuum. Spondanus tamen num-
rum Pontificum ideò multiplicandum non cen-
set, & eum latere sinit, quia nemo alius memin-
it; imo neque nomen, quod assumpsit, traditur, Raynaldus penitus omisit. Id. autem Sept. ad Romani Pontificatus verticem anno illo MCCLXXVI. Viterbij prouectus fuit Ioannes XX., seu XXI. qui Erardum

non

non de Lignerijs, vel Lesingerijs, sed de Lesignijs, seu Lisingijs Gallum Lingonen. Diœcesis, qui Decano Antisiodorensi Episcopus Aprili mense anno MCCLXXII. nominatus orationem habuerat coram Sancto Ludouico Rege Francorum, vt cogerentur excommunicati ante annum absolutionem petere, auxit Romæ Prænestino Episcopatu, Cardinalatuque, cum Romam Erardus iste venisset pro tuendis Ecclesiæ suæ iuribus aduersus Comitem, verum vtroque ille potiri diu non potuit, ibidem namque obiit anno MCCLXXVII. die XVIII. Augusti; ossa eius Antisiodorum relata XVIII. Martij anno, qui consequutus est, in Basilica Sancti Stephani cum Guidonis de Melloto auunculi, & in Antisiodorensi Episcopatu antecessoris sui cineribus sepulta sunt. Frizonius Erardum hunc prætermisit, at Ciaconius confudit cum successore in Cardinalitia dignitate, inque sede Prænestina; fuit is Gerardus Cupalates Placentinus, quem Nicolaus Tertius ad Petri quoque Cathedram Viterbij elatus die XXV. Nouembris anno MCCLXXVII., Cardinalem dixit, & in Prænestino solio substituit Erardo die III. Idus Martij anno MCCLXXVIII. vixque perennauit Gerardus Ciaconio teste, nam fato functus est circa MCCLXXIX. annum. Martinus igitur Papa Quartus (Marinos duos prædecessores adnumerando Martinis) Fratrem Hieronymum Picentem Asculanum, siue de Aesculo, e gente Mascia oriundum, natumque Alexiani, villa est Diœcesis, & ditionis Asculanæ vt accepi à Perill. D. Antonio Rota Canonico Ecclesiæ Cathedralis viro solertissimo, mihiq; amicissimo, qui Sancti Francisci Discipulus, ordinemque Minorum professus, Magister in Theologia, Ordinisque Generalis Minister, licet absens electus, à Gregorio

le S. de Joinville.

Robert. in Gall. Christ.

Vghell. ad Ciacon.

Nat. Amici Can. Antisiodor. ep.

Chenu in. Catal. Arch. & Ep. Gall.

Ciacon.

Card. Baron. in notis ad Martyrol. 12. Nou.

Ciacon.

Foderè in
hist. Burg.

Ciacon.

Ciacon.

Decimo missus Constantinopolim Michaelē Palæologum Græcorum Imperatorem, & Patriarcham inuitarat, & exciuerat ad Concilium Lugdunense, in quo Ecclesia Eoa cum Occidua coijt, à Ioanne Vigefimoprīmo Legatus in Gallias, Hispaniamque, ut Reges Francorum, & Castellæ conciliaret, à Nicolao Tertio Hierosolymitanus Patriarcha, & Cardinalis Presbyter Sanctæ Pudētianæ Tituli Pastoris tertio itidem Idus Martij MCCLXXVIII. anni constitutus, in Hispaniamque iterum Legatus. Martinus (inquam) Quartus, cuius ille Hieronymus interfuerat Comitij, ipsum Prænestinæ Ecclesiæ præposuit Episcopum Vrbeueterē x. Kal. Aprilis anno MCCLXXXI., cum verò esset Hieronymus in Diuinis scripturis exercitatissimus, & acri, excellentique ingenio præditus, Commentaria super Sententias publicauit, inque Bibliorum aliquot libros, pluresque sermones, in eligendo Pontifice Honorio Quarto elaborauit, & ad illum apicem tandem perueniens Nicolaus Quartus dictus VIII. Kalend. Martij anno MCCLXXXVIII. sedit annos quatuor, mensem vnum, dies IV., Romæque decessit pridie Non. Aprilis anno MCCLXXXII., inque Basilica Liberiana quiescit; Pontificiæ historiæ scriptores fusè res ab eo piè, præclareque gestas recensent; Itaque in illis haud immorabor, neque sanè cunctator fuit, tardusque Nicolaus Quartus, in adsciscendo sibi successore ad solium Prænestinum; in peruiugio etenim Pentecostes anno MCC. LXXXVIII. labente, ad illud euocauit Berardum de Berardis nobilem Calliensē, electumque anno MCCLXXXVI. à Canonicis Collegis suis in discordia Episcopum patriæ, tum oborta lite, protelataque postulatum à Capitulo Auximanum in Piceno Episcopum, præfectumque, vbi multa pietatis ope-

ra is edidit , Palatium Episcopale ad Aquilonarem partem à fundamentis exædificauit ; aliud ad Orientem ante turrim Campanariam ; alterum magnificum ad delicias in villa Montisfortis . Legatus quoque Apostolicus de latere ad Regnum Siciliae missus fuit , vnde redux propè Pontem vicum agri Spoletani , obiit mense Iunio anno MCCLXXXI. Subscripserat diplomati Nicolai Quarti anno MCC. LXXXVIII. Bernardus Episcopus Prænестinus , & ita vocitat eum Frizonius, sub annum MCCLXXXIX. Ecclesiae Anagninae , cui tunc præsidebat Gerardus Episcopus, Capellam donarat (ornamenta sacra ad vsum sacrosancti mysterij vulgò sic appellant.) Coelestinus Quintus anno MCCLXXXIV. Simonem de Belloloco , seu Beaulieu Gallum in Bria natum à Martino Papa Quarto dilaudatum , Archidiaconum , & Canonicum in Ecclesijs Bituricense , Sancti Martini Turonense , atque Carnotense , tum Monachum Cisterciensem , & Archiepiscopum Bituricensem anno MCCLXXX. propter eruditionem, atque probitatem electum, Neapoli, mense Septembri in quatuor temporibus Episcopum Prænестinum, Cardinalemque selegit, mox Bonifacius Octauus allegauit in Gallias cum Berardo del Goth Cardinale Albanense Episcopo, vt inter Philippum Pulchrum Regem Franciae , ac Eduardum Quartum Regem Angliae pacem procuraret, re infecta, redijt ille relinquens Berardum Collegam in Gallijs fratrem Bertrandi, qui ex Archiepiscopatu Burdegalensi ad Summum Pontificatum conuolauit. Simonem memorant olim Episcopum Prænестinum Acta processus Bonifacij Octaui, Vrbeueteri conditus iacet in Sancti Francisci , in Epitaphio , quod marmoreæ tabulae incisum, & ferè deletum refertur ab Vghello , Simonem istum anno Domini

MCC.

Frizon. è Zachia Volaterano Episc. Auximan. in Calog. Ep. Auximan.

Vghell. in Ciacon. & in Ital. Sac.

m. f. Anagn. monumenta,

Ciacon.

Frizon. è Mirao, & Belf.

Chenu Chronolog. Arch. Bituricen.

Thom. VVal. singham.

Vghell. to. 1.
Ital. Sacr.
Ciacon.

MCCLXXXVII. & XVIII. die Mensis Augusti legimus obiisse; at Ecclesiæ Prænestinæ vacantis per eius obitum administrationem concessit Bonifacius Octauus Venerabili fratri Episcopo Aquinati Vicario suo in Vrbe, Bulla data apud Urbem veterem IV. Non. Septembris, videtur hic fuisse Fr. Lambertus ex Episcopo Veglensi translatus ad Aquinatem à Bonifacio Octauo anno MCCLXXXVII. VIII. Kalend. Iunij. Idem Bonifacius anno MCC. LXXXVIII. die IV. Decembris in quatuor temporibus Reatæ Theodericum Rainerium Vrbeuetanum electum Archiepiscopum Pisanum Presbyterum Cardinalem Tituli Sanctæ Crucis in Hierusalem renuntiavit, & anno MCCLXXXIX. die XIII. Iunij Episcopum Ciuitatis Papalis (ita Prænestem obsessam, captamque, ac excisam, & æquatam solo iussis incolis ad radices montis habitare in casulis opere tumultuario excitatis denominari Pontifex ille mandarat Columnensibus Dynastis iratus) fuerat hic Theodericus Martino Quarto sedente, Prior Ecclesiæ secularis Sancti Andreæ Urbis veteris, Papæ Capellanus, & Collector in Germaniam missus, Vulfiniæ Ecclesiam Sanctæ Christinæ construxit, & proximas ædes insignes. In Vrbeuete Palatium, & turrim, Patrimonium rexit summa cum integritate, ac tranquillitate, inscribitur in Cornetana Margarita ad annum MCCC. Theodericus miseratione Diuina Ciuitatis Papalis Episcopus in Patrimonio Beati Petri in Tuscia Rector, & Capitaneus Generalis. Clemens Quartus Papa eius hisce verbis, meminit anno II. Pontificatus. Theodericus bon. mem. Episcopus Prænestinus, seu Penestrinus, & tunc Ciuitatis Papalis, quæ nunc dicitur Penestrina, seu Prænestina. redditum enim fuit Prænestæ nomen, reddita suis antiquis

epist 465.

tiquis Dominis Præneste, reddita Cardinalibus Eminentissima dignitas, & bona omnia subhastata recepta. Effloruit verò nobilissima gens, & Orbis Christiani bono Heroas innumeros, sed præcipuè Martinum Quintum protulit in Constantiensi Concilio, non tantum à Cardinalibus variarum Obedientiarum, verum & ab Episcopis omnium Catholicarum nationum vnanimi consensu Pontificem summum electum, qui Romæ patriæ suæ Pontificalem gloriam, & pacem Schismate perniciosissimo extincto Ecclesiæ restituit vniuersæ. Exemplus est autem è viuis Rainerius Episcopus Prænestinus anno MCCCVI. die VII. Decembris.

Petrarch. ep.
lib. 5.
Extrar. dudū
Bened. X.
Aegid. Belle-
mer.

*De Prænestinis Episcopis ad annum
MCCCC.*

C A P V T X I V.

PETRUM de Taillefer Dominum Capellæ Lemouicensis Dioecesis filium Guidonis Domini quoque Capellæ, qui vitam ad CXX. produxit annos, cum Tolosanus esset Episcopus ab anno MCCXCIX. Clemens Quintus Lugduni die XV. Decembris, seu Sabbatho in quatuor temporibus Aduentus anno MCCCV. Cardinalem sublegit adsignato Titulo Vestinæ Presbyterum Sancti Vitalis, à quo illum extulit ad Episcopatum Prænestinum anno subsequuto, auunculus fuit iste Petrus Rogerij le Fort Bituricensis Archiepiscopi, qui vi-
tæ

tæ sanctitate clarus exstitit, Beatusque censetur, hallucinantur, qui cum Petro d'Arrablayo Franciæ Cancellario, seu Nomophylace, quē Ioannes Vigefimofecundus ad Cardinalatum euexit, eum miscent. Obijit hic Petrus Episcopus Prænestinus die XVI. seu XX. Martij anno MCCCXII. in Capella patria, & ditione sua, antea inter alios Cardinales mandato Clementis Quinti anno MCCCVII. Pictavis Templariorum Equitum Depositiones, seu Confessiones audiit, & iussit in Acta migrare, & quia illorum custodia ipsi demandata fuerat, eos in Viennensi Concilio iussus est exhibere, ut e Bulla Pontificia, eiusque liquet epistola data anno MCCCVIII. Vidi olim Inventarium bonorum omnium Petri bon. mem. quondam Episcopi Prænestini, quæ Decano, & Capitulo Ecclesiæ novæ Beatæ Mariæ de Capella Lemouicensis Diocesis obuenerant, quæque in eadem Capella perquisita, repertaque fuerant à Commissarijs Ioannis Vigefimifecundi iussu missis anno MCCCXXVII. Huic Petro suffectus illicò ab ipso Clemente Auenioni eodem anno MCCCXII. die XIV. seu XXIII. Decembris, Gulielmus de Mandagoto, erat is e Dynastis de Montepetroso Notarius Nicolai Papæ Quarti, Capellanus Bonifacij Octavi, anno MCCXC. Archidiaconus Nemaufensis, Præpositus Ecclesiæ Tolosanæ Ordinis Sancti Augustini, postea Episcopus Auenionensis an. MCCCX. deinde Lodouensis anno MCCCXVI. vnde translatus est ad Archiepiscopatum Ebredunensem, Iuris Canonici peritissimus, scripsit librum de Prælatorum Electione, operamque strenuam in compilando sexto Decretalium libro nauauit, fuerat & Archiepiscopus Aquensis anno MCCCXVI. Ioannis Vigefimifecundi Pontificatus I. adsignatæ fuere

XXVI. do.

Petr. Putean.
lib. de con-
dem. Templ.

Ciacón.
Frizon.
Contelor.
Vghell.
Chenu.

in Arch. Pal.
Auenion.

Plantavit. de
Lodou. Epif.

Ciacón.

Bonif. VIII.
in præs. De-
cretal. lib. 6.

XXVI. domus Cardinali Prænestino ad inhabitandum Auenioni, Guillelmum Episcopum Prænestinum Arausicæ in domo Arcus positum statuta quædam condidisse pro Monasterio Montis-Majoris anno MCCCXV. P. Odo adnotauit. Hic Guillelmus desijt in viuis esse anno MCCCXXI., seu MCCC. XXIV. mense Nouembri Auenioni in Sanctæ Catherinæ Parthenone sepultus, vti suadent insignia, quæ fundatorem illum arguunt. Petrum de Columna Cardinalem anno MCCLXXXVIII. à Nicolao Quarto designatum, à Bonifacio Octauo die X. Maij anno MCCXCVII. eo honore spoliatum Clemens Quintus Lugduni restituit anno MCCC. die XV. Decembris. Ille verò Prænestinus Episcopus anno MCCCXXVI. animam efflauit Auenioni, vnde ad Sanctæ Mariæ Maioris Romam translatus iacet cum Epitaphio, quod quia Ciaconius, & Nomenclator referunt, ne actum agere videar, lubens prætereo, anno MCCCXXXIV. Petrus alius erat Episcopus Prænestinus de Prato nempe Diocesis Caturcensis, quem putat Minoritam Frizonius, & Episcopum Regiensem in Gallia, sed Bartel in Historia Præfulum Regiensium, quam diligentissimè concinnauit, nusquam huius Petri de Prato meminit, anno ille MCCCXX. die Veneris XX. Decembris à Ioanne Vigesimo secundo Presbyter Cardinalis Sanctæ Pudentianæ Tituli Pastoris ex Archiepiscopo Aquensi dictus fuit, tum Prænestinum ad Episcopatum assumptus. Vghellus eundem crediderat ac Petrum Aureoli, sed mox agnouit diuersum, nec enim Petrus ille Aureoli Cardinalis vmquam fuit, vti probat Contelorus. Petrus de Prato S. R. E. Vicecancellarius fuit, Auenioni ædes habuit, quas in Ecclesiam Sancti Petri

Chenu.
Contelor.

Verus Liber
priuil. Auen.
in Archiue
Aquen.

Giacon.
Contelor.

Acta Bened.
XII. anno 3
Pontif.

Ital. Sac.

in Elencho.

Archiep.
Auen.

not. p. Odo-
nis Tolosæ
ecclat exem-
plar.
quat. 4. diuer.
torui. n. 241.

quat. 5. n. 243
& 240. & 241.

Ciacon.

quat. 2. de
Indult.

Ciacon.

conuerti testamenti tabulis cauit, in his, quas Talayrandus Cardinalis Episcopus Albanensis die XXV. Octobris anno MCCCCLX. Auenioni condidit, *deprecatur Reuerendissimos Patres, & charissimos Dominos, & amicos suos Dominos Petrum Prænestinum, Hispanum, Magalonensem, & de Caramañõ Cardinales, ut dignentur intendere, & facere quod dicta ultima voluntas sua plenum consequatur effectum.* & Innocentius Sextus anno Pontificatus VI. elargitur Petro de Prato Episcopo Prænestino *licentiam erigendi Ecclesiam Collegiatam Sancti Petri Auenionensis, ac in ea vnum Collegium, & alia certa creandi, &c.* tum confirmat. Erexit autem suprascriptam Collegiatam, exstatque Bulla data anno MCCCCLVIII. in antiquis monumentis Tabularij Pontificij Auenioni superest mentio Petri Episcopi Prænestini annis MCCCXXXVI., MCCCXLII., MCCCCLII. & MCCCCLXI., quo ex Epidemia demortuus est Auenioni mense Maio redux e Legatione, quam obiecit ad Reges Francorum, & Angliæ pacandos missus à Clemente Sexto, sed irritò conatu. Raymundus de Canilhaco ei successit in Episcopatu Prænestino, quem ab Innocentio Sexto anno Pontificatus IX. Christi MCCCCLXII. Episcopum Prænestinum nuncupatum reperi, eius Hospitium Auenioni, cum sedes illic esset Apostolica, in Parochia Sanctæ Mariæ Magdalenes fuisse notatur in Tabulis illius Archiepiscopatus, eo in loco, vbi sunt ædes meæ paternæ, in quibus natus sum, & puer creui. Erat autem ille Raymundus Antifiodorensis Decretorum Doctor, Canonicus Regularis Ordinis Sancti Augustini, Cœnobiarcha, siue Abbas Conchenensis Diœcesis Ruthenensis, non Episcopus Atrebatensis, neque Sancti Flori, sed Archiepiscopus

scopus Tolofanus, anno MCCCL. die XVII. Decembris à Clemente Sexto Presbyter Tituli Sanctæ Crucis in Hierusalem Cardinalis renunciatus scripsit Recollectorum librum, & Septimiano Narbonensi Archiepiscopo inscripsit, ab Innocentio VI. dictus fuit Episcopus Prænestinus anno pontif. IX. Christi MCCCLXII. Gregorius XI. anno VII. Pontif. Raymundi Episcopi Prænestini meminit Auenioni cōmorantis, & auctōr libri Cērimonialis S. R. E. sub Martino V. obiit is die XX. Iunij an. MCCCLXXIII. Auenioni sepultus in Basilica Minorum. Raymundo succēit Gregorius Vndecimus Simonem de Langham Anglum Monachum Ordinis Sancti Benedicti, qui fuerat Cōnobij VVestmonasteriensis Prior, tum Abbas, inde Londinensis Episcopus, mox Eliensis, & Thesaurarij, atque Cancellarij munijis functus, & ad Archiepiscopatum Cantuariensem prouectus anno MCCCLXVI., post biennium die XXII. Septembris ab Urbano Quinto apud Montemlasconem Presbyter Tituli Sanctæ Præedix ordinatus Cardinalis, ac dimisso Archiepiscopatu properarat ad Pontificem; Gregorius (inquam) Vndecimus illum Prænestinum Episcopum, & Legatum in Angliam declarauit. Sed Simon morte præuentus est Auenioni XXII. Iulij anno MCCC. LXXVI. sepultusque in Ecclesia Cartusianorum Bonipassus, quam de nouo construi curarat, vbi Cenotaphium adhuc visitur cum Epitaphio, inde lapso triennio translatus fuit, conditusque VVestmonasterij, vbi legitur, & aliud Epitaphium metricum, quod ab Vghello laudatissimo refertur. Ioannes de Croso natus in Pago Calmaforti Lemouicensis Diœcesis à Gregorio Vndecimo, quem tertio gradu consanguinitatis attingebat, e professore Iu-

Cheng.
Frizon.
Nomenclat.
Catal hist.
du Langued.

quata litter.
de Curia.

Lotius Fer-
reol. in Chr.
Belg.

Ciacon.
Contelor.
Nomenclat.
Epitaph.

ris Pontificij, eque Lemouicensi Episcopo die VIII. Iunij post Pentecosten anno MCCCCLXXI. Presbyter Sanctorum Nerei, & Achillei Tituli Fasciolæ Cardinalis, maiorque Pœnitentiarius, dein anno MCCCCLXXVI. Prænестinus Episcopus renuntiatus fuit, cum Urbani Sexti electioni anno MCCCCLXX. VIII. die VIII. Aprilis interfuisset Romæ, tum eo deserto secedens Anagniam, ut ex eius, aliorumque Cardinalium epistola ibi data XX. Iulij constat, mox Fundos adiit, & Clementem Septimum Antipapam intrusit die XX. Septembris, ab eoque Legatus est ad Carolum Quintum Francorum Regem, ut Urbanum Sextum, ut ac metu, ideoque vitio, Petri Cathedræ incubantem, at ipsum Clementem ritè persuaderet electum, quod perfecit, demum obiit Auenioni, ubi Clementem sequutus erat, in illius Obedientia die XXII. Nouemb. an. MCCCCLXXXIII. iacetque tumulatus in Cathedrale cum Epitaphio, quod æneæ laminæ inscriptum exscripserunt, & publicarunt Nomenclator, Chenu, Ciaconius, & Vghellus. Urbanus autem Sextus suffecit isti Ioanni demortuo in Episcopatu Prænestino affinem suum Franciscum Prægnanum, seu Moricottum de Vico Pisis ortum, & Pisanum Archiepiscopum Presbyterum Tituli Sancti Eusebij Cardinalem anno MCCCCLXXVIII. delectum, & Vicecancellarium, qui Campaniæ, Maritimæque Rector, & Urbani Sexti assiduus comes anno MCCCCLXXXIX. adfuit Comitij Bonifacij Noni, tum Assisij decessit è vita die VI. Februarij anno MCCCXCIV. eius corpus Pisas delatum in Metropolitanæ sacrario requiescit, ædes eiusdem Pisis supererant. Antonius Caietanus Romanus Aquileiensis Patriarcha Romæ à Bonifacio Nono die XXVII. Februarij anno M. CCCCII.

CCCCII. Presbyter Tituli Sanctæ Cæcilie Cardina-
lis dictus Innocentij Septimi electioni Romæ inter-
fuit anno MCCCCIV. tum Prænestinus Episcopus
designatus anno MCCCCVI. elegit Gregorium
XII. à quo facultatem obtinuit corrigendi, &
reformandi minores Urbis Pœnitentiarios, Gre-
gorio relicto Pisas profectus Concilio, & Ale-
xandri Quinti Comitij adfuit, quamobrem
Gregorius illum Cardinalatu, & Episcopatu abire
iusserat, & priuarat Bulla data Arimini die XIX.
Ianuarij MCCCCIX. , quam Pisani Patres irritam
pronuntiarunt, scripsit Carolo de Malatestis
pro Ecclesiæ vnione, Fesulanus Episcopatus ipsi
fuit commendatus administratione attributa. Præ-
nestinum reliquit, eoque cessit Guidoni de Malo-
sicco Cardinali Transalpino, & ex Obedientia Be-
nedicti Decimitertij, translatus ad Episcopatum
Portuensem, & Romæ defunctus hic Antonius die
XI. Ianuarij anno MCCCCXII. situs est in Sancti Pe-
tri Templo, & in sacello Bonifacij Octauī gentilis
sui, siue in Sanctæ Mariæ ad Mineruam cum Epi-
taphio, quod intexuit operi suo Ciaconius. Ex ad-
uerso in Obedientia Clementis Septimi, & Benedi-
cti Decimitertij Antipaparum floruit superscriptus
Guido de Malosicco nepos è sorore Gregorij XI.
natusque in Tutelense Diœcese, vbi posita
sunt Malumficcum, & Castrum Lutij Oppida,
quorum ditio ad illustrem eius familiam pertinebat,
vir doctissimus, Episcopus Lodouensis, inde Picta-
uensis anno MCCCLXXV. die vigesimo Decem-
bris ab auunculo Gregorio XI. Presbyter Titu-
li Sanctæ Crucis in Hierusalem Cardinalis adscitus
Clementem Septimum superinduxit Urbano Sex-
to, & prosequutus est Auenionem, vbi palatium
inha-

Contelor.
Ciacon.

sess. 19.

Plantavit.
Frizon.
Cæcel. lib. 5.
hist. de Lang.

inhabitauit intrà fines Parochiæ Sancti Agricoli,
 quod Pictauësis Cardinalis Librata vulgò nuncupa-
 batur, illud emit Iulius Secundus, in eoque Colle-
 gij à se instituti, & de Ruuere cognominati alum-
 nos collocauit, à Clemente Septimo Antipapa in
 locum Ioannis de Croso anno MCCCCLXXXIII. Præ-
 nestinus Episcopus subrogatus ad annū MCCCCXI.
 præfuit illi Ecclesiæ per annos scilicet XXVIII.
 eam gubernans, cū præsertim illam Antonius Caie-
 tanus ipsi remisisset in Pisano Concilio, vbi & Guido
 deserto Benedicto Decimotertio, quē insuper intru-
 serat, exceptus vti verus Cardinalis Alexandrum
 Quintum promouit ad Summum Pontificatum, ab
 eoque confirmatus Episcopus Prænestinus ad an-
 num MCCCCXI. vixit VIII. Idus Martij fato fun-
 ctus, nam eius obitus nuntiatus fuit die IV. Aprilis
 illo anno Ioanni Vigessimotertio, quem idem Gui-
 do elegerat anno MCCCCX. Bononiæ, nominatur
 inter exequutores testamenti Cardinalis Anglici
 anno MCCCCLXXXVIII. Indictione XI. die XI. A-
 prilis, fuit Clementis Septimi Antipapæ Nuntius,
 & Vicarius cum potestate Legati de Latere, vti
 Bellemera testatur, & ad Richardum Angliæ Re-
 gem Legatus, quo munere functus est, & in Gallijs
 Ioannis Vigessimitertij mandato, Parisijsque occu-
 buit, & in fratrum Dominicanorum depositus iac-
 et, Epitaphium prolixum auctores iam allati retu-
 lerunt. Sunt qui Hugonem de Montelegum, seu
 Montrelaix ex Armorica vulgò Britannia minore
 Canonicum, & Cantorem Nannetensem, ac Epi-
 scopum postea Briocensem, & Trecorensē à Gre-
 gorio Vndecimo Presbyterum Tituli Sanctorum
 Quatuor Coronatorum Cardinalem dictum anno
 MCCCCLXXV. die XX. Nouembris, Prænestinum
 Epi-

Necrolog.
 Cælestin.
 Auenion.

Contelor.

Odo la Mo-
 the & Cartu-
 lari m. f.

conf. t.

Ciacon.

Ciacon.
 Frizon.
 Argentè hist.
 Brianna.

Episcopum à Clemente Septimo Antipapa, cui adhærebat, delectum putant, sed ille obiit Episcopus Sabinus Auenioni anno MCCCCLXXXIV. die vltima Februarij, vti Contelorus euincit.

*De Prænestinis Episcopis ad annum
MD.*

C A P V T X V.

ANNO MCCCCXIII. circiter, seu potius MCCCCXI. Ioannes Vigestimustertius, Angelum de Anna de Summa Ripa Neapolitanum Monachum Camaldulensem ab Urbano Sexto Diaconum Sanctæ Lucæ in Septem Solijs Cardinalem non anno MCCCCLXXXIV. sed post annum MCVCLXXXV. promotum, dein à Bonifacio Nono, cuius Comitij interfuerat Presbyterum Sanctæ Pudentianæ ad Titulum Pastoris prouectum, cum Nuntius Sedis Apostolicæ in Regno Siciliæ ad discordias cum Rege sedandas ob non exhibitas Ecclesiæ triremes, & non solum vectigal, transgisset cum ipso Rege; tum Innocentium Septimum, mox Gregorium Duodecimum ad Cathedram Petri suis suffragijs euexisset à Gregorio priuatus die XIX. Ianuarij anno MCCCCXIX. siue Cardinalatu exutus, quia illum deseruerat, Pisasque secesserat ad Concilium, quod irritam priuationem declarauit) Pisis nihilominus Alexandro Quinto, deinde Ioanni Vigesimotertio suum calculum præbuis-

Ciacon,

Contelor,

Sess. 19.

Contelor.
Vit. Martini
V. Papæ.

buisset ; Ioannes (inquam) Vigessimustertius ipsum Angelum auxit Episcopatu Prænestino , quem Angelus administravit , & sub Martino Quinto , cui eligendo etiam nauauit operam in Concilio Constantiensi , sicut & Eugenio Quarto , sub quo Romæ die XII. seu XXI. Iulij anno MCCCCXXVIII. decessit longæuus , cum annos plusquam XL. in Cardinalatu vixisset , sacrique Collegij Decanus , seu Princeps esset , sicut in Epitaphio legitur , in quo de Laude cognominatur , quod Episcopus Laudensis fuerit , imò quod eius familia è Laude originem suam repperet , corpus translatum Neapolim in Sanctæ Mariæ de Porta Noua quiescit pulcherrimo conditum sepulchro cum metrico Epitaphio , vitam Angeli ad mensem Aprilem , & ad annum MCCCCXXI. protrahit Ciaconius . Eo quidem anno II. Idus Maij Eugenius Quartus substituit Angelo in Episcopatu Prænestino Hugonem Lusignanum Presbyterum Cardinalem Tituli Sancti Clementis Cypriū fratrem germanum Iani Regis Cypri electum Archiepiscopum Nicosiensem , quem Martinus Quintus anno MCCCCXXVI. die Veneris XXIV. Maij Diaconum Sancti Hadriani Cardinalem creauerat , & publicarat die XXV. Erat ille filius Iacobi Regis Cypri , & Ioles de Bresiny filiæ Philippi , vt in exaratis calamo Genealogijs scribitur , hoc quoque anno MCCCCXXI. Legationem obiit in Campania , & Maritima ; cumque Tusculanam optasset sedem anno MCCCCXXVI. die V. Iulij , & Legatus fuisset ab eodem Eugenio ad pacem inter Reges Francorum , & Angliæ , Ducemque Burgundiæ componendam Cardinalis Presbyter Tituli Sanctæ Crucis Nicolaus Albergatus Cartusianus vitæ sanctimonia insignis , ab Antipapa Felice Quin-

Nicol. Egid
Chron. Frac.
in Carol. VII

to, siue Amedeo Duce Sabaudia, atque à Conciliabulo Basileensi hic Hugo Cardinalis Cyprius fuit allegatus, conueneruntque Atrebatum, & donec pax icta fuit, ibi commorati sunt, dereliquerat enim Eugenium Hugo, ac Basileensibus inhærebat; anno MCCCCXXXVII. die XXV. Februarij Ripalia pereggit fœdus nuptiarum solenne inter Ioannem Regem Cypri fratris filium, & Amedeam Palæologam filiam Ioannis Iacobi Marchionis Montisferati; Eius Hugonis opera Anna Lusignana Ludouico Duci Sabaudia Felicis Antipapæ filio nupsit, quo tempore Rex Ianus eius frater à Saracenis Aegyptijs captiuus detinebatur, Hugo, qui Cerinas profugerat, Regno præfectus fuit, multosque facinorosos plecti iussit, & proclamationibus ipsius excitati ciues Nicosiam rediere, demum in Sabaudia, cum Eugenius illi dignitatem Cardinalitiam, & Episcopatum Prænestinum abrogasset ann. MCCCC. XLII. occubuit, eiusque mors Romæ die XXIV. Augusti nuntiata fuit; in Archiepiscopatu Nicosiensi successorem habuit Iacobum Lusignanum nothum Regium, at in Episcopo Prænestina pridie Nonas Maias anno MCCCCXLIII. Eugenio Quarto prouehente, Ioannem Vrsina è gente natum, ac è Comitibus Taleacotij, quod est oppidum Aprutij è ruinis veterum oppidorum Marsorum excitatum, teste Volaterrano, propè Lacum Fucinum, cuiusque Comes erat Raynaldus Vrsinus ad annum MCCCLXXXVI. spectare ad Columnenses docet Inscriptio incisa portæ Marini *Fabritio Taleacotij, Marsorumque Duci ab anno MXDII. complurium Regum in exercitu Legato, Neapolitani Regni Comestabili strenuissimo Imperatori Oppidum eiusdem sedem Philippus Dux octauus Comestabilis abauo suo*

Mar. histor.
circa annum
1435.

Titul. Reg.
Sabaudia.

Ciaccon.

Eug. IV. Re.
gest.

l. 7. Vrbani.
Comment.

S. Antonin.
to. 3. Chron.
tit. 22. cap. 2.
§. 12.

bellica virtutis monumentum, hic Ioannes Vrsinus anno MCCCCXXXIX. die XV. Kalendas Ianuarij Florentiæ in Concilio Generali ab Eugenio Quarto ex Archiepiscopo Tarentino in publico Confessorio Presbyter Cardinalis Sanctorum Nerei, & Achillei Tituli Fasciolæ promotus, dum Nuntius in Germaniam profectus esset, vt gentes illas neutrales, seu neutrum Pontificem sectantes, Amedei schismate vigente, ad Eugenij Obedientiam cultumque reduceret, rem feliciter gessit; missus fuit & Nuntius ad Synodum Basileæ congregatam, vbi doctè perorauit, mox Legatus ad Regnum Neapolitanum pro pace inter Alphonsum Aragonum Regem, & Andegauensem Comitem conciliandam munere suo functus est industriè, vir diligentia præstans excelluit & auctoritate, Sacri Collegij Decanus præfuit Comitij Nicolai Quinti anno MCCCCXLVII. Fuit & maior Pœnitentiarius, obiit Romæ die XII. Kal. Februarij anno MCCCCXLIX., sepultusque fuit in Ecclesia Fratrum Ordinis Sancti Augustini, cuius erat Protector, cum Epitaphio Metrico, in quo Cardinis Heros Prænестinus nuncupatur. Georgius de Flisco è Comitibus Lauaniæ Archiepiscopus Genuensis è Presbytero Cardinale Tituli Sanctæ Anastasiæ sub Nicolao Quinto III. Non. Maij anno MCCCCXLIX. Prænестinum adeptus est Præsulatum vnde peruenit ad Ostiensem, anno MCCCCLIII. die XXVIII. Aprilis. Obijt Romæ VIII. Idus Octobris anno MCCCCLXI., delatum fuit corpus eius Genuam, & nobili clausum sepulcro in Metropolitana fuit cum Epitaphio; indeque Pius Secundus ad Pontificalem gloriam euectus Ioannem de Turrecremata Hispanum Ordinis Prædicatorum, sacrique Palatij Magistrum

Presby-

Ciacon.
Pio II. & Ga.
rimberto.

Ioan. Iuuenis
de var. fort.
Tarent.
Ciacon.

Presbyterum Cardinalem Tituli Sancti Sixti renun-
tatum ab Eugenio Quarto anno MCCCCXXXIX.
Prænestinæ Ecclesiæ Episcopum die postrema Apri-
lis anno MCCCCLV. declarauit, illinc transiit ad
Sabinensem Episcopum Ioannes, qui Prænestinus
Cardinalis, & excellens Theologus, senioque dici-
tur confectus in Commentarijs Pij Secundi; in Con-
cilio Florentino Fidei defensor nuncupatus ob pie-
tatem, & doctrinam, in Ecclesia Sanctæ Mariæ su-
pra Mineruam Romæ dotes nubilibus puellis attri-
bui ad eas collocandas à Societate Sanctæ Mariæ
Annuntiatae instituit, ibique octogenarius decessit
anno MCCCCLXVIII. die XXVI. Septembris, & in
Sacello, sepulcroque à se constructis iacet cum Epi-
taphio. Tum Pius Secundus Episcopatum Præne-
stinum Alexio de Cæsaris Senensi Archiepiscopo
Beneuentano commendauit, qui Senis decessit an-
no MCCCCLXIV. & apud Sancti Francisci ædem
conditus est. Anno MCCCCLXXI. Philippum Ca-
landrinum de Sarzana, seu Sergiensem Lunensis
Diocesis, Episcopum Bononiensem fratrem vteri-
num Nicolai Quinti, qui eum anno MCCCCXLVIII.
Cardinalatu decorarat, è Presbytero Tituli Sanctæ
Susannæ, tum Sancti Laurentij in Damaso delectum
Prænestinum Antistitem anno MCCCCLXIV. à Pau-
lo Secundo comperi apud Ciaconium in Electione
Sixti Quarti, sed & maior Poenitentiarius fuit, &
Legatus Piceni, attamen migrasse illum ad Eccle-
siam Portuensensem, translatumque anno MCCCC.
LXX. Vghellus prodit, è vita vero, anno MCCCC.
LXXVI. die IX. Kalendas Augusti Bagnariæ non
procul Viterbio, sepultumque Romæ in Sancti Lau-
rentij in Lucina, cum annos vixisset LXXIII. Epita-
phium comprobat. Subijt Episcopatus Prænestini

Ciacon.

Lib. 2.

Ciacon.

onus imponente Sixto Quarto Angelus Capranica Romanus frater Dominici Cardinalis, Archiepiscopus Sipontinus, Episcopus Asculanus, mox Reatinus, vir castimonia morum, & innocentia vitæ clarus anno MCCCCLX. die III. Nonas Martij Romæ à pio Secundo Purpura exornatus Cardinalitia, & presbyteratu, ac Titulo Sanctæ Crucis in Hierusalem cohonestatus, Bononiæ Legatus, & ad omnes Italiæ principes, Verbi Diuini concionator eximius, ad quem exstant Cardinalis papiensis epistolæ, & quem pius Secundus, Garimbertus, alijque scriptores celebrant, euolauit in cœlum anno MCCCC. LXXVIII. die V. Non. Iulij, inque Claustro Sanctæ Mariæ supra Mineruam marmoreo fratris Cardinalis illatus est tumulo cum Elogio. Excepit illum Marcus Barbus Venetus patruelis pauli Secundi, à quo Romæ die XIV. Kalendas Octobris anno M. CCCCLXIV. Cardinalis presbyter Tituli Sancti Marci ex Episcopo Vicentino designatus superscripto anno MCCCCLXXVIII. fuit Aquileiensis patriarcha, & Legatus in Germaniam, Hungariam, & poloniam Gracè, Latineque doctissimus, & libris scriptis clarus, Innocentium Octauum Elegit anno MCCCCLXXXIV. demum anno MXDI. die VI. Non. Martij animam exhalauit, inque Titulo suo tumultatus est. Constat autem Ioannem Balve Gallum Virdunensem Ordinis Sancti Benedicti Monachum, Beccensem Abbatem, Episcopum Ebroicensem, dein Andegauensem, à paulo Secundo presbyterum Tituli Sanctæ Susannæ Cardinalem anno etiam MCCCCLXIV. cooptatum, hinc Albanensem Episcopum, tum ad prænestinas insulas euocatum die VI. Non. Martij præscripta. Floruit ille flagrantissima Ludouici Vndecimi Francorum,

Regis

Ciacon.

in Commét.
de var. fort.
Card.

Ciacon.

Ciacon.

Regis gratia, cui à Secretis, & Confessionibus erat, tum incidit in eius odium, & addictus carceri, caueæque ferreæ, atque vix dimissus medicorum arte, seu precibus Iuliani de Ruuere Cardinalis in Gallias Legati, & liberatus Romam venit, vnde Legatus in Picenum à Sixto Quarto, præfatisq; auctus Episcopatibus Albano, deinde Prænestino septuagenarius Octobre mense diem extremum clausit illomet anno MCDI. Romamque deportatus è piceno situs in Ecclesia Sanctæ praxedis sepulcrum, & Epitaphium habet. Ioannes Michaelius Venetus à paulo quoque Secundo, cuius sororis filius erat, ex Episcopo patauino, ac Veronense anno MCCCC. LXVIII. die XI. Kalendas Decembris Cardinalatu insignitus, & Diaconijs Sanctæ Luciae in Septem Solijs, siue Septifolio, tum Sancti Angeli, à Sixto Quarto presbyter Tituli Sancti Marcelli, ab Innocentio Octauo Prænestinus Episcopus ordinatus die X. Octobris MXDI. fuit, cum prius die XIII. Martij eo anno Albanensis extitisset, vixit vsque ad X. Aprilis anni MDIII., & cum portuensẽ, & Constantinopolitanam Sedes insuper conscendisset, Sextumque Alexandrum elegisset, obiit, inque Sancti Marcelli Romæ requiescit. Hieronymus Bassus de Ruuere natus Albizolæ in Dioecese Saonense Sixti Quarti sororis filius, siue amitinus, Episcopus Recinetensis anno MCCCCLXXVIII. ab eodem Sixto presbyter Cardinalis Tituli Sanctæ Balbinæ, postea Sancti Chrysogoni, tum Sanctæ Cæciliæ, demum ab Alexandro Sexto, cuius Electioni adfuerat, Episcopus Prænestinus anno M. XDII. die XXXI. Augusti declaratus est; Elegit etiam Pium Tertium, & Iulium Secundum, à quo ad Ecclesiam Sabineusẽ anno MDIII. die XXIX.

Nouembris euectus Romæ obiit anno MDVII. Kalendis Septembris, & in Sanctæ Mariæ de populo reconditus fuit marmoreo Sarcophago, quem illi Iulius Secundus excitauit, cuique incisum Epitaphium inserit Vghellus. Impleuit Hieronymi locum Laurentius Cybus Genuensis ab Innocentio Octauo, cuius è fratre nepos erat, anno MCCCC. LXXXIX. Cardinalis assumptus presbyter Tituli Sancti Marci, qui Beneuentanum Archiepiscopatum rexit, & Ecclesiæ Albanensi, deinde prænestinæ præfectus anno ipso MDIII. die XXIX. Nouembris non diu superuixit, nam die XXII. Decembris migravit è vita, inque suprascripta Basilica Beatæ Mariæ de populo visere licet eius tumulum cum Epitaphio, apud Vbertum verò Foliettam, & Garimbertum laudes, quibus egregiè commendatur, quas hic intexere superuacaneum duxi.

*De Prænestinis Episcopis ad annum
MDCLV.*

C A P V T · X V I.

ONFESTIM, eo die scilicet, eoque anno Prænestinum Episcopatum regendum suscepit Iulio Secundo demandante Antoniotus pallauicinus Genuensis, qui ex Episcopo Abintimilliense ab Innocentio Octauo ad Cardinalatum, & Titulum Sanctæ praxedis accitus, dein ab ipso Iulio secundo ad Tusculanum Episcopatum anno

ño illo MDIII. plurimis ille inclaruerat Legatio-
 nibus, & viuens sibi posuerat anno MDI. apud San-
 cti petri tumulum, ac Epitaphium, ibique dece-
 dens anno MDVII. die X. Septembris illatus iace-
 bat, sed cum Basilica Sancti petri renouaretur au-
 gustiorem in formam, vetusque disturbaretur ædi-
 ficiū, illius ossa eruta, & in Sanctæ Mariæ de Po-
 pulo translata, & cum ossibus Ioannis Baptistæ fra-
 tris filij, atque Cardinalis inhumata sunt addito no-
 uo Epitaphio anno MDXCVI. Ioannes Antonius de
 Sancto Georgio placentinus presbyter Tituli San-
 ctorum Nerei, & Achillei Cardinalis ab Alexandro
 Sexto denuntiatus è præposito Mediolanensi, Ro-
 tæ Auditore, ac Episcopo Alexandrino gradum fe-
 cit ad Episcopatum Albanensem, tum ad Tuscula-
 num anno MDIII. hinc ad prænestinum, demum
 ad Sabinensem anno MDVII., quem moderatus
 obiit Romæ anno MDIX. die XIV. Martij, & in
 Sancti Celsi depositus quiescit cum Epitaphio.
 Omiserat in catalogo prænestinorum Episcoporum
 Vghellus, Bernardinum, Caruajal, placeutinum,
 Hispanum ex Episcopo Carthaginense anno M.
 XDIX. Cardinalem presbyterum Tituli Sanctorum
 petri, & Marcellini, tum Sanctæ Crucis in Hieru-
 salem ab Alexandro Sexto dictum, incentorem pi-
 sani Conciliabuli, & ideo exutum Purpura Cardi-
 nalina à Iulio Secundo, sed à Leone Decimo rursus
 indutum, & assequutum Episcopatus Albanensem,
 Tusculanum, tum prænestinum, ac Sabinensem,
 denique Ostiensem anno MDXXI. cum tamen ipse
 Vghellus in Albanensium, Tusculanorum, & Sabi-
 nensium indicibus illum Prænestinum fuisse affir-
 masset, sed & per schedam admonuit me Bernardi-
 num istum anno MDVII. optasse Prænestinum Epi-
 sco-

scopatum, cum Cardinalis Sancti Georgij ad Sabinensem migrasset, cumque is obiisset anno MDIX. (vti superius obseruau) Sabinensem obtinuisset, eodemque anno Guillelmus Brissonetus Gallus, qui Episcopus Nemausensis, & Maclouienfis, tum Archiepiscopus Remensis, & Narbonensis fuit, in gratiam Caroli Octauæ Regis Francorum, cuius à Consilijs, & in delicijs erat, ab Alexandro Sexto presbyter Cardinalis Sanctæ pudentianæ Tituli pastoris designatus, hinc Albanensis Episcopus, & Tusculanus, anno (inquam) MDIX. denique prænestinus euasit, vitamque Narbone conclusit mense Ianuario anno MDXIV. Iste quoque fuit pars magna pisani Conciliabuli Maximiliano primo Imperatore, ac Ludouico XII. Rege Francorum fauentibus, quamobrem à Iulio Secundo dicta ei dies fuit, vt Romæ sesseretur, contumaxque Cardinalitia dignitate, atque alijs honoribus sacris spoliatus est, verum à successore Iulij Secundi Leone Decimo reuocatus, & resipiscens eiurato schismate, ad illam & ad omnia decora restitutus fuit. Superius obseruau Leonem Decimum cum Cardinales Caruajal, & Brissonetum recepisset in gratiam, & reconciliaisset, illis Reatinum, & Tiburtinum Episcopatus tamquam Cardinales resumptos adsignasse. Marcus Vigerius Sauonensis Ordinis Minorum Sancti Francisci ex Episcopo Senogallienfis, Locumtenente Ioannis de Ruere præfecti Urbis, Suffraganeo Archiepiscopatus Bononiensis, & arcis Sancti Angeli Præfecto Presbyter Cardinalis Sanctæ Mariæ Transtiberim Tituli Callisti declaratus anno MDV. mense Februario, subrogatus fuit Guillelmo Brissoneto in Episcopatu Prænestino anno MDXI. Legatus fuerat exercitus Pontificij aduersus Al-

Alphonsum Ducem Ferrariæ, & Oppidū Mirandulæ, in grauissimis rebus, de quibus agebatur in Concilio Lateranensi adhibitus Iulio II. fidam, & strenuam nauauit operam, & Apologiam cōposuit contra Pisanum Conciliabulum, quæ remansit imperfecta, & Decachordum, & de Ferro, seu cuspide Lanceæ, Vestibusque Christi Domini librum conscripsit; vitam cum morte commutauit Romæ die XVIII. Iunij seu XV. Kal. Iulij anno MDXVI. & in S. Mariæ Transyberin Titulo sepultus, quem structuris, hortulisque decorarat, iacet. Ioannes Serra Hispanus Archiepiscopus Arborensis ex Urbis Gubernatore ab Alexandro Sexto in Senatum Cardinalium adlectus anno MD., & Titulo Sancti Stephani in Monte Cœlio, deinde Sancti Clementis sub Leone Decimo præpositus & Albanensi, & Prænestinæ Ecclesijs, Vmbriæ, Picenique Legationibus, Segobienſi, & Calaguritano Episcopatibus cumulatus, esse desijt in viuis die XV. Martij anno MDXVII. inque Sancti Iacobi cum Epitaphio situs est. Franciscus Soderinus Florentinus è Volaterrano Episcopo ab Alexandro etiam Sexto anno MDIII. pridie Kalend. Iunij Presbyter Cardinalis Tituli Sanctę Sufannę renuntiatus, tum Basilicę Sanctorum Duodecim Apostolorum, non tantū Episcopus Nannetensis, Corronensis, & Vicentinus, quin etiam Sabinensis in locum deturbati Caruajal, tum Albanensis anno MDXV., Prænestinus anno MDXVII. mense Martio, Portuensis MDXXIII. die XIV. Decembris, & Ostiensis sub Clemente Septimo decessit anno M. DXXIV. die XVII. Iulij, breuique cum Epitaphio in Sanctę Marię de Populo situs est. Assumptus eius in locum Prænestinus Episcopus die XVI. Octobris eo anno Alexander Farnesius Romanus ele-

Etus Diaconus Sancti Eustachij Cardinalis ab Alexandro Sexto, Tusculanus Episcopus anno MDXIX., Sabinensis anno MDXXIII. die XIV. Decembris, Portuensis anno MDXXIV. die XVIII. Maij, at XV. Iunij anno MDXXV. Ostiensis, qui cum pertigerit apicem Pontificatus die VII. Idus Octobris anno MDXXXIV. Paulique Tertij nomen mutuatus Ecclesiam diutius gubernarit, notior est quam ut nostris indigeat praconijs, sedit annos quindecim dies XXIX. obdormijt anno MDXLIX. die IV. Idus Nouembris, & in Vaticano tumultus fuit. Antonius Maria de Monte Sancti Sabini ex Archiepiscopo Sipontino Auditor, Camerae Apostolicae, & Rotae, à Julio Secundo Cardinalis anno MDXI. die XXX. Maij designatus, Episcopus Papiensis, tum Nouariensis, Umbriae Legatus, & in Vrbe iterum, Concilij Lateranensis indicendi auctor Julio Secundo, Tusculanae Sedi praefuit anno MDXXIII. die XIV. Decembris, Praenestinae die XVI., Sabinensi anno MDXXIV. die XVIII. Maij, demum Portuensi die XV. Iunij, Romae sublatuſ è viuis fuit anno MDXXVIII. die XII. Kalendas Octobris, sepultus est apud Sanctum Petrum in Monte aureo cum Epitaphio, quod illi posuit Julius Tertius fratris filius. Petrus Accoltius Florentinus ex Aretio Auditor Rotae, Anconitanus Episcopus à Julio quoque Secundo Cardinalis Presbyter Tituli Sancti Eusebij anno MDXI. adscitus, fuit & Episcopus Gaditanus in Hispania, Malleacensis, & Atrebatensis in Gallia, Cremonensis in Insubria, Rauennas in Aemylia Archiepiscopus, rursus Episcopus Albanensis anno MDXXIII. die XVI. Decembris, Praenestinus anno MDXXIV. die XVIII. Maij, Sabinensis die XV. Iunij, abiit è vita Romae anno MDXXXII.

menſe Decembri , humoque mandatus eſt apud Sanctam Mariam de Populo , etſi Rubeus illum apud Sanctum Euſebium ſcribat fuiſſe ſitum . Marcus Cornelius Venetus cum Episcopatibus Patauino , & Veronenſi fulſſet , atque Cardinalatu , anno MDXXIV. die XVIII. Maij Albanenſis Episcopus , die XV. Iunij Præneſtinus , obiit XIII. Kalend. Auguſti eo anno , iacetque apud Sanctum Georgium maiorem . Laurentius Puccius Florentinus Cardinalis Tituli Sancti Laurentij in Damaso , & Episcopus Piſtorienſis , hinc Albanenſis anno illo MDXXIV. die XV. Iunij , Præneſtinum obtinuit Episcopatum die XXIX. Iulij , & tenuit eius clauum ad annum MDXXXI. , quo Romæ demortuus , ſepultuſque fuit in Sanctæ Mariæ ſupra Mineruam . Ioannes Piccolomineus Senenſis Presbyter Cardinalis Tituli Sanctæ Balbinæ adeptus Episcopatum Albanenſem anno MDXXIV. die XXIX. Iulij , Præneſtinum conſequutus eſt die XXI. Septemb. anno MDXXXI. at MDXXXIII. die XXVI. Aug. obuēnit illi Portuenſis Episcopatus , denique Oſtienſis anno MDXXXV. die XXVI. Februarij , vita functus eſt Senis anno MDXXXVII. & ſitus in Metropolitana , cuius Archiepiſcopus erat . Andreas de Valle Romanus Cardinalis Presbyter Tituli Sanctæ Priſcæ anno MDXXXIII. die XXI. Aprilis Episcopatu Albanenſi regendo admotus , tum Præneſtinam ſuſcepit Eccleſiam , obiitque Romæ pridie Idus Auguſti MDXXXIV. in Aracoeli humatus cum Epitaphio . Bonifacius Ferrerius Vercellenſis Presbyter Sanctorum Nerei , & Achillei Tituli Faſciolæ Cardinalis à Leone Decimo dictus anno MDXII. ex Episcopo Eporedienſe , anno MDXXXIII. die XII. Decembris Episcopus Albanenſis , anno MDXXXIV.

die V. Septembris translatus fuit ad Præneſtinam Sedem, anno MDXXXV. die XVI. Februarij ad Sabinenſem, anno MDXXXVII. die XXIV. Septembris ad Portuenſem, deceſſit anno MDXLI. menſe Ianuario, quieſcit in Sanctæ Mariæ Maioris cum Epitaphio. Laurentius Campeggius Bononiensis Episcopus, Presbyter Sanctæ Mariæ Tranſtyberim Tituli Calliſti Cardinalis anno MDXXXIV. die V. Septembris Episcopus Albanenſis, anno MDXXXV. die XXVI. Februarij Præneſtinus, anno MDXXXVII. die XXVIII. Nouembris Sabinenſis, migravit è vita die XVI. Auguſti anno MDXXXIX. Antonius Sanſeuerinus Neapolitanus è Tarentino Archiepiſcopo Cardinalis à Clemente Septimo delectus Presbyter Sanctæ Mariæ Tranſtyberim Tituli quoque Calliſti, inſignitus Episcopatu Præneſtino die XXVIII. Nouembris MDXXXVII. tranſijt ad Sabinenſem die IV. Auguſti anno MDXXXIX. tum ad Portuenſem, die VIII. Ianuarij anno MDXLI. quo viuere deſijt die XVII. Kalendas Septembris in Sanctiſſimæ Trinitatis ad Montem Pincium ſitus eſt. Ioannes Vincentius Caraffa Neapolitanus itidem Archiepiſcopus patriæ ſuæ, & Presbyter eiufdem Tituli Calliſti à Clemente Septimo etiam cooptatus Cardinalis aſcendit ad Episcopatum Præneſtinum anno MDXXXIX. die IV. Auguſti, ad quem anno MDXLI. die XIV. Nouembris Alexander Cæſarinus Romanus Diaconus Sanctæ Mariæ in Via Lata Cardinalis euocatus fuit ex Episcopio Albanenſi, quod anno MDXI. die XXI. Maij ſuſceperat, obiit Romæ die XIII. Februarij anno MDXLII. tumulumque ſortitus eſt in Araceli, Episcopus Hieracenſis etiam exſtitit. At è Cornelia gente Venetus alter Franciſcus ex Episcopio Brixienſi, ac Presbytero Tituli

toties repetiti Callisti Cardinale Albanus Episcopus
 anno MDXLI. die XIV. Nouembris, Prænестinus
 anno MDXLII. die XV. Februarij euasit, Viterbij-
 que vita exutus Kalendis Octobris MDXLIII. Ve-
 netias deportatus fuit. Ioannes Maria de Monte
 Sancti Sabini Presbyter Tituli Sanctæ Praxedis Car-
 dinalis Episcopatum Prænестinum indeptus anno
 MDXLIII. die V. Octobris hinc peruenit ad solium
 Pontificale, in quo Iulij Tertij nomen assu-
 mens anno MDL. die VI. Februarij sedit vsque ad
 diem V. Aprilis anno MDLV. quo cessit è vita, in-
 que Vaticano sepultus fuit. Successorem in Episco-
 patu Prænестino sibi substituit Iulius Tertius Ludo-
 uicum Borbonium è Regio sanguine Gallum die
 XIV. Februarij anno MDL., qui Cardinalis Presby-
 ter Tituli Sanctorum Siluestri, & Martini in Mon-
 tibus anno MDXVII., deinde Sanctæ Sabinæ fuerat
 Episcopus Laudunensis, Lucionensis, Cenoma-
 nensis, Archiepiscopus Senonensis, hinc anno MD.
 LVII. die XIII. Martij excessit ex humanis, & in
 sancti Dionysij conditus fuit, quo anno Federicus
 Cæsius Romanus XX. septembris Prænестinus Epi-
 scopus proclamatus ex Episcopo Tudertino, atque
 Cremonense, ac Presbytero Tituli sancti Pancratij
 Cardinale, Pauli Tertij delectu, ad Episcopatum
 Tusculanum regressus anno MDLXII. die XVIII.
 Maij, inde ad Portuensẽ transiijt anno MDLXIV.
 die XII Maij, in quo Episcopatu Romæ decessit an-
 no MDLXV. die V. Kalendas Februarij, & in sacel-
 lo Cæliorum apud sanctam Mariam Maiorem re-
 quit scit cum Epitaphio. Ioannes Moronus Medio-
 lanensis Presbyter sancti Vitalis Tituli Vestinæ à
 Paulo Tertio dictus anno MDXLII. in Concilio Tri-
 dentino Sanctæ sedis Apostolicæ Legatus, postea

sanctæ Mariæ Transtiberim Tituli Callisti, & anno MDLX. die XIII. Martij Episcopus Albanensis, mensis eiusdem X. die anno MDLXI. Sabinensis, & die XVIII. Maij Prænestinus, die vero XIII. Martij anno MDLXIV. Tusculanus, & die VII. Februarij anno MDLXV. Portuensis, ad extremum Ostiensis, & Decanus sacri Collegij, Romæ excessit è vita anno MDLXXX. Kalendis Decembris sepultus in sanctæ Mariæ supra Minervam cum Epitaphio, Episcopatibus insuper Mutinense, atque Nouariense potitus est. Istius præstantissimi Herois res gestas fusè descriptas asseruat eius gentilis eruditissimus, & humanissimus D. Carolus Moronus Basilicæ sancti Laurentij in Damaso Canonicus, & à Bibliotheca Eminentissimi Principis Francisci Cardinalis Barberini, iuvatque pro iure communis amicitiae sigillatim hoc Elogium in ipsius gratiam excerptum intexere. Filius fuit Ioannes Moronus Hieronymi, qui Ducatus Mediolanensis Cancellarius, & ab intimo consilio Caroli Quinti Imperatoris erat, adolescens Romæ, acerrimi specimen ingenij cum præberet, à Clemente septimo Protonotarius anno ætatis XVI. renuntiatus, vbi strenuam Florentinam in obsidione (negotijs è voto Pontificis peractis) nauasset operam, Episcopus Mutinensis annum agens XIX., hinc Mediolanensis senator, at à Paulo Tertio in Germaniam ad Ferdinandum Romanorum Regem Nuntius missus, atque Ratisponam ad Carolum Quintum varijs Dietis interfuit, spirensi potissimum, & ad Cardinalitiam dignitatem meritorum gradibus ascendit, ad Concilium inde Tridentinum Legatus, tum Bononiam, à Iulio Tertio præfectus Ecclesiæ Nouariensi, Legatusque ad Augustanam Dietam gnauius defendit Catholicam

Religionem, Marcelli secundi Comitij adfuit, & Pauli Quarti, sub quo calumniis appetitus, & carceri addictus, ex illo à Collegio Cardinalium liberatus, atque à Pio Quarto dictus innocens, & iterum Legatus ad Concilium Tridentinum, eicorondem imposuit; post Pij eiusdem obitum dignus sancti Caroli Borromæi sententia iudicatus fuit, qui ad thronum Pontificium prouehéretur, vti semper innocentibus gloriam aduersa pepererunt, prælatus tamen illi Pius Quintus adhibuit eum feliciter ineundo foederi aduersus Turcam, quod victoria celeberrima relata Naupacti à Christianis consecuta est, à Gregorio Decimotertio Genuam Legatus ad sedandos tumultus in Reipublicæ Christianæ perniciem erupturos, pacem composuit, denique ad Maximilianum Imperatorem, tutatus est Ecclesiam animosè, Protector Regnorum Hungariæ, Bohemiæ, Angliæ, & Hiberniæ, ac Ordinum Religioforum sanctorum Benedicti, Bernardi, Dominici, Hieronymi, pluriumque Congregationum Præfectus, honoribus, & gloria cumulatus, meritisque insignibus erga Christianum Orbem memorabilis cum annum LXXII. attigisset euolauit in Cælum. Haftenus excurrere me coëgit amor, nunc seriem, quam sum exorsus, r. peto. Christophorus Madrutius Tridentinus ex Episcopo suæ patriæ Presbyter Cardinalis Tituli Callisti sæpius scripti Episcopus Albanensis anno MDLXI. die XV. Aprilis, sabinensis die XVIII. Maij MDLXII. ad Prænestinam sedem retrocessit MDLXIV. anno, die XII. Maij, & Portuensem apprehendit die III. Iulij MDLXX. in qua sedens ereptus est ex humanis die V. Iulij MDLXX. VIII., & apud sanctum Onuphrium sepulcro, ac Epitaphio cohonestatus. Otho Truchses Augusta-

nus in Germania ex Episcopo patriæ quoque suæ à Paulo Tertio Cardinalatu, & Titulo sanctæ Balbinæ donatus, eum cum Titulo sanctæ sabinæ, mox istum cum Callisti permutauit, Herbipolensis Ecclesiæ administrator, Imperii Protector, anno MD. LXX. die III. Iulii Prænestinum Episcopatum optauit, postquam Albanum anno MDLXII. die XVIII. Maii, & sabinensem anno MDLXX. die II. Aprilis obtinuisset, & inhærens Prænestino decessit Romæ anno MDLXXIII. mense Aprili depositus in sanctæ Mariæ, ac Epitaphio decoratus. Iulius Roboreus, seu de Ruuere Presbyter sancti Petri ad Vincula Tituli Eudoxiæ Cardinalis Episcopatum Albanensem emeruit anno MDLXX. die X. Februarii, sabinensem die III. Iulii, at Prænestinum anno MD. LXXIII. die XVII. Octobris, Romæque abiit è vita anno MDLXXVIII. rexit insuper Archiepiscopatum Rauennatem. Ioannes Antonius sorbellonus Mediolanensis ex Episcopo Fulginate à pio Quarto, cuius erat amitinus, Diaconus sancti Georgii ad Velum aureum Cardinalis declaratus, tum presbyter Tituli Callisti, hinc anno MDLXXVIII. die IX. Iulij Episcopus Sabinensis, inde Prænestinus eo anno, & Tusculanus anno MDLXXXIII. die IX. Martij, & Portuensis MDLXXXVII. anno die II. Decembris, denique Ostiensis anno MDLXXXIX. die XVI. Martij diem vltimum obiit Romæ XV. Kalendas Aprilis anno MDXCI., & in Sanctæ Mariæ Angelorum ad Thermas tumulum eius cum Epitaphio visere licet. Fuit & Nouariensis Episcopus. Ioannes Franciscus Gambarà Brixienfis, Episcopus Viterbiensis, qua se dignitate abdicauit, & Cardinalis, ex eodem Titulo, Callisti nempe, ad Episcopatum Albanensem prouectus anno MDLXXX. die V.

Decem-

Decembris , ad Prænestinum anno MDLXXXIII. die IX. Martij peruenit , excessitque Romæ è vita anno MDLXXXVII. die III. Non. Maij, vnde relatus Viterbium ad Sanctam Mariam de Quercu repositus fuit absque vlllo Elogio in Sacello maiori subter gradus . Marcus Antonius Columna Romanus Presbyter Tituli Sancti Laurentij in Lucina Archiepiscopus Tarentinus , & Salernitanus Prænestinum etiam rexit Episcopatum anno MDLXXXVII. die IX. Maij sibi delatum, eumque reliquit anno MDXCVII. moriens Iulio Sanctorio Casertano Archiepiscopo Sanctæ Seuerinæ , & Presbytero Sanctæ Mariæ Transsyberim Tituli Callisti Cardinali dicto à Pio Quinto , Iulius autem illum Episcopatum iniit eo anno MDXCVII. die XVIII. Maij, Maiorque Poenitentiarius , ac Summus Inquisitor Romæ defunctus anno MDCII. die VII. Idus Iunij iacet in Sacello , quod viuus ipse construxerat in Basilica Lateranense cum Epitaphio . Sæculo exorienti Alexandrum Mediceum in Prænestini Episcopatus specula collocatum anno MDCII. die XVII. Iunij in locum Iulij Sanctorij exhibent Ecclesiæ illius Diptycha, & Sanctæ Rom. Eccl. Cardinalium Fasti , quos inter hic Alexander Florentinus ciuis , & Archiepiscopus emicuit, ordinatus in Titulo Callisti Presbyter , hinc Albanensi præfectus Episcopatu anno MDC. die XXX. Augusti, sed è Prænestino transcendit ad verticem honorum, Romanum scilicet ad Thronum, Leoque Vndecimus appellatus est Kalendis April. anno MDCV. eo tamen frui diutius illi datum non est , abstulit enim ipsum propria mors XXVI. Pontificatus die , siue XXVI. Aprilis, cui successit in Episcopatu Prænestino per Optionem Augustinus Valerius Venetus ex Episcopo Veronen-

se, ac Presbytero Tituli Sancti Marci Cardinalis Kalendis Iunij anno MDCV. fato functus est anno MDCVI., quo, Iunij die V. capessere coepit Oportatum Episcopatum Prænestinum Ascanius Columna Romanus Marci Antonij Columnæ Imperatoris exercituum inuicti, & Feliciæ Ursinæ filius, Abbas Sub-lacen-sis, & Hierosolymitani Ordinis Venerijs Prior, à Sixto Quinto promotus Cardinalis ad Titulum Sanctæ Crucis in Hierusalem, eruditissimus, & eruditorum amator, Archipresbyter Sancti Ioannis Lateranensis, Aragoniæque Prorex, Prænestinum verò Episcopatum non deseruit nisi cum vita anno MDCVIII. die XVI. Kalendas Iunij sepultus in Laterano propè Sarcophagum Martini Quinti. Antonius Maria Gallus Auximanus ciuis, Episcopus primum Perusinus, deinde patriæ suæ, à Sixto Quinto electus Presbyter Cardinalis Tituli Sanctæ Praxedis, anno MDCV. Kalendis Iunij Episcopus Tusculanus, XXVIII. Martij anno MDCVIII. Prænestinus, anno MDCXI. die XVI. Augusti Portuen-sis, & anno MDCXV. die XVI. Septembris Ostiensis, Romæ mortalitatem expleuit anno MDCXX. die XXX. Martij sepultus in Sacratio ad Aram Cœli. Frater Gregorius Petrochinus, seu Petrocchinus à Montelpéro, siue Montelparo in Piceno, Augustinianus è Generali Ordinis Presbyter Cardinalis Tituli Sancti Augustini à Sixto Quinto renuntiatus, deinde Tituli Sancti Laurentij in Lucina, Prænestinum Episcopatum iniit anno MDCXI. die XVII. Augusti, obiit MDCXII. die XIV. Kalendas Iulij conditus in Sacello Sanctæ Monicæ Romæ apud Sanctum Augustinum cum binis Elogijs. Franciscum de Gioiosa Gallum ex Archiepiscopo Narbonensi Presbyterum Tituli Sancti Petri ad Vincula

Cardinalem à Gregorio Decimotertio designatum. Prænestinum Episcopatum anno MDCXI. Mucantius Tom. VIII. Diariorum enuntiat, sed Vghellus præterit, inque Sabinensibus anno MDCIV. reponit, vnde Ostiensis euaserit anno MDCXI. die II. Augusti, obiit Auenioni die XXIII. Aug. MDCXV. sepultus est pontifacæ, fuit Tolosanus, & Rothomagensis etiam Archiepiscopus. Benedictus Iustinianus Chijatus Genuensis Origine, Cameræ Apostolicæ Thesaurarius anno MDCLXXXV. die XV. Kalendas Ianuarij à Sixto Quinto Diaconus Cardinalis Sancti Georgij ad Velum Aureum renuntiatus, Bononiæ Legatus, ad Titulum Sanctæ priscæ prouectus presbyter, & ad Sancti Laurentij in Lucina, tum ad Episcopopen prænestinam anno MDC. XII. die VI. Iunij, ad Sabinensem anno MDCXV. die XVI. Septembris, demum ad portuensem, in qua decessit die XXVII. Martij anno MDCXXI. tumulatusque in Sanctæ Mariæ supra Mineruam cum Epitaphio Resurrectionem mortuorum expectat. Franciscus Maria de Monte Sanctæ Mariæ natus Venetijs à Sixto Quinto Diaconus Sanctæ Mariæ in Domnica, tum presbyter Tituli Sanctorum Quirici, & Iulittæ, mox Sanctæ Mariæ in Aracœli, ad extremum Sancti Laurentii in Lucina, anno MDCXV. die XX. Iulij prænestinus Episcopus, anno MDCXXI. die XXVII. Martij superscripta portuensis, at MDCXXIII. Ostiensis, anno Iubilei MDCXXV. Portam ad Sanctum paulum solemniter aperuit, conclusitque, diemque clausit extremum anno MDCXXVI. die XXVIII. Augusti elatus ad Sancti Urbani templum, quod substruxerat. Octavius Bandinus Florentinus Archiepiscopus Firmanus, & Sanctæ Romanæ Ecclesiæ Cardinalis anno MDC.

XXI. die XXVII. Martii Prænestinus Episcopus, anno MDCXXIV. die XVI. Septembris Portuensis, denique Ostensis anno MDCXXVI. die VII. Idus Septembris, obiit die I. Augusti MDCXXIX. conditusque fuit in Sancti Silvestri in Monte Quirinali, exstat ibidem Epitaphium. Andreas Perettus à Clemente Octauo Diaconus Cardinalis adscitus anno MDXCVI. Sanctæ Mariæ in Dominica, mox Presbyter Tituli Sancti Laurentii in Lucina, pronuntiatus fuit Episcopus Prænestinus die XVI. Septembris anno MDCXXIV. tum Albanensis anno MDCXXVI. die II. Martij, hinc anno MDCXXVII. die XVIII. Kalendas Maij Tusculanus, obiit Romæ die III. Augusti anno MDCXXIX. & apud Sanctam Mariam Maiorem sepultus est propè Sixti Quinti gentilis sui Mausoleum. Dominicus Gymnasius Romæ natus originem trahens è Castro Bononiensi Archiepiscopus Sipontinus Nuntius ad Regem Hispaniarum à Clemente Octauo missus, Cardinalisque designatus, à Paulo Quinto Titulum Presbyteralem Sancti Pancratij accepit, tum Sancti Laurentij in Lucina, è quo, anno MDCXXVI. die II. Martij ad Prænestinum Episcopatum euectus, anno MDCXXIX. die XIII. Septembris ad Portuensem, ereptus est orbi anno MDCXXXIX. die XIII. Martij, tumuloque inditus in Ecclesia Sanctæ Luciae, quam fundarat, dotaaueratque. Marcus Lantes Romanus è Cameræ Apostolicæ Auditore à Paulo Quinto affine Presbyter Cardinalis Tituli Sanctorum Quirici, & Iulitæ Tudertinus Episcopus, pridie Kalendas Maij anno MDCXXIX. Prænestinus, VIII. Idus Octobris Tusculanus, XXIII. Martii anno MDCXXXIX. Portuensis, ad vltimum Kal. Iulij MDCXLI. Ostensis, migravit è vita die XVII.

Apri-

Aprilis MDCLII. Petrus Paulus Crescentius Romanus ex Auditore Camerae Apostolicæ à Paulo Quinto ad Cardinalatum euocatus, Presbyterque Sanctorum Nerei, & Achillei Tituli Fasciolæ, Episcopus Reatinus, & Vrbeuetanus, deinde Prænestinus VIII. Idus Octobris anno MDCXXXIX, & Portuenfis Kalendis Iulij anno MDCXLI. Romæ obiit die XXVI. Februarii anno MDCXLV. Guido Bentiuolus Ferrariensis è Presbytero Cardinale Sanctæ Mariæ Transthyberim Tituli Callisti Prænestinus Episcopus Kalendis Iulij anno MDCXLI. euasit. Cardinalatus dignitatem illi detulerat paulus Quintus Nuntio ad Regem Francorum, & Archiepiscopo Rhodio, Ecclesiam Regiensem in Prouincia Narbonense administravit. Cum verò in pontificio interegno post Urbani Octauj obitum die VII. Septembris anno MDCXLIV. decessisset, eodem anno die XVII. Octobris Innocentius Decimus in secreto Consistorio referente Eminentissimo Cardinale Ginetto Vicario prouidit Ecclesiæ prænestinæ Ildephonsum de Cueva Hispanum Cardinalem, à Gregorio XV. delectum anno MDCXXII., qui eam de more Optauerat, & præfecit.

Illeque adhuc isti præ-
sudet.

EPILOGVS OPERIS.

CAPVT XVII.

VI desiderabit à me vt Oppida & Vicos Diœcesis prænestinæ perlustrem, & quæcumque in illis videntur memoranda perscribam, quin vt Ecclesias intra prænesten, forisque constructas, & ornatas, atque Sanctorum Reliquias venerandas inibi repositas, Ordinumque Religiosorum Cœnobia, & Parthenonas sigillatim referam; Is cogitet me priore libro Latifundia, Possessionesque prisca, & Oppida, Vicosque complexum, at Ecclesias antiquas, atque Reliquias in isto. Quæ verò supersunt, eæ sunt recentes, & alibi à me fusiùs forsitan Deo adiuuante pertractabuntur. Viros tamen Illustres sanctitate, ac virtutibus insignes, ortuque suo, vel mora Prænesten nobilitantes, præter illos, quos iam commemoravi, non omitam. In quibus princeps occurrit Berardus è Comitibus Marforum Acolythus, à papa paschale Secundo Romam euocatus, & Subdiaconus, atque Campaniæ Comes constitutus, qui à petro Columna Consule Romano captus, inque Cisternam prænestes demissus, vix inde fuit erutus, ac liberatus à consanguineo suo, & Diaconus, Episcopusque Marsicanus effloruit sanctimonia, vt ex eius vita R. P. Vghellus enarrat. B. Iacoponus de Benedictis Tudertinus succedit, qui Ordinem Minorum professus, & stultus propter Christum noua mundum arte delusit, & cœlum rapuit, cuiusque,

Cap. 10.

Cap. 4. & c. 5.

Lib. 1. c. 28.

Tom. 1. Ital.
Sæc.

iusque, cum obdormisset in Domino die XXV. Martii anno MCCXCVI. ; ossa Tuderti deposita in Ecclesia Virginum Sanctæ Claræ, tum translata in Sancti Fortunati, repositaque in sacrario . Hic autem Iacoponus se poenitentiam egisse præfeste canit, hisce verbis . *Que farai Fra Iacopone sei venuto al paragone . Fuste al monte Pelestrina anno è mezo in disciplina .* Anno V. Bonifacii Octavi enuntiatur in Bulla CXIV. Magister Ioannes de penestre Cameræ Clericus . patrum nostrorum memoria Andreas Fulvius prænestinus scripsit Urbis Antiquitates, quæ typis exstant editæ cum Notis Hieronymi Ferrutii, vti Gesnerus admonet, eæ vernaculo sermone fuerunt expressæ, in Epigrammate, quod præfixum legitur Quercui Capitolinæ, ipse vocitat se Andreæ prænestinum . Hubertus Goltzius prænestes Antiquarium nominat Augustinum Nigoriū, Ioannes petrus Aloysius prænestinus Musicæ princeps fuit superiori sæculo, eiusq; in sacris tutor, & conseruator . Angelus Vellius prænestinus Congregationis Oratorii præpositus Generalis anno MDC. effulsit. Sebastianus Fantonus præfeste ortus prior Generalis Carmelitarum à fundamentis ibidem erexit anno MDCXIII. Cœnobium eiusdem Ordinis, quod sacra supellectile, ac Bibliotheca instructissima exornauit . Andreas Borgia prænestæ quoque natus ab Urbano Octauo Sanctissimo pontifice Signinæ Ecclesiæ datus Episcopus anno MDCXLIII. illam piè, sapienterque administrat. Agapitum Colorsum prænestinum Filium Ioannis Baptistæ bellica laude in Belgio clarissimi, dum pro Urbani Octavi Sanctissimi Pontificis, & Apostolicæ Sedis obsequio Liburni ageret, intermortui, & Hortensæ Torfolæ Matronæ lectissimæ, ac pietissi-

Cant. 55.

VVad. tom. 3.
Annal. Mir.
ad an. 1306.
nu. 10.

In Biblioth.

Edit. Romæ
an. 1510.

in Itin per
Germ. Ital.
Gall.

Guidiccion.

Gallon. in
vit. S. Philip-
pi Nerij.

Inscript.

Vghell.

tissimæ, Agapitum (inquam) Eminentissimi Principis Francisci Cardinalis Barberini Mæcænatis mei à secretis, Encomio iusto celebrare si ordiar, Panegyricum benè prolixum aggrederer, in eo namque certant pietas, prudentia, & doctrina, sed in primis modestia singularis, quæ me progredi vetat. Claudam igitur hanc Antiquitatum Prænestinarum opellam insperso isto veluti gustu nouitatis, votoque concepto ad Deum Opt. Max. quod in dies renouare gaudeo, pro Excellentissimi Principis Massæi Barberini, Prænestinæque Urbis faustissimis, & fortunatissimis successibus, atque perennæ Felicitate.

Mantissa.

CAPVT XVIII.

ST post vindemiam racematio superstes, autore Tertulliano, cante Nemefiano, *extremas legulus cum sustulit vuas*; Est & post messem spicilegiū, dum illectæ spi-
cæ, quæ metentiū manus effugerūt, rursus in manipulos colliguntur,

Apologetic.
31.

Eclog. 3.

c. 2.
Alciat. in tit.
D. de verb. sig-
nific.

vt in libro Ruth legitur, & apud Iurisconsultos adnotatur. Nonnulla igitur in libris istis ommissa, quæ meas in manus recens peruenerunt, addam hic Mantissæ loco, (vt aiunt) quæ obsonia vincat, imò condiat animos, pascens delicijs, & suauitate doctri-
næ.

Turneb. lib.
19. Aduers. c. 13.

Lib. 1. pag. 4. v. antepenult. post *meminit* adiungo. De Idæis agit scholiastes Græcus Apollonij Rhodij in lib. 1. Argonauticōn, & inquit cur
δαιτῶν dicti sint; Erycius Puteanus in lib. de Olympiadib. censet eo nomine appellatos, quia decem erant, quot nempe sunt in manibus Digiti,
è Diodoro, Sophocle, ac Strabone.

P. 44.

P. 14.

pag. 5. v. 2. post *emendationē*. Is erat illorum temporum mos, vt viri Principes suæ nobilitatis originem, aut in Deos, aut in Heroas Deorum nothos filios referrent. Appian. vbi de Antone Herculis filio, deque Antonia gente apud Fuluium Vrsinum.

Pag. 11. v. 12. post *etymologia*; adtexo Paulinum Nolanum sanctitate, ac eruditione celebrem in versibus.

Quos Præneste altum, quos fertile pascit Aquinum.

P. 410.

Pag. 12. V. 21. post *Cæsar*is . In Baiano Posidianæ aquæ vocantur, nomine accepto à Claudij Cæsaris Liberto: Plinius id testatur lib. 31. Natur. Histor. c. 2. de Poside isto hasta pura donato in Triumpho Britannico, Suetonius, & Seneca in Ludo de morte Claudij Cæsaris agunt.

P. 610.

In communi
207.

P. 14. v. 23. post *præfecto*, At hodie sub Alexādro VII. Pōtifice Maximo, & Principe Maphæo Barberino. Cū à tempore omnia humana rapiātur, & nos ex eo aliquid inuicē rapere debemus, vt admonet Vincentius Lirinensis. Itaque, vt meæ in vrbe moræ post longinquam, & diuturnam absentiam (annorum scilicet XVIII. plus minus) fructus aliquis superesset, non passus sum intercidere, ac perire quæ olim de Præneste hic laboriosè coaceruaram, & accumularam, quorumque portio bene magna iam emerferat e prælo. Sed ea quamuis *Μετὰ*, imò hiulca, & interrupta, sarcire aggressus impulsore, ac ἐξγο-
διώκτι Eminētissimo Mæcenate Frācisco Cardinale Barberino, subincudem reuocaui, mihi que sum visus absoluerē. Nihil mirum igitur si duos hic Pontifices Maximos, duosque Principes optimos enumerem. Anni etenim (vti docuit me Sidonius Aruernorum Episcopus) non tam de frugibus, quam de bonis Principibus sunt æstimandi.

L. b. 2. c. 5.

Pag. 19. v. 6. post, *domate*, consulendus Athenæus lib. 1. Dypnosoph. c. 15. vbi Πραηνεστίνης & Τιβερετίνης λιπαρώ-
τερον Μάρσικον τὸν ἕνον esse affirmat e Galeno. Vnum Prænestes celebrat quoquē Ioannes Geometra, vt inferiùs obseruauī, & oleum. Ibid. v. 22. post *quæras* de fundis Ceiano, seu Seiano, Thermulæ, ac Cilonis Prænestino in territorio, R. P. Philippinus in Antiqq. SS. Siluestri, & Martini agit: de domo Cilonis Descript. Urb. & ibi Pancirolus: de

L. Flauio Cilone splendidissimo Præfecto Cuai-
cius.

I. 20. c. 26.
Obferuat. Iur.

Pag. 2 o. v. 18. post *Cæſarianū*, in INT. id eſt, in in-
tegro. formula vetus eſt, de qua Torrig. part. 1. Me-
mor. Sancti Petri.

Pag. 2 1. v. penultimo poſt in *horto*. Flore arden-
tius rubente, odore nullo probabilis roſa, vno glo-
rioſa nomine, centifolia, quam Plinius Campanam,
Cluſius Præneſtinam appellant, viridi, graciliori, im-
procero, nullisque ferè ſpinis metuendo frutice fun-
ditur, vulgari ſatiuæ denſis folijs leuiter ex albo ru-
beſcenti, quam aut Plinianam Alabandicam, aut
Trachiniam eſſe Scriptores ſanè nobiles autumant:
virgei rami breuiores, graciliores, ſubuirides, mino-
rum, grandiorumque ſpinarum promiſcuè crebris,
languido pallore liuidis, intētisque mucronibus mi-
naces, quæ variè diluta, floris folioſi rubore macu-
loſa, Præneſtina dicitur, aſperitate pariter aculeata
inhorreſcit.

Pag. 83.

L. 27. c. 4. e
Ioann. Bapt.
Porta.

Rarior. plan-
tar. Hiſtor.
lib. 1. c. 8.

Ferrarius in
Flora p. 287.
e Roberto
Dodonaio, &
ſuprac. Porz.

Pag. 22. v. 10. poſt &c nuceſ Præneſtinas memorat
Cato lib. de Re Ruſt. c. 133.

Pag. 24. v. 30. poſt *naui gabat*. Regius in Antiqq. Ti-
burtin. part. 2. c. 5. refert, ruſ Q. Horatij Flacci poe-
tæ Lyricorum Principis Præneſtinum, fuiſſe ſitum
in montibus, qui Sancti Ioannis in Campo Horatio
nuncupantur, profertque teſtem Blondum: at Lean-
der illud locat in montibus Tuſculo proximis. Sta-
tius Papinius in lib. 4. Siluarū ad Marcelū ita canit.

P 114

P. 116.

*Annua iam denſæ rareſcunt mœnia Romæ,
Hos Præneſte ſacrum, nēmus hoſ glaciæ Diana,
Algidus aut torrens, aut Tuſcula protegit umbra.*

Pag. 3. V. 9. Polydorum Virgilium adde lib. de
rer. Inuentor. & Myſingerum in tit. Inſtitut. de Le-
gatis, agere de ſortibus Præneſtinis. Tertullianus lib.

de pallio: *Cum sortium* (ait) *variavit urna* not. 9. Robertellus in Ciceronē præclare de sortibus. Rhinocolura Aegypti Ciuitas dicta est a sortibus, quod illic Noe diuisit sorte terrā filijs suis, auctore Sancto Epiphanio hæref. 66. & Cardinale Baronio: at Senecæ, locus est in Syria, cuius incolarum nares præcidi Persarum Rex iussit. De sortibus Lycijs Virgil. & Alciatus. de Dodonæis T. Liuius, & Didymus. de sortibus Aponi propè Patauium, vbi Balnea Aponensia ἀπονυ Claudianus in Epigrammate, Cassiodorus in Varijs: de talis aureis ibi iactis a Tiberio Cæsare, & oraculo Geryonis, Suetonius, vbi Casaubonus: de aqua Inus apud Pausaniam: deque fonte Tænari, & περὶ μαρτυρῶντος, e Sozomeno, &c. de Castalio fonte Antiochiæ, qui obstructus ab Hadriano, & frustrà reclusus a Iuliano desertore impio Christi, Ammianus lib. 22. Sozomenus, Socrates, Nicephorus, Suidas in Castalia. præcipuè S. Ioannes Chrysostomus. De sortibus, quæ emerferunt Comagenæ in Pannonia Claudio Cæsari secundo, & quæ in Apennino, siue Aponino, (sicut emendauit Casaubonus) vide Trebellium, & Vopiscum.

Pag. 38. V. 5. post *pauidusque*, appingendum est hoc Epitaphium ad Ludos etiam spectans in arca lapidea oblonga palmos X. inuenta Præneste in horto Ioannis Petri Aloisij Anno salutis MDCXLVI. Mense Decembri, quod ipse manu mea excripsi.

L. VRVINIO LL. PHILOMVSO.

MAG. CONLIB. LIBERT.

PVBlicAE SEPVLTVRAE, ET STATVAE
IN FORO LOCVS DATVS EST QVOD IN
TESTAMENTO SVO LAVATIONEM POPVLO
GRATIS PER TRIENNIVM GLADIATORVMQ
PARIA

In not. ad
Martyrol.
Rom. 16.
ianuar.

lib. 3. de ira
c. 20. lib. 5.
cap. 72. pa-
rerg. Iuris.
Dec. 1. l. 8. p.
497. in odyss.
Homeri p.

117.
P. 354.
L. 2. Epist 39

F. 51.
In Tiberio
c. 14. p. 165.

P. 567.

Vt putat Sal-
masius in Hi-
stor Aug. 331.
In Diuo Cla-
dio p. 221.
in Firino p.
243. & in Pro-
bo p. 256.

PARIA X. ET FORTVNAE PRIMIGENIAE CO-
RONAM

AVREAMP. I. DARI IDEMQUE LVDO EX
HS. CC. 100. 100 PER DIES V. FIERI IVSSIT
PHILIPPVS L. MONVMENTVM DE SVO FECIT. Lib. 22 c. 5.

Pag. 40. V. 14. post *Vrbem*. Petrus Crinitus
de honesta Disciplina, *Hæ* (inquit) *sortes Romani*
populi Fata continebant teſeris quibnsdam ligneis P. 556.
inſculptæ, vnde Liuius extenuatas sortes inter pro-
digia numerat, quoniam litteræ illæ fatales alicubi
consumptæ videbantur.

Pag. 47. v. 23. post *dicta est*, de bracteis Præne-
stinis agit Steuech. in lib. 10. Asin. Apuleij.

Pag. 51. v. 14. post *ſimulacris*. Fortunæ Tem-
plum Cæſareæ fuit euersum à Christianis sub Iulia-
no Auguſto, vt legitur in Hiſtor. Triperſit. lib. 6.
c. 4. & c. 14. vnde conijcio Temp'a Fortunæ Romæ,
Præneſtæque à Christianis quoque diruta destru-
ctaque.

Pag. 52. v. 13. post *proferre*. Sed paſſim obuia eſt In-
ſcriptio Bonæ Fortunæ. Ioui ſoli. Magno Serapi-
di-Greca reſertur à Torrigio in Cryptis Vaticanis,
de Serapide Pauſanias, de illo Ioue, ac *δαδερφός*
Staius Alexandrinus in *Ἐρωτίοις* Clitophontis.
Dij *αὐθιόνοι* Iſidis ab eruditiffimo Patre Athana-
ſio KirKero recensentur in Prodomo Coptico. Sera-
pidem Aegyptium memorat Arnobius: de Serapide
Boyſſardus lib. de Magia: de illius delubro diruto
Eunapius, in quo libri ſacri erant reſoſiti, S. Ioan-
nes Chryſoſtomus orat. 1. adu. Iudæos. de Apide
Sanctus Clemens Romanus lib. 5. & lib. 6. Apoſto-
lic. Conſtitut.

Ad pag. 62. v. 6. post *erunt*. Basilicam AEmyliam
Romæ .

P. III.
P. 8. & 56
lib. 5. p. 85

P. 274.
lib. 4. adu.
Genes.
P. 227.
P. 32.
P. 443.
P. 39. & 79

In Vit. Caf.
 Appian. l. 2.
 de bell. Ciuil.
 p. 469. Plin.
 l. 36. c. 15.
 Pancirol. in
 Reg. Vrb. p.
 169 & 190.
 lib. 4. opt. 16
 lib. 35.
 lib. 45. c. 5.
 lib. de Roma
 c. 17. p. 153.
 de Vir Illust.
 Donat. p. 186

Lib. 1. c. 30.

Romæ locat Barbarus in cōmentarijs ad Vitruuiū,
 è Plutarcho, quæ Basilica Pauli dicitur, & in Re-
 gione IV. ponitur in Vrbis Descriptione, à L. Pau-
 lo AEmyllo post deuictum Perseum dedicata. Dona-
 tus è Cicerone duas Basilicas Paulo tribuit, alteram
 instauratam, extructam alteram; vultque plinium
 alterius Basilicæ AEmyliæ meminisse, in foro sta-
 tuens Basilicam Pauli ex aduerso Iuliæ, à latere
 Domitianæ equi, è versu Statij. p. Victor enumerat
 XIX. Basilicas in Vrbe, Panuinius XXII. Descriptio
 subiecta Notitiæ Imperij X. Itaque à Fuluius aliquo,
 siue è Poëtinis, siue è Flaccis, qui prænestæ fuit, siue
 à Fulvia vxore M. Antonij, quæ prænesten infede-
 rat, vt enarraui superius; & ab aliquo etiam AEmy-
 lio Basilicas ædificatas prænestæ conijcere licet,
 in illisque Varronem vidisse litteras incisas solario,
 quod Cornelius Sylla inumbrauerit postea musico
 adornans, nisi Cornelius Sylla Basilicas illas erexerit
 instar aliarum, quæ Romæ essent, & nomen Gen-
 tium affinium, aut cognatarum, aut amicarum ipsis
 attribuerit. Sic assurgebant Capitolia, sic Theatra,
 & Circi, sic Monetæ in Colonijs, quæ Vrbis effigies
 erant, & simulata magnis Mœnia -

Ad pag. 64. v. 2. post *posuit*. Crediderim hunc L.
 AElanium fuisse cognatum polyhistoris, qui Claudij
 prænomen habebat, vt Suidas affirmat. quia Ciuita-
 te Romana donatus illud assumpserat, vt Claudius
 Ptolemæus Geographus, & Flavius Iosephus Hi-
 storicus, quod obseruauit Gregoras lib. 7. Histor.
 Philostratus in vitis sophistarum refert AElanium
 legisse librum, quẽ ipse conscripserat contra γύ-
 ναι, id est è Suida γυναικων, qui Romanum Im-
 perium luxuria sua paulò ante contaminarat. Tri-
 stanus, Numorum Historiæque peritissimus vir, hunc

γύν-

γυνὴς Antoninum Elegabalum esse censuit: verum cum prius ab AELIANO nuncupatum opus ταξέων στρατηγικῶν ἐλληνικῶν Traiano assuerit, & in præfatione Nervam Formijs à se salutatum AELIANUS ipse testetur, neque plus annis LX. vixerit, & Nervæ Christi anno LXXXIX. Elegabalum autem anno CCXIX. imperarint, Elegabalo superstes esse, neutiquam potuit AELIANUS: sed nomine γυνὴδος intelligendus est Domitianus, homo impurissimus, & libidini addictus, ut Suetonius affirmat, & Tacitus, qui expulerat Italia Philosophos, & hos inter Dionem Prusæum, qui conqueritur in Orationibus & Apologia, uti Marcellus adnotat: unde AELIANUS amicus Dionis, & Sophista impulsus fuit ad scribendum aduersus Domitianum, constat eum floruisse sub Traiano, & superstitem Hadriano, quia peramicus fuit illi Dioni, Auditor Nicostriati, & Pausaniæ, administratorque Herodis, qui omnes sub Traiano, Hadriano, & Antonino vixere, Suidas prodit eum vixisse ἐπὶ πάντων μετὰ Ἀδριανῶν χρόνων existant AELIANI libri ποικίλος ἱστορίας: de re militari, de Animalibus, de plantis, Epistolia Rustica: eius instructio de re Nauali fertur extare in Bibliotheca Regis Francorum, & palatina, extat in Dactylothecca Eminentissimi Cardinalis Francisci Barberini onyx, cui incisum, AELIANE VIVAS, forte amici, aut amicæ Prænestini AELIANI, nec enim duxit uxorem, & in tanta synonymia AELIANORUM haud facile est diuinare. Martialis, ut omit- tam reliquos, Couinum currum extollit. *Facundi sibi munus Aeliani.*

P. 65. v. 9. post Per, visitur, & alia inscriptio Q. VETTIVS PVLCHER. Vettiæ gentis complura sunt monumenta. Numus argenteus. SABINVS S. C. AT.

T. VET.

p. 166.
p. 364. edit.
Græcæ Ve-
net. 1538. in
8.
Tom. 2. p.
323.
Tom I p. 573

C. 22 in Do-
mit. l. b. 4. Hi-
stor. 3. Gel-
lius c. 11. l. 25
noct. Attic.
In Domit. 13.
Sueton.

Vifio. de Fa-
mil. Roman.
P. 275.

T. VETTIVS IVDEX . E Vettia gente prōdijt Iu-
uencus Poeta Chriftianus Hispanus , qui ſub Con-
ſtantino Principe primus omnium auſus Euangelij
maieſtatem ſub metri leges mittere. Iureto auctore.

Zagarolæ in Cippo legitur FLAVIAE SABINAE
CAESENNI F. Præneſte in Tortioli Sancti
Vinea .

In regiſt. 27.
Inon. Car-
not.

M. ANTENNIO

L. F. SEVERO

L. M. ANTENNI

SABINI TRIB.

COH. III. PR. ET.

FLAVIAE. T. F.

PROCILLAE

FILIO

T. FLAVIVS

GERMANVS

NEPOTI SVO .

In ædibus D. Iulij Vaccæ

Canonici præneſtini.

P. FLAVIVS P. L. HI.

FLAVIA P. L. V. T.

P. FLAVIVS P. L. P. V.

In æde Sancti Ioannis an-
te portam Santi Martini.

IMP. CAE

ANTO

GERMANICO

DIVI COM.

DIVI ANTO

DIVI HADR

DIVI TRAIAN

In baſe propter Eccleſiam
Cathedralem .

. INAE

. RANNI

FILIAE OPTIMAE

MERITAE PRAENEST.

D.

161. v. 15. poſt *Moreſſellus*, adde . Siue Q. Attij
Poetæ Comici, vt Bergerius locat in lib. de Vijs Im-
perij Romani .

V. 17. poſt *Papa*. Deliberatum fuerat corpus cu-
iuſdam Aduocati, &c. apud B. Ianuarium Martyrem
via Præneſtina poni, apud S. Gregorium legitur .

V. antepenult. poſt *terrarum*, Paron, & Caryſton in
Aegæo mari Inſulas laudant de marmorum gene-
ribus agens Plinius Secundus, Eucherius , Iſidorus,
& Notit. Inſular. auctor meminerunt vtriuſque , de

Co.

F. 109.

Diſt. 1. 4.
c. 26.

Columellis AEgyptijs, quas à Carysto Etruscorum oppido dictas contendit Cl. Minos sequutus Cataneum. Carystos marmoreis fluctibus concolora-
 vocatur à Martiano Capella. *Domus est mihi sulta columnis Tanare siue tuis, siue Caryste tuis*, Tibullus canit. Itaque Parium marmor est albi coloris Numidicum eburni, Carystium viride sicut Laconicum, seu Tanatium, & Lacedæmonium, quod herbosum, si vero fuerit albo permixtum, Tiberianum è Pyrrho Ligorio apud Caracciolum, & è Regio. Synnadicum marmor est purpureum maculosum, quod & Phrygium; est enim Synnas vrbs Phrygiæ, decipitur Bergerius, qui cum Syenite in AEgypto confundit, vbi marmor erat *πυρροποιικλον* ex Plinio, & Phoeniceum, & AEthiopicum. Claudianæ Columnæ, vnde fuerint ignorat Bergerius, sed Porphyriten ex AEgypto candidis interuenientibus punctis Leucosticton vocatū marmor Claudio Cæsari aduectum primum à Triario Pollione Procuratore Plinius tradit. additque neminem postea imitatum, nec admodum probatam nouitatem: Onychinum lapidem à Callisto Claudij liberto adductū deinde refert; VI. Onychinas columnas volubiles concessas Gregorio III. Pontifici ab Exarcho Eutychio, vt iuxta VI. alias collocarentur ante Presbyterium, seu circa Confessionem Beati Petri Ecclesiæ, Anastasius perhibet.

Ibi post vocem *Casaubono* appingo, seu à centum columnis, vt putat Bergerius, ducentæ tamen disertè numerantur.

Pag. 67. *ad calcem* c. 19. à Porta Exquilina incipit via Labicana, à qua, & Prænestina, hodie Maior dicitur à magnitudine ædificij, sub quo sita est, Castelli nempe aquæductus Claudiani, incipit via

N n

Præ.

Lib. 36. c. 7. &
 8. & ep. 6. lib. 5
 In lib. 3. Reg.
 c. 6. p. 6. c. 11.

in nott. ad E.
 pist. Secundæ
 P. 92.

De Napr.
 Mercur. &
 Philolog p.
 40.

In Vita Pauli
 IV. in Antiq.
 Tiburt.

Lib. 2. Viar.
 Imper. Rom.
 p. 292.
 Lib. 36. c. 2.

Lib. 2. c. 47.

Lib. 36. c. 2.

Prænestina in Vrbe haud procul a Foro Romano, vnde in vicum Patricium tendebat, & recta, & ad portam Exquilinam, & ad læuam Labicanæ pergebat Anagninam vsque, vbi Latinæ iungebatur, & hinc Beneuentum, ex Antonini Itinerario, & Tabula Peutingeri, vt adnotat Bergerius.

Lib. 3. c. 24.
P. 410.

Pag. 68. post *Inscriptionem* C. SAVFEII, aliæ duæ apud Torciolum leguntur in quadam Columella quadrata.

C. M. AGVLNIVS C. F	In alia C. SAVFEIVS
SCATO MAXS	C. F.
C. SAVFEIVS C. F	FLACCVS
FLACCVS	C. M. AGVLNIVS
PR	SCATO MAXS
SACRAVER VNT.	PR.
	SACRAVERVNT.

Ad pag. 71. *in calce*; oppida in Italia fuere, aut Latij foedere obstricta, vti Tibur, aut Præneste, Sigonio teste lib. 2. de antiquo iure Italiæ c. 14. Appianus Tibur tinos, & Prænestinos, quorum Ciuitates erant foederatæ, Ciuitate donatos tradit apud eundem Sigonium, qui Prænesten Coloniam a Sulla deductam memorat, fortè iterum post internecionem ciuium, & stragem illam editam.

Lib. 3. c. 1. p.
100.

Ad pag. 78. v. 15. post *rebellarunt*, Tribunis Quinto Crasso, Seruilio Cornelio, Spurio Papyrio, & Fabio Albo Procos. siue anno ab Orbe condito, vt Caluissius putat, MMMDLXXXIX. ante Christum natum CCCLXV. & ab Vrbe condita CCCLXXXVI. Tunc per Italiam Romani ducto aduersus Prænestinos exercitu, illis deuictis plurimos rebellantes rruccidarunt, κατὰ ἡδὲ τὴν Ἰταλίαν, &c. Diodorus Siculus lib. 15. Bibliothec.

P. 489.

Ad pag. 86. v. 11. post *Ammianus*, & Gallonius de Cruciatis Martyrum ex illismet.

Ad p. 87. v. 3. post *conuitia*, hic Rupilius Prænestinus Comes Bruti prætoris Asiæ Regi Perseo inuisus.

Ibi v. 26. post *habeam*. Plautus Prænestinos in Truculento suo ludit quod Coniam dicerent pro Ciconia, rabonem pro arrabone: ar videlicet, vt ille iocorū pater argutatur, lucrifacientes. Videsis Glossarium prisco Gallicum Ioannis Isaacij. Apostolus ad Romanos Spaniam pro Hispania ponit.

Ad pag. 93. subde *has Inscriptiones*. In ædibus Petri Fantonij V. CL.

SEX MAESIO SEXF. ROM. CELSO PRAEF.

FABR. III > LEG. IIII. MACED. QVAED. II.

VIR. FLAMIN. DIVI. AVG. SORTILEGO

FORTVNAE PRIMIGENIAE

SEX. MAESIUS ECHIO LIB. EECIT SIBI

ET SEX MAESIO CELERI FILIO SVO ET

MAGIAE PINOE CONIVGI ET. SEX-

MAESIO POTHO. CONLIBERTO

POSTERISQVE SVIS.

Romæ verò extra Portam Flaminiam in vinea, seu Prætorio Principis Iustiniani, puer excisus est è lapide decumbens, dextra vix acinum porrigit gallo gallinaceo, læuaque tenet racemum, ibi & Tripus sculpta est: subtus legitur in marmore.

D. M.

In Ecclesia Sancti Petri

ET. MM. M. VLPI. HELIADI Prænesti lapidi est

FECERVNT. M. VLPIVS

incisum.

PRAENESTINVS

RVF

AELIA. HELIAS. FILIO

LEG

DVLCISSIMO

LEG

V. AN. I. M. II. D. XXIV.

DEIOTAR.

N n 2

Li-

P. 286. c. 15.

Habebat & suos Fortuna fortilegos.

Libro 2. cap. 1. pag. 104. v. 5. post *Leo* adde: credimus prouidentia Dei latitudinem Romani Imperij præparatam, vt nationes vocandæ ad vnitatem corporis Christi prius iure vnus consociarentur Imperij, sicuti scribit amanuensis Sancti Leonis Prosper Episcopus Regiensis.

Li. 2. de Vo.
cat. Gentium
c. 16.

P. 120. v. 26. post *ad aliud* appinge. Eufius agit Mēdoza in Conciliū Illiberitanū, de his, qui se offerunt.

Pag. 143.

Pag. 112. v. 12. post *venerantur*, de more supponendi capita statuae æneæ Sancti Petri adi Torrigium in Crypt. Vatican.

P. 578.

P. 239.

P. 452. 467.
& 588.

P. 153. v. 31. post *Episcopus*, vide Nicolaum Studitam apud P. Combefis.

Tom. 1. q.
1304.

P. 165. v. 3. post *qui, adde*, indefinitus ad beneplacitū Papæ etsi LXX. sint ex Marco in Decis Delphinal.

Pag. ead. v. 18. post *distinguit*. Labitur Alteserra in lib. Rerum Aquitanicarum Victorinū Pitabionensem asserens Pictauensem: consulendus est Lazijs.

Pag. 163. v. 4. post *discrepare*, adiungi possunt, quæ Torrigius congeffit in Cryptis Vaticanis de VII. Urbis Regionibus, de VII. Cardinalibus in S. Petri Basilica celebrantibus, & de Titulis.

P. 293.

P. 177. v. 1. post *sunt*, adnecto, glossam in c. *Pudor* 32: q. 2. agere de Cardinalibus Rauennatibus, & Gomezium in Regulas Cancellariæ de Cardinalibus Mediolanensibus. Andree Episcopi Spoletini diplomati donationis pro anima Henrici Imperatoris subscribūt Presbyteri Cardinales Ecclesiæ Spoletinæ, sicut in Archiuo Capitulari legi. Salernitani Canonici vocabantur etiam Cardinales, vt patet è charta Emphyteusis data anno salut. MDLXXXVII. quam exhibuit mihi Reuerendissimus Abbas Mancinus. Canonicus Basilicæ S. Laurentij in Damaso. De Cardinalibus Ra

Diplomati
donationis.

uen-

uennatibus Cōpostellanis, & alijs, deque Titulis Romanis, vi. Episcopalis, xxi. Presbyteralibus, xx. Diaconalibus, è Petro de Mōte in Monarchia Conciliorum, & ex Onuphrio Panuino varia retulit Marcus suprascripta Quæst. Vestrius in praxi Fori Romani.

P. 189. v. 20. post *proditur*. Ecclesiam S. Nicolai in Monte Palatino a Callisto Papa II. Blondus in Roma Instaurata perhibet exædificatam. Ioannis VIII. Sepulcrum in S. Andrea de Pallaria, & ædes familiæ Capranicensis super templo Palladij constructas. Alexander II. deinde Casinensi Abbati dat Ecclesiam S. Marię de Palladio, & recipit Ecclesiā S. Crucis in Hierusalem à Leone Papa IX. datam Richerio.

L. 3. 16 Chro
nic Casinen.

P. 109. v. 1. post *Albanensis*. Domus Episcopi Portuensis erat in Lycaonia insula, vt legimus in vita S. Brunonis Episcopi Signini, erat ibidem Domus Episcopi Sanctę Rufinę, seu Syluę candidę, idque fusè probat Vghellus è Diplomatis Benedictorum VIII. & IX. ac Ionnis XIX. erat & Ecclesia Sancti Ioannis Baptistę dicta inter duos pontes, quā à Vādalis exustā anno sal. CCCCLV. Petrus fortè Portuensis Episcopus, qui anno Christi CCCC. LXV. seu LXVII. Concilio Romano sub Hilario Papa interfuerat, renouauit magnificentius, ex inscriptione recens inuenta ab eruditissimo Morono.

In Italia sacra de epist.
Portuensis. &
Syluę Candidę.

*Vandalica rabies hanc vssit Martyris aulam,
Quam Petrus Antistes cultu meliore nouauit.*

Est autem Insula Lycaonia Romę, quę hinc ponte Cestio, inde Fabricio cōnectitur Vrbi, à Iouis Lyconis Tēplo, quod ibi erat, vti Fauni, & AEsculapij Serpētisque delati Epidauro; Fuit quondam hæc Insula Tyberina carcer Aruandi, teste Sidonio: nunc in ea sunt SS. Paulini, Adalberti, & Bartholomęi, quin & Sancti Ioannis Calybitę Ecclesię.

Lib. I. epist. 7.

pagina 210. in margine lauda Cardinalem

Ba-

Baronium in Annal. Eccles.

P. 214. v. 10. post *euolauit*. In Concilio Romano, quod habitum fuit anno MCXXI. Domno prænestinus Episcopus Cardinalis nominatur apud Marchesium in Dissertatione de S. Brunone Signien. sed legendum Domnus Cono. Stephanus Episcopus Tornacensis scribit epistolā XLII. Episcopo Prænestino Bernercolo, vti p. 221. v. 1. adnotauit.

P. 221. v. penult. post *octauit*. Canonizationi Sancti Brunonis Episcopi Signini in Ecclesia Signien. se inter alios Cardinales adstitit Dominus Paulus Episcopus Prænestinus è superscripto Marchesio.

P. 269. v. 16. post *Prænestinum*. Hic Andreas varia Urbis monumenta carmine descripsit, & Leoni Decimo dicauit, exstant illa edita Romæ in 4. anno MDXII. cum Epigrammate Ioannis Fuluij. Marianus de Blanchellis Prænestinus emendauit Pomponij Læti librum de vetustate Urbis, MDXV. anno excusum: vetustior Liber, qui de Numismatis antiquis ageret, ab Andrea Fuluiō anno MDXVII. Leonis Decimi æuo conscriptus fuit, & in lucem emissus, rursusque prodijt auctior Clemente VII. & Paulo III. sedentibus: erant in eo effigies, & vitæ Imperatorum, sed Numorum auersæ facies deerant, nisi quod ad calcem plerique Numi cum altera superficie visuntur ex argenteis, vt plurimum, & ex aliquot æneis Numismatibus deprompti. Sunt & complures commentitij, ac adulterini, præter illos quos commemorauimus C. Marij, & in secunda. Editione Argentinensi anno MDXXXVII. cui nomen suum Ioannes Huttichius imposuit. Hæc Antonius Augustinus Dialog. xi. de Nū. Antiq. Ille ipse Andreas Fuluius primus Inscriptiones Romanas publicauit typis Iacobi Mazochij Romæ anno MDXXI.

Pag.

P. eadem 269. v. 20. post *conseruator*. Infero hic epistolam, quam olim ad me scripserat Lælius Guiddicionus vir Inl. ad Poesin, & Rhetoricen ambidexter, inque viride senectâ fidus Musarum cultor. *Ita res est, uti dicebamus (vir quocumque nomine præstantissime) Tridentini Patres conveniunt decreto prohibitori sacris adibus concentus articulatos (credo) permoti tam multis, tam fractis, explicatis, imminutis vocum impressionibus, quæ plus nimio diuerse traducebantur ad rem Dianam; diem decernendo dixerant, ea die inter sacra note adhibentur, idcirco transmissæ à Ioanne Aloysio Prænestino Carpenfis Legati iussu contrâ deliberantis, & partes Musicas sustinentis. Hæc pij Patris industria, casta, & castigata Magistri lex ad suavisimos excitata concentus, unanimisque cantorum alacritas, & contentio, id omne subsidio fuit, id nobis, scilicet cantando restituit rem. Dulcibus enim auditis conquisitissima, & æquabilis harmonie sonis, statim sententia in contrarium mutantur. Decretum rescinditur, res Musica coalescit, & Prænestino semine per Christianum orbem mirifice propagatur.* Hæc ille Romæ XVII. Kalend. Februar. anno sal. MDCXXXVII. & plura cum Epigrammate, quod lucem aspexit post biennium, sed ne sim prolixior omitto, vocat me Hadrianus Citrarius Prænestæ natus honestis parentibus, quem duodennem Hadrianus Castellensis S.R.E. Cardinalis addixit Valisumbrosæ Congregationi, nomenque dare voluit. Erat verò Cardinalis ille doctissimus, uti produnt eius opera. Citrarius tanto duce studijs gnaue incubuit, in quæ humanioribus mirifice profecit, sacrâ linguam, Græcamque ad vnquem calluit, vtramque professus per decennium Lector fuit, seu Doctor il-
larum

larum linguarum in Monasterio Vallisumbrosæ, inde Romam profectus, cum acri, ac versatili esset ingenio in gratiam aulæ obrepfit, Pontificium diploma elicit, quo Præfectus Generalis Congregationis renūtiatus fuit inuitis patribus, vti retulit Eudoxius Locatellus è m. SS. monumentis, quæ vir Inl. Carolus Thomæ Strozzius Florentinus Patritius transmisit, & licet gradum nullum fecisset ad hunc apicem, & saltu. verum illum antea S. Ioachimi Tuenti, tum Romæ sanctæ Praxedis Abbatem die circiter 7. Septembris asserunt schedia Sanctæ Praxedis anno nimirum MDLXXXII. præterea hinc die tertia Maij eo anno Generalem in Capitulo fuisse delectum, adduntque Sanctum Carolum S. R. E. Cardinalem Borromæum eo familiariter vsum, vicinis quippe in ædibus habitantem ad Sanctæ Praxedis, eiusque consilium sæpius exquisiuisse. Cum autem Hadrianus hic Citrarius nimis despoticè se gereret in Magistratu, cunctorum odium incurrit, nec expleto biennio, patrum vniuersorum querelis excitus Pontifex illum Generalatu iussit abire, quo ad triennium vsque fungi pro more debuisset: Itaque omnibus exosus, aliquamdiu extra claustra diuagatus est, elapso sexennio in Sardinia Monasterio Salueneris Abbas è Pontificio Breui præficitur, eoque titulo cohonestatus Romæ triennium exegit, vbi angustia, & mærore potius quam senio confectus occubuit.

Pag. eadem v. 26. post *exornauit*. Operæ quoque pretium est Epitaphium adhuc adtexere, quod legi nuper in Cœnobio Carmelitarum Præneste. *Inspector hac paucula Tibi mutus loquitur flect ex multis, quæ saculo, & orbi F. Sebastiano Fontono Præneste. Car. fama concinit, qui singulis Religionis suæ*

sue muneribus, & honoribus sanctus suggesto, & Cathedra toti Italiae laudatissimus, prudentia, omni-geneaque virtutis calculo Summo Pontifici Paulo V. probatissimus, sacelli B. V. M. Transpontinae Roma, totiusque huius templi, Cœnobij, & Bibliothecæ, quæ intus speciosissima visitur, à fundamentis ærector, ornator, dotator, denique Generalatus culmen anno XII. omnium plausu tenens, ætatis verò suæ LXXIII. morte ad meliorem vitam migravit III. Nonas Octobris anno MDCXXIII. Stephanus, & Franciscus nepotes, & Petrus Antonius I.V.D. pronepos patruo benemerenti mœstissimi posuere anno Domini MDCXX. hic è nobili familia Mantuana ortus Patre Stephano, qui Castrucciæ gentis hereditatem, ac Ius patronatus trium Canonicatum è XVII. Ecclesiæ Cathedralis Prænestinæ, cognomenque, ac insignia per Olympiæ nuptias consequutus florentes adhuc reliquit posteros, è quibus Curtius nunc Sebastianus Ordinem Beatæ Mariæ de Carmelo professus Vicarij munus obit Prænestæ, & Historiam patriæ suæ lingua vernacula meditatur, quam, vt pollet ingenio perspicaci, doctrinaque præditus est singulari, ab eo perficiendam suis omnibus numeris propediem confido.

Neque vero prætereundam censeo soli Prænestini feracitatē in producendis marmoribus: intrà Cœnobij Patrum Capuccinorum septa, inque hortodum effoderetur ille antè annos plus minùs quatuor, & cruerentur saxa è monte, cui superstructus est, fuit repertus lapis subfuscus, qui colore referebat Aegyptium, durus, atque lævis, è quo leunculi quatuor tres palmos oblongi sunt excisi, & sculpti, visunturque hinc inde collocati ad sustentandas arcas duas marmoreas sepulcrales, siue

farcophagos in facello varijs, & mirabilibus marmoribus incrustato, quod Gaspar Morellus vir pientissimus è Familia Eminentissimi Cardinalis Barberini, Imagini Thaumaturgæ Sanctissimæ Virginis Dei Genitricis reponendæ, atque colendæ excitavit in Sancti Rôcchi, præterea Idolum instar Aegyptij, quod cum vetustis certat, & apud Excellentissimum Principem Prænestinum Bruti caput altum palmos duos, aliaque opera ex eo lapide affabrè facta exstant industria, & arte Nicolai Menghini sculptoris eximij, qui Eminentissimum Cardinalem Barberinum Mæcænatem agnoscit, ibique lapicidinam existere affirmavit, aliamque Alabastri pellucidi, & Elestrini, seu lutei coloris; totus autem mons constare videtur è lapide coloris eburnei duro, atque lævi, è quo capita, seu *πρωτόμους*, aut stetharia idem sculpsit Iulij Cæsaris, & Augusti, quæ in supra scripti Principis Palatio spectare licet. Ioannes insuper Laurentius Berninus Eques ingeniosissimus, & celeberrimus Architectus effinxit illo è lapide Cranium, seu Caluariam, quæ naturam ipsam exsuperat, & pulvinari, quod Heraclio è filice concinnarat, imposuit; Vena est etiam Prænestinæ marmoris albi croceo, atque cæruleo coloribus distincti, è quo tabellæ plures exsectæ relatae sunt inter antiqua Eminentissimi Cardinalis Barberini monumenta. Viget alia vena marmoris diversicoloris, ex qua altare portatile fuit excisum in Palatio Principis: has omnes venas Nicolaus iam laudatus adinuenit.

Coronidem præstantiorem isti Mantissæ haud queam imponere, nobiliorēve addere Colophonem: quam petiitum è penu instructissimo Illustriss. Abbat

batis, & Equitis Cassiani à Puteo, habet vir immortalitate dignissimus reconditos thesauros antiquorum monumentorum, quos exhibet liberaliter, qua præditus est humanitate. Hos inter sunt XVIII. tabulæ Prænestini Lithostroti, in quibus varieg ferarum, & portentorum animalium effigies, venationum, fluminum, phaselorum, tentoriorum, ædium piscatorum, & militum, Isidisque simulacrorum graphicè delineatæ, & pictæ figuræ mirum quam afficiant, oblectentque oculos insipientium. Ex his forsitan opus integrum contexi, sarcirique posset, sicut in Palatio Principis iam coeptum est felicissimè; Sed cum id sit operosum, laboremque prolixum exigit, moliri non sum ausus, neque subijcere oculis omnia, monstrorum præsertim, quæ noua tunc etiam pariebat in dies Africa, persequi singula genera, illa quidem, cum his, quæ Solinus in Polyhistorè apprime describit, si conferantur, planè conueniunt, gustus præbendi causa duo ista fragmenta typis hic expressa innecto, synopsisque tabularum.

In prima Tabula spectare datur tres feras è Musiuo compositas, quibus inscriptum Τ Α Μ Ο Ν Ο - Π Α Ρ Δ Α Λ Ι fortè Κ Α Μ Ε Λ Ο Π Α Ρ Δ Α Λ Ι. In secunda caneros innantes Fluuio, Simias, Hippopotamum, venatores, & in his Mauros, qui vibrant sagittas ex arcubus in Simiam, infra CΦΙΝΤΙΑ. In tertia Testudines innatantes Fluuio, & feras, quæ deuorant pisces, inscriptumque ΕΝΥΔΡΙC. In quarta aues, fortè Ibides insidentes rupi, quas vorat serpens sinuosa torquens volumina, Simiam, & quadrupedem humana facie, sed caudatam, subtusque ΜΟΝΟΚΕΝΤΑΥΡΑ, tum duo animalia sese

lambentia, vel commordentia, additūque ΟΩΑΝ-
 TEC, Quinta exhibet phaselum, qui remis agitur
 in Flumine rupibus interstincto, in quo milites,
 qui iacula conijciunt in Hippopotamum, quibus
 illum inter vluas, seu Papyros configunt. Sexta
 Hippopotamum telis confixum natantem, duos-
 que Crocodilos. In septima ΚΡΟΚΟΔΙΛΟΠΑ-
 ΡΔΑΛΙC innat Flumini, hanc agitant Aethiopes
 clypeati, ædes, simulacra Isidis, Aquilæ signum,
 Asino impositum. In octava naus inflato velo ten-
 dit ad turrin rotundam, & ad duas quadratas
 in mare procurrentes, in quibus nidificant volu-
 cres, sagittarius collineans in Hippopotamum. In
 nona Templum ad ripam Fluuij, Obelisci, puteus,
 palma, mulieres vero sertis coronatæ, homo triden-
 tifer forte Neptunus.

In decima PINOKEPΩC, XOIPOPΠIOK, Tem-
 plum cum duabus turribus, & casa, palmæ. In vnde-
 cima vir mulierque hinc discumbunt, inde alij sub
 regete, quam inumbrat vitis pampinis, & racemis
 onusta ad ripam Fluuij, per quem discurrit phaselus
 plenus floribus innascentibus, ex aduerso tres, quo-
 rum alius canit fistula, porrigit alter cornu, seu cya-
 thum, qui desinit in hœdi speciem, tertius indicem
 attollit. In XII. legitur KHITITEN ΛΕΑΙΝΑ
 CAYOΣ TCHXICNIE ΕΦΑΛΟC. In XIII.
 naus visitur, quæ remis agebatur, militibus plena,
 aliæ velis vento inflatis, & funibus intertextis, pha-
 selus in Fluuiio, domus, & Casa cum rusticis, cymba,
 flores in Fluuiio. In XIV. ΚΡΟΚΟΤΑC, vena-
 tores, ΤΑΒΟΤC in rupe ad Fluuium. In XV.
 ΤΙΓΡΙC ΚΡΟΚΟΔΙΑΟC ΧΕΡCΑΙΟC ÇΑΤ-
 ΤΥΟΚ. In XV. tentorium, & milites, atque Tem-
 plum

plum, Dux propinans cum cornu, Abacus, Fluius. In XVII. Sacerdotum processus sub templo, quatuor coronati gestant humeris fercula, cum tympanis, tibijsque alijs. Anubis statua in Base. XVIII. Umbella.

In Sanctæ Mariæ Transtiberim Tituio Callisti fragmenta sunt duo, quæ Musui Prænestini quidam suspicati sunt, inserta Basi fornicis dextri ante Apsidem, qua sustentatur Pronaus, & tectum, referunt illa volucres similes gruibus, & anatibus, forsan Ibides, tum pegmata, seu podia, & naues, ac lintres in mari discurrentes, puta phaselos, sed illa pertinere ad aliud Musium censent Antiquarij naris emunctioris.

Habet ille ipse Abbas à Puteo in Gazophylacio Votorum, & Votiuarum statuarum, ac Icūcularum, quæ Fortunæ dicari solebant, & Tholo Templi appendi simulacra fictilia, in his sæmina pariens cum infante, inque sella residens, vir sedens crure debiliore laborans hydropisi, variaque capita mulierum oculis, aut cephalæalgia ægrotantium, quæ æri piguit incidere, cum Illustrissimus Episcopus AEmoniæ Tomasius haud ita pridem maximo cum litteratorum mærore sublatus importuno facto plurima in libro de Donarijs exhibuerit.

Hunc Numum DIVAE FAVSTINAE, cum PVELLIS ALIMENTARIIS à tergo mihi perhumaniter præbuit Antiquitatis indagator sagacissimus Leonardus Augustinus Senensis. En igitur illius Eclypon inferendum libro 1. pag. 60. post alterum Numum.

Operarum menda eximere Herculeæ videtur opus esse audaciæ, hoc enim facinus tam arduum est, atque Augiæ stabulum repurgare, tot, ac tantos in errores incidunt Typographi, quique abs illis eduntur libri foedis passim scatent *παροργισμα*, ma- num igitur medicā illis corrigendis, & persanandis, quæ irreperunt huic editioni, admouere operæ pretium erit; olim siquidem, dum calamo exararentur Codices, emendari solebant à Viris Clarissimis & Inlustribus, cuiusmodi fuerē Turcius Rufius Apronianus Asterius. V. C. & Inl. Excomite, Expræf. Vrbi. Patricius, & Conf. ordin. Nicomachus Flavianus V. C. III. Præf. Urbis; Victotianus V. Inl. & Iulius Constantinus V. C. Cassiodorus ex Senatore Urbis; Petrus Damiani S. R. E. Cardinalis Episcopus Ostiensis, qui & suos libros à Reuerendis; Episcopis Theodosio Senogalliensi, & Rodolpho Eugubino emendari petit, Sanctus Augustinus Episcopus Hipponensis tantæ vir authoritatis, tantæque doctrinæ. Quidni ergo mihi licebit idem in opere meo moliri, lectorique consulere, ne cespitare cogatur identidem, vt ineam ab eo gratiam, mihi que ipsi faciam satis: Ecce igitur illa.

Epist. II. lib.
4.
Anselm. l. 2.
Vrbs c. 8.
Possid. c. 24.
Vit.

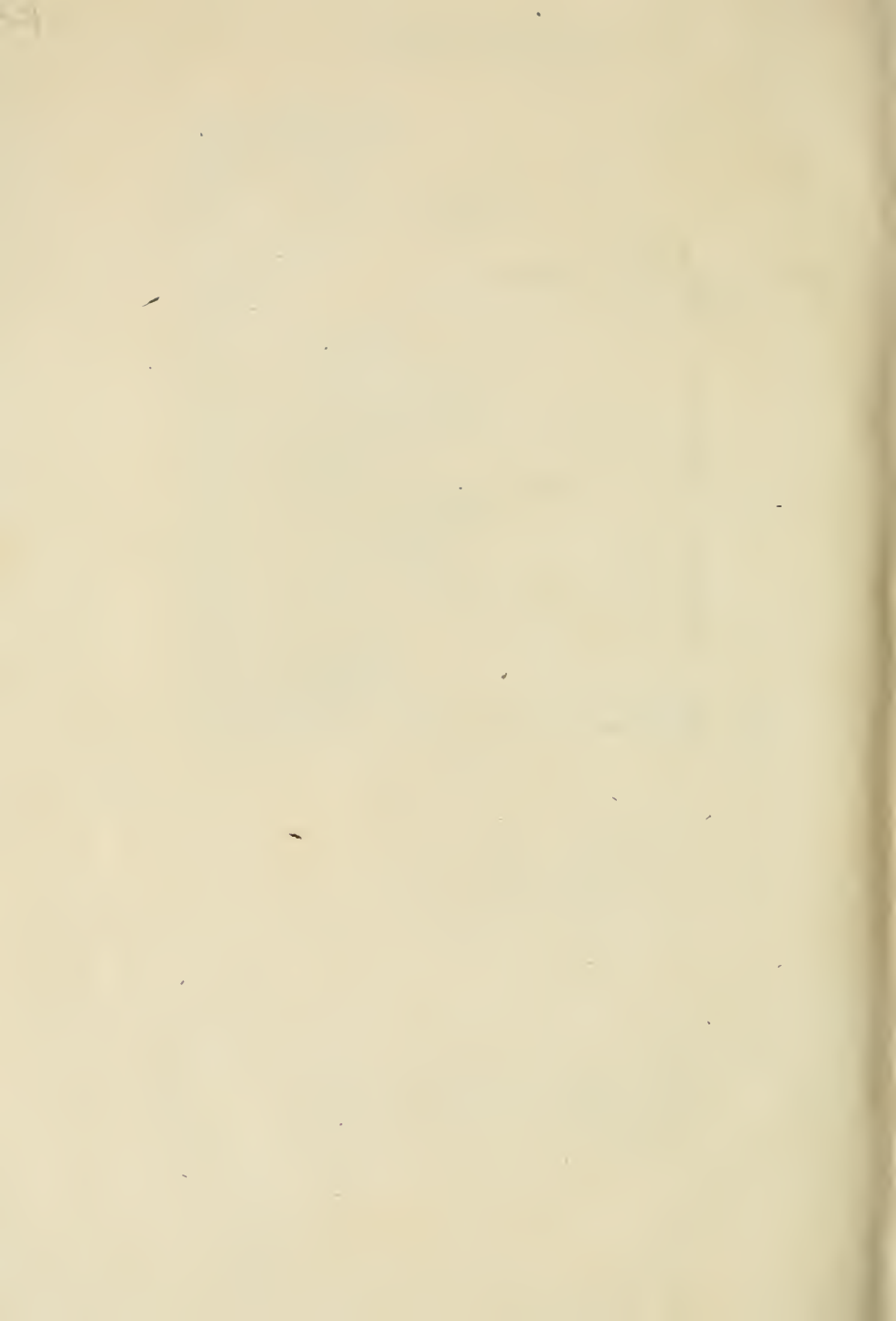
Errata Libri primi.

- P. 1. vers. 9, sequuti v. 13. plus minus
 p. 2 v. 6. admiscuerunt v. 12. Volsci, & Aurunci, expunge Rutulos,
 v. 15. & 16. pro Aufonibus leg. Auruncis.
 p. 4. v. 30. post *lares* adde ita dici è *comparatione Seruij Regis*.
 p. 8. v. 21. Theodosij M. æuo tolle aui.
 p. 9. v. 2. Concilij septimi.
 p. 11. v. 9. leg. viscebatur, pro assurgebat.
 p. 12. v. 6. leg. arx pro ars v. 9. Prænestes.
 p. 18. v. 5. leg. aquæductuum.
 p. 20. v. 18. in int. id est in integrum v. 30. Diæcese
 p. 28. v. 18. soli pag. 26. post posuit adde D.
 post paginam 24. error est in paginarum numeris nam 25. 26. 27.
 28. 29. 30. 31. 32. l. supponendum in octo sequentibus vsque
 ad numerum 33.
 p. 30. v. 25. AEari v. 12. earundem
 p. 32. v. 8. audire siue adire
 p. 35. v. penult. & ult. dele, & à sorte vsque ad *Lipso*
 p. 40. vi 21. CUIVS NE TACEAT.
 p. 51. in Sciographia lege Basilica hinc Fulvia:
 p. 53. v. 1. Sarapidem, v. 9. secundo Sarapis v. 19. aluisse
 55. v. 9. iussu
 62. v. 17. *Octavius Pantagathus* tolle p. ante *Octavius*
 64. v. 11. ANATELLONTIS 63. 2. 7. fortè M. ANICIVM
 65. v. 11. superiore
 67. v. 18. Præneſte
 68. v. 18. AEdiles, v. 20. loco LA. legionis LX. v. 22. NEROMIS,
 25. loco AB lege MAR. 26. loco RE leg. FRE.
 73. v. 19. Urbem adde Prænestinam.
 74. v. 5. multitudinem v. 9. duxerunt
 75. v. 17. cœptum, 24. Prænestinis.
 76. v. 18. cœpisse, v. 31. constituisse
 78. v. 15. anno C CCCXLV. pro CCCXCV. Urbis conditæ.
 81. v. 7. referauerat
 82. v. 30. gereret
 83. v. 29. nullam
 86. v. 12. Decuriones
 87. v. 13. Apocopen
 89. v. 13. deest DIS MANIBVS, & C. Terenti
 96. v. 26. filius v. 34. *πατρις*
 94. v. antepenult. quos
 97. v. 7. inquiens
 101. v. 2. Antonij

Libro Secundo.

108. v. 9. *Dæmonum*
109. v. 32. *mansuram*
110. v. 21. *tantam*
115. v. 2. *ἐρραφός* v. 13. *ἐρραφός*
122. v. 7. *fore* (sine accentu)
128. v. 2. *Τυχῇ*
129. v. 18. * v. 20. seu *Molendina*, vel *Molæ* aquarum ad fabricam
130. v. 30. *singularem*
133. v. 8. *μεγάλη* & v. 20. in quo
136. v. 20. *μεγαλομάρτυρος*
147. v. 15. *qui* (cum accentu)
148. v. 48. *vertit in latus*
154. v. 6. *Barbarie*
162. v. 9. *dele* (suspicio) quod abundat.
166. v. 26. *dele* (ac proteuē)
181. v. vlt. *condemnationi*
188. v. 24. *Hebdomadarij*
228. v. 11. *Saluias*
265. v. 9. *Chij natus*.
170. v. vlt. *perenne*
272. v. 27. *Dipnosophi*.
277. v. *Elegabalus*
In quinta pagina præfationis v. 20. post *addictissimi animi*.

F I N I S.

SPECIAL 85-B
1849

